

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในโพธิ์ชนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2484-2489

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONSTRUCTION OF MASCULINE IDENTITY IN THAI EXOTIC NOVELS BETWEEN 1941
AND 1946

Mr. Jirat Chalermpanyakorn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Comparative Literature

Department of Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรซ์นิยายไทย
ระหว่าง พ.ศ. 2484-2489

โดย

นายจิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยากร

สาขาวิชา

วรรณคดีเปรียบเทียบ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินา ประภาศวุฒิสาร

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ศรีวรรณ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินา ประภาศวุฒิสาร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

จิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยากร : การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรซ์นิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2484-2489 (THE CONSTRUCTION OF MASCULINE IDENTITY IN THAI EXOTIC NOVELS BETWEEN 1941 AND 1946) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.ชุตินา ประภาศวุฒิสาร, 196 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรซ์นิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2484-2489 ได้แก่ *นวนิยายชุดปักกิ่งนครแห่งความหลัง* (2484, 2485, 2489) ของสด กุระมะโรหิต *ตระเวนมะนิลา* (2486) ของวิรัตน์ สุทเธเสถียร *ชัยชนะของคนแพ้* (2486) และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* (2488) ของเสนีย์ เสาวพงศ์ โดยศึกษาบริบททางสังคมและการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย

จากการศึกษาพบว่าตัวละครชายในตัวบทคัดสรรนำเรื่องเล่าการเดินทางไปต่างประเทศมาใช้สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย เนื่องจากประเทศไทยมีข้อจำกัดหรือข้อห้ามที่ทำให้ตัวละครชายไม่อาจแสดงความเป็นชายได้ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านสถานที่ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร รสนิยมการใช้ชีวิต และการบริโภควัฒนธรรมในต่างแดน เพื่อนำเสนอคุณสมบัติของความเป็นชาย อาทิ ความรู้ความสามารถ ความเข้มแข็งอดทน และบทบาททางเพศ

นอกจากนี้ การเติบโตของชนชั้นกลางช่วงเวลาลงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และบริบทของสงครามโลกครั้งที่สองส่งผลให้การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผูกโยงกับอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง อาทิ แนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ความสามารถส่วนบุคคล ตลอดจนอุดมการณ์ชาตินิยม ทั้งนี้ แม้ว่าอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ประกอบสร้างขึ้นในไพรซ์นิยายไทยที่ศึกษาจะมีความเปลี่ยนแปลงในมิติทางชนชั้นจากในอดีต แต่ในท้ายที่สุดความเป็นชายยังคงสืบเนื่องลักษณะของอำนาจ การครอบงำ ตลอดจนความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ

อย่างไรก็ดี จากการวิเคราะห์ศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายมิได้เกิดขึ้นโดยเสร็จสมบูรณ์ตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและผลิตซ้ำเพื่อรักษาสถานะความเป็นชายเอาไว้ โดยนัยหนึ่งการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงเผยให้เห็นในด้านความวิตกกังวลและภาวะไม่มั่นคงในความเป็นชายของตัวละครชายด้วย

ภาควิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ

ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาหลัก

ปีการศึกษา 2559

5780112822 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORDS: TRAVEL NARRATIVE / MASCULINITY / THAI EXOTIC NOVELS / MASCULINE IDENTITY

JIRAT CHALERMSANYAKORN: THE CONSTRUCTION OF MASCULINE IDENTITY IN THAI EXOTIC NOVELS BETWEEN 1941 AND 1946. ADVISOR: ASST. PROF.CHUTIMA PRAGATWUTISARN, Ph.D., 196 pp.

This thesis aims to study the construction of Thai masculine identity in exotic novels written by Thai authors during 1941-1946. These novels include Sod Kuramarohita's *Packing Nakorn Haeng Kwam Lang* (1941, 1942, 1946), Witt Suddhasthira's *Trawain Manila* (1943) and Seni Saowaphong's *Chaichana Kong Kon Phae* (1943) and *Mai Mee Khaw Jak Tokyo* (1947). The study focuses on social and political background of the novels in order to see how the meaning of Thai masculinity is historically constructed.

The study found that the male traveler-protagonists in the selected novels use travel writing as a narrative framework for constructing their gender identity. Confined by the traditions of their home land, the male protagonists travel elsewhere in search of their self-definition. The study thus examines key elements relevant to the construction of masculine identity: foreign setting, relationship between characters, taste, and style of living. These elements reveal certain aspects of the protagonist's masculine identity: intellectual power, physical strength, and sex appeal.

With the emergence of the middle class at the Siamese revolution in 1932 and World War II, the meaning of masculinity is informed by the middle class ideology including freedom, self-reliance, and nationalism. Although the notion of Thai masculinity found in the novels reflects the shift in meaning away from the one defined by the aristocratic, there exist the recurrent meanings of masculinity; namely, domination, superiority, and male privilege.

The analysis of this study has shown that the construction of masculine identity is not a complete project; rather, it is a continuous process in which the meaning of masculine identity has been repeatedly deconstructed and reconstructed. Therefore, inherent in these male characters is a sense of insecurity and anxiety concerning their subject position as male.

Department: Comparative Literature Student's Signature

Field of Study: Comparative Literature Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้เนื่องจากบุคคลผู้เกี่ยวข้องมากมาย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลป์ บุญขจรกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่สละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการแก้ไขวิทยานิพนธ์จนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตาของอาจารย์ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาตัวบทยุคเก่า ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ศรีวรรณต์ประธานกรรมการสอบสำหรับความเอาใจใส่ใกล้ชิดและผลักดันจนวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วง ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรเดช โชติอุดมพันธ์ กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาในช่วงแรกที่ช่วยขัดเกลาประเด็นจนเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น ขอขอบคุณบุคคลสำคัญคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชุติมา ประกาศวุฒิสาร อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ความรู้และแนวคิดที่แปลกใหม่ช่วยจุดประกายแนวทางการคิดวิเคราะห์ในทิศทางที่ถูกต้อง อาจารย์ยังเปิดกว้างทางความคิดทำให้ศิษย์คิดวิเคราะห์ได้อย่างเต็มที่ และสิ่งสำคัญคืออาจารย์ได้มอบความเมตตาแก่ศิษย์อันเป็นแรงใจสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ในระยะเวลาที่ตั้งใจไว้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบทุกท่านที่มอบความรู้และความคิดในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมด้วยสายตาใหม่และมองโลกวรรณกรรมด้วยใจที่เปิดกว้าง นอกจากนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในเรื่องเอกสารและระเบียบต่าง ๆ ของทางมหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณนักเขียนเจ้าของบทประพันธ์ผู้บุกเบิกแนวทางในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศ อันเป็นประโยชน์ต่อนักเขียนและนักวรรณคดีศึกษาในยุคหลัง นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรีสำหรับข้อมูลเบื้องต้นในการติดตามหาตัวบทวรรณกรรมไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศ ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชสำหรับคำแนะนำการศึกษาวรรณกรรมไทยยุคเก่าด้วยมุมมองใหม่ ขอขอบคุณอาทิตย์ เจียมรัตตัญญู สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวบทวรรณกรรมที่ศึกษา ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นวรรณคดีเปรียบเทียบและเพื่อนรุ่นพี่ระดับปริญญาเอกที่สนับสนุนและให้กำลังใจกันเสมอมา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณย่าผู้คอยเป็นกำลังใจอย่างสำคัญ คอยดูแลและสนับสนุนในทุกเรื่องเพื่อให้ทำวิทยานิพนธ์ได้อย่างเต็มที่ ขอขอบคุณคุณอาและครอบครัวเฉลิมแสนยากรที่คอยถามไถ่ถึงความก้าวหน้าและให้กำลังใจเสมอมา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรักและความหวังใจของท่านทั้งที่เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์	11
1.3 สมมุติฐาน	11
1.4 ขอบเขตการวิจัย	12
1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
1.6 วิธีการวิจัย.....	15
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	15
บทที่ 2.....	16
ความเป็นชายในสังคมไทยและการเกิดขึ้นของไพร่ชนิยาย	16
2.1 ความเป็นชายสมัยใหม่ในทศวรรษ 2480.....	19
2.1.1 ความเป็นชายในสังคมไทยก่อนทศวรรษ 2480	19
2.1.2 การก่อรูปความเป็นชายสมัยใหม่ก่อนทศวรรษ 2480	26
2.1.3 การสร้างอุดมคติความเป็นชายแบบอำนาจนำในทศวรรษ 2480	32
2.2 จากนิราศสู่ไพร่ชนิยาย: การสร้างความเป็นชายผ่านชนบเรื่องเล่าการเดินทาง.....	36
2.2.1 นิราศกับการสร้างความเป็นชาย	36
2.2.1.1 “นักเดินทางผู้ชายชนชั้นนำ” ในนิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทาง.....	37

2.2.1.2	อุดมคติความเป็นชายในนิราศเชิงเรื่องเล่า	39
2.2.2	การกำเนิดไพร่ชนิยายและการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย	42
2.2.2.1	จากนวนิยายสู่ไพร่ชนิยาย	43
2.2.2.2	“เรื่องเล่าการเดินทาง” กับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย	49
บทที่ 3	57
	ความเป็นชายกับการเดินทาง: การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความเป็นอื่น	57
3.1	“เริ่มต้นเมื่อตอนจบ”: ปมปัญหาของตัวละครชาย	58
3.1.1	ระพีพันธ์ผู้อัปโชคกับ “ความหลังที่ถ่วงหนักในชีวิต”	59
3.1.2	เสนีย์กับ “ความหลังที่หมดหวัง”	62
3.1.3	“มฤตยูกระโจนมา”: วิดต์กับภาวะสูญเสียดวงแก้วสงคราม	64
3.2	การประกอบสร้างความเป็นชายผ่านพื้นที่	67
3.2.1	ต่างแดน: พื้นที่ของความเสียงและอันตราย	68
3.2.1.1	เมืองจีน: พื้นที่ในฐานะเกมสำหรับชีวิตคนหนุ่ม	68
3.2.1.2	ฮาร์บิน: ผู้ชายต้ององอาจในพื้นที่อันตราย	70
3.2.1.3	นิคมคำ: อิทธิพลมืด การเสี่ยงตาย และบทบาทผู้ปกป้อง	73
3.2.2	ต่างแดน: พื้นที่ของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการแสดงบทบาททางเพศของผู้ชาย	75
3.2.2.1	ในป่าและคาบารเดต์: การแสดงบทบาทความเป็นชายตะวันตกของ วิดต์	76
3.2.2.2	ผับบาร์และสโมสรสันนิบาต: ความกระหายของชายหนุ่มที่ได้รับการ บำบัด	80
3.2.2.3	ทะเลสาบคุ่นหมิงหูและห้องรับแขกของซูชีหวาง: สัญชาตญาณทางเพศของ ระพีพันธ์	83
3.2.3	ต่างแดน: ความเป็นอื่น ความเป็นเรา และความเป็นชาย	87
3.2.3.1	ปักกิ่ง: ภาพลักษณ์ตายตัวของเมืองจีนที่แตกต่างจากความเป็นไทย	87

3.2.3.2 ฮาร์บิน: เมืองที่กระตุ้นเราให้สำนึกถึงความเป็นชายในแบบ “ลูกแม่น้ำเจ้าพระยา”	90
3.3 การประกอบสร้างความเป็นชายผ่านความสัมพันธ์กับตัวละครอื่น	93
3.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยกับผู้หญิงต่างชาติ.....	94
3.3.1.1 ผู้หญิงต่างชาติกับการเป็นวัตถุแห่งความปรารถนา	94
3.3.1.2 ผู้หญิงต่างชาติกับลักษณะความเป็นชาย	96
3.3.2 สัมพันธภาพระหว่างตัวละครชายไทยกับตัวละครชายต่างชาติ	102
3.3.2.1 ความปรารถนาคุณสมบัติความเป็นชายของตัวละครชายต่างชาติ....	102
3.3.2.2 ความวิตกกังวลต่อการขาดความเป็นชายในตัวละครชายต่างชาติ	107
3.3.3 สัมพันธภาพระหว่างตัวละครชายไทยในต่างแดน	112
3.3.3.1 “เราหัวอกเดียวกัน”: ตัวละครชายไทยกับการเชื่อมโยงความเป็นชายระหว่างกัน.....	113
3.3.3.2 ความสัมพันธ์แบบรักสามเส้ากับการสำนึกถึงชาติ	114
บทที่ 4	119
ความเป็นชายในการเดินทาง: อัตลักษณ์ความเป็นชายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม.....	119
4.1 อัตลักษณ์ความเป็นชายกับการเมืองเรื่องการเดินทาง	119
4.1.1 “ระพินทร์” กับสำนึกความยิ่งใหญ่ของชาติไทยผ่านการสร้างเงินในจินตนาการ	120
4.1.2 ด้วยสายตาตะวันตก: “วิรัตน์” กับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายชาวตะวันตก.....	128
4.1.3 การเดิน (ทาง) ของ “เสนีย์” กับอุดมคติเสรีนิยม.....	137
4.2 รสนิยมและการบริโภคกับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย	144
4.2.1 รสนิยมของ “วิรัตน์” กับการสร้างความเป็นสุภาพบุรุษจากประเทศอาณานิคม.....	145

4.2.2 อาหารจีนกับอำนาจการต่อรงในการสร้างอัตลักษณ์ของ “ระพินทร์”	152
4.2.3 “เสนีย์” กัการนำเสนอความ (ไม่) เป็นชายผ่านการตีมกิน	158
4.3 เมื่อผู้ชายเดินทางกลับบ้าน: อุดมคติของผู้ชาย	162
4.3.1 “ระพินทร์” กัอุดมคติของผู้ชายกลางแจ้ง	162
4.3.2 ชัยชนะของ “เสนีย์” ผู้แพ้ที่มีอุดมคติในความรัก	168
บทที่ 5	174
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	174
5.1 บทสรุป	174
5.2 ข้อเสนอแนะ	181
รายการอ้างอิง	182
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	196

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หากพิจารณาวรรณกรรมไทยที่เล่าเรื่องการเดินทางหรือมีอนุภาคของการเดินทางอาจนับย้อนถึงสมัยสุโขทัยและอยุธยา โดยส่วนมากเขียนในรูปแบบร้อยกรอง ดังเช่นเรื่อง *สมุทรโฆษ คำฉันท์ อิเหนา อนิรุทธคำฉันท์* และ *ขุนช้างขุนแผน* โดยมีลักษณะร่วมกันคือให้ตัวละครเอกเป็นกษัตริย์ซึ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชประเพณี เช่น การประพาสป่าเพื่อการล่าสัตว์อันถือเป็นกิจกรรมยามว่างที่แสดงให้เห็นถึงรสนิยมของชนชั้นสูงที่ไม่ปรากฏในวิถีชีวิตของชนชั้นสามัญ¹ ในระยะเวลาต่อมาเมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ เรื่องเล่าการเดินทางได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเล่าจากร้อยกรองเป็นบันเทิงคดีร้อยแก้ว โดยเฉพาะในรูปแบบนวนิยายที่นำเสนอเรื่องเล่าการเดินทางของชนชั้นกลางเกิดขึ้น ทักษ์ เฉลิมเตียรณตั้งข้อสังเกตว่านวนิยายเรื่อง *นางนรมิต* (2459) ของครูเหลี่ยม² คือ “นวนิยายเต็มรูปเรื่องแรกที่เขียนโดยนักเขียนไทยเป็นภาษาไทยเกี่ยวกับละครต่างชาติในต่างแดน [...] นวนิยายเรื่องนี้ช่วยนำพาผู้อ่านไปยังดินแดนห่างไกล ทำให้ผู้อ่านได้เห็นชีวิตและการผจญภัยผ่านสายตาคอนไทย ได้จินตนาการถึงสถานที่ไกลโพ้น และได้จินตนาการถึงชีวิตและข้อบกพร่องต่าง ๆ ของชาวอังกฤษ อียิปต์ อาหรับ เอธิโอเปีย และแอฟริกัน”³ อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่อง *นางนรมิต* ถูกมองว่าเป็นนวนิยายแนวแฟนตาซีที่ใช้ตัวละครเอกเป็นชาวอังกฤษซึ่งอาจทำให้ไม่รู้สึกร่วมโยงกับความเป็นไทยเนื่องจากเนื้อหาเต็มไปด้วยตัวละครชาวต่างชาติและสถานที่ที่ไม่รู้จักคุ้นเคย ตลอดจนต้นฉบับที่ขาดหายไปจึงยากต่อการเผยแพร่ ส่งผลให้นวนิยายเรื่อง *นางนรมิต* ถูกมองข้ามในการศึกษาเชิงประวัติและพัฒนาการทางวรรณกรรม อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่อง *นางนรมิต* อาจนับเป็น “รุ่งอรุณของไพรัชนิยาย” ที่นำเสนอเรื่องเล่าจากต่างแดนในรูปแบบของนวนิยาย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเตรียม

¹ ธัญญา สังกัณท์, *วรรณคดีสี่เชียว: กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย* (ปทุมธานี: นาค, 2556). หน้า 253.

² นามปากกาของหลวงวิลาศปริวัตร (เหลี่ยม วินทุพราหมณกุล) (2422-2506) ผู้เขียนเรื่อง *ความไม่พยายาม* (2458) ครูเหลี่ยมเป็นนักเรียนนอกท่านแรกที่เป็นสามัญชนไปเรียนต่อทางด้านวิชาครูที่ประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 5 (2411-2453)

³ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย* (กรุงเทพฯ: อ่าน, 2558). หน้า 99-100.

สังคมไทยให้พร้อมรับกับรูปใหม่ทางวรรณกรรมที่นำเสนอตัวละครเอกเป็นคนไทยและเดินทางไปต่างประเทศ

ข้อสังเกตประการหนึ่งของเรื่องเล่าการเดินทางไปต่างประเทศในอดีตโดยส่วนมากพบว่ามาจากชนชั้นสูงหรือขุนนางในราชสำนัก ส่วนมากมักบันทึกในรูปแบบนิราศ นิราศที่บันทึกเรื่องราวการเดินทางไปยังทวีปยุโรปเรื่องแรกคือ *ต้นทางฝรั่งเศส* (2229) ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื้อหาของนิราศบอกเล่าเรื่องราวของคณะราชทูตไทยที่เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส โดยสันนิษฐานว่าออกขุนศรีวิสารวาจา (ตรีทูต) เป็นผู้แต่ง⁴ หรือในยุคต้นรัตนโกสินทร์มีบันทึกการเดินทางเรื่อง *นิราศลอนดอน* (2400) ของหม่อมราโชทัยที่บอกเล่าการเดินทางไปประเทศอังกฤษในฐานะคณะทูตของราชสำนักเพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียเพื่อสานสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองราชวงศ์ ขณะที่บันทึกการเดินทางไปต่างประเทศในรูปแบบร้อยแก้วที่โดดเด่นคือบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 เรื่อง *ไกลบ้าน* (2450) ที่นำเสนอเรื่องเล่าการเดินทางเสด็จประพาสยุโรปในรูปแบบสารคดี บทบันทึกและพระราชหัตถเลขาถึงพระราชธิดาโดยมุ่งนำเสนอภาพความเจริญก้าวหน้าของประเทศตะวันตก เรื่องเล่าการเดินทางที่มีผู้เล่าหรือตัวละครเอกเป็นชนชั้นสูงสอดคล้องกับสภาพสังคมที่การศึกษาหรือการอ่านออกเขียนได้ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำ ขณะที่เรื่องเล่าการเดินทางของสามัญชนยังอยู่ในรูปแบบของมุขปาฐะ

เมื่อสังคมเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่เรื่องเล่าการเดินทางมีความแตกต่างจากในอดีต โดยเฉพาะในมิติทางชนชั้น กล่าวคือ ได้เปลี่ยนให้ผู้เล่าหรือตัวละครเอกเป็นชนชั้นกลาง อาทิ นักเรียนนอกหรือนักหนังสือพิมพ์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะในมิติของการศึกษา การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนอุดมการณ์ทางเมือง กล่าวคือ การปฏิรูปด้านการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลต่อระบบการเรียนแบบเดิมที่เริ่มต้นจากวัดและวังมาสู่การก่อตั้งโรงเรียนของรัฐเพื่อผลิตคนเข้าสู่ระบบราชการ ทำให้ระบบการศึกษาแบบใหม่ขยายออกสู่ประชาชนมากขึ้น ดังจะเห็นได้ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 เกิดโรงเรียนที่มีการสอนแบบใหม่ ทั้งโรงเรียนรัฐและเอกชนเป็นจำนวนมาก เมื่อประชาชนหรือสามัญชนได้รับการศึกษา ทำให้พวกเขาตระหนักถึงความสามารถในตัวเอง มีความเชื่อมั่น และมองตัวเองว่าเป็นส่วนสำคัญในสังคม⁵

⁴ กรมศิลปากร, *ประชุมนิราศต่างประเทศ เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2557). หน้า 8 และหน้า 11.

⁵ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557). หน้า 160.

นอกจากการศึกษาทำให้คนในสังคมรู้สึกถึงความสำคัญของตัวเองแล้ว การเกิดพื้นที่สาธารณะ อาทิ วารสาร นิตยสาร ภาพยนตร์ และนวนิยาย ยังเป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิด วิถีชีวิต อุดมคติของคนในสังคมโดยเฉพาะสำนักของคนในฐานะปัจเจกชน พื้นที่สาธารณะเปิดโอกาสให้คนในสังคมสามารถนำเสนอเรื่องราวธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวันหรือเรื่องราวส่วนตัวของตนเองได้ ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ความสำคัญและความสามารถของตนเองในการกำหนดชะตาชีวิต⁶ เฉกเช่นที่ส่ง เทภาสิตนักเขียนผู้มีชื่อเสียงในทศวรรษ 2470 ใช้การเล่าเรื่องแบบใหม่เพื่อนำเสนอเรื่องราวของคนธรรมดาสามัญชนผ่านรูปแบบการเล่าเรื่องที่เรียกว่า “หนังสืออ่านเล่น” หรือนวนิยายแทนการเล่าเรื่องรูปแบบเก่าหรือ “หนังสือประโลมโลก” ส่งมอว่า “ทำไมสมัยนี้เราจึงไม่อ่านหนังสือประโลมโลก (เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ) โลกสมัยนี้ไม่ใช่โลกเดียวกับสมัยก่อน หนังสือที่เคยประโลมโลกครั้งกระโน้นจะประโลมโลกครั้งกระนี้อย่างไรได้ เรา ‘คนสมัยใหม่’ มีความต้องการ ความหวัง และความฝันของเราใหม่ การเป็นกษัตริย์ดูเหมือนเป็นของพื้นสมัย พระเอกของเราต้องเป็นโคบาล จารบุรุษหรือหัวขโมย”⁷ การตระหนักถึงอำนาจในการกำหนดชีวิตดังกล่าวจึงส่งผลต่อรูปแบบการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะรูปแบบนวนิยายซึ่งนำเสนอวิถีชีวิตประจำวันของคนธรรมดาสามัญอันเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สัมผัสและเข้าใจได้⁸ ทำให้คนอ่านจินตนาการถึงบทบาทใหม่ของตนผ่านบทบาทของตัวละคร⁹

การเกิดขึ้นของเรื่องอ่านเล่นเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาไปเป็นรูปแบบนวนิยายที่นำเสนอเรื่องเล่าของคนธรรมดาสามัญจนกลายเป็นแนวเรื่องที่หลากหลาย ทั้งนี้ นวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศนับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยม อีกทั้งยังเป็นเรื่องที่มีลักษณะพิเศษคือ ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องที่ยกเรื่องราวทั่วไปในชีวิตประจำวันของตนเพียงอย่างเดียว แต่ยังบอกเล่าเรื่องราวของคนอื่นหรือวัฒนธรรมอื่นไว้ด้วย การเกิดขึ้นของรูปแบบไพรัชนิยายสอดคล้องกับการเติบโตของชนชั้นกลางที่กำลังมีบทบาทและมีอำนาจในสังคม แสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้สามารถเดินทางออกไปต่างประเทศได้โดยไม่ผูกติดอยู่กับระบบราชการหรือราชสำนักอย่างในอดีตอย่างไรก็ดี แม้ว่าเรื่องเล่าการเดินทางของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงทศวรรษ 2480 มีการเปลี่ยนสถานะทางชนชั้นของตัวละครเอกหรือผู้เล่าจากชนชั้นสูงมาเป็นชนชั้นกลาง แต่หากพิจารณาในแง่มุมมองของเพศสถานะ (gender) แล้ว เรื่องเล่าการเดินทางโดยส่วนมากยังคงสืบเนื่องขนบการใช้ตัวละครเอก

⁶ Scot Barmé, *Woman, Man, Bangkok: Love, Sex, and Popular Culture in Thailand* (Lanham: Roman and Littlefield, 2002). p. 10.

⁷ อ่างใน, ส. พลายน้อย, *ความรัก ชีวิต และงาน ส่ง เทพาสิต ต้นแบบของสันต์ เทวรักษ์* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2536). หน้า 143.

⁸ เอมอร นิรัฐราช, *ทัศนะทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7* (กรุงเทพฯ: ต้นอ่อนแถมมี, 2539). หน้า 37-38.

⁹ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. หน้า 152.

หรือผู้เล่าหลักเป็นผู้ชาย ดังนั้น แม้เรื่องเล่าการเดินทางเปลี่ยนแปลงในมิติทางชนชั้นของผู้เล่าหรือตัวละครเอก แต่ยังคงสืบเนื่องขนบการใช้การเดินทางในฐานะปฏิบัติการเชิงเพศสถานะในการสร้างความเป็นชาย

แม้นวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศในช่วงทศวรรษ 2480 ส่วนมากเล่าโดยตัวละครชายหรือมีตัวละครเอกเป็นชาย แต่ยังคงปรากฏนวนิยายที่มีตัวละครหญิงออกเดินทางไปต่างประเทศหรือใช้ชีวิตในต่างประเทศเช่นกัน ดังเช่นนวนิยายเรื่อง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* (2472) ของดอกไม้สดที่บอกเล่าเรื่องราวชีวิตส่วนหนึ่งของ “มยุรี” ตัวละครเอกหญิงผู้เป็นบุตรของขุนนางชั้นผู้ใหญ่จบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ นวนิยายที่ดำเนินเรื่องในต่างประเทศเป็นหลักโดยมีตัวละครเอกหญิงดำเนินเรื่องที่เด่นชัดเกิดขึ้นหลังทศวรรษ 2480 ไปแล้ว ดังเช่นเรื่อง *รัตนาวดี* (2493) ของ ว.ณ ประมวลมารค ซึ่งมีตัวละครเอกคือหม่อมเจ้าหญิงรัตนาวดีหรือท่านหญิงเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องประพาสอังกฤษ เรื่องราวที่เกิดขึ้นเน้นการนำเสนอสถานที่ในเชิงท่องเที่ยวโดยสอดแทรกเรื่องความรักโรแมนติก ทั้งนี้ แนวเรื่องหลักของนวนิยาย *รัตนาวดี* ได้เน้นไปยังการให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของต่างประเทศมากกว่าพัฒนาการของตัวละครจนกลายเป็นรูปแบบนวนิยายรักแนวท่องเที่ยวในยุคสมัยต่อมาที่เขียนโดยนักประพันธ์สตรีและใช้ตัวละครเอกหญิงดำเนินเรื่อง¹⁰

นอกจากนั้น นวนิยายที่มีตัวละครเอกหญิงดำเนินชีวิตในต่างประเทศที่เน้นการนำเสนอพัฒนาการของตัวละครหญิงโดยใช้ฉากต่างประเทศเป็นส่วนประกอบคือนวนิยายเรื่อง *ความรักของวัลยา* (2495) ของเสนีย์ เสาวพงศ์ “วัลยา” ได้รับทุนไปศึกษาเล่าเรียนทางด้านดนตรีที่ปารีสในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง วัลยาเป็นตัวละครหญิงที่มีได้ถูกเน้นที่บุคลิกหรือรูปลักษณ์ภายนอก ทว่ากลับมีลักษณะเด่นด้านของความคิดและอุดมการณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดสังคมนิยม กล่าวคือ อุดมคติความรักของวัลยามีใช่เป็นความรักส่วนตัว หากแต่เป็นความรักที่มุ่งเน้นไปที่สังคมด้วยความมุ่งหวังว่าจะนำความรู้ที่ได้จากต่างประเทศกลับไปทำประโยชน์ให้กับสังคมไทย อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่อง *ความรักของวัลยา* เขียนขึ้นโดยนักเขียนชาย ดังนั้นความคิดของวัลยาจึงถูกนำเสนอผ่านมุมมองของผู้ชาย

ข้อสังเกตที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าแม้รูปแบบเรื่องเล่าการเดินทางเปลี่ยนแปลงจากนิราศมาสู่เรื่องเล่าในรูปแบบนวนิยาย ตลอดจนเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้

¹⁰ นิชนันท์ พานิชพงศ์, “ลักษณะเฉพาะของนวนิยายรักแนวท่องเที่ยวของไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548). หน้า 25.

ตัวละครจากชนชั้นสูงมาเป็นชนชั้นกลางแล้วก็ตาม แต่หากพิจารณาในมิติของเพศสถานะแล้ว ทำให้เห็นว่านวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศส่วนมากที่บอกเล่าการเดินทางหรือชีวิตในต่างแดนของตัวละครหญิงนั้นมีปริมาณที่น้อยกว่าตัวละครชาย ตลอดจนนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศส่วนมากเขียนโดยนักประพันธ์ชาย โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2480 เช่น นวนิยายเรื่อง *ช่วงหลังภาพ* (2480) ของศรีบูรพา นวนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* (2484, 2485, 2489) ของสด กุระมะโรहित *ชัยชนะของคนแพ้* (2486) และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* (2488) ของเสนีย์ เสาวพงศ์ *นักบุญคนบาป* (2486) ของอิศรา อมันตกุล *พระอาทิตย์ตกที่อ่าวมนิลา* (2488) ของเจอด สรคุปต์ *ตระเวนมะนิลา* (2486) *วิญญาณเปลือย* (2488) *วัยไฟ* (2489) และ *กุหลาบดำ* (2489) ของวิรัตน์ สุทธเสถียร นอกจากนี้นวนิยายแล้วยังมีเรื่องสั้นที่ใช้ฉากในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ เรื่องสั้นบางเรื่องในชุด *พล นิกร กิมหงวน* ของป. อินทรปาลิต (2483-2484) กลุ่มเรื่องสั้นที่ใช้ฉากในประเทศเวียดนามของ ส. ธรรมยศ ได้แก่เรื่อง “เอแลน บาลอง” (2484) “รวงทอง” (2486) ฯลฯ¹¹ นวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศดำเนินเรื่องโดยตัวละครชายและประพันธ์โดยนักเขียนชายที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในทศวรรษ 2480 จึงมีนัยสำคัญที่ควรแก่การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของเพศสถานะที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งเป็นช่วงเวลาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และเป็นช่วงเวลาระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา

บันเทิงคดีไทยทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นที่ใช้ฉากต่างประเทศในทศวรรษ 2480 มีปริมาณมากและมีความหลากหลายของฉากซึ่งครอบคลุมเกือบทุกทวีปจึงอาจนับได้ว่าเป็นพัฒนาการหนึ่งที่สำคัญของนวนิยายไทย¹² ทั้งนี้ นวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศมีคำเรียกที่แตกต่างออกไป เช่น “นวนิยายต่างแดน” “นวนิยายชีวิตต่างแดน” “วรรณกรรมต่างแดน” “นวนิยายพันธุ์เทศ” และบางครั้งก็ใช้เรียกทับศัพท์ว่า “นวนิยายเอ็กโซติก” อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้เลือกใช้คำว่า “ไพรซ์นิยาย”¹³ ซึ่งเป็นคำเฉพาะที่ผสมขึ้นระหว่างคำว่า “ไพรซ์” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แปลว่า “นอกประเทศ” หรือ “ต่างประเทศ” กับคำว่า “นิยาย” หรือ “นวนิยาย” ซึ่งแปลว่า “เรื่องเล่า” หรือ “เรื่องที่แต่งขึ้น” ในรูปแบบร้อยแก้ว “ไพรซ์นิยาย” จึงมี

¹¹ นวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศที่ดำเนินเรื่องโดยตัวละครหญิงหรือประพันธ์โดยนักประพันธ์หญิงกลับมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นหลังทศวรรษ 2490 เป็นต้นไป ดังเช่น งานประพันธ์ที่ใช้ฉากต่างประเทศของนักเขียนสตรี เช่น ว. ณ ประมวลมารค, อมราวดี, นาฏยานิตยสุนทร, กฤษณา อโศกสิน, โสภาค สุวรรณ, ว. วินิจฉัยกุล เป็นต้น (เรื่องเดียวกัน หน้า 25-28)

¹² ศรีศิลป์ บุญขจร, *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542). หน้า 22.

¹³ ผู้วิจัยอ้างอิงการใช้คำว่า “ไพรซ์นิยาย” จาก ช่วย พูลเพิ่มบรรณาธิการชุดโครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายาก โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า (ดูเพิ่มเติมใน สด กุระมะโรहित, 2532: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ความหมายว่าเรื่องเล่าหรือเรื่องแต่งในรูปแบบร้อยแก้วขนาดยาวโดยใช้ฉากในต่างประเทศเป็นหลัก นอกจากนั้นการเลือกใช้คำว่า “ไพรัชนิยาย” ยังมีจุดประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับการเรียกประเภทนวนิยายในกลุ่มอื่น ดังเช่นการเรียกประเภทนวนิยายที่เล่าเรื่อง ชวนหัวหรือก่อให้เกิดอารมณ์ขันเป็นหลักว่า “หส์นิยาย” หรือการเรียกประเภทนวนิยายที่เล่าเรื่องการสืบสวนสอบสวนหรือไขคดีอาชญากรรมว่า “รหัสคดี” หรือ “อาชญานิยาย” เป็นต้น

เนื่องจากไพรัชนิยายไทยในทศวรรษ 2480 มีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงขอจำกัดขอบเขตในการศึกษาโดยคัดเลือกตัวบทจากลักษณะร่วมกันที่สำคัญคือ เป็นงานวรรณกรรมในรูปแบบนวนิยายเนื่องจากต้องการศึกษากระบวนการและพัฒนาการของตัวละครที่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังเป็นนวนิยายที่มีฉากหลักของเรื่องเป็นสถานที่ในต่างแดนซึ่งผู้ประพันธ์นวนิยายกลุ่มนี้ส่วนมากล้วนนำประสบการณ์จริงของตนที่ได้เดินทางไปต่างประเทศทั้งไปศึกษาเล่าเรียนและเดินทางไปในฐานะนักท่องเที่ยวมาใช้เป็นวัตถุดิบในการเขียนนวนิยาย การพิจารณาฉากหลักในต่างประเทศที่ดำเนินตลอดเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเพื่อศึกษาในแง่มุมของการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความเป็นอื่น ไพรัชนิยายที่คัดเลือกดำเนินเรื่องโดยตัวละครชายไทยที่ไปมีความสัมพันธ์กับตัวละครต่างชาติเพื่อศึกษาในแง่มุมของการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความสัมพันธ์กับตัวละครต่างชาติ จากการคัดสรรไพรัชนิยายไทยที่มีลักษณะร่วมกันดังกล่าว ได้แก่ นวนิยายชุด *ปักษีกิ่งนครแห่งความหลัง* (2484-2489) ของสด กุรัมะโรหิต *ตระเวนมะนิลา* (2486) ของวิรัตน์ สุทธิเสถียร *ชัยชนะของคนแพ้* (2486) และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* (2488) ของเสนีย์ เสาวพงศ์

ไพรัชนิยายเรื่อง *ปักษีกิ่งนครแห่งความหลัง* ของสด กุรัมะโรหิตทยอยเขียนและพิมพ์เป็นตอนในนิตยสารเอกชนช่วง พ.ศ. 2484-2489 และรวมเป็นเล่มในเวลาต่อมา¹⁴ ได้รับความนิยมอย่างสูงเนื่องจากเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับเมืองจีนยังไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึง สดนำประสบการณ์เมื่อครั้งไปเรียนต่อด้านประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยปักกิ่งมาใช้สร้างนวนิยายชุดนี้ โดยให้ผู้เล่าเป็นตัวละครเอกชายชื่อ “ระพินทร์ พรเลิศ” โดยเหตุการณ์และช่วงเวลาในนวนิยายสอดคล้องกับประสบการณ์จริงของผู้ประพันธ์ นวนิยายได้สอดแทรกให้ระพินทร์บอกสาเหตุแรกเริ่มของการเดินทางไปปักกิ่งด้วยความไม่ตั้งใจหรือไม่เต็มใจไป หากศึกษาชีวประวัติของสด กุรัมะโรหิตประกอบแล้วจะทำให้เข้าใจแรงจูงใจในการสร้างตัวละครเอกชายขึ้นมา เนื่องจากความตั้งใจแรกในการไปศึกษาต่อของสดคือการไปเรียนต่อยังประเทศอังกฤษ แต่พลาดหวังจากการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงในครั้งนั้นจนทำให้ “ข้าพเจ้าเดินออกจากรั้วเทพศิรินทร์ด้วยน้ำตาของผู้แพ้ใน

¹⁴ ในภายหลังได้ถูกแบ่งเป็น 3 ภาค (เล่ม) ชำระต้นฉบับใหม่โดยช่วย พูลเพิ่ม จัดพิมพ์ในชุดโครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายาก โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า พ.ศ. 2532

ปลายปี 2469 งามง และเศร้างสลด ข้าพเจ้าควรจะได้รับโทษอย่างหนักที่ทำให้เทพศิรินทร์ต้อง อับอายขายหน้าในสนามสกอลาร์ชิปทั้งสองปี”¹⁵ ดังนั้นความผิดหวังที่ไฝฝันว่าจะได้ไปเรียนต่อที่ อังกฤษจึงสร้างความรู้สึของผู้แพ้และเป็นสิ่งที่ตามหลอกหลอนสต่ออยู่เสมอ ดังที่เขานำเหตุการณ์ ดังกล่าวไปสอดแทรกไว้ในนวนิยายหลายเรื่อง¹⁶ เหตุการณ์พลาดหวังจนทำให้เขารู้สึกถึงความเป็น ผู้แพ้อาจเป็นปมปัญหาเริ่มต้นที่กระตุ้นให้เสนาเสนอประสบการณ์ของ “ข้าพเจ้า” ในรูปแบบนวนิยายผ่านตัวละครเอกอย่าง “ระพินทร์” เพื่อทดแทนความรู้สึกพลาดหวังจากการสอบชิงทุน โดย นำเสนอในด้านกลับว่าการเดินทางไปเรียนต่อยังปักกิ่งสามารถเรียนรู้ได้ทั้งวิชาความรู้และชีวิตไม่ ต่างจากการไปเรียนประเทศตะวันตก ในทางกลับกันการใช้ชีวิตอยู่ในปักกิ่งแม้ว่าจะเต็มไปด้วย ความยากลำบากและมีอุปสรรคมากมาย แต่ปักกิ่งเป็นเสมือนบททดสอบหนึ่งที่ทำให้ได้แสดง ความสามารถ

นอกจากนั้นการไปเรียนเมืองจีนอาจสร้างความรู้สึที่ต้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การไปเรียนในประเทศตะวันตก เนื่องภาพของจีนและเมืองจีนได้ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่ในทศวรรษ 2460 ว่าเป็น “แจ็ก” หรือกรรมกรแบกหาม ตลอดจนเป็นพวกหัวรุนแรง¹⁷ ทำให้ภาพของจีน และประเทศจีนจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวและเป็นภัยคุกคามชาติ สถานภาพของระพินทร์จึงมีลักษณะที่ ต้อยกว่าจนอาจกลายเป็นปมปัญหาที่สำคัญทำให้ระพินทร์ออกเดินทางและนำเรื่องเล่าการเดินทาง มาใช้สร้างตัวตน ดังนั้นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรช นิยายเรื่อง *ปักกิ่งนครแห่ง ความหลัง* จึงแสดงให้เห็นถึงการยืนยันความเป็นชายที่ซับซ้อนเนื่องจากการสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นชายเกิดขึ้นผ่านการต่อรองกับวาทกรรมความเป็นจีนในประเทศไทยด้วย

เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาอุดมคติของความเป็นชายคือ ลักษณะของ “สุภาพบุรุษตะวันตก” หรือ “นักเรียนนอกจากยุโรป” ตามค่านิยมของกลุ่มชนชั้นนำที่ ได้มีโอกาสไปศึกษาต่อยังประเทศตะวันตก อย่างไรก็ตามหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

¹⁵ สด ฐุระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกายา* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532). หน้า (26).

¹⁶ ความพลาดหวังจากการสอบชิงทุนของสดได้ถูกนำเสนอให้เห็นอย่างชัดเจนในไพรชนิยายชุดปักกิ่งอีกเรื่องหนึ่งในเวลาต่อมาคือ *เมื่อ หิมะละลาย* (ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มครั้งแรกในพ.ศ. 2514) ในฉากหนึ่งระพินทร์สนทนากับดร.เจียงว่าเขาเป็นโรคนอนไม่หลับเนื่องจากคิด มาก โดยอาการนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ “ถ้าจำไม่ผิด ฉันเริ่มคิดมากตั้งแต่สอบพลาดสกอล่าชิปไปอังกฤษไม่ได้” เนื่องจาก “เพราะขนาดมันดี กว่าไปทีอื่น เมืองไทยเขาให้อังกฤษ นี่ก็กำลังจะให้อเมริกา” และ “เห็นจะเป็นเพราะเราเป็นชาติชอบขนบธรรมเนียมประเพณี ชอบ ความเรียบร้อย แล้วก็อังกฤษมีอิทธิพลมากในเมืองไทย ครูอังกฤษบางคน เวลาสอนนักเรียนก็เรียกตัวเองว่าเทวดาฝรั่ง” ซึ่งแม้ระพินทร์ ออกตัวว่าไม่เชิงอยากจะเป็น “เทวดาฝรั่ง” แต่ “มันก็โก้ชอบกล” (สด ฐุระโรหิต, อ่างใน กุศล นาคะชาติ, “ชีวประวัติและผลงาน วรณกรรมของสด ฐุระโรหิต” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519). หน้า 15-16.)

¹⁷ สายชล สัตยานุรักษ์, *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: โอเพน โซไซตี้, 2557). หน้า 156.

เมื่อคนกลุ่มอื่นในสังคมมีโอกาสไปศึกษาต่อต่างประเทศมากขึ้น แม้ว่าไม่ได้เรียนต่อยังประเทศตะวันตก แต่มีกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นทางเลือก เช่น ประเทศในกลุ่มอาณานิคมอย่างอินเดีย สิงคโปร์ หรือฟิลิปปินส์ ทำให้เกิดกลุ่มนักเรียนนอกที่มีความหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามในสายตาของชนชั้นนำสถานะของ “นักเรียนนอกฟิลิปปินส์” หรือ “นักเรียนนอกสิงคโปร์” มีสถานะที่ต้อยกว่านักเรียนนอกจากประเทศตะวันตก อีกทั้งรัฐบาลก็ไม่รับรองปริญญาบัตรของนักเรียนนอกที่จบจากประเทศอาณานิคม¹⁸ นักเรียนนอกในกลุ่มประเทศอาณานิคมจึงผลิตสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในแบบของตนเองขึ้น โดยขานรับและปรับใช้ความเป็นชายในแบบสุภาพบุรุษตะวันตกเข้ามาไว้ด้วย

ในโพธิ์ชนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ของวิรัตน์ สุทระเสถียรได้นำเสนอภาพของนักเรียนฟิลิปปินส์ที่เป็นสุภาพบุรุษตะวันตกเพื่อต่อรองกับสุภาพบุรุษนักเรียนนอกจากยุโรป โดยวิรัตน์นำเสนอภาพของ “ข้าพเจ้า” หรือ “วิรัตน์” ที่ไปเรียนต่อด้านหนังสือพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยซานโตโตมาส์¹⁹ ภาพของเมืองมะนิลาถูกนำเสนอในด้านความเป็นสมัยใหม่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ โรงแรมหรูหรา ตึกตระหง่านของธนาคารต่างชาติ ถนนเต็มไปด้วยรถยนต์และแสงไฟจากป้ายโฆษณา เมืองมะนิลาจึงถูกนำเสนอเป็นเมืองสมัยใหม่ที่คล้ายกับเมืองใหญ่ทั่วโลกเพื่อยืนยันว่ามะนิลามีความศิวิไลซ์ไม่แพ้เมืองในประเทศตะวันตก นอกจากนั้น มะนิลา ยังกลายเป็นพื้นที่ในการแสดงออกความเป็นหนุ่มโสดเจ้าสำราญ มีไหวพริบในการสร้างสัมพันธ์กับผู้หญิง ตลอดจนนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายของตนผ่านรสนิยมการใช้ชีวิต อาทิ ทักษะในการเต้นรำเพลงแจ๊ซแบบสะวิงซึ่งเป็นวัฒนธรรมนำเข้ามาจากตะวันตก นอกจากนั้น ความสัมพันธ์กับผู้หญิงพื้นเมืองสมัยใหม่ยังมีส่วนส่งเสริมให้วิรัตน์สามารถสวมบทบาทความเป็นชาวตะวันตกที่มีความทันสมัยและมีอิสรเสรีในการใช้ชีวิต การนำเสนอภาพของเมืองที่มีความเจริญและความเป็นสมัยใหม่ดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับชนชั้นนำหรือ “นักเรียนนอกจากยุโรป” ที่นำเสนอภาพลักษณ์ความเป็นตะวันตกผ่านสถานะของนักเดินทางในแบบชาวตะวันตก²⁰ การเล่าเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* จึงเสมือนการลอกแบบความเป็นชายในแบบ “นักเรียนนอกจากยุโรป” การเลือกจ้องมองมะนิลาในด้านของความทันสมัยและผู้หญิงพื้นเมืองที่มีเสรีภาพเพื่อเชื่อมโยงคุณลักษณะดังกล่าวเข้ากับตนเอง อย่างไรก็ตามการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของวิรัตน์มีความน่าสนใจในประเด็นของการสร้างที่ไม่สมบูรณ์

¹⁸ อาทิตย์ เจียมรัตตัญญู. "นักเรียนฟิลิปปินส์" ในทัศนะวิจารณ์ของชนชั้นนำไทยต่อนักเรียนนอกก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา." ใน *ชุมทางอินโดจีน: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปริทัศน์* ปีที่ 4 ฉบับที่ 7 (2558). หน้า 569.

¹⁹ วิรัตน์ สุทระเสถียร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิรัตน์ สุทระเสถียร*, กัมปนาท พลาญกูร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ด้านสุทธา, 2533). หน้า 136.

²⁰ ธงชัย วินิจจะกุล. "ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพธภัณฑ์ทั้งในและนอกประเทศ." *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 (2546). หน้า 28-29.

เนื่องจากอุดมคติความเป็นชายของวิตต์ คือภาพของสุภาพบุรุษตะวันตกที่เป็นผลผลิตจากประเทศในยุโรป แต่การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของวิตต์ก็นำเสนอผ่านรสนิยมและวิถีชีวิตตะวันตกในพื้นที่ของประเทศอาณานิคม ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของวิตต์จึงเผยให้เห็นร่องรอยของการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ไม่ราบรื่นและไม่สมบูรณ์

นวนิยายเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนขึ้นจากประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ระหว่างเดินทางผ่านไปยังเมืองจีนและรัสเซียเพื่อไปศึกษาต่อยังประเทศเยอรมัน ผู้ประพันธ์นำประสบการณ์ดังกล่าวมาสร้างเรื่องเล่าในรูปแบบนวนิยายมีตัวละครเอกชายคือ “ฉัน” หรือ “เสนีย์” ผู้สื่อข่าวต่างประเทศตัวแทนจากหนังสือพิมพ์ประเทศไทยได้เดินทางไปทำข่าวสงครามกรณีพิพาทในดินแดนแมนจูเรีย ในโพธิ์นวนิยายทั้งสองเรื่องนำเสนอภาพความเป็นชายของเสนีย์อย่างเด่นชัดในมิติของผู้ชายที่แสดงความรู้สึก มีลักษณะของผู้ชายผู้แพ้อันเกิดจากความผิดหวังในรักจากผู้หญิงไทย ตลอดจนมองว่าตนเองนั้นเป็นเพียงนักหนังสือพิมพ์ที่ต่ำต้อย ไร้ชื่อเสียง และยากจน ประเทศไทยจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ทำให้เสนีย์ไร้ตัวตน ดังนั้น การได้เดินทางไปทำข่าวกรณีพิพาทในดินแดนแมนจูเรียและในภายหลังได้ถูกส่งตัวไปโตเกียวเพื่อทำข่าวการตกลงสัญญาสงบศึกระหว่างฝรั่งเศสกับไทยในกรณีพิพาทเขตชายแดนลุ่มแม่น้ำโขงจึงเปิดโอกาสให้เสนีย์ได้แสดงศักยภาพความเป็นชายของตนได้ดีกว่าในประเทศไทย เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติชื่อ “มาเนีย” นักหนังสือพิมพ์ชาวรัสเซียที่ได้กลายเป็นเสมือนทั้งเพื่อนและคนรัก เนื่องจากมาเนียมีทัศนคติและอุดมการณ์ของชีวิตที่ตรงกับเสนีย์โดยเฉพาะคุณค่าของการทำงานด้านหนังสือพิมพ์ ขณะที่ผู้หญิงไทยไม่อาจเติมเต็มความรักในเชิงอุดมคติเช่นนี้ได้

การนำเสนอภาพของผู้ชายผู้แพ้เป็นการนำเสนอด้านตรงข้ามกับความป็นชายกระแสหลักที่ผลิตสร้างจากสถาบันหลักของสังคมที่มักนำเสนอว่าผู้ชายที่ดีหรือผู้ชายในอุดมคติคือผู้ชายที่มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ อดทน และสามารถเก็บระงับอารมณ์ ในทศวรรษ 2480 มีการผลิตสร้างความเป็นชายกระแสหลักผ่านนโยบายของรัฐ แบบเรียน และการโฆษณาอันเป็นแนวทางในการสร้างชาติให้เป็นแบบสากลและทัดเทียมอารยประเทศ ดังเช่นแนวนโยบายในการสร้างบทบาทให้ผู้ชายคือ “พ่อ” ที่จะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ออกไปทำงานนอกบ้านหรือแม้แต่ออกไปปกป้องประเทศชาติ ผู้ชายถูกสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะอุดมคติ คือมีสุขภาพที่แข็งแรง กำยำ บึกบึน สูงใหญ่ เหมาะกับการเป็น “พ่อพันธุ์” ที่ดีเป็นกำลังในการสร้างชาติที่มีประสิทธิภาพในอนาคต ในยุคนี้นี้จึงมี

การออกคำขวัญเพื่อชักชวนให้ผู้ชายออกไปเล่นกีฬาหรือใช้ชีวิตกลางแจ้ง²¹ ทว่าตัวละครชายอย่าง เสนีย์กลับนำเสนอตัวตนในด้านของผู้ชายมีลักษณะสันโดษ เต็มไปด้วยความผิดหวัง มองโลกในแง่ร้ายและเศร้าโศก

อย่างไรก็ดี ความยกย่องของการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในนวนิยายทั้งสองเรื่องของเสนีย์ เสาวพงศ์คือ แม้ภาพตัวละครชายอย่างเสนีย์จะในตอนต้นเรื่องมีลักษณะของผู้ชายที่ไม่มีคุณสมบัติความเป็นชาย แต่ในตอนจบของเรื่องเสนีย์มองตัวเองว่าเป็นผู้ชาย กล่าวคือ แม้เสนีย์จะไม่สมหวังในความรักกับผู้หญิงไทยหรือไม่ได้แต่งงานกับผู้หญิงต่างชาติ แต่เสนีย์ได้บรรลุนิติภาวะทางความคิดในเชิงอุดมคติ ด้วยการนำเสนอว่าความรักที่แท้จริงคือความรักแก่คนหมู่มากหรือความรักประชาชนและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การเชิดชูความรักในเชิงอุดมการณ์ดังกล่าวเป็นการทำให้อุดมการณ์นั้นมีลักษณะของความเป็นชาย โดยลดทอนความรักแบบคู่รักที่เต็มไปด้วยความรู้สึกและมีความส่วนตัวสูงลง เนื่องจากมีลักษณะของความเป็นหญิง ในแง่หนึ่งความเป็นชายในทางกายภาพที่ขาดหายไปของเสนีย์ อาทิ ร่างกายกำยำ ความแข็งแรงบึกบึน ได้ถูกชดเชยด้วยการผูกโยงอุดมการณ์สังคมนิยมเพื่อสร้างความเป็นชายในอีกรูปแบบหนึ่ง

นอกจากนั้นสถานะทางสังคมของเสนีย์ยังถูกยกระดับขึ้นผ่านอาชีพผู้สื่อข่าวสงคราม เนื่องจากอาชีพนี้เปิดโอกาสการเดินทางไปทำข่าวในดินแดนแมนจูเรียซึ่งเต็มไปด้วยอันตรายและกำลังจะกลายเป็นประวัติศาสตร์ ต่างแดนจึงเปรียบเสมือนพื้นที่ที่ทำให้เสนีย์ได้แสดงบทบาทของนักหนังสือพิมพ์ได้อย่างเต็มที่กว่าการเป็นผู้สื่อข่าวในประเทศไทย โดยนัยหนึ่งเสนีย์ผูกโยงอาชีพผู้สื่อข่าวสงครามเข้ากับการเดินทางเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นอาชีพที่ต้องออกไปกลางแจ้ง เนื่องจากชีวิตกลางแจ้งมีส่วนช่วยสร้างให้ผู้ชายได้เรียนรู้ เติบโต และเติบโต ดังนั้น ในท้ายที่สุดแล้วแม้ว่าภาพของตัวละครชายอย่างเสนีย์จะถูกสร้างให้ดูแตกต่างกับภาพความเป็นชายกระแสหลักด้วยการนำเสนอลักษณะของผู้ชายผู้แพ้ แต่ท้ายที่สุดการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของเสนีย์กลับไปต่อยอดถึงอุดมการณ์ความเป็นชายในแบบผู้ชาย ดังจะเห็นว่าในตอนจบเสนีย์สามารถยกระดับทั้งในเชิงความคิดและสถานะทางสังคมได้หลังจากเดินทาง

จากการทบทวนตัวบทวรรณกรรมที่ศึกษาทำให้เห็นประเด็นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย ในไพรซ์นิยายมีนัยสำคัญที่น่าศึกษา เนื่องจากการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรซ์นิยายสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนผู้คนต่างชาติเอาไว้ด้วย

²¹ ก้องสกุล กวินวิกุล, “การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487” (วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545). หน้า 49-50.

การศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงเกิดขึ้นผ่านการปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นจนก่อให้เกิดการรื้อสร้างและประกอบสร้างตัวตน อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ความเป็นชายที่ถูกสร้างได้สะท้อนกลับให้เห็นการลอกแบบ ต่อรอง ตลอดจนต่อต้านกับความเป็นชายในอุดมคติหรือความเป็นชายกระแสหลักที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทย ดังนั้น การศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรชนิยายไทยนอกจากจะแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่มีความซับซ้อนแล้วยังเผยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองไทยด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรชนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2484-2489
2. เพื่อวิเคราะห์บริบททางสังคมและการเมืองที่สัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในนวนิยายกลุ่มดังกล่าว

1.3 สมมุติฐาน

นวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศหรือไพรชนิยายที่ศึกษา ได้แก่ นวนิยายชุดปกกึ่งนครแห่งความหลัง (2484, 2485, 2489) ของสด กุระมะโรหิต ตระเวนมะนิลา (2486) ของวิรัตน์ สุทนต์เสถียร ชัยชนะของคนแพ้ (2486) และ ไม่มีข่าวจากโตเกียว (2488) ของเสนีย์ เสาวพงศ์ นำเรื่องเล่าการเดินทางไปต่างประเทศมาใช้สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านการนำเสนอสถานที่ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ภาพตัวละครชายที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดนี้เผยให้เห็นความเป็นชายที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ชนชั้นกลาง อาทิ หน้าที่การงาน ความสามารถส่วนบุคคล แนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน และอุดมการณ์ชาตินิยม นอกจากนี้การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใน พ.ศ. 2475 และสงครามมหาเอเชียบูรพาซึ่งสัมพันธ์กับการเติบโตของชนชั้นกลาง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากนวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศในทศวรรษ 2480 มีจำนวนมาก อีกทั้งยังนิยมใช้ตัวละครเอกชายเป็นนักเรียนนอกและหนังสือพิมพ์ ตลอดจนใช้ฉากที่ซ้ำกันหลายเรื่อง ในงานวิจัยนี้จึงคัดเลือกตัวบทที่มีลักษณะเด่นและมีระยะเวลาการตีพิมพ์ที่ใกล้เคียงกัน คือ

1. นวนิยายชุด *ปีกกิ่งนครแห่งความหลัง* (2484, 2485, 2489) ของสศ กุระมะโรหิต
2. *ตระเวนมะนิลา* (2486) ของวิรัตน์ สุทธเสถียร
3. *ชัยชนะของคนแพ้* (2486) และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* (2488) ของเสนีย์ เสาวพงศ์

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7” (2521) ของเอมอร นิรัฐราชซึ่งศึกษานวนิยายไทย พ.ศ. 2468-2477 โดยเน้นการศึกษาบริบททางสังคมที่สัมพันธ์กับการนำเสนอคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อที่ปรากฏในนวนิยาย จากการศึกษาพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ตลอดจนผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจ ในช่วงเวลานี้ชนชั้นกลางกำลังเติบโตและเข้ามามีบทบาทในสังคม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อรูปแบบและเนื้อหาในวรรณกรรม ทำให้มองเห็นว่านวนิยายนำเสนอทัศนคติทั้งขัดแย้งและตั้งคำถามกับค่านิยมแบบเก่า และนำเสนอค่านิยมแบบใหม่ให้กับสังคม อย่างไรก็ตาม เอมอรศึกษาตัวบทนวนิยายไทยที่พิมพ์ขึ้นเฉพาะสมัยรัชกาลที่ 7 จำนวน 20 เรื่อง และมีได้เน้นศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศ ดังนั้น การศึกษานวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศจึงเป็นการต่อยอดจากการวิจัยดังกล่าวเพื่อนำเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติของสังคมผ่านการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรชนิยายไทยในช่วงทศวรรษ 2480

งานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475-2500: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม” (2521) ของตรีศิลป์ บุญขจรเป็นการศึกษานวนิยายไทยในแง่ของพัฒนาการที่สัมพันธ์กับบริบททางการเมืองและสังคม ในงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่านิยายไทยที่ใช้ฉาก

ต่างประเทศเป็นรูปแบบหนึ่งทางวรรณกรรมซึ่งพัฒนาขึ้นมาโดยเงื่อนไขทางการเมือง โดยเฉพาะในทศวรรษ 2480 หรือในยุคเผด็จการทหาร การเขียนนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศจึงมีนัยยะเพื่อย้อนกลับมาวิพากษ์การเมืองในไทย อาทิ เรื่อง *ปักษีนครแห่งความหลัง* ของสด กุระมะโรหิต รวมทั้งการเกิดขึ้นของนักเขียนรุ่นใหม่อย่างเสนีย์ เสาวพงศ์ที่ใช้สำนวนภาษาแบบใหม่และนำเสนอแนวคิดเรื่องความรักและชีวิตแบบเสรีนิยม งานวิจัยของตรีศิลป์ บุญขจรนับเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาวิจัยนวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศ การศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรชนิยายไทยจึงเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านการเดินทางซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมืองไทย

งานวิจัยเรื่อง “‘สุภาพบุรุษ’ ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับวรรณกรรมศรีบูรพา” (2551) ของสหะโรจน์ กิตติมหาเจริญที่ศึกษาเปรียบเทียบความเป็นชายแบบสุภาพบุรุษในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 และงานประพันธ์ของศรีบูรพา จากการศึกษาพบว่าสุภาพบุรุษทั้งสองยุคสมัยมีความหมายแตกต่างกันเนื่องจากค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือในบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 นำเสนอว่าบุคคลที่จะเป็นสุภาพบุรุษได้ต้องมีชาติกำเนิดที่ดี มีการศึกษาในแบบตะวันตก ตลอดจนต้องเข้าสมาคมที่ผูกโยงอยู่กับชนชั้นสูง ขณะที่สุภาพบุรุษในงานประพันธ์ของศรีบูรพาคือผู้ที่ประพฤติดีและมีความเสียสละต่อผู้อื่นโดยไม่ยึดโยงอยู่กับชาติกำเนิดแต่ต้องเกิดจากการกระทำ การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของสุภาพบุรุษดังกล่าวเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมื่อสามัญชนได้รับการศึกษาและมีบทบาทในเมืองทำให้สามัญชนหรือชนชั้นกลางนิยมตัวตนแบบใหม่เพื่อสร้างสถานะทางสังคม งานวิจัยของสหะโรจน์จึงทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอัตลักษณ์ชายกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยทั้งสองยุคสมัย อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่าแม้ความหมายของสุภาพบุรุษแตกต่างกันในสองยุคสมัย แต่ท้ายที่สุดแล้วความเป็นชายยังคงแฝงไว้ด้วยอำนาจในแบบปิตาธิปไตย งานวิจัยของสหะโรจน์ กิตติมหาเจริญจึงมีประโยชน์ในการชี้ให้เห็นการประกอบสร้างความเป็นชายต่างยุคต่างสมัย โดยสามารถนำไปต่อยอดศึกษาความเป็นชาย ในงานวรรณกรรมประเภทไพรชนิยายในทศวรรษ 2480 ซึ่งเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องการเดินทางซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ชาย

งานวิจัยเรื่อง “ชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของสด กุระมะโรหิต” (2519) ของกุศล นาคะชาติที่ศึกษาเรียบเรียงชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของสด กุระมะโรหิตทั้งบันเทิงคดีและสารคดี อีกทั้งยังสัมภาษณ์ผู้ประพันธ์โดยตรงซึ่งเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจเจตนารมณ์และจุดมุ่งหมายในการประพันธ์ ตลอดจนเป็นแหล่งข้อมูลในการสืบค้นผลงานของสด กุระมะโรหิตที่

ไม่ได้รับการตีพิมพ์แล้วเนื่องจากในงานวิจัยของกุศล นาคะชาติใช้วิธีการรวบรวมและเรียบเรียงตามหลักวิชาบรรณารักษ์ทำให้ง่ายต่อการสืบค้นข้อมูล นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่อง “แนวคิดทางการเมืองของสด กุระโรหิต” (2529) ของอดุลย์ มณีโรจน์ที่ศึกษาทั้งชีวประวัติและบทประพันธ์ของสด กุระโรหิตโดยมุ่งเน้นการศึกษาไปที่แนวคิดทางการเมือง จากผลการวิจัยสรุปว่าแนวคิดทางการเมืองของสด กุระโรหิตนำเสนอในแนวทางประชาธิปไตยที่นำเสนอให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังเสนออีกว่าประชาชนจะมีความสุขสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันโดยผ่านระบบสหกรณ์ นอกจากนี้ในงานประพันธ์ของสด กุระโรหิตยังนำเสนอแนวคิดต่อต้านสงคราม อาณานิคม และระบอบเผด็จการที่นำมาสู่ความรุนแรง ผลสรุปจากงานวิจัยของอดุลย์ มณีโรจน์นอกจากจะชี้ให้เห็นแง่มุมความคิดทางการเมืองของสด กุระโรหิตแล้วยังแสดงให้เห็นแนวคิดทางการเมืองที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมในช่วงเวลานั้นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ศึกษางานวรรณกรรมของสด กุระโรหิตต่อไป

งานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์” (2527) ของปรีชา ปัญญาวิโรภาส ซึ่งศึกษานวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ทุกเรื่องตั้งแต่พ.ศ. 2486 ถึงพ.ศ. 2524 ทั้งในด้านกลวิธีการประพันธ์และแนวคิด จากการศึกษาพบว่าในทศวรรษ 2480 นวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์นำเสนอแนวคิดเรื่องความรักในเชิงอุดมคติ ขณะที่ทศวรรษ 2490 เสนีย์ เสาวพงศ์ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดแบบสังคมนิยมทำให้นวนิยายนำเสนอแนวคิดแบบก้าวหน้า ในงานวิจัยนี้ทำให้เห็นกระแสของวรรณกรรมที่แบ่งแยกออกเป็นสองแนว คือวรรณกรรมแนวจินตนิยมและอัตถนิยม นวนิยายแนวแรกมักนำเสนอความรักในระดับปัจเจกบุคคล ขณะที่นวนิยายแนวหลังนำเสนอทางออกให้กับสังคมและยึดโยงกับประชาชน ในด้านกลวิธีการเล่าโดยเฉพาะในนวนิยาย *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ใช้สรรพนาม “ฉัน” ทำให้มองเห็นว่านวนิยายมีลักษณะเรื่องเล่าในแบบอัตชีวประวัติ ซึ่งทำให้ผู้อ่านติดตามและเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง การใช้สรรพนาม “ฉัน” ยังสะท้อนให้เห็นข้อบ่งชี้ของในยุคครุฑนิยมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผลการวิจัยของปรีชา ปัญญาวิโรภาสจึงชี้แนวทางในการศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องแนวอัตชีวประวัติเพื่อให้เห็นนัยในการประกอบสร้างตัวตนของผู้เล่าหรืออีกนัยหนึ่งคือชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวมิได้เน้นศึกษาเปรียบเทียบกับนวนิยายเรื่องอื่นในช่วงเวลาเดียวกัน อีกทั้งมิได้ศึกษาในประเด็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ในงานวิจัยนี้จึงต่อยอดจากงานวิจัยดังกล่าวโดยศึกษาเปรียบเทียบการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในนวนิยายช่วงเวลาเดียวกันเพื่อแสดงให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของภาพความเป็นชาย ตลอดจนความสัมพันธ์ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง

บทความวิจัยเรื่อง “นักเรียนฟิลิปปินส์ ในทัศนวิจารณ์ของชนชั้นนำไทยต่อนักเรียนนอก ก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา” (2558) ของอาทิตย์ เจียมรัตต์ญูที่ศึกษาสถานะของนักเรียนนอก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ ของนักเรียนนอกที่ไปเรียนต่อในประเทศตะวันตกมีภาพลักษณ์และสถานะที่สูงกว่านักเรียนนอกที่ จบจากประเทศอาณานิคมและประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสถานะของนักเรียนนอจาก ยุโรปได้รับการรับรองจากสถาบันทางสังคมทั้งราชสำนักและระบบราชการ ขณะที่นักเรียนนอจาก ประเทศอาณานิคมกลับไม่ได้รับรองจากสถาบันดังกล่าว อีกทั้งยังมองว่านักเรียนนอกเหล่านี้ อันตรายต่อการปกครองโดยเฉพาะนักเรียนนอกฟิลิปปินส์ ทำให้นักเรียนนอกกลุ่มนี้พยายาม ต่อรองสถานะของตนเองด้วยการนำเสนอผ่านวรรณกรรมดังเช่นนวนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ของวิฑิต์ สุทธเสถียร *นักบุญคนบาป* ของอิศรา อมันตกุล และ *พระอาทิตย์ตกในอ่าวมะนิลา* ของ เจต สรคุปต์ ที่นำเสนอภาพลักษณ์ตัวละครเอกเป็นนักเรียนนอกฟิลิปปินส์เป็นผู้มีประสบการณ์ ชีวิต มีความคิดและมีหลักปรัชญา มีความซื่อสัตย์และกล้าหาญไม่แพ้นักเรียนนอจากตะวันตก งานวิจัยของอาทิตย์จึงทำให้เห็นแง่มุมทางประวัติศาสตร์ที่ว่าทกรรมนักเรียนนอกมีการต่อรอง ระหว่างกลุ่มชนชั้นในสังคม

1.6 วิธีการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. เก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผลการวิเคราะห์ รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในโพธิชนิยายไทย
2. เป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมอื่น

บทที่ 2

ความเป็นชายในสังคมไทยและการเกิดขึ้นของไพรซ์นิยาย

ในอดีตเรื่องเพศถูกมองโดยเหมารวมว่าเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เพศชายคือผู้ผลิตสร้างความเป็นชายและเพศหญิงคือผู้ผลิตสร้างความเป็นหญิง ความเป็นชายและความเป็นหญิงจึงถูกเชื่อมโยงผ่านทางเพศสรีระและการแสดงออกทางเพศในเชิงชีววิทยา เช่น ความเป็นชายคือผู้ที่มีอวัยวะเพศชาย มีกล้ามเนื้อที่แข็งแรง ผมสั้น น้ำเสียงใหญ่ ห้าว การแสดงออกจะต้องมีความเข้มแข็ง อดทน อดกลั้น และกล้าหาญ การมองเพศในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดมายาคติในการมองเพศที่ผูกติดตายตัว หรือมีแก่นสารที่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง จนทำให้เพศถูกกลบเกลื่อนให้กลายเป็นเรื่องธรรมชาติ อย่างไรก็ตามในทศวรรษ 1960 ได้เกิดกระแสความเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมศึกษาที่เข้าไปรื้อภาพตายตัวในเรื่องเพศ โดยนำเสนอการแบ่งเพศในเชิงสรีระกับเพศสถานะที่มีได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคม เพศเกิดขึ้นในภายหลังจากการกล่อมเกลாத่างวัฒนธรรม การเมือง และสภาพแวดล้อม แนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดการศึกษาที่มุ่งตรวจสอบการประกอบสร้างทางเพศทั้งความเป็นชายและความเป็นหญิงในประเด็นการศึกษาเรื่องความเป็นชายจึงทำให้มองเห็นว่าลักษณะทางกายภาพและการแสดงออกของผู้ชายมิได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หากแต่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม

นักวิชาการสายสตรีนิยมอย่างทออดด์ ดับบลิว รีเซอร์ (Todd W. Reeser) มองว่าความเป็นชายคืออุดมการณ์อย่างหนึ่งที่ประกอบขึ้นจาก 4 องค์ประกอบหลักที่มีความซับซ้อนและสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ หนึ่ง ภาพลักษณ์ (image) คือภาพภายนอกหรือลักษณะที่เห็นเด่นชัดในระดับขั้นที่สุด ดังเช่น การแสดงให้เห็นลักษณะทางกายภาพของผู้ชายทั้งเรือนร่างและการแต่งกาย เป็นต้น สอง ตำนานหรือเรื่องเล่า (myth) ที่มาสนับสนุนภาพลักษณ์ซึ่งถูกสร้างขึ้นจนทำให้ความเป็นชายกลายเป็นลักษณะสากล เรื่องเล่าอาจหมายถึงตำนานที่บอกเล่ากันมาอย่างยาวนาน เช่น ตำนานปรัมภะของกรีกโบราณที่แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละครเอกชายที่เป็นนักรบ หรืออาจเป็นเรื่องเล่าในเชิงข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ที่สร้างความน่าเชื่อถือในการรองรับความเป็นชายที่ผูกติดกับเพศชาย เช่น การอ้างถึงฮอร์โมน กลไกร่างกาย และอวัยวะภายใน ตลอดจนสัดส่วนกล้ามเนื้อที่มีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์เพื่อตอกย้ำว่าเพศชายกับความเป็นชายเป็นสิ่งเดียวกันและก่อกำเนิดขึ้นจากผลการพิสูจน์ทางชีววิทยา ทั้งภาพลักษณ์และเรื่องเล่าได้ผสมผสานกัน

จนกลายเป็นองค์ประกอบที่ *สาม* คือ วาทกรรม (discourse) ที่ผลิตซ้ำจากทั้งสถาบันในสังคมและในระดับปัจเจกบุคคล ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ดังเช่น วาทกรรมความเป็นชายที่ถูกผลิตสร้างจากรัฐผ่านแบบเรียนที่วางรูปแบบวิถีทางเพศของผู้ชายที่จะต้องมีความเข้มแข็งเพื่อให้เป็นกำลังหลักของครอบครัวหรือของชาติ วาทกรรมดังกล่าวจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ต้องเกิดจากองค์ประกอบที่ *สี่* คือการนำไปใช้หรือนำไปปฏิบัติ (perform/act) เพราะผู้ชายที่ต้องการ ความเป็นชายต้องแสดงออกตามภาพลักษณ์หรือวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมา¹ อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของอุดมการณ์ความเป็นชายมิได้เกิดขึ้นโดยลำดับ หากแต่เกิดขึ้นเป็นวงจรที่ไหลเวียนไปมา กล่าวคือ ลักษณะความเป็นชายอาจเกิดขึ้นจากขั้นตอนของการปฏิบัติย้อนกลับไปสู่การสร้างภาพลักษณ์ได้ เช่น การฝึกฝนร่างกายของทหารที่แสดงออกถึงพลังกำลังและความเข้มแข็งได้ถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ผ่านองค์ประกอบของการสร้างเรื่องราวที่ก่อให้เกิดกระแสความนิยมในความเข้มแข็งของทหารไปสู่คณาจารย์จนกลายเป็นวาทกรรมความเป็นชายที่สมบูรณ์แบบคือการเป็นทหาร ขณะเดียวกัน ภาพลักษณ์ความเข้มแข็งของทหารก็ย้อนกลับมาสร้างให้ผู้ชายปฏิบัติตาม เช่น การฝึกฝนความอดทน การเพาะกล้าเนื้อเพื่อยืนยันความเป็นชายของตนเอง ดังนั้น การศึกษาหาต้นกำเนิดของความเป็นชายจึงเป็นเรื่องยากและอาจเป็นไปได้ นอกจากชี้ให้เห็นกลไกการประกอบสร้างความเป็นชายที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม

เนื่องจากความเป็นชายมีลักษณะที่เป็นนามธรรม มีความซับซ้อน เลื่อนไหล และมีพลวัตเปลี่ยนแปลง ทำให้การศึกษาความเป็นชายต้องวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบแวดล้อมที่เป็นปัจจัยในการสร้างความเป็นชายขึ้นมา ไมเคิล คิมเมล (Michael Kimmel) และเอมี ออรอนสัน (Amy Aronson) นักสังคมวิทยาและนักสื่อสารมวลชนผู้เชี่ยวชาญด้านเพศศึกษาได้เสนอแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจความเป็นชายผ่านองค์ประกอบหลัก 4 ด้านคือ²

หนึ่ง ความเป็นชายขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมเฉพาะในแต่ละสังคม เช่น วัฒนธรรมหนึ่งอาจใช้หนทางในการพิสูจน์ความเป็นชายผ่านการต่อสู้เพื่อแสดงถึงความอดทนอดกลั้น ขณะที่อีกวัฒนธรรมหนึ่งอาจยอมรับผู้ชายที่มีอารมณ์อ่อนไหวหรือมีความละเอียดอ่อนในเชิงความรู้สึกได้

สอง ความเป็นชายขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์หรือช่วงเวลา เนื่องจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยส่งผลต่อการนิยามความเป็นชายที่แตกต่างกันออกไป เช่น ความเป็นชายในยุคล่าอาณานิคมอาจหมายถึงชาวตะวันตก ผิวดำ และเป็นชนชั้นกลาง

¹ Todd W. Reeser, *Masculinities in Theory: An Introduction* (West Sussex: Blackwell, 2010). pp. 21-24.

² *Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopaedia*, s.v. "Masculinities." pp. 504-505.

โดยมีนัยเหนือกว่าความเป็นชายในแบบอื่น ขณะที่ในยุคสมัยโลกาภิวัตน์เมื่อโลกถูกเชื่อมโยงโดยการสื่อสารและการคมนาคมทำให้ความเป็นชายไม่ได้ถูกผูกขาดเพียงชาวยุโรปอีกต่อไป

สาม ความเป็นชายขึ้นอยู่กับช่วงเวลาของชีวิต กล่าวคือ ตั้งแต่เด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นชายได้เปลี่ยนแปลงไปตามการเรียนรู้ทางสังคม การก้าวข้ามวัยจากเด็กสู่วัยผู้ใหญ่เป็นส่วนพิสูจน์และสร้างความเป็นชาย กล่าวคือจากเด็กผู้ชายที่เคยอยู่กับพ่อแม่ เมื่อเติบโตขึ้นได้ออกไปแต่งงานเป็นหัวหน้าครอบครัวบทบาทความเป็นชายก็เปลี่ยนไป ขณะเดียวกันผู้ชายโสดอาจมีลักษณะที่แตกต่างจากผู้ชายที่แต่งงานเนื่องจากความคาดหวังของสังคมในบทบาทของผู้ชายแตกต่างกัน

สี่ ความเป็นชายเกี่ยวข้องกับชนชั้น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ อายุ วิถีทางเพศ และภาคพื้นหรือภูมิภาค เช่น ผู้ชายผิวดำซึ่งเป็นรักร่วมเพศอาศัยอยู่ในเมืองชิคาโกกับผู้ชายผิวขาวซึ่งเป็น รักต่างเพศอาศัยอยู่ในเมืองไอโอวา ทั้งสองคนอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา อยู่ในช่วงเวลาร่วมสมัยกัน เป็นชายหนุ่มในช่วงอายุเดียวกัน แต่การแสดงออกความเป็นชายของทั้งสองแตกต่างกัน รวมทั้งสังคมอาจปฏิบัติต่อผู้ชายทั้งสองคนนี้แตกต่างกันด้วย เนื่องจากปัจจัยทางสีผิว วิถีทางเพศ ตลอดจนภูมิภาคท้องถิ่นที่อาศัยอยู่

จากปัจจัยดังกล่าวทำให้เห็นว่าความเป็นชายไม่ได้มีความหมายที่ตายตัวเป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นสากลที่ครอบคลุมความเป็นชายให้เหมือนกันในทุกสังคมหรือในทุกช่วงเวลา หากแต่มีลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย เป็นพลวัต และไม่มีสารัตถะที่แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม ยุคสมัย ตลอดจนช่วงวัยของปัจเจกบุคคลในการขานรับปรับใช้หรือต่อรองกับความเป็นชายในแต่ละรูปแบบ ดังนั้นการศึกษาความเป็นชายจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์ถึงบริบทแวดล้อมซึ่งมีส่วนในการประกอบสร้างความเป็นชาย ในบทนี้ผู้วิจัยจึงสำรวจความเป็นชายตั้งแต่อดีตจนถึงทศวรรษ 2480 เพื่อชี้ให้เห็นความเป็นชายในลักษณะอำนาจนำ (hegemonic masculinity) ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตอันสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางสังคมการเมืองและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์การเกิดขึ้นของรูปแบบงานประพันธ์ประเภทไพรัชนิยายโดยศึกษาความเชื่อมโยงกับชนบทการประพันธ์แบบนิราศเพื่อแสดงให้เห็นความต่อเนื่องและความแตกต่าง ตลอดจนรูปแบบการประพันธ์ที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างความเป็นชาย

2.1 ความเป็นชายสมัยใหม่ในทศวรรษ 2480

การศึกษาเรื่องความเป็นชายในสังคมไทยในอดีตประสบกับข้อจำกัดประการหนึ่ง คือ แนวคิดเรื่องเพศสรีระ (sex) และเพศสถานะ (gender) ตามแนวคิดแบบตะวันตกที่แบ่งแยกผู้ชายกับผู้หญิง และความเป็นชายกับความเป็นหญิงในลักษณะชั่วคราวที่ชัดเจนยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมไทยในอดีต ดังเช่นในสมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ใช้การปกครองในรูปแบบระบบศักดินา การควบคุมผู้คนในสังคมจึงเน้นการแบ่งแยกตามชนชั้นมากกว่าแบ่งแยกที่เน้นเพศ นอกจากนี้หลักฐานบันทึกในเชิงประวัติศาสตร์ทางเพศโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาจำกัดอยู่แต่ในชนชั้นสูงผ่านทางพงศาวดารและงานวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งผลิตจากชนชั้นสูงเท่านั้น ความเป็นชายของชนชั้นล่างอาจถูกเขียนผ่านบันทึกของชาวตะวันตก จนเมื่อสังคมได้รับวิทยาการด้านการพิมพ์ ตลอดจนผลของการขยายตัวด้านการศึกษาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาบันทึกเรื่องเพศและความเป็นชายของชนชั้นล่างได้มีเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ปัจจัยภายนอกอย่างการแผ่ขยายลัทธิอาณานิคมของตะวันตกมีผลสำคัญที่ทำให้ชนชั้นนำของไทยปรับตัวให้สังคมมีความ “ศิวิไลซ์” ทัดเทียมตะวันตก ในด้านเพศสภาพชนชั้นนำได้รับเอาแนวคิดความเป็นชายและความเป็นหญิงที่เหมาะสมตามลักษณะทางเพศในแบบตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในสังคมไทย หัวข้อย่อยนี้ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยซึ่งมีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความเป็นชายเพื่อแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและการสืบเนื่องแนวคิดเรื่องความเป็นชาย

2.1.1 ความเป็นชายในสังคมไทยก่อนทศวรรษ 2480

อิทธิพลของพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวคิดเรื่องเพศสภาพในสังคมไทยในอดีต เนื่องจากศาสนาพุทธมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับเพศชาย ประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ จึงย้ายไปสู่เพศชาย โดยมองว่าผู้ชายคือผู้มีบุญ ขณะที่ผู้หญิงต้องทำบุญให้มากจึงจะเกิดมาเป็นผู้ชายได้ เนื่องจากผู้ชายสามารถบวชเรียนเป็นพระภิกษุซึ่งเป็นวิถีในการไปสู่นิพพาน ทั้งนี้ แนวคิดทางพุทธศาสนายังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองคนโดยกลุ่มชนชั้นสูงที่เป็นผู้ชาย โดยเฉพาะสังคมไทยในยุคที่เกิดเป็นราชอาณาจักร ดังเช่นในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาที่มีการแบ่งการปกครองออกเป็นระบบและเป็นชนชั้นอย่างชัดเจน พุทธศาสนาจึงเข้ามามีส่วนสนับสนุน

ความชอบธรรมให้แก่ชนชั้นปกครองที่ให้อำนาจผู้ชายเป็นผู้นำในสังคม³ นอกจากนั้นอิทธิพลในรูปแบบการปกครองแบบพราหมณ์-ฮินดูที่ได้รับผ่านทางขอมยังเข้ามาผสมผสานกับแนวคิดพุทธศาสนาทำให้สังคมไทยเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมแบบโบราณหรือในแบบชนเผ่าเป็นการปกครองที่มีผู้ปกครองสูงสุดและมีลำดับชั้นทางสังคมลดหลั่นลงมาโดยอ้างอิงความชอบธรรมในการปกครองจากชาติกำเนิด กล่าวคือชนชั้นปกครองคือกษัตริย์และขุนนางคือผู้ที่มีชาติกำเนิดสูง เป็นสมมุติเทพผู้มีบุญบารมีจึงมีหน้าที่คอยปกป้องคุ้มครองประชาชนทั่วไป ขณะที่ชนชั้นผู้ถูกปกครองเป็นผู้ที่มีชาติกำเนิดต่ำกว่าคือไพร่และทาสมีหน้าที่ใช้แรงงานและส่งผลผลิตให้กับชนชั้นปกครอง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสองชนชั้นดังกล่าวได้พัฒนาไปเป็นระบบศักดินาที่แบ่งคนในสังคมออกเป็นชนชั้นตามการครอบครองที่ดิน จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวทำให้การศึกษาความเป็นชายมีองค์ประกอบเรื่องชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

ความเป็นชายในสังคมไทยจากอดีตจนถึงสมัยอยุธยาจึงมีความแตกต่างกันโดยมีปัจจัยทางชนชั้นเข้ามามีส่วนในการประกอบสร้างความเป็นชายให้มีลักษณะทางเพศและเพศวิถีที่แตกต่างจากชนชั้นอื่น ความเป็นชายของชนชั้นสูงได้ผูกอยู่กับชาติกำเนิดซึ่งอิงกับพุทธศาสนาดังเช่นการโยงสถานะของพระมหากษัตริย์เข้ากับพระพุทธเจ้าหรือการจุติลงมาเกิดของเทพตามความเชื่อของพราหมณ์-ฮินดู ภาพลักษณ์ลักษณะชายชนชั้นสูงจึงแสดงผ่านเรือนร่างที่สง่างาม มีสีขาวสะอาด มีความสามารถพิเศษเหนือธรรมชาติ ขณะที่ความเป็นชายในแบบชนชั้นไพร่หรือสามัญชนแสดงผ่านการสัก มัดกล้ามเนื้อที่แข็งแรง เรือนกายสีดำเข้ม เพื่อสื่อถึงความฉกรรจ์ที่เกิดจากการใช้แรงงาน

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2310-2398) รูปแบบการปกครองยังคงเป็นระบบศักดินาเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา คติความเชื่อในแบบพุทธผสมพราหมณ์-ฮินดูยังคงปรากฏการแบ่งแยกชนชั้นปกครองกับชนชั้นถูกปกครอง ภาพความเป็นชายในงานวรรณกรรมยุคต้นรัตนโกสินทร์จึงยังคงสืบเนื่องแนวคิดและอุดมคติทางชนชั้นในแบบสมัยอยุธยา ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง *รามเกียรติ์* ที่มุ่งนำเสนอภาพการรบพุ่งของบรรดากษัตริย์และความสามารถของพระรามซึ่งมีชาติกำเนิดจากการจุติของพระนารายณ์ ในงานวิจัยของเฟรเดอริก กอสส์ (Frederick B. Goss) ที่ศึกษาตัวละคร “อนุชา” ในวรรณคดีเรื่อง *รามเกียรติ์* โดยเปรียบเทียบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารเพื่อวิเคราะห์แนวคิดหรืออุดมคติที่ปรากฏในงานวรรณกรรมว่ามีความสอดคล้องกับสภาพสังคม จากการศึกษาพบว่าวรรณคดีเรื่อง *รามเกียรติ์* นำเสนอบทบาทของตัวละครอนุชาในด้านความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ เชื่อฟัง และมีสถานะในการปกป้องพระเชษฐา ความสัมพันธ์

³ ปราณี วงษ์เทศ, *เพศและวัฒนธรรม* (กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, 2544). หน้า 343-345.

ระหว่างพระเชษฐาและพระอนุชาเป็นความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้น (hierarchy) สอดคล้องกับฉากรบที่ถูกจัดแต่งกระบวนทัพอย่างมีลำดับตามวรรณะ ขณะเดียวกันลำดับชั้นยังแสดงให้เห็นความกลมเกลียวในความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังจะเห็นได้ในบางครั้งที่พระอนุชาถูกส่งให้ไปเป็นตัวแทนในการรบแทนพระเชษฐา⁴ การศึกษาของกอสส์แสดงให้เห็นนัยยะหลายระดับ ในระดับแรกแสดงให้เห็นว่าคติความเชื่อแบบพราหมณ์-ฮินดูยังคงสืบเนื่องต่อมาถึงต้นรัตนโกสินทร์ด้วยการใช้ชาติกำเนิดในการกำหนดตัวละครเอกทั้งพระรามและพระลักษมณ์ อีกนัยหนึ่งคือแนวคิดในเรื่องความรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ที่แสดงผ่านความสัมพันธ์ของพระเชษฐาและพระอนุชาซึ่งเป็นพันธะระหว่างผู้ชาย (male bonding) ที่มีศักดิ์และสิทธิ์ใกล้เคียงกันเนื่องจากมีชาติกำเนิดจากการจุดไฟของเทพเหมือนกัน

ทั้งนี้ ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เกิดชนชั้นใหม่ที่เรียกว่าชนชั้นกระฎุมพี ซึ่งเกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบการค้าและระบบตลาด โดยเฉพาะกลุ่มคนจีนที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งและสถานะทางชนชั้นใหม่ขึ้นมา⁵ นอกจากนั้นระบบการค้ายังส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะแนวคิดแบบตะวันตกในด้านมนุษยนิยมและสัจนิยมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีในยุคต้นรัตนโกสินทร์ ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ยกตัวอย่างจากวรรณคดีเรื่อง *อิเหนา* จากฉากงานนักขัตฤกษ์ที่หนุ่มสาวชนชั้นสูงและชนชั้นไพร่สามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้ ดาหลังเกี้ยวนางเอกโดยไม่เผยตัวเองว่าเป็นใคร โดยอ้างว่าดาหลังและธิดากษัตริย์สามารถสัมพันธ์ฉันพี่น้องกันได้ เนื่องจาก “เป็นมนุษย์” เหมือนกัน นิธิอ้างว่าความคิดเช่นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของการมองเห็นความเสมอภาคของมนุษย์ ความรักของชนชั้นกระฎุมพีจึงมีอิสระ แตกต่างจากรักที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยอยุธยาที่ถูกกำหนดจากเทพบันดาลหรือการสั่งสมบารมีของตัวละครเอกชายที่เป็นกษัตริย์หรือโพธิสัตว์ ความรักในวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์ให้ความรู้สึกในเชิงปัจเจกระหว่างพระเอกและนางเอก ดังเช่นความรักใน *อิเหนา* ที่ไม่ลงรอยกับความเหมาะสมของสังคม เนื่องจากอิเหนาไปสัมพันธ์กับตัวละครหญิงมากมายด้วยการใช้รูปสมบัติที่มีเฉพาะตนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรัก⁶

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ แม้วรรณคดีในต้นรัตนโกสินทร์โดยส่วนมากยังคงให้ตัวละครเอกชายเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกับชนบของวรรณคดีสมัยอยุธยา แต่ภาพลักษณ์ของกษัตริย์

⁴ Frederick B. Goss, “A Study of Role of “Anucha”, the Younger Brother, in Ramakien and Parallels with Thai Historical Narratives” (Master Degree of Arts, Thai Studies Centre, Chulalongkorn University, 2007). p. 154.

⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ปากไก่และใบเรือ* (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2555). หน้า 115.

⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 166-168.

ได้ปรับเปลี่ยนไปตามแนวคิดสังขนิยมและมนุษยนิยมในต้นรัตนโกสินทร์ ดังที่นพพร ประชากุล ศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์ของ “พระลอ” ใน *ลิลิตพระลอ* สมัยต้นอยุธยา กับ *บทละครเรื่อง พระลอนรลักษณ์* ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยตั้งข้อสังเกตว่าบทพรรณนาถึงพระลอใน *ลิลิตพระลอ* เน้น ด้านรูปโฉมและความงดงามตามขนบของวรรณคดีเพื่อสื่อโดยนัยถึงบุญบารมีของชนชั้นปกครอง ขณะที่พระลอใน *บทละครพระลอนรลักษณ์* กลับลดด้านอุดมคติทางเรือนร่างลง โดยนำเสนอด้าน พระเดชและพระคุณอันเป็นคุณสมบัติที่สอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากการนำเสนอแต่ด้าน บุญญาธิการผ่านร่างกายไม่เป็นที่ยอมรับจึงต้องหันมาพรรณนาถึงคุณธรรม พระปรีชาสามารถ และพระราชอำนาจแทน⁷

อย่างไรก็ดี แม้วินิจฉัยภาพลักษณ์ความเป็นชายในมิติของความรู้สึกและความรัก ในเชิงปัจเจกตามแบบของชนชั้นกรรมพี ดังเช่นในกรณีวรรณคดีของสุนทรภู่ แต่หากพิจารณา สถานะและชนชั้นของตัวละครเอกชายแล้วยังคงเป็นกษัตริย์หรือมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ของชนชั้นสูง ดังเช่นตัวละครพระอภัยมณีที่ถูกนำเสนอความเป็นชายในแบบชนชั้นสูงอย่างชัดเจน จากการบรรยายเรือนร่างของพระอภัยมณีที่อ่อนแอ มีผิวขาวนวล ตรงตามลักษณะของตัวละคร เอกชนชั้นสูงแบบจารีตที่แสดงให้เห็นบุญบารมี อย่างไรก็ดี การแสดงความเป็นชายในวรรณคดี ต้นรัตนโกสินทร์ได้ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมในด้านความสามารถที่เกิดขึ้นจากตนเองเข้าไปด้วย ดังเช่น ความสามารถของพระอภัยมณีที่มีได้เกิดขึ้นจากเทพช่วยดลบันดาลเหมือนพระเอกในวรรณคดียุค ก่อน แต่ความสามารถเกิดจากวิชาอาคมที่เด็กผู้ชายชนชั้นสูงจะต้องเดินทางออกไปเสาะแสวงหา ซึ่งเป็นบททดสอบหนึ่งของการเติบโตเป็นผู้ชาย⁸ ศิลปะวิชาการจึงเป็นอำนาจอีกชนิดหนึ่ง ในการแสดงความเป็นชาย ในแง่หนึ่งวิชาความรู้ที่พระอภัยมณีร่ำเรียนมาคือการเป่าปี่ จึงนับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าวิชาความรู้ที่ผู้ชายร่ำเรียนกันในอดีตในด้านการใช้พลังกำลัง อาทิจาการรบ กระบี่กระบอง ยิงธนู หรือหมัดมวยเป็นวิชาความรู้ที่ถูกลดความสำคัญลง ในทาง กลับกันวิชาเหล่านั้นเป็นวิชาของชนชั้นไพร่หรือทหารแล้ว⁹ ภาพลักษณ์ของพระอภัยมณีจึงไม่ใช่ พระเอกที่เป็นกษัตริย์ซึ่งมีอำนาจหรือมีพระเดชตามแบบภาพลักษณ์ของกษัตริย์ในราชสำนักอย่าง พระลอ แต่เป็นพระเอกที่มีความสามารถอันเกิดจากวิชาความรู้ อย่างไรก็ดีสุนทรภู่ยังบรรจุ คุณลักษณะของกษัตริย์ตามขนบเอาไว้ในตัวละครพระรองอย่างศรีสุวรรณผู้มีรูปโฉมสง่างาม มีความเก่งกล้าสามารถในเชิงรบ และดำเนินชีวิตไปด้วยความโลดโผน สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร

⁷ นพพร ประชากุล, *ยกอักษรร ย้อนความคิด เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: อ่าน, 2552). หน้า 16-18.

⁸ วรณช จรุงรัตนางค์, "พระอภัยมณี: ผู้ชายเอก (ไม่) สามคอก," ใน *รวมบทความบุรุษศึกษา: รายงานประกอบการศึกษาวิชา บุรุษศึกษา* (สศ.614) (หลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁹ สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร, *พระอภัยมณี: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์* (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2549). หน้า 74.

ให้ข้อสังเกตว่าคุณลักษณะของศรีสุวรรณตรงกับพระเอกในแบบของอัศวินยุคกลาง ดังเช่นนิทาน อัศวินโต๊ะกลมของพระเจ้าอาเธอร์หรือนิทานชุดอัศวินของพระเจ้าชาลมาญ ที่ตัวละครรองเป็นฝ่าย ช่วยเหลือตัวละครเอกในการปราบปรามอสูรกายหรือเหตุการณ์ลึกลับต่าง ๆ นอกจากนั้น การรบพุ่ง และช่วยเหลือสตรีอันเป็นที่รักยังเป็นคุณสมบัติประจำตัวของอัศวิน เช่นเดียวกับที่ศรีสุวรรณออกรบพุ่งกับท้าวอุเทนเพื่อแสดงให้เห็นฝีมือในการรบและการฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อในท้ายที่สุดจะได้นาง เกษรามาเป็นคู่ครองอย่างสมเกียรติ¹⁰ ตัวละครชายพระรองในวรรณคดีต้นรัตนโกสินทร์มีบทบาท ในการสืบทอดลักษณะความเป็นชายตามขนบของชั้นสูงเพื่อทดแทนภาพลักษณ์ความเป็นชายใน ลักษณะมนุษยนิยมที่ปรากฏอยู่ในตัวละครเอก

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวปรากฏชัดเจนในวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่นำเสนอให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับเพศวิถีที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก โดยเฉพาะเพศวิถีของผู้ชายที่เดิมตัวละครเอกมีค่านิยมเจ้าชู้หรือมีคนรักหลายคนเปลี่ยนมาเป็นตัวละครเอกชายที่มีความรักที่ซื่อสัตย์หรือรักเดียวใจเดียวต่อคนรัก ดังเช่นในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง *เงาะป่า* ตัวละครเอกอย่างฮเนายอมรับนับถือในความรักมั่นของสมเพลา ในฉากการต่อสู้แย่งชิงลำหับของฮเนาและสมเพลา เมื่อสมเพลาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และกำลังจะตาย สมเพลาเกรงว่าลำหับจะลำบากจึงปล่อยให้ลำหับกลับไปอยู่กับฮเนา ฮเนาจึงยอมรับนับถือสมเพลาว่าเป็น “ลูกผู้ชาย” แม้ว่าตัวเองจะตายแต่นึกถึงนางอันเป็นที่รัก กุสุมา รักษมณีและคณะอธิบายความหมายของฉากนี้ว่า “ความคิดของฮเนาแสดงความเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับความเป็นชายจากเดิมที่ผู้ชายต้องรักษาและช่วงชิงผู้หญิงของตนคืนมาให้ได้เพื่อศักดิ์ศรีของตน มาเป็นผู้ชายต้องซื่อตรง มั่นคงในความรัก และทำเพื่อหญิงที่ตนรัก โดยไม่เห็นแก่ตัว”¹¹ การนำเสนอมโนทัศน์แบบรักมั่นคงหรือรักเดียวใจเดียวผ่านตัวละครที่เป็นชนเผ่าท้องถิ่นของสยามอาจเป็นการนำส่วนผสมของแนวความคิดเรื่องเพศวิถีแบบตะวันตกเข้าไปในแนวคิดเพศวิถีที่มีอยู่เดิม ลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดเพศวิถีแบบลูกผสม (hybridization) ระหว่างเพศวิถีสากลกับเพศวิถีท้องถิ่น¹² ซึ่งเป็นกระบวนการที่ชนชั้นปกครองพยายามประกอบสร้างขึ้นเพื่อให้เรื่องเพศในสยามมีความศิวิไลซ์ในสายตาตะวันตก ภาพลักษณ์ของผู้ชายและเพศวิถีของผู้ชายในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีส่วนผสมของความเป็นท้องถิ่นและความเป็นตะวันตก

¹⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 267 และ 273.

¹¹ กุสุมา รักษมณี และคณะ, *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย* (กรุงเทพฯ: แม่คำผาง, 2550). หน้า 124-125.

¹² นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. "ร้อยสร้างมายาคติ "ความเป็นชาย" ในสังคมไทย." *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 34 ฉบับที่ 1 (2556): 41-75. หน้า 63.

ผลของการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสยามไปสู่ความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 คือการเกิดขึ้นของกลุ่มคนที่เรียกว่า “นักเรียนนอก” ซึ่งส่วนมากเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและขุนนางในราชสำนัก กลุ่มนักเรียนนอกเดินทางไปเรียนต่อยังต่างประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยุโรป ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่เป็นจุดหมายในการเรียนมากที่สุด ดังจะเห็นว่านักเรียนนอกรุ่นบุกเบิกทั้งในสมัยรัชกาลที่ 4 และสืบเนื่องถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งกลุ่มพระราชโอรสและขุนนางข้าราชการจึงจบจากประเทศอังกฤษเป็นจำนวนมากที่สุด วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชรตั้งข้อสังเกตว่าการที่นักเรียนนอกส่วนใหญ่ถูกส่งไปศึกษาในประเทศอังกฤษ เพราะประเทศไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศอังกฤษมากกว่าชาติอื่น รวมทั้งภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่คุ้นเคยในราชสำนักมาก่อน¹³ นักเรียนกลุ่มนี้ไปศึกษาเล่าเรียนหลากหลายสาขาทั้งวิชาการทหาร กฎหมาย วิศวกรรมศาสตร์ อักษรศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ฯลฯ หลังจากกลับมาเข้ารับราชการและประจำกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ตามระบบราชการแบบใหม่

นอกจากนักเรียนนอกนำความรู้กลับมาใช้ในระบอบราชการแล้วยังนำวัฒนธรรมตะวันตกกลับมาสู่สยาม ภาพลักษณ์ของนักเรียนนอกคือรูปแบบใหม่ของความเป็นชายที่ผูกโยงอยู่กับความเป็นตะวันตก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนับได้ว่าเป็นผู้ทรงอิทธิพลอย่างมากในการนำเสนอภาพลักษณ์แบบผู้ชายตะวันตกหรือสุภาพบุรุษ รัชกาลที่ 6 นำรูปแบบการใช้ชีวิตแบบวิกตอเรียนมาใช้ทั้งในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษจนได้รับพระสมัญญานามว่าเป็น “เจ้าชายวิกตอเรียนจากสยาม” และหลังกลับสยามพระองค์ก็นำรูปแบบการใช้ชีวิตแบบวิกตอเรียนมาปรับประยุกต์ใช้ ดังเช่นการสร้างสังคมชายล้วนในราชสำนักให้มีกิจกรรมระหว่างกัน ทั้งการกีฬา การละคร สโมสร โรงเรียนชายล้วน และกองเสือป่า นอกจากนี้อิทธิพลแบบวิกตอเรียนยังส่งผลอย่างมากต่อการสร้างเพศวิถีและเพศภาวะของผู้ชาย ดังเช่นค่านิยมการสร้างร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี รักการผจญภัย มีความรักระหว่างผู้ชาย ขณะเดียวกันก็อยู่ห่างผู้หญิงเพื่อสร้างพันธะระหว่างชายให้แน่นแฟ้น¹⁴ พระราชนิยมในแบบสังคมชายล้วนและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายนับได้ว่าเป็นการนำเสนอความเป็นชายในอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากความเป็นชายในราชสำนักในอดีตที่สถานะความมั่นคงของความเป็นชายขึ้นอยู่กับสายสัมพันธ์ของนางใน¹⁵

¹³ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, “นักเรียนนอก” ข้อมูลสำคัญในประวัติศาสตร์สังคมไทย (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2550). หน้า 41.

¹⁴ ดูเพิ่มเติมใน ชานันท์ ยอดหงษ์, “นายใน” สมัยรัชกาลที่ 6 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556).

¹⁵ เกรก เจ เรย์โนลด์ส. “สังคมชายล้วนในวัฒนธรรมการเมืองไทยสมัยใหม่.” รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 (2558). หน้า 58.

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายยังถูกเชื่อมโยงถึงความมั่นคงและความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยการปลูกฝังผ่านทางกิจกรรมของชายล้วน เช่น การสมาคม การแสดงละคร และบทพระราชนิพนธ์ สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญศึกษาลักษณะความเป็น “สุภาพบุรุษ” ในรัชกาลที่ 6 ผ่านบทพระราชนิพนธ์ ความหมายของสุภาพบุรุษได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ผู้ชายคนใดจะเป็นสุภาพบุรุษได้ย่อมมีชาติกำเนิดที่ดีด้วย นอกจากนั้น ความเป็นสุภาพบุรุษในบทพระราชนิพนธ์ยังผสมผสานคติความเป็นชายแบบอัศวินที่แสดงความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว เป็นชายชาติทหาร และปกป้องสตรีอันเป็นที่รัก นอกจากนำเสนอความเป็นชายในด้านความเข้มแข็งแล้ว ลักษณะของสุภาพบุรุษต้องมีความเสียสละ โดยมุ่งปฏิบัติตนเองเพื่อผู้อื่น¹⁶ ลักษณะทั้งสองด้านของความเป็นสุภาพบุรุษในบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 เอื้อต่อการเชื่อมโยงถึงความเป็นชายชาตินักรบที่จงรักภักดีต่อชาติ การยอมเสียสละ หรือพลีชีพเพื่อชาติ อันหมายถึงพระมหากษัตริย์ซึ่งนับเป็นคุณสมบัติสำคัญของความเป็นชาย¹⁷

ความเป็นชายในรัชกาลที่ 6 ยังคาดหวังให้เป็นชายในลักษณะผู้นำของครอบครัว ดังเช่นการออก “กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการสำนัก พ.ศ. 2457” ที่กำหนดเพศวิถีของผู้ชายให้จดทะเบียนสมรสกับภรรยาเพียงคนเดียวและต้องเป็นภรรยาที่อยู่กินกันถาวรมิใช่ผู้หญิงค้าบริการหรืออยู่กันเป็นการชั่วคราว มีการจัดการแต่งงานกันอย่างเปิดเผย ผู้ชายมีบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัว ขณะที่ผู้หญิงเป็นผู้สนับสนุน ผู้ชายจะต้องเป็นสามีที่รัก เอาใจใส่ ให้เกียรติ และซื่อสัตย์ต่อภรรยา¹⁸ ความเป็นชายในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงแตกต่างจากความเป็นชายในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาหรือต้นรัตนโกสินทร์ที่ตัวละครเอกชายมักจะเจ้าชู้ หลังจากได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา แนวความคิดเรื่อง “ผัวเดียว-เมียเดียว” ถูกทำให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในรัชสมัยนี้ ส่งผลต่อการสร้างบทบาททางเพศให้กับผู้ชาย โดยเฉพาะบทบาทในฐานะสามีที่ต้องมีความเป็น “สุภาพบุรุษ” จนกลายเป็นความเป็นชายกระแสหลักที่ส่งผลสืบเนื่องไปสู่การสร้างค่านิยมในเพศวิถีของผู้ชายในยุคสมัยต่อมา

นอกจากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ต่อเนื่องและชัดเจนขึ้นกว่าสังคมในอดีต การเกิดขึ้นของรัฐชาติคือการสร้างสำนึกในเรื่องเขตแดนของประเทศ ลักษณะร่วมกันของพลเมืองโดยอิงอยู่กับเชื้อชาติไทย ทาโมรา ฟิชเชล (Thamora Fishel) ศึกษาความสัมพันธ์

¹⁶ สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, “สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551). หน้า 104-114.

¹⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน เรื่องเดียวกัน. หน้า 106.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 29.

ระหว่างลัทธิชาตินิยมกับบทบาททางเพศในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยตั้งข้อสังเกตว่ารัชกาลที่ 6 ทรงนำเสนอลัทธิชาตินิยมผ่านตัวละครเอกหรือการแสดงนำเป็นตัวละครเอกที่ถูกรื้อแบบอย่างระมัดระวังให้มีเอกลักษณ์ไทยโดยอิงกับเชื้อชาติไทย ในหลายครั้งพระองค์เป็นศูนย์กลางหรือเป็นผู้อุปถัมภ์การแสดง ตลอดจนพระราชพิธีต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงให้จัดขึ้น เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่สองหรือการฉลองการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งโดยกำหนดวันที่ทหารสยามเดินทางกลับบ้านหลังจากไปร่วมรบในทวีปยุโรป¹⁹ สำนึกถึงชาติจึงผูกโยงอยู่กับพระมหากษัตริย์ ความเป็นชาติมีค่าเท่ากับพระองค์เอง ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงมีความเด่นชัดอย่างมากในการนำลักษณะของความเป็นชายที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติอันเกิดขึ้นภายใต้บริบทการเกิดรัฐชาติแบบสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมในสังคมไทยมีผลกระทบต่อการนิยามความหมายของความเป็นชาย จากอดีตอิทธิพลของศาสนา ทั้งพุทธศาสนาและพราหมณ์-ฮินดูมีส่วนสำคัญในการกำหนดเพศสภาพที่สัมพันธ์กับชนชั้น กล่าวคือ ศูนย์กลางของอำนาจอยู่ที่ชนชั้นสูงที่เป็นผู้ชาย ความเป็นชายแบบอำนาจนาจจึงถูกกำหนดนิยามจากชนชั้นสูงซึ่งให้ความสำคัญกับบุญบารมีและชาติกำเนิด จนเมื่อสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากตะวันตกทำให้การนิยามเรื่องความเป็นชายเปลี่ยนไปผูกโยงเข้ากับความรู้ความสามารถตลอดจนสถานะของความเป็นชายแบบสุภาพบุรุษตะวันตก อย่างไรก็ตามความเป็นชายจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ผู้กำหนดนิยามความเป็นชายยังมาจากชนชั้นสูง จนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในทศวรรษ 2470 ความหมายของความเป็นชายถูกกำหนดนิยามจากชนชั้นกลางแทน

2.1.2 การก่อรูปความเป็นชายสมัยใหม่ก่อนทศวรรษ 2480

หลังจากสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบประชาธิปไตยในพ.ศ. 2475 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468-2477) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งนี้มีรากฐานจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายด้าน ทั้งผลจากการปฏิรูปการศึกษาที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งต้องการพัฒนาคนให้เข้าสู่ระบบราชการแบบใหม่อันถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อย่างไรก็ตามการศึกษาระบบใหม่และระบบราชการได้กลายเป็น

¹⁹ ทาโมรา พิซเซล. "ลัทธิชาตินิยมกับเรื่องบทบาททางเพศในประเทศไทย พ.ศ. 2453-2468." *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (2550), แปลโดย ปรียา แวหวงษ์. หน้า 133.

เป็นดาบสองคมที่กลับมาทำร้ายอำนาจระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์²⁰ การศึกษาแผนใหม่ขยายออกไปสู่กลุ่มคนที่มาจากสามัญชน ทำให้มีโอกาสได้รับการศึกษาทั้งต่างประเทศและในประเทศ ทั้งนี้ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในระบบเงินตราหรือระบบทุนนิยมขยายตัวขึ้นยังทำให้เกิดอาชีพอิสระที่ไม่ต้องผูกมัดกับระบบราชการ เช่น พ่อค้า นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ช่างตัดผม ทนายความ ฯลฯ กลายเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่แยกตัวออกจากกลุ่มชนชั้นสูง ชนชั้นขุนนาง และกลุ่มข้าราชการ²¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่ออำนาจสูงสุดเปลี่ยนจากพระมหากษัตริย์มาสู่รัฐบาลที่มาจากประชาชนโดยมีตัวแทนคือคณะราษฎร ประกอบไปด้วยกลุ่มคนทั้งจากทหารและพลเรือนที่ล้วนมาจากสามัญชนอันเป็นผลจากการศึกษา ระบอบใหม่ การขึ้นมาใช้อำนาจต่อรองของสามัญชนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยมในการใช้ชีวิต ตลอดจนเพศวิถีของประชาชนทั้งเหมือนและต่างออกไปจากในอดีต

นอกจากการศึกษาทำให้ประชาชนหรือสามัญชนตระหนักถึงความสามารถในตัวเอง มีความเชื่อมั่น และมองตัวเองว่าเป็นส่วนสำคัญในสังคมแล้ว²² การเกิดพื้นที่สาธารณะ เช่น วารสาร นิตยสาร ภาพยนตร์ และนวนิยาย ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนการแสดงออกทางความคิด วิถีชีวิต อุดมคติของคนในสังคม โดยเฉพาะสำนักของคนในฐานะปัจเจกชน พื้นที่สาธารณะเปิดโอกาสให้คนในสังคมสามารถนำเสนอเรื่องราวธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวันหรือเรื่องราวส่วนตัวของตนเอง ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงความสำคัญและความสามารถของตนเองในการกำหนดชะตาชีวิต การนำเสนอเรื่องเล่าของสามัญชนผ่านพื้นที่สาธารณะนับเป็นการประกอบสร้างความหมายในทางสังคมนูปแบบหนึ่ง²³ การเกิดพื้นที่สาธารณะคือการเกิดขึ้นของสื่อสารมวลชนในรูปแบบใหม่ เช่น การตีพิมพ์งานแปลจากตะวันตก การนำเข้านิตยสารและภาพยนตร์จากต่างประเทศ สื่อสารมวลชนดังกล่าวได้นำวิถีชีวิต อุดมการณ์ ความคิดจากพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศให้แพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็วในสังคม ส่งผลให้พลเมืองเกิดการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นจนนำไปสู่การตระหนักรู้ถึงอำนาจหน้าที่ สิทธิ และเสรีภาพต่อชีวิตของตนเอง อีกทั้งยังตั้งคำถามต่ออุดมการณ์แบบเก่าของชนชั้นนำด้วย²⁴

²⁰ Kullada Kesboonchoo Mead, *The Rise and Decline of Thai Absolutism* (Abingdon: RoutledgeCruzon, 2004). p.93.

²¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, *การปฏิวัติสยาม* (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2553). หน้า 76, 122, 124.

²² คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. หน้า 160.

²³ Scot Barmé, *Woman, Man, Bangkok: Love, Sex, and Popular Culture in Thailand*. p.10

²⁴ *ibid.*, p.2

ค่านิยมของชนชั้นกลางต่อการยอมรับนับถือตัวเอง คือการปฏิเสธแนวคิดเรื่องชาติกำเนิดที่เป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตได้ส่งผลถึงการกำหนดกรอบความคิดและวิถีชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการส่งผลในมิติทางเพศสถานะ อุดมการณ์ของชนชั้นกลางที่ก่อร่างขึ้นเป็นชนชั้นใหม่ในสังคมมีผลในการปรับเปลี่ยนความหมายของความเป็นชายอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังปรากฏให้เห็นในงานวรรณกรรมของศรีบูรพาอย่างเรื่อง *ลูกผู้ชาย* (2471) ที่นำเสนอแนวคิดว่าคุณค่าของความเป็นคนหรือโดยนัยหนึ่งคือการนำเสนอความหมายของความเป็นลูกผู้ชายที่ผูกโยงอยู่กับความดีหรือการกระทำ คุณสมบัติของตัวละครเอกอย่างมาโนช คือความขยัน อดทน ให้อภัยผู้อื่น ยึดมั่นในหน้าที่ และปกป้องผู้หญิง²⁵ แตกต่างจากในอดีตที่เกียรติยศและศักดิ์ศรีของผู้ชายมาจากการออกไปสู้รบ นอกจากนั้นศรีบูรพายังสอดแทรกทัศนคติในการตอบโต้เกี่ยวกับค่านิยมเรื่องความเป็น “สุภาพบุรุษ” ที่เชื่อมโยงกับชาติกำเนิดมาเป็นการเชื่อมโยงกับความประพฤติดี แทน ดังเช่นการวิพากษ์ฉากในโรงเรียนของนวนิยายเรื่อง *ลูกผู้ชาย* ที่ชนชั้นสูงเข้าเรียนร่วมกับสามัญชน แต่ในท้ายที่สุดลูกของ “ผู้ดี” ไม่ได้มีพฤติกรรมที่ดีตามชาติกำเนิด แม้ว่าจะผ่านการอบรมจากโรงเรียนเดียวกัน ขณะที่ตัวละครเอกอย่างมาโนชซึ่งเป็นเพียงลูกช่างไม้กลับเรียนจบและสามารถไปเรียนต่อต่างประเทศได้²⁶ ในแง่หนึ่งศรีบูรพาต้องการนำเสนอคุณค่าของบุคคลอยู่ที่ความประพฤติดี แต่กล่าวให้ชัดแล้วคุณค่าที่มาจากความประพฤติดี ความเสียสละ ความอดทน และความพากเพียรนั้นคือคุณค่าของความเป็นชาย อุดมการณ์ทางสังคมและการเมืองในทศวรรษ 2470 ที่ให้คุณค่ากับสำนึกถึงตนเองและสำนึกถึงสังคมจึงส่งผลต่อความหมายของความเป็นชายที่เชื่อมโยงกับการกระทำในหน้าที่และมีภาระต่อสังคม ในแง่นี้บุคคลที่จะได้ชื่อว่ามีความเป็นชายจึงต้องเป็นผู้ชายที่มีสำนึกต่อสังคมด้วย การสร้างความเป็นชายที่ผูกโยงกับสำนึกทางสังคมและการเมือง (socially-conscious masculinity) อาจเป็นการสร้างความเป็นชายของชนชั้นกลางหรือสามัญชนซึ่งสอดคล้องกับการเข้ามามีอำนาจในทางการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475²⁷

อย่างไรก็ดี นักวิจารณ์สายสตรีนิยมบางคนยังได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า เมื่อพิจารณาตัวละครเพศหญิงในนวนิยายเรื่อง *สงครามชีวิต* เห็นว่าสถานะของผู้หญิงถูกกีดกันออกไปจากอาณาเขตของผู้ชาย เนื่องจากตัวละครเอกชายชายอย่างมาโนชหรือเพื่อนสนิทอย่างทำนองล้วน

²⁵ กุสุมา รัชชมณี และคณะ, *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย*. หน้า 176.

²⁶ สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, "สุภาพบุรุษ" ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา." หน้า 104-114.

²⁷ จณิษฐ์ เพ็ญฟู, "ความเป็นชายและฮิปปีปลดการเมืองใน พันธุ์หมาบ้า ของชาติ กอบจิตติ," ใน *ถกเถียงเรื่องคุณค่า*, สุรเดช โชติอุดมพันธ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: วิชาษา 2559). หน้า 403.

ผูกพันกันแน่นแฟ้นในฐานะ “ลูกผู้ชาย” คนหนึ่งของสยาม การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเพื่อนชายเข้ากับประเทศชาติด้วยการนับเอาแต่ผู้ชายเท่านั้นที่เป็นตัวแทนของชาติ คือการสร้างพื้นที่ของการสร้างรัฐชาติและการความเป็นพลเมืองโดยไม่ได้รวมเอาเพศหญิงเข้าไว้ด้วย เพศหญิงจึงถูกกันออกไปอยู่ในพื้นที่ของบ้าน เป็นผู้สนับสนุนผู้ชายอยู่เบื้องหลัง²⁸ ดังนั้น ความก้าวหน้าในชีวิตที่มาจากความประพฤติและการศึกษาดีจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในสร้างคุณค่าให้กับผู้ชายเท่านั้น อีกทั้งยังช่วยสร้างพันธะระหว่างผู้ชายด้วยกัน พันธะระหว่างผู้ชายถูกนำไปโยงถึงความเป็นพลเมืองของรัฐชาติอีกต่อหนึ่ง ในแง่หนึ่งแม้ความหมายของ “สุภาพบุรุษ” ในสมัยรัชกาลที่ 6 ถูกท้าทายจากกลุ่มปัญญาชนระดับชนชั้นกลางโดยเปลี่ยนนิยามความเป็นชายไปสู่คำว่า “ลูกผู้ชาย” แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและความเป็นชาติยังคงสืบเนื่องต่อมา

ในทศวรรษ 2470 การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาและสร้างสถานะในสังคมให้กับผู้ชายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนชนชั้นกลางที่มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศ ตัวละครเอกชายในยุคสมัยนี้จึงนำเสนอภาพลักษณ์ของนักเรียนนอกที่ถือว่ามีสถานะสูง²⁹ ในนวนิยายเรื่อง *ความผิดครั้งแรก* (2473) ของตอกไม้สดได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่ยกย่องนักเรียนนอกเอาไว้ด้วย ดังบทสนทนาที่ว่า

ตั้งแต่ผมเกิดมา ได้ผ่านสมัยของผู้หญิงมาหลายสมัยแล้ว
 ๑ สมัยนิยมผู้พิพากษา ๒ สมัยนิยมทหาร ๓ สมัยนิยมนักเรียน
 ยุโรปกระทรวงไหนก็ได้ ต่อมานิยมนักเรียนอเมริกัน
 “ที่ว่านิยมนะ หมายความว่าอะไรครับ” อำนวยถามขึ้น
 “นิยมเลือกเป็นสามีนะซี” หลวงนฤบาลตอบเร็ว
 แล้วอธิบายต่อไป “สมัยรัชกาลที่ ๕ หมดทุกคนเกลียด
 ทหาร พ่อแม่มีลูกสาวไม่ยอมยกให้ทหารเป็นอันขาด เพราะกลัว
 ว่าหลานจะต้องเป็นทหารเหมือนลูกเขย ในสมัยนั้น พวก ‘เน’
 กำลังฟู ใครเป็น ‘เน’ ละก้อโก้ ต่อมามีนักเรียนนายร้อย
 เกิดขึ้น พวกนายร้อยมีกระบี่ติด หูขึ้นไปถนัด ไปไหนลากกระบี่
 กร่าง ๆ ผู้หญิงเห็นวิ่งตามพรุ...”

²⁸ คำ ผกา, *กระชูดอกทอง* (กรุงเทพฯ: อาน, 2556). หน้า 49-50.

²⁹ กุสุมา รักขมณี และคณะ, *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย*. หน้า 176, 184-185.

“...ต่อมาถึงสมัยนักเรียนยุโรป ใครได้ไปนอกกลับมาละ
ก้อชื่อหอมฟุ้งทีเดียว เอ่ยปากผู้หญิงคนไหนเป็นสำเร็จ”

“...ต่อนักเรียนยุโรปก็ถึงนักเรียนที่มาจากอเมริกา
จะอยู่กระทรวงไหนทำงานที่ไหนก็ช่าง เรียนอะไรมาได้หรือไม่ก็
ช่าง ขอแต่ได้ให้เคยไปอเมริกา”³⁰

บทสนทนาข้างต้นนอกจากสะท้อนค่านิยมของผู้หญิงในการเลือกคู่ครองแล้ว ยังเห็นได้ชัดถึง การผูกโยงอาชีพหรือการศึกษาเข้ากับผู้ชาย ผู้ชายมีสถานะที่ดีหรือมีหน้ามีตาในสังคมได้ย่อม มาจากหน้าที่การงานและการศึกษา วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชรได้เก็บข้อมูลว่านักเรียนนอกที่เดินทางไปศึกษาต่างประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวนมากเป็นสามัญชน โดยรุ่นแรกก่อนเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง พ.ศ. 2475 ที่มีประมาณเกือบหนึ่งร้อยคน ร้อยละ 75 เลือกเรียนทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เช่น วิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ และการพยาบาล ส่วนร้อยละ 25 เลือกเรียน ทางด้านพาณิชยศาสตร์และการบริหารวิสาหกิจ ส่วนนักเรียนนอกภายหลัง พ.ศ. 2475 ได้มี สัดส่วนที่เพิ่มขึ้น³¹ ทั้งนี้ เป็นสามัญชนและเป็นทหารโดยส่วนมาก จากสถิติดังกล่าวสอดคล้อง กับนวนิยายของดอกไม้สดที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนนอกที่จบจากสหรัฐอเมริกาได้ศึกษาวิชาที่ แตกต่างจากในอดีต กล่าวคือ นักเรียนนอกในอดีตโดยส่วนมากที่เป็นพระราชโอรสหรือขุนนางได้ เลือกเรียนวิชาทางกฎหมายหรือวิชาการทหารเป็นส่วนมาก ขณะที่ในทศวรรษ 2470 นักเรียนนอก ที่เป็นสามัญชนเลือกเรียนวิชาชีพเฉพาะทางเพื่อนำมาประกอบอาชีพอิสระที่นอกเหนือ ระบบราชการ อีกทั้งยังศึกษาทางการเงินเป็นหลัก นอกจากนี้สถิติดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็น ว่าสถานะนักเรียนนอกในทศวรรษ 2470 ยังผูกขาดอยู่ที่ผู้ชาย ดังที่บทสนทนาในนวนิยายของ ดอกไม้สดที่นำเสนอให้หลวงนฤบาลแสดงความเห็นต่อค่านิยมของผู้หญิงที่นิยมนักเรียนนอกชาย

การเรียนต่อต่างประเทศเพื่อสร้างสถานะ “นักเรียนนอก” ยังเห็นได้ชัดเจนจากตัวละคร วิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยาในนวนิยายเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* (2473) ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง ชีวิตของวิสูตรเป็นเชื้อพระวงศ์รุ่นหลังที่กำลังตกต่ำอย่างมากในช่วงทศวรรษ 2470 ชีวิตวัยเด็กยัง อาภัพรักจากพ่อ ในวัยหนุ่มอาภัพรักจากเพื่อนผู้หญิงเนื่องจากเธอหันไปสนใจนายร้อยหนุ่มที่เพิ่ง กลับมาจากเมืองนอก วิสูตรจึงนำเงินก้อนสุดท้ายที่ได้รับมรดกออกเดินทางไปเรียนต่อด้าน กฎหมายที่ประเทศอังกฤษ แต่เกิดอุปสรรคทำให้ไม่สามารถเรียนต่อจนจบได้จึงหันไปประกอบ อาชีพนักหนังสือพิมพ์แทน หลังจากนั้นวิสูตรได้รับทุนเล่าเรียนหลวงจากรัชกาลที่ 7 ให้ไปเรียนต่อ

³⁰ อ่างโน, เอมอร นิรัญราช, *ทัศนะทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7*. หน้า 90-91.

³¹ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, *“นักเรียนนอก” ข้อมูลสำคัญในประวัติศาสตร์สังคมไทย*. หน้า 175-176.

ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่เรียนไม่จบเนื่องจากมีปัญหาทางสายตา เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาในจุดเริ่มต้นของการเดินทางทำให้เห็นว่าจุดเปลี่ยนที่ทำให้วิสูตรตัดสินใจไปเรียนต่อเมืองนอกคือการมองเห็นปมด้อยของตัวเอง เขารู้สึกไร้คุณค่าในตัวเองเมื่อเปรียบกับนายร้อยหนุ่มที่จบจากต่างประเทศ และเป็นเหตุให้ผู้หญิงคนรักตีจากไป เมื่อพิจารณาบริบททางสังคมในทศวรรษ 2470 อุดมคติเรื่องชาติกำเนิดของชนชั้นสูงเริ่มลดความสำคัญลง คนในสังคมเปลี่ยนมาให้คุณค่ากับเงินและตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังนั้นประเทศไทยสำหรับวิสูตรจึงกลายเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยความผิดหวังและทำให้เขากลายเป็นคนไร้ตัวตน การไปเรียนต่อเมืองนอกจึงเป็นความหวังในการสร้างสถานะใหม่ให้กับตนเอง วิสูตรได้เปลี่ยนแปลงตัวเองในด้านรูปลักษณ์ภายนอกให้เป็นตะวันตกด้วยการแต่งกายและฝึกมารยาทในการเข้าสังคมซึ่งได้รับการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวชาวอังกฤษ บุคลิกลักษณะของวิสูตรที่มีความเป็นคนอังกฤษนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นสุภาพบุรุษตะวันออกที่กลายเป็นตะวันตก (westernized oriental gentleman) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของชนชั้นสูงที่เปลี่ยนการผูกโยงตัวเองกับความเป็นไทยแบบจารีตมาผูกโยงตัวเองเข้ากับความเป็นตะวันตก นอกจากนี้วิสูตรยังสร้างสถานะใหม่ด้วยการเป็นนักหนังสือพิมพ์ในนาม “บ๊อบบี้” ทำให้เขากลายเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงในอังกฤษอย่างมาก ในด้านของความรัควิสูตรได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวชาวอังกฤษและจากเพื่อนสาวชาวต่างชาติชื่อมาเรียซึ่งสามารถขุดเซยความรักที่ขาดจากพ่อและผิดหวังจากรักกับเพื่อนผู้หญิงไทยได้ ดินแดนตะวันตกสำหรับวิสูตรจึงเป็นสถานที่ซึ่งทำให้เขาสมหวังและกลับมามีตัวตน การศึกษาต่างประเทศทำให้กลายเป็นนักเรียนนอกจึงเป็นหนทางหนึ่งในการยกสถานะของผู้ชายได้

วรรณกรรมในทศวรรษ 2470 จึงปรากฏการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในรูปแบบที่แตกต่างกันในสองลักษณะคือ ลักษณะแรกตัวละครเอกชายที่เป็นชนชั้นสูงที่แสดงทัศนคติและนำเสนอภาพลักษณ์แบบใหม่ด้วยการปรับตัวตามค่านิยมของชนชั้นกลาง กล่าวคือตัวละครเอกชายชนชั้นสูงที่เคยยึดโยงคุณค่าของตนเองกับชาติกำเนิดได้เปลี่ยนมาเป็นความเป็นสมัยใหม่ในแบบตะวันตก ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกยังคงไว้ซึ่งสุภาพบุรุษแบบยุโรปแต่ได้ปรับเพิ่มคุณค่าของตนเองจากการทำงาน เช่น อาชีพนักหนังสือพิมพ์ของวิสูตร เป็นต้น

ลักษณะที่สองคือ ตัวละครเอกชายที่เป็นสามัญชนได้นำเสนอคุณค่าของตัวเองจากความประพฤติดี ความซื่อสัตย์ ตลอดจนความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานเพื่อทดแทนคุณค่าในเรื่องชาติกำเนิดที่ตนเองไม่ได้สังกัดอยู่ในชนชั้นสูง ทั้งนี้ ผู้ชายสามัญชนมีโอกาสเดินทางไปเรียนต่อต่างประเทศมากขึ้นซึ่งเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ชายสามัญชนสามารถยกระดับสถานะของตนเองเทียบเท่าผู้ชายชนชั้นสูงได้ จากข้อสรุปดังกล่าวทำให้เห็นจุดร่วมกันว่าคุณค่าที่ผู้ชายได้

ยึดถือคือการศึกษาเป็นหนทางในการยกสถานะทางสังคม ในแง่หนึ่งความเป็นชายกระแสหลักในยุคสมัยนี้คือ “นักเรียนนอก” ที่มีลักษณะเป็นปัญญาชนมีการศึกษาจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกา

2.1.3 การสร้างอุดมคติความเป็นชายแบบอำนาจนำในทศวรรษ 2480

ความเป็นชายในทศวรรษ 2480 ยังคงสืบเนื่องลักษณะบางประการของความเป็นชายจากทศวรรษ 2470 เนื่องจากสามัญชนหรือชนชั้นมีบทบาททางสังคมและการเมืองเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเป็นชายในช่วงทศวรรษ 2480 มีความแตกต่างที่โดดเด่นในการสร้างความเป็นชายแบบอำนาจนำโดยเฉพาะความเป็นชายที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐและปัจจัยของสงครามมหาเอเชียบูรพาที่ส่งผลต่อการกำหนดนิยามความหมายของความเป็นชายที่เชื่อมโยงกับชาติ

บริบทการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) เกิดความพยายามในการปรับเปลี่ยนประเทศให้มีความเป็นสมัยใหม่ในแบบสากลในทุกด้าน โดยนำหลัก 6 ประการ ของคณะราษฎร คือ หลักเอกราช หลักความสงบ หลักเศรษฐกิจ หลักความเสมอภาค หลักเสรีภาพ และหลักการศึกษามาเป็นแนวนโยบายในการสร้างชาติ³² นอกจากนี้ยังออกนโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับ³³ เพื่อสร้างวัฒนธรรมของชาติในทุกมิติตั้งแต่การเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทยไปจนถึงการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับร่างกายและวิถีชีวิตของพลเมือง กอองสกล กวินรวิกุลศึกษาร่างกายพลเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายการสร้างชาติที่

³² ปอง ทรัพย์สุนทร (ผู้พิมพ์โฆษณา), *ไทยในสมัยสร้างชาติ ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2484* (พระนคร: โรงพิมพ์พานิชกุศลผล, 2484). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³³ นโยบาย “รัฐนิยม” ทั้ง 12 ฉบับได้ประกาศออกมาในช่วง พ.ศ. 2482-2485 ได้แก่ ฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ, ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ, ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย, ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี, ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย, ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ, ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ, ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี, ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี, ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย, เรื่องที่ 11 เรื่องกิจวัตรประจำวันของคนไทย, ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ (รอง ศยามานนท์, อ้างถึงใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ลัทธิชาตินิยม-ทหารนิยม: รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2481-2487," ใน *จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทย*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, และ วิภลย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544). หน้า 375-376.

ส่งผลถึงเพศวิถีของพลเมือง ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 และ 11 ที่มีแนวนโยบายในการเข้าไปจัดการกับการแต่งกายและกิจวัตรประจำวันของพลเมือง การที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับหน่วยของครอบครัวเป็นอย่างมากเนื่องจากครอบครัวเป็นเครื่องมือในการผลิตสร้างประชากรในแบบที่รัฐต้องการ โดยอาศัยบทบาทของพ่อกับแม่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้ดำเนินวิถีทางไปตามอุดมการณ์ของรัฐและของสังคม เช่น ความรักชาติ ความมีศีลธรรม มีมารยาท ตลอดจนมีความเป็นไทย ฯลฯ รัฐบาลจึงสนับสนุนบทบาทของแม่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยมีนโยบายส่งเสริมสถานะของสตรี ดังเช่นการจัดงานวันแม่ของกระทรวงสาธารณสุขที่ให้มีการจัดประกวดสุขภาพของคุณแม่ บทบาทหลักของผู้หญิงจึงอิงกับสถาบันครอบครัว ผู้หญิงคือผู้ผลิตพลเมืองให้กับรัฐหรือเป็น “แม่พิมพ์” ของชาติ³⁴ ในอีกด้านหนึ่งรัฐบาลสร้างบทบาทให้ผู้ชายคือ “พ่อ” ที่จะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ออกไปทำงานบ้านหรือแม่แต่ออกไปปกป้องประเทศชาติ ผู้ชายถูกสร้างขึ้นให้มีลักษณะอุดมคติคือมีสุขภาพที่แข็งแรง กำยำ บึกบึน สูงใหญ่ เหมาะกับการเป็น “พ่อพันธุ์” ที่ดีเป็นกำลังในการสร้างชาติที่มีประสิทธิภาพในอนาคต ในยุคนี้จึงมีการออกคำขวัญเพื่อชักชวนให้ผู้ชายออกไปเล่นกีฬา หรือการนำภาพชายชาวตะวันตกมาใช้เปรียบเทียบให้เห็นเป็นต้นแบบ โดยอธิบายว่า “ขอให้ชายฉกรรจ์ไทยเรามีรูปร่างอย่างนี้เหมือน ๆ กันหมด เราต้องเป็นมหาอำนาจที่แข็งแกร่งที่สุดในโลก” นอกจากนี้ยังมีการประกวดชายงามตามงานวัดหรือตลาดนัด การประกวดใช้เกณฑ์ในการตัดสินจากผู้เชี่ยวชาญของกองสาธารณสุขเพื่อยืนยันถึงความเป็นชายที่สมบูรณ์แบบ³⁵ นอกจากเรือนร่างแล้ว การแต่งกายมีส่วนสำคัญในการบ่งบอกถึง “ความเป็นอารยะ” ของชาติ การแต่งกายของชายและหญิงถูกแบ่งแยกออกอย่างชัดเจน ผู้ชายจะต้องสวมกางเกงหรือใส่เสื้อนอก ผู้หญิงจะต้องเปลี่ยนจากผ้าซิ่นมาสวมกระโปรงและสวมหมวกตามแบบสากล³⁶

ในยุคนี้จึงมีการแบ่งแยกเพศสภาพและเพศวิถีของผู้ชายและผู้หญิงออกจากกันอย่างชัดเจน การออกนโยบายและรณรงค์ของรัฐในลักษณะควบคุมเพื่อกำหนดทิศทางเพศวิถีของพลเมืองอาจเกิดข้อขัดแย้งกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิมที่ตกค้างมาจากอดีต อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปลักษณะเพศวิถีในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยังคงสืบเนื่องต่อมามีเห็นได้จากอุดมการณ์บางอย่างเกี่ยวกับความเป็นชายที่จะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว มีความแข็งแรง กำยำ

³⁴ ก้องสกุล กวินรวีกุล, "การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487." หน้า 49-50.

³⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 110-111.

³⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 156-157.

ตลอดจนการแต่งกายแบบสากลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของพลเมืองจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดเรื่องเพศวิถีที่เชื่อมโยงกับการสร้างชาติได้ถูกปลูกฝังผ่านระบบการศึกษาแผนใหม่ สถาบันการศึกษานับว่าเป็นส่วนประกอบสร้างเรื่องเพศให้กับพลเมืองที่ถูกส่งต่อมาจากสถาบันครอบครัว เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีคือบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดกรอบความคิดและโลกทัศน์ให้กับพลเมืองเนื่องจากเป็นผู้เขียนแบบตำราเรียนที่เกี่ยวกับ “ธรรมจริยา” ที่ใช้สอนในระบบการศึกษามาอย่างยาวนานตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 สายชล สัตยานุรักษ์ชี้ให้เห็นว่าตำราเรียนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับชาติผ่านเพศชายซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับการสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังเช่นการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสอนให้เด็กเข้าใจง่ายว่า “เด็กชายรักพวกพ้อง” โดยอธิบายความหมายของการรักพวกพ้องคือการรักพวกเดียวกันและรักชาติบ้านเมืองโดยปราศจากเงื่อนไข³⁷ โดยนัยหนึ่งพื้นที่ของชาติจึงสงวนไว้สำหรับพื้นที่ของผู้ชาย ความกลมเกลียวและความสามัคคีของชาติจึงแสดงผ่านความสัมพันธ์ของเด็กชายโดยกันผู้หญิงไว้เฉพาะพื้นที่ภายในบ้านโดยปริยาย แบบเรียน *ธรรมจริยา* จึงตั้งอยู่บนฐานของสังคมโดยให้ยอมรับประเพณีดั้งเดิมของไทย ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านวัยวุฒิ คุณวุฒิ และชาติวุฒิ ตลอดจนระเบียบภายในครอบครัวที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา โดยวางบทบาทให้สามีเป็นผู้นำและผู้ปกป้องครอบครัวมีอำนาจสิทธิ์ในการรักษากฎระเบียบภายในบ้าน ขณะที่ภรรยาจะต้องเชื่อฟังและถนอมน้ำใจสามี ตลอดจนเป็นฝ่ายช่วยเหลือหรือสนับสนุนกิจการภายในบ้านให้เรียบร้อย³⁸ ในทศวรรษ 2480 เรื่องชาติจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับเรื่องเพศ ดังจะเห็นได้จากแนวนโยบายของรัฐและแบบเรียนทางการซึ่งปลูกฝังค่านิยมเรื่องเพศวิถีของชายและหญิงให้แสดงบทบาทที่แตกต่างกันผ่านสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา

นอกจากนโยบายของรัฐและแบบเรียนแล้ว วรรณกรรมถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสำนึกเรื่องความเป็นชายด้วยเช่นกัน หลวงวิจิตรวาทการคือผู้ที่มีอิทธิพลต่อการจินตนาการถึงชาติโดยเชื่อมโยงกับเพศวิถี ลักษณะพิเศษของการสร้างจินตนาการต่อชาติคือการนำประวัติศาสตร์ของชาติในอดีตมาปรับประยุกต์ใช้ในงานวรรณกรรม ดังเช่นการนำเรื่องราววีรกรรมของกษัตริย์และเจ้าเมืองในอดีตอย่างพ่อขุนรามคำแหงหรือพระนเรศวรในแง่มุมของนักรบผู้กล้าหาญ และต่อสู้กับศัตรูเพื่อปกป้องชาติ แม้ว่าในอดีตแนวความคิดเรื่องรัฐชาติจะยังไม่เกิดขึ้น แต่ในทศวรรษ 2480

³⁷ สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1. หน้า 486-487.

³⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 505.

รัฐชาติที่หมายถึงประเทศชาติที่มีเขตแดนหรืออาณาเขตที่แน่ชัดเป็นสิ่งสำคัญ การนำวีรบุรุษและแม่กระทั่งวีรสตรีมาเล่าใหม่จึงสื่อให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับศูนย์กลางของรัฐ ความเป็นเชื้อชาติไทย ความจำเป็นของลัทธิทหารนิยม และการยกย่องเชิดชูตัวบุคคลผ่านภาพแทนของนักรบไทยในอดีต³⁹ การนำเสนอภาพความกล้าหาญ การพลีชีพเพื่อชาติ และการเสียสละ คือการดึงเอาลักษณะภาพตายตัว (stereotype) ความเป็นชายในอดีตมาสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของรัฐบาลที่มาจกฝ่ายทหาร ทั้งนี้ เนื่องจากค่านิยมของคนไทยยังมีความรู้สึกเชื่อมโยงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่า ดังนั้นการนำคุณลักษณะบางประการของวีรกษัตริย์ไทยในอดีตมาใช้เป็นภาพแทนของผู้นำชาติจึงสร้างความรู้สึกเชื่อมโยงกับผู้นำในปัจจุบันได้⁴⁰ นอกจากนั้นการเกิดสงครามโลกครั้งที่สองยังมีส่วนสนับสนุนให้รัฐอ้างเหตุผลในการรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่ผู้นำ โดยแสดงผ่านบทบาทของนักรบที่มีหน้าที่ในการปกป้องชาติและนำพาชาติไปสู่ความยิ่งใหญ่ ภาพแบบวีรบุรุษหรือผู้นำทหารจึงกลายเป็นความเป็นชายกระแสหลักในช่วงเวลานี้⁴¹

ผลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและวัฒนธรรมจากนโยบายการสร้างชาติแบบรัฐสมัยใหม่ในทศวรรษ 2480 มีผลกระทบต่อเพศวิถีของพลเมือง บทบาททางเพศของผู้ชายและผู้หญิงถูกแบ่งแยกออกตามหน้าที่ของสามีและภรรยา ผู้ชายถูกคาดหวังให้แสดงความเป็นชายผ่านบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัว ความเข้มแข็ง ตลอดจนความรักชาติที่ถูกปลูกฝังผ่านแบบเรียนด้วยการนำเสนอภาพแทนของความกลมเกลียวกันของผู้ชาย วาทกรรมความเป็นชายและความเป็นชาติยังแพร่กระจายผ่านวรรณกรรมโดยตอกย้ำภาพของตัวละครเอกชายในลักษณะของกษัตริย์นักรบที่กอบกู้ชาติบ้านเมือง ความเป็นชายในทศวรรษ 2480 จึงแตกต่างจากความเป็นชายในอดีตในแง่มุมมองการผสมผสานแนวคิดเรื่องรัฐชาติสมัยใหม่เข้ามาผูกโยงกับความเป็นชายอย่างชัดเจน

³⁹ ทักษ์ เฉลิมเกียรติ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. หน้า 147.

⁴⁰ สายชล สัตยานุรักษ์, *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 2* (กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซด์, 2557). หน้า 27 และหน้า 29.

⁴¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ลัทธิชาตินิยม-ทหารนิยม: รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2481-2487," ใน *จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทย*. หน้า 353.

2.2 จากนิราศสู่ไพรัชนิยาย: การสร้างความเป็นชายผ่านชนบเรื่องเล่าการเดินทาง

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรมประเภท “นิราศ” เพื่อทำความเข้าใจชนบของการประพันธ์ โดยเฉพาะในแง่มุมมองของการสร้างความเป็นชายผ่านการเดินทาง เนื่องจากลักษณะเด่นของนิราศคือ การใช้ชื่อนุภาคของการเดินทางซึ่งบอกเล่าการจากพรากและบทรำพึงถึงคนรักของตัวละครเอกชาย นอกจากนี้ยังมีนิราศบางประเภทที่เน้นการบรรยายการเดินทางสถานที่ในลักษณะสมจริงและแสดงความนึกคิดของตัวผู้เล่ามากกว่าการแสดงความสามารถในทักษะการประพันธ์ การใช้แนวเรื่องในการเดินทางในนิราศประเภทนี้จึงมีส่วนช่วยขับเน้นให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิด ความสามารถ และแสดงพัฒนาการเติบโตในช่วงชีวิตของตัวละครเอกชาย การศึกษารูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดีประเภทนิราศจึงทำให้เข้าใจการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในอดีตก่อนการเกิดขึ้นของไพรัชนิยายในทศวรรษ 2480

2.2.1 นิราศกับการสร้างความเป็นชาย

คำว่า “นิราศ” อาจแบ่งได้เป็นสองความหมายหลักคือ หนึ่ง เป็นคำกริยาหมายถึง ปราศจากความหวัง ไม่มีความต้องการ ไปจาก ระหะหน ปราศจาก ความหมายที่สอง เป็น คำนามที่ใช้เรียกประเภทของเรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือไปอยู่ในที่ต่าง ๆ โดยส่วนมาก มักแต่งเป็นกลอนหรือโคลง⁴² รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ได้ให้ความหมายของนิราศโดยแบ่งออกเป็น “นิราศคำโคลง” และ “นิราศคำกลอน” ว่า นิราศคำโคลงหมายถึงนิราศที่แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ หรือโคลงตัน ความนิยมในการแต่งนิราศเริ่มมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยนิราศคำโคลงจะเน้น ความไพเราะของบทพรรณนาที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านเป็นหลัก นอกจากนี้ ลักษณะเด่นของนิราศคำโคลงยังเน้นบทสดุดีหรือยอพระเกียรติ ขณะที่นิราศคำกลอนมีเนื้อหาที่ แตกต่างออกไป คือนอกจากไม่มีบทยอพระเกียรติแล้ว บทพรรณนาการเดินทางยังเน้นไปที่ การแสดงประวัติหรือตำนานของสถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่า การคร่ำครวญถึงความรัก รื่นฤทัยตั้งข้อสังเกตว่าลักษณะของคำโคลงที่แต่งได้ง่ายไม่มีมีฉันทลักษณ์ บังคับที่เคร่งครัดเอื้อให้ผู้ประพันธ์บรรยายหรือพรรณนาเนื้อหาได้มาก⁴³ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า

⁴² พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. หน้า 637.

⁴³ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “นิราศคำโคลง: การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศชนิดอื่น” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516). หน้า 23 และหน้า 35.

นิราศคำโคลงจะเน้นเรื่องแต่งหรือเรื่องเล่า ขณะที่นิราศคำกลอนมุ่งเน้นไปในเชิงสารคดี อย่างไรก็ตามลักษณะร่วมกันของนิราศทั้งสองประเภทคือการพลัดถิ่นหรือการเดินทางไปยังถิ่นอื่นโดยมีภารกิจสำคัญในการทำให้บรรลุเป้าหมาย ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยแบ่งประเภทของนิราศออกเป็นสองลักษณะใหญ่ คือนิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทางและนิราศเชิงเรื่องเล่า ทั้งนี้ การแบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่อาจมีข้อจำกัดในกรณีที่นิราศบางเรื่องมีส่วนผสมทั้งเรื่องจริงและเรื่องแต่ง แต่ผู้วิจัยพิจารณาถึงสัดส่วนหลักของเรื่องและจุดประสงค์หลักของผู้ประพันธ์ประกอบการพิจารณา

2.2.1.1 “นักเดินทางผู้ชายชนชั้นนำ” ในนิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทาง

นอกจากนิราศคำโคลงและนิราศคำกลอนแล้ว ยังมีนิราศคำกาพย์ที่บันทึกการเดินทางไปต่างประเทศในสมัยอยุธยา นิราศที่บันทึกการเดินทางไปยังทวีปยุโรปเล่มแรกคือ *ต้นทางฝรั่งเศส* (2229) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงแต่งตั้งคณะราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศส ในบทนิราศได้บันทึกถึงการเดินเรือจากอ่าวไทยไปจนออกมหาสมุทรแปซิฟิกกับคลื่นลมพายุระหว่างทาง เมื่อไปถึงฝรั่งเศสบันทึกถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณีของชาวฝรั่งเศสตามที่พบเห็น ในสมัยอยุธยาปรากฏนิราศที่นำเสนอเรื่องราวการเดินทางไปต่างประเทศไม่มากนัก จวบจนเข้าสู่สมัยธนบุรีได้พบ *นิราศกวางตุ้ง* (2324) ของพระยามหานุภาพที่บอกเล่าเรื่องราวการเดินทางของคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศจีน เนื่องจากพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระราชประสงค์ฟื้นฟูพระราชไมตรีกับกษัตริย์เหมือนในสมัยอยุธยา เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ นิราศที่มีเนื้อหาด้านการเดินทางไปต่างประเทศเริ่มเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จุดประสงค์หลักของการเดินทางยังคงเป็นบันทึกการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศหรือสร้างความแน่นแฟ้นระหว่างกษัตริย์ เช่น *นิราศลอนดอน* (2400) ของหม่อมราชวงศ์ทัตย์ในฐานะหัวหน้าคณะราชทูตในสมัยรัชกาลที่ 4 ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย นอกจากนี้ยังมีนิราศที่บันทึกการเดินทางไปเพื่อจุดประสงค์ในการค้า เช่น *นิราศเมืองเทศ* (2362) ในสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นบันทึกการเดินทางของเจ้าเมืองตรังในการเดินทางไปเมืองบาบุดำบัดของอินเดียเพื่อนำสินค้ามาขายผ่านคนกลาง หรือ *กลอนนิราศเกาะแก้ว กัลกัตตา* (2402) ของพระราชสมบัติ (การเวก รัตนกุล) ที่บันทึกการเดินทางไปเมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดียเพื่อเสาะแสวงหาซื้อเพชรพลอยตามพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ 4 ซึ่งในท้ายที่สุดก็ได้พบเพชรเม็ดใหญ่หรือที่เรียกว่าพระมหาวิเชียรมณี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้นำมาประดับไว้บนยอดพระมหาพิชัยมงกุฎ⁴⁴

⁴⁴ กรมศิลปากร, *ประชุมนิราศต่างประเทศ เล่ม 1*, หน้า 8, 46, 70, 134 และหน้า 240-241.

บันทึกการเดินทางไปต่างประเทศผ่านรูปแบบนิราศในสมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ ยังคงรูปแบบการประพันธ์แบบร้อยกรองคือกาพย์ โคลง และคำกลอน จนเมื่อหลังสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาปรากฏนิราศในรูปแบบร้อยแก้ว ดังเช่น *นิราศนครวัด* (2467) พระนิพนธ์ใน สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่บอกเล่าเรื่องราวการเดินทางไปกัมพูชาโดยทางเรือ ทรงนิพนธ์ในรูปแบบร้อยแก้วในลักษณะของบันทึกรายวันหรือจดหมายเหตุการเดินทาง เนื่องจากในแต่ละบทจะทรงลงวันที่และเวลาไว้อย่างละเอียด จุดมุ่งหมายในการเดินทางไปคือการสำรวจนครวัด มีคณะผู้ติดตามกลุ่มใหญ่และมีตำแหน่งทางราชการจากกระทรวงต่าง ๆ⁴⁵ บันทึกการเดินทางอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือพระราชนิพนธ์ *ไกลบ้าน* (2450) ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้พระราชนิพนธ์เรื่องนี้จะไม่ได้ตั้งชื่อว่าเป็นนิราศ แต่อาจนับได้ว่าเป็นบันทึกการเดินทางในรูปแบบร้อยแก้วเล่มสำคัญของยุคสมัย พระราชนิพนธ์เล่มนี้ได้รวบรวมพระราชหัตถเลขาที่ทรงพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์มงคล กรมขุนอุทงเขตต์ตติยนาเรี จำนวน 43 ฉบับ ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระราชภารกิจแต่ละวัน นับตั้งแต่เสด็จลงเรือพระที่นั่งมหาจักรี ผ่านประเทศต่าง ๆ ไปจนถึงทวีปยุโรป ทั้งโดยทางเรือ และรถไฟเป็นเวลา 225 วัน

ข้อสังเกตประการหนึ่งในนิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทาง คือสถานะของผู้ประพันธ์ หรือผู้พระราชนิพนธ์ส่วนมากมาจากชนชั้นสูงหรือชนชั้นนำ อย่างน้อยบันทึกหลักฐานที่เป็น ลายลักษณ์อักษรจากอดีตก็ถูกเก็บรวบรวมไว้เฉพาะพระราชนิพนธ์หรือบทประพันธ์ของชนชั้นนี้ เช่น บันทึกทางการทูต จดหมายเหตุรายวัน ตลอดจนพระราชหัตถเลขา เนื่องจากวรรณกรรมของ สามัญชนอยู่ในรูปแบบมุขปาฐะ ตลอดจนอิสระในการเดินทางของสามัญชนยังคงจำกัด เนื่องด้วย ระบบศักดินาที่ผูกมัดไพร่และทาสไว้กับขุนนางหรือพระมหากษัตริย์ จุดประสงค์ในการเดินทางของ ชนชั้นปกครองจึงเกิดจากการไปราชการอันเกี่ยวข้องกับการทูต การค้า และการท่องเที่ยว รัชชัชย วิจารณ์จกุลได้อ้างว่าการเดินทางของชนชั้นนำสยามยังมีนัยทางการเมืองและการสร้างอัตลักษณ์ แบบใหม่ ในอดีตชนชั้นนำสยามมองเห็นว่าโลกทัศน์แบบเก่าตามความคติเชื่อของฮินดูในเรื่อง ระเบียบของโลกที่จำลองแบบจากเขาพระสุเมรุโดยมองศูนย์กลางของจักรวาลอยู่ที่เมืองหลวง การเดินทางออกไปยังพื้นที่นอกราชอาณาจักรของชนชั้นนำจึงหมายถึงการเดินทางไปยังชายขอบ สายตาของชนชั้นนำที่มองคนพื้นถิ่นจึงมีนัยที่เหนือกว่าหรือมีความศิวิไลซ์ จนเมื่อระเบียบโลกแบบ สมัยใหม่ได้เข้ามาเปลี่ยนการมองโลกผ่านแผนที่จากอิทธิพลของตะวันตกในสมัยล่าอาณานิคม ทำให้ชนชั้นนำสยามมองประเทศตะวันตกเป็นศูนย์กลางโลกใหม่ การเดินทางไปยังตะวันตกของ

⁴⁵ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *นิราศนครวัด* (พระนคร: บรรณาคาร, 2515). หน้า 5.

ชนชั้นนำสยามจึงเปลี่ยนสถานะเป็นผู้เรียนรู้และปรับประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีของตะวันตกมาใช้กับวัฒนธรรมในราชสำนักจนกลายเป็นส่วนผสมทางอัตลักษณ์อย่างใหม่ในการสร้างสถานะของชนชั้นนำ⁴⁶

นิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทางจึงไม่ใช่เพียงบันทึกถึงสถานที่ ผู้คน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในต่างถิ่นหรือต่างแดนเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างตัวตนของชนชั้นนำดังเช่นบันทึกการเดินทางทางการทูตเพื่อสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างกษัตริย์เพื่อความมั่นคงและมั่งคั่งที่ได้จากการค้าขายระหว่างอาณาจักรโดยส่งผลถึงความมั่นคงในสถานะของชนชั้นปกครองในอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้บันทึกการเดินทางบางเรื่องยังแสดงให้เห็นถึงการแสวงหาคุณค่าและอัตลักษณ์ใหม่ เนื่องจากอัตลักษณ์แบบจารีตกำลังถูกท้าทายจากจักรวรรดินิยมภายนอก การเดินทางจึงมีจุดประสงค์เพื่อเรียนรู้เพื่อนำวัฒนธรรมปลายทางมาปรับประยุกต์กับอัตลักษณ์ดั้งเดิม หากมองในด้านเพศสถานะแล้วนักเดินทางในนิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทางล้วนมาจากเพศชาย ดังนั้น การเดินทางในนิราศจึงผูกพันหรือผูกขาดอยู่กับผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ชายที่มาจากชนชั้นนำ

2.2.1.2 อุดมคติความเป็นชายในนิราศเชิงเรื่องเล่า

ขนบของนิราศคำโคลงในอยุธยาโดยส่วนมากมักใช้กับเรื่องเล่าที่แต่งขึ้นจากจินตนาการเน้นความไพเราะของบทพรรณนา และอารมณ์สะเทือนใจต่อการจากหญิงคนรัก บทขึ้นต้นของนิราศคำโคลงมักจะสรรเสริญพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังชมความเจริญของบ้านเมือง ความกล้าหาญของเจ้าเมือง และทหาร การขอพระเกียรติและการพูดถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองนับว่าเป็นขนบ อย่างหนึ่งของนิราศและจะพบมากในนิราศยุคสมัยอยุธยา ขณะที่นิราศในยุคหลังกลับไม่พบบทสรรเสริญ แต่พรรณนาถึงจุดเริ่มต้นของการเดินทาง⁴⁷ ในด้านการสร้างตัวละคร เอกลักษณ์ของนิราศคือการให้ผู้ชายเป็นผู้พรรณนา เนื่องจากแนวหลักของเรื่องคือการพลัดพรากหญิงคนรักซึ่งอาจมีหรือไม่มีตัวตนอยู่จริงก็ได้ นอกจากนี้สถานที่จุดหมายปลายทางของกวีอาจไม่แน่ชัด บทพรรณนานิราศในสมัยอยุธยาจึงเน้นไปที่ฝีมือการพรรณนาบทโคลง บางครั้งการสร้างโครงเรื่องและรูปประโยคยังมาจากการฉวยรับนิราศของกวีรุ่นก่อน ดังนั้น

⁴⁶ ธงชัย วินิจจะกุล, "ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพจน์ทั้งในและนอกประเทศ." หน้า 29-32.

⁴⁷ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, "นิราศคำโคลง: การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศชนิดอื่น." หน้า 47-48.

นิราศสมัยอยุธยาจึงเป็นการแสดงฝีมือในเชิงการประพันธ์และรสนทางวรรณคดีมากกว่าแสดงความสามารถจากการเดินทางของตัวละครเอกหรือผู้ประพันธ์

ขณะที่นิราศแบบใหม่ในต้นรัตนโกสินทร์ที่ถึงแม้ว่ายังคงบทพรรณนาความรักตามขนบสมัยอยุธยาไว้ แต่ได้เพิ่มเนื้อหาการพรรณนาถึงการเดินทางเข้าไปด้วย นิราศในยุคต้นรัตนโกสินทร์จึงมีลักษณะสมจริงอันเป็นแนวคิดหรืออุดมคติในเชิงสำนึกนิยมของชนชั้นกระฎุมพีที่ให้คุณค่ากับความรู้อะไรและลักษณะของปัจเจกชน⁴⁸ การเดินทางในนิราศสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ตลอดจนในวรรณคดีประเภทอื่นจึงเปรียบเสมือนพื้นที่ให้ผู้ประพันธ์หรือตัวละครเอกชายได้แสดงความสามารถ ตลอดจนได้พิสูจน์ตัวตนจากการเผชิญกับอุปสรรคที่เกิดขึ้นในต่างแดน โดยเฉพาะการสร้างนิราศเรื่องเล่าที่มักนำเสนอในลักษณะเหนือจริงไปจนถึงแฟนตาซีเพื่อให้ตัวละครเอกได้ใช้ความสามารถในการต่อสู้ในดินแดนที่เต็มไปด้วยอันตราย ดังที่สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชรตั้งข้อสังเกตว่า “การสร้างเรื่องให้เต็มไปด้วยการเดินทาง การผจญภัย การต่อสู้แสดงความสามารถในต่างแดน เหล่านี้ก็เพื่อสร้างประสบการณ์ให้แก่ตัวเอก สร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้เลื่องลือเป็นที่ยอมรับนับถือกันอย่างกว้างขวาง ก่อนที่จะกลับมาครองบ้านเมืองของตน รวมทั้งมีคู่ครองที่คู่ควรกันด้วย เป็นการเตรียมพร้อมอย่างสมบูรณ์ในอันที่จะครองบ้านเมืองต่อไป”⁴⁹ บทพิสูจน์ถึงความ เป็นชายจากการฟันฝ่าอุปสรรคระหว่างการเดินทางจึงยังจำกัดอยู่เพียงผู้ชายที่เป็นชนชั้นปกครอง ดังจะเห็นว่าในตอนจบของเรื่องหลังจากกลับจากการเดินทางคือการขึ้นปกครองบ้านเมือง แตกต่างจากสถานะเมื่อแรกก่อนออกเดินทางที่ยังเป็นเจ้าชายหนุ่มผู้ไม่มีวิชาความรู้และความสามารถ รางวัลของการผ่านบททดสอบจากการเดินทางจึงหมายถึงตำแหน่งหน้าที่ เกียรติยศ และคู่ครองที่สมเกียรติกัน

นพพร ประชากุลวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายในวรรณคดีไทยว่าต้องมีคุณสมบัติของนักเดินทางหรือจำเป็นต้องเดินทาง เนื่องจากการเดินทางเปิดโอกาสให้ผู้ชายได้เรียนรู้รสชาติของชีวิตในแบบต่าง ๆ ทั้งรสรัก รสโศก รสขบขัน รสตื่นเต้น ฯลฯ ที่ตัวละครเอกชายได้เผชิญในทุกสถานการณ์ ในแง่หนึ่งการเดินทางไปอย่าง “ชุกชุก” ของตัวละครพระเอกได้สร้างอีกภาพลักษณ์หนึ่งของชายไทยที่ดูไม่เคร่งเครียดมาก ไม่ยึดติดกับสิ่งใด และอาจถูกมองว่าเจ้าชู้มากเมีย นพพรมองว่าภาพลักษณ์ของผู้ชายในวรรณคดีไทยดังกล่าวเป็นสิ่งที่คนในสังคมได้อ่านอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน โดยเฉพาะผู้หญิงไทยเมื่อได้อ่านพบลักษณะของพระเอกในวรรณคดีเช่นนี้ก็ได้เตรียมใจไว้แล้วว่า จะพบกับผู้ชายที่เจ้าชู้ซื่ออ่อน อยู่ไม่ค่อยติดบ้าน ผู้ชายในลักษณะนี้อาจเป็น

⁴⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ปากไก่และใบเรือ*. หน้า 181.

⁴⁹ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, *พระอภัยมณี: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์*. หน้า 41.

ผู้ชายในอุดมคติแบบหนึ่งที่ผู้หญิงไทยเคยใฝ่ฝันถึง การที่นพพรตั้งข้อสังเกตเช่นนี้คือการวางอยู่บนสมมุติฐานก่อนที่สังคมไทยจะรับอิทธิพลเรื่องเพศวิถีจากตะวันตก ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมตะวันตกที่เข้ามาสร้างพระเอกในอุดมคติแบบใหม่ที่ไต่แบบแผนมาจากยุควิกตอเรียนคือผู้ชายในแบบสุภาพบุรุษ เจียบขริม เก็บความรู้สึก รักเดียวใจเดียว และให้เกียรติผู้หญิง⁵⁰

สุนทรภู่ยังเป็นกวีที่มีลักษณะเด่นอย่างหนึ่งในด้านการสอดแทรกแนวคิดของกระฎุมพีเข้ามาไว้ในบทประพันธ์ แม้ว่าตัวละครเอกในวรรณคดีของสุนทรภู่จะยังคงเป็นกษัตริย์ก็ตาม ดังที่ญาดา อารัมภีร์ได้ศึกษา *นิราศอิเหนา* ของสุนทรภู่โดยเปรียบเทียบกับ *อิเหนา* ในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ญาตามองว่า *นิราศอิเหนา* สร้างตัวละครพระเอกอย่างอิเหนาให้มีความเป็นมนุษย์มากขึ้นในด้านการแสดงอารมณ์ความรู้สึกทั้งรัก หึงหวง โหยหา อาลัยต่อบุษบาจนขาดสติไปเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพและพฤติกรรมของพระเอกอิเหนาในแบบผู้ชายสามัญชน ดังที่กล่าวว่า

เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างอิเหนาบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่สอง กับอิเหนาของสุนทรภู่อยู่ประการหนึ่งคือบุคลิกภาพที่แตกต่างกันของอิเหนาทั้งสองเรื่อง ในขณะที่ติดตามนางบุษบานั้น อิเหนาของรัชกาลที่สอง มีความสัมพันธ์กับนางกันจะหนาตามวิสัยเจ้าชู้ ทั้ง ๆ ที่อิเหนาเองก็ยังไม่สร้างไศกจากการที่นางบุษบาหายไป ส่วนอิเหนาของสุนทรภู่ตรงกันข้าม สุนทรภู่เปลี่ยนบุคลิกของชายเจ้าชู้มาเป็นชายที่มีความรักมั่นคง สู้เพียรพยายามตามนางเป็นเวลานานถึงเจ็ดเดือนจนร่างกายผ่ายผอมเพราะความตรอมใจ⁵¹

จากข้อสังเกตของญาดาทำให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วบุคลิกของผู้ชายเจ้าชู้อย่างอิเหนาในบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 2 เป็นภาพลักษณ์ของความเป็นชายตามขนบของชนชั้นสูง ขณะที่อิเหนาในนิราศของสุนทรภู่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องความสมจริงเข้ามามาก อีกทั้งยังนำเสนออุดมคติในด้านความรักแบบกระฎุมพีในแบบปัจเจกที่มองความรักเป็นแก่นกลางของชีวิต อารมณ

⁵⁰ นพพร ประชากุล, *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1*. หน้า 300-302.

⁵¹ ญาดา อารัมภีร์, "นิราศอิเหนา," ใน *สุนทรภู่: อาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว*, สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์, 2557). หน้า 87.

ความรู้สึกที่สะท้อนออกมาของอิเหนาแบบสุนทรภู่จึงเป็นภาพแทนของผู้ชายที่รักจริงและมั่นคงต่อคนรักซึ่งเป็นความเป็นชายอีกแบบหนึ่งในยุคต้นรัตนโกสินทร์

นิราศเชิงเรื่องเล่าโดยเฉพาะในยุคต้นรัตนโกสินทร์ยังคงรักษาขนบการประพันธ์ที่พรรณนาถึงความรักและความเศร้าอันเกิดจากการพรากจากหญิงคนรักและพลัดที่อยู่ แต่ได้เพิ่มเติมการพรรณานานึกคิดและความสามารถของตัวละครเอกที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางลงไปด้วย ในแง่หนึ่งเรื่องเล่าการเดินทางในนิราศสมัยต้นรัตนโกสินทร์จึงทำให้เห็นตัวตนของตัวละครเอกมากกว่านิราศในสมัยอยุธยาที่มีไว้อ่านเอารสพรรณนาจากฝีมือของกวี ทั้งนี้ สถานะทางชนชั้นของตัวละครเอกทั้งนิราศเชิงสารคดีบันทึกการเดินทางและนิราศเชิงเรื่องเล่าก็ยังคงให้ตัวละครเป็นกษัตริย์หรือเป็นชนชั้นสูง แม้ว่านิราศเชิงเรื่องเล่าบางเรื่องของสุนทรภู่ได้สอดแทรกแนวคิดของกรรมพื้เข้าไปในตัวละครกษัตริย์ แต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการนำเสนอความเป็นชายในอุดมคติยังคงสัมพันธ์กับชนชั้นสูง

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมในรูปแบบนิราศได้เผยให้เห็นความเป็นชายในยุคสมัยนั้น อีกทั้งยังมีส่วนผลิตสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านตัวละครเอกโดยใช้การเดินทางเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์หรือตั้งคุณลักษณะความเป็นชายของตัวละครเอกออกมา แนวคิดดังกล่าวจึงสามารถนำไปใช้ศึกษาวรรณกรรมที่มีการเดินทางเป็นแนวเรื่องหลักได้ ดังเช่นไพรัชนิยายในยุคสมัยต่อมา

2.2.2 การกำเนิดไพรัชนิยายและการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย

ก่อนที่จะกล่าวถึงการกำเนิดขึ้นของไพรัชนิยาย ผู้วิจัยมีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงการเกิดขึ้นของงานประพันธ์ในรูปแบบนวนิยายก่อน เนื่องจากไพรัชนิยายเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการเกิดขึ้นของงานประพันธ์รูปแบบนวนิยายหรือร้อยแก้วแนวใหม่ งานประพันธ์ประเภทร้อยแก้วแนวใหม่เป็นสิ่งที่สังคมไทยรับเข้ามาจากตะวันตกในราวสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะสังคมไทยนิยมใช้งานประพันธ์ในรูปแบบร้อยกรองสำหรับเรื่องแต่งเป็นส่วนมาก ดังเช่นงานประเภตนิราศดังที่กล่าวในหัวข้อข้างต้น ส่วนงานเขียนในรูปแบบร้อยแก้วมีไว้ใช้สำหรับเรื่องจริง อาทิ พงศาวดาร กฎหมาย และจดหมายราชการ อิทธิพลของร้อยแก้วแนวใหม่หรือนวนิยายในระยะแรกเกิดจากปรับใช้ผ่านการแปลและการแปลงมาเป็นลำดับ จนเมื่อสังคมไทยยอมรับรูปแบบนวนิยายแล้วทำให้เกิดความนิยมจนนักประพันธ์นำไปใช้แต่งเรื่องหลากหลายประเภทในทศวรรษ 2470 เป็นต้นมา โดยแบ่งประเภทตามแนวเรื่อง อาทิ หัสนิยายหรือเรื่องตลกขบขัน อาชญาวิทยาหรือเรื่องแนวสืบสวน

สอบสวน รวมถึงไพร่ชนิยายหรือนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม คำว่า “ไพร่ชนิยาย” ไม่ได้เป็นชื่อเรียกประเภทของนวนิยายที่ตายตัว บางครั้งอาจเรียกว่า นวนิยายต่างแดน นวนิยายชีวิตต่างแดน หรือนวนิยายเอ็กโซติก ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า “ไพร่ชนิยาย” เนื่องจากต้องการจัดประเภทของนวนิยายให้สอดคล้องและแตกต่างจากนวนิยายประเภทอื่น ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะเด่นของไพร่ชนิยายโดยเฉพาะในทศวรรษ 2480 คือการสร้างตัวละครเอกชายเป็นผู้เดินทางไปใช้ชีวิตยังต่างประเทศ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเดินทางที่ส่งผลถึงการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายให้กับตัวละครในไพร่ชนิยาย

2.2.2.1 จากนวนิยายสู่ไพร่ชนิยาย

อาจกล่าวได้ว่าผลของการศึกษารูปแบบใหม่โดยเฉพาะการส่งพระประยูรญาติ พระราชโอรส และขุนนางในราชสำนักออกไปศึกษาต่อต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ทำให้การนำเข้าวัฒนธรรมการเขียนนวนิยายหรือเรื่องแต่งที่เป็นร้อยแก้วจากตะวันตกเป็นที่แพร่หลายในหมู่นักเขียนชั้นนำที่เป็นนักเรียนนอก นอกจากนั้นความเจริญทางด้านกราฟิกและกิจการหนังสือพิมพ์กำลังก้าวหน้ามีการออกหนังสือพิมพ์ หนังสืออ่านเล่นประเภทเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ตลอดจนงานแปลจากพงศาวดารจีนออกมาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เจ้านายและข้าราชการชั้นสูงที่เป็นกลุ่มนักเรียนนอกได้ออกนิตยสารหลายฉบับ เช่น *ดุริยจินตนา* *วชิรญาณวิเศษ* *ลักขวิทยา* *โลกวิทยา* และ *ทวีปัญญา* เป็นต้น นิตยสารคือพื้นที่ซึ่งเปิดโอกาสให้นำเสนอรูปแบบใหม่ทางการประพันธ์ โดยเฉพาะเรื่องสั้นและนวนิยาย ในระยะแรกเป็นงานแปลและแปลงจากตะวันตกเป็นส่วนมาก ทำให้งานเขียนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ และงานแปลพงศาวดารจีนลดความนิยมลงอย่างน้อยก็ในกลุ่มของชนชั้นนำ⁵² ดังที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) กล่าวว่

...เราเกือบจะกล่าวได้ว่าเวลานี้เรื่องกลอนจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นของที่ไม่ใคร่มีใครเอาใจใส่เท่าใดแล้ว แลตามความเห็นของเรานั้น ถ้าเอาเรื่องมาแต่งเป็นกลอนเข้าแล้วทำให้หายขบขันเสียโดยมาก แลเรื่องที่แต่งเป็นกลอนได้นั้นมักเป็นเรื่องที่แต่งสำหรับอ่านกลอน หาใช่สำหรับอ่านเนื้อเรื่องไม่ เพราะเรื่องเหล่านี้พอจับ

⁵² สุพรรณิ วราทร, *ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519). หน้า 29-39

อ่านเข้าก็คาดหน้าได้เสียเกือบหมดแล้วว่า มนุษย์หนุ่มจะไปฆ่า
 ยักษ์ตายแล้วได้ลูกสาวยักษ์เป็นเมียคนหนึ่งแล้วไปได้อีกคนหนึ่ง
 แล้วมีลูก ๆ ฆ่ายักษ์ได้ลูกสาวตามต่อต่อ ๆ กันไป⁵³

สาเหตุที่งานเขียนร้อยกรองไม่ได้รับความนิยมในหมู่นักอ่านชั้นนำหรือกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาจาก
 ตะวันตกเนื่องจากกรอบความคิดเกี่ยวกับการอ่านได้เปลี่ยนไปจากเดิมการอ่านร้อยกรองที่มีไว้อ่าน
 ออกเสียงหรือไว้ขับเพื่อความไพเราะได้เปลี่ยนไปสู่การอ่านในใจหรืออ่านโดยใช้ความคิดเป็นหลัก
 นอกจากนั้นแนวคิดเรื่องสำนวนที่มุ่งเสนอความสมจริงได้ทำให้แนวเรื่องเหนือจริงหรือแฟนตาซีใน
 วรรณกรรมจักร ๆ วงศ์ ๆ ไม่ได้รับความนิยม อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องความสมจริงยังจำกัดอยู่ในหมู่
 ของนักเรียนนอกหรือกลุ่มคน “หัวกะทิ” ของสังคมเท่านั้น เมื่อเกิดการทดลองเขียนเรื่องที่สมจริงโดย
 ใช้ตัวละครและฉากที่มีอยู่จริง ดังเช่นเรื่องสั้น “สนุกนี้รัก” (2429) พระนิพนธ์ในกรมหลวงพิชิตปรีชากร
 ที่ตีพิมพ์ในนิตยสารวชิรญาณวิเศษ ได้ใช้ตัวละครเป็นพระในวัดบวรนิเวศฯ พูดถึงการลาสิกขาบท
 และวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ในสมัยนั้นจึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการเขียน
 ด้วยรูปแบบร้อยแก้วแนวสำนวนทำให้คนอ่านเกิดความเข้าใจว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง เพราะขอบ
 ของเรื่องแต่งหรือเรื่องที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริงต้องอยู่ในรูปแบบร้อยกรองเท่านั้น การเขียนนวนิยายหรือ
 เรื่องสั้นจึงเป็นการนำเข้าแนวคิดเรื่องความสมจริงในการประพันธ์เข้ามาในสังคมไทยโดยเริ่มจาก
 กลุ่มนักเรียนนอกเป็นหลัก

เนื่องจากแนวคิดเรื่องความสมจริงยังไม่เป็นที่นิยมในสังคมไทย นักเขียนจึงไม่ใช้ตัวละคร
 และฉากที่มีจริง แต่เลือกใช้การแปลและแปลง ทำให้งานประพันธ์ในรูปแบบนวนิยายจากตะวันตก
 ได้รับความนิยมมากกว่า โดยนวนิยายแปลที่ถือว่าเป็นหมุดหมายสำคัญคือเรื่อง *ความพยายาม*
 (2443) ของแม่วันหรือพระยาสุรินทราชาที่แปลมาจากนวนิยายเรื่อง *Vandetta* ของมารี คอเรลลี
 (Marie Corelli) ความนิยมของนวนิยายแปลเรื่องนี้ทำให้เกิดการทดลองเขียนนวนิยายไทยขึ้นเป็น
 เรื่องแรกชื่อ *ความไม่พยายาม* (2458) ของครูเหลี่ยมหรือหลวงวิลาศปริวัตรที่ใช้ตัวละครและฉาก
 เป็นคนไทยโดยใช้โครงเรื่องที่คล้ายคลึงกับนวนิยายแปล อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะนวนิยาย
 แนวสมจริงไม่เป็นที่นิยมในวงกว้างจึงทำให้นวนิยายเรื่อง *ความไม่พยายาม* ไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควร
 การแปลและการแปลงจึงครองความนิยมจากคนอ่านมาจนถึงทศวรรษ 2460 การแปลนวนิยาย
 ได้รับการเผยแพร่เป็นจำนวนมาก ดังเช่นการแต่งเรื่องขึ้นเองโดยสร้างตัวละครไทยแต่ใช้
 บรรยากาศแบบจีนหรือแบบตะวันตก ตลอดจนการตั้งชื่อตัวละครเอกให้เป็นชาวต่างชาติและ

⁵³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 38.

ดำเนินเรื่องโดยการหยิบยืมบรรยากาศหรือฉากมาจากนวนิยายหรือนำมาจากภาพยนตร์จากต่างประเทศโดยไม่ได้เดินทางไปด้วยตัวเอง⁵⁴ กลวิธีการแต่งเรื่องดังกล่าวทำให้เกิดความยากในการแยกแยะว่าเรื่องใด คือเรื่องแปลเรื่องใดคือเรื่องที่แปลงมา

กลวิธีการเขียนในรูปแบบการแปลและการแปลงคือช่วงเปลี่ยนผ่านทางรูปแบบงานประพันธ์ ดังที่วิภา กงกะนันท์ได้วิเคราะห์ว่า “อาจกล่าวได้ว่าวรรณคดีไทยในระยะนี้อยู่ในขั้นตอนการทดลอง วัตถุประสงค์ที่นำมาจากวัฒนธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมจีน ยังสังเคราะห์ได้ไม่ประณีตพอที่จะผลิตวรรณคดีชั้นเลิศ และผลงานวรรณกรรมที่ผู้นำเสนอไม่มีความชำนาญ”⁵⁵ บุญเหลือ เทพยสุวรรณได้ตั้งข้อสังเกตในทิศทางเดียวกันว่าเรื่องในสมัยรัชกาล 6 ได้รับความนิยมมากโดยเฉพาะเรื่องแปลที่เกี่ยวข้องกับการผจญภัยโลดโผนจากตะวันตก ดังเช่นเรื่อง *สาวสองพันปี* *ชุมทรัพย์พระเจ้าไซโลมอน* ของเซอร์ ไรเดอร์ แฮกการ์ด (Sir Rider Haggard) ตลอดจนเรื่องสืบสวนสอบสวนชุด *เซอร์ลอร์ดโฮล์ม* ของเซอร์ อาเธอร์ โคนัน ดอยล์ (Sir Arthur Conan Doyle) วรรณกรรมแนวการผจญภัยนี้เป็นที่นิยมเนื่องจากเนื้อเรื่องที่เหนือจริง มีการพาผู้อ่านไปยังสถานที่ที่ไม่รู้จัก และสร้างความลึกลับชวนให้ติดตาม โครงเรื่องยังมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือให้ตัวละครเอกเป็นเจ้าชายหรือเป็นบุรุษผู้กล้าเข้าไปเผชิญหน้ากับภัยอันตรายในออสเตรเลียหรือแอฟริกา ท้ายที่สุดได้ทรัพย์สินสมบัติและเจ้าหญิงมาครอบครอง จากลักษณะโครงเรื่องเช่นนี้ทำให้นักเขียนไทยต้องการได้รับความนิยมเช่นกันจึงดัดแปลงเรื่องโดยใส่ตัวละครเอกเป็นคนไทยแต่ใช้ฉากในต่างแดนในระยะแรกอาจดูลึกลับหรือประดักประเดิด เช่น การให้ตัวละครเอกไทยฝากรักกันไว้ได้ซุ่มพอร์เก้หมื่น⁵⁶

ตัวอย่างนวนิยายที่มีลักษณะแปลงดังกล่าวคือเรื่อง *นางนรมิต* (2459) ของครูเหลียม หลังจากนวนิยายเรื่องแรกที่แต่งอย่างสมจริงไม่ได้รับความนิยม ครูเหลียมจึงสร้างนวนิยายแปลงโดยให้เรื่องราวทั้งหมดดำเนินด้วยตัวละครชาวต่างชาติที่ออกเดินทางไปยังประเทศตะวันออกกลางเพื่อค้นหาทรัพย์สมบัติ ในตอนท้ายเรื่องตัวละครเอกชายและคณະนักเดินทางก็ได้ร่วมเพศกับกลุ่มนางนรมิตที่ต้องคำสาบ ครูเหลียมเผยในตอนท้ายเรื่องว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่แต่งขึ้น ไม่ได้แปลมา การดัดแปลงเรื่องในยุคแรกจึงมีลักษณะการผสมผสานที่ยังไม่ลงตัวทางวัฒนธรรม ดังเช่นการให้ตัวละครเอกเป็นไทยแต่ดำเนินไปในบรรยากาศชาวต่างชาติ หรือแม้แต่การใช้ตัวละคร

⁵⁴ วิภา กงกะนันท์, *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย*. หน้า 261.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 264.

⁵⁶ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย," ใน *วรรณไวทยาการ* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2514). หน้า 77-78.

เป็นชาวต่างชาติและใช้ฉากในต่างประเทศทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ครุฑเหลี่ยมก็ได้ใช้ความสามารถในการประพันธ์ทั้งความสามารถในการสร้างตัวละครและฉากขึ้นมา ดังเช่นนวนิยายเรื่อง *นางนเรมิต* ที่อาจนับได้ว่าเป็นนวนิยายที่เขียนโดยนักเขียนไทยเป็นภาษาไทยเกี่ยวกับตัวละครต่างชาติและการผจญภัยในต่างแดน”⁵⁷ นวนิยายเรื่อง *นางนเรมิต* จึงเป็นนวนิยายเต็มรูปแบบในความหมายที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนไทย อีกทั้งยังอาจเป็นจุดกำเนิดของนวนิยายประเภทไพรัชนิยายก่อนที่จะเข้าสู่ยุคที่ใช้ตัวละครเอกเป็นคนไทยและเดินทางไปต่างประเทศด้วยตัวเองในยุคสมัยถัดมา

นวนิยายไทยเรื่องแรกที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนคนไทย ใช้ตัวละครเอกเป็นคนไทยและนำประสบการณ์การเดินทางและใช้ชีวิตต่างประเทศมาใช้ในการเล่าเรื่องคือ *ละครแห่งชีวิต* (2472) ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง เรื่องราวถึงชีวิตประวัติของวิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยาที่มีโอกาสเดินทางไปเรียนต่อยังประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ความนิยมในนวนิยายเรื่องนี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างขนบนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศที่สมจริงขึ้นในระยะหลังจนกลายเป็นรูปแบบการประพันธ์ไพรัชนิยายขึ้นมา สุภา ศิริมานนท์นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ในทศวรรษ 2480 อธิบายความหมายของวรรณกรรมที่ใช้ฉากต่างประเทศไว้ในบทความ “อย่างไรหนอที่เรียกนิยายพันธุ์เทศ?” ด้วยการให้ความสำคัญกับความสมจริงของฉากในการจัดประเภทให้เป็นนิยายพันธุ์เทศว่า

นิยายพันธุ์เทศ (exotic story) นั้นนอกจากความสมจริงแล้ว ‘ข้อเท็จจริง’ เป็นอีกสิ่งที่สำคัญนัก...และต้องให้กรณีแวดล้อมทุกสิ่งทุกอย่างตลอดจนเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกัน เป็นไปอย่างสมจริงตามกาลเวลาที่ใช้อยู่ในท้องเรื่องด้วย ทั้งนี้เพราะเมืองเหล่านี้มันมีอยู่จริงในแผนที่และในภูมิศาสตร์ และทั้งมีประวัติการณ์มีบรรยากาศของมันโดยชัดตระหนักเป็นหลักฐานอยู่⁵⁸

ความสมจริงของฉากและความถูกต้องของเหตุการณ์ในเรื่องจึงมีความสำคัญและเป็นปัจจัยหนึ่งในการจัดประเภทไพรัชนิยาย ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ในระยะแรกของการเกิดไพรัชนิยายยังไม่มีคำเรียกนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศที่ชัดเจน ดังที่มีคำเรียกแตกต่างกันออกไป อาทิ นวนิยายต่างแดน

⁵⁷ ทักษิณ เถลิงเกียรติ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. หน้า 99-100.

⁵⁸ สุภา ศิริมานนท์, *วรรณสาส์นสำนึก ความสำนึกในอิทธิพลสาส์นของหนังสือ* (กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, 2547). หน้า 469.

นิยายชีวิตต่างแดน นิยายพันธุ์เทศ หรือแม้แต่เรียกทับศัพท์ว่านวนิยายเอ็กโซติกตาม คำภาษาอังกฤษว่า “exotic novel”⁵⁹ แต่ความหมายโดยรวมหมายถึงประเภทของนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศเป็นหลักและประเทศที่ดำเนินเรื่องจะต้องเป็นประเทศที่มีอยู่จริง การกล่าวถึงจึงต้องระมัดระวังในเรื่องของข้อเท็จจริงเป็นสำคัญ แม้ว่ารูปแบบของนวนิยายเอื้อให้มีการปรับเปลี่ยนไปตามจินตนาการของผู้ประพันธ์แต่โดยฉากหลักแล้วคือประเทศที่มีอยู่จริงในแผนที่

ความนิยมในนวนิยายเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* ส่งผลให้ในทศวรรษ 2480 เกิดการเขียนแนวเรื่องไพรชนิยายขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ดังเช่นนวนิยายเรื่อง *ช่วงหลังภาพ* (2480) ของศรีบูรพานวนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* (2484, 2485, 2489) ของสด กุระมะโรหิต *ชัยชนะของคนแพ้* (2486) และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* (2488) ของเสนีย์ เสาวพงศ์ *นักบุญคนบาป* (2486) ของอิศรา อมันตกุล *พระอาทิตย์ตกที่อ่าวมนิลา* (2488) ของเจอด สรคุปต์ *ตระเวนมะนิลา* (2486) *วิญญานเปลือย* (2488) *วัยไฟ* (2489) และ *กุหลาบดำ* (2489) ของวิรัตน์ สุทธานันท์ นอกจากนี้นวนิยายแล้วยังมีเรื่องสั้นที่ใช้ฉากในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ เรื่องสั้นชุด *พล นิกร กิมหงวน* ของ ป. อินทรปาลิต (2483-2484) กลุ่มเรื่องสั้นที่ใช้ฉากในประเทศเวียดนามของ ส. ธรรมยศ ได้แก่ “เอแลน บาลอง” (2484) “รวงทอง” (2486) ฯลฯ ลักษณะร่วมของนวนิยายและเรื่องสั้นที่ใช้ฉากต่างประเทศคือการให้ตัวละครเอกชายเดินทางออกไปยังประเทศต่าง ๆ ได้พบกับผู้หญิงชาวต่างชาติ บอกเล่าความคิดและความรู้สึกภายในของตน ขณะเดียวกันนำเสนอสถานที่ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมต่างชาติในลักษณะสมจริง

อย่างไรก็ดีไพรชนิยายในทศวรรษ 2480 สร้างความแตกต่างออกไปจาก *ละครแห่งชีวิต* นั่นคือการให้ตัวละครเอกชายเป็นนักหนังสือพิมพ์หรือนักเรียนนอกที่มีพื้นฐานมาจากสามัญชน แทนการให้ตัวละครเอกเป็นเชื้อพระวงศ์ ความแตกต่างอีกประการหนึ่งคือไพรชนิยายในทศวรรษนี้ยังสอดแทรกแนวคิดทางการเมืองทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเอาไว้ด้วย ดังที่ตรีศิลป์ บุญจรรย์ยกตัวอย่างนวนิยายเรื่อง *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ของสด กุระมะโรหิตที่เป็นผู้บุกเบิกการเขียนไพรชนิยายต่อจากหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง โดยพัฒนาความคิดและความเห็นทางการเมืองเอาไว้ด้วย “ลักษณะร่วมกับนวนิยายส่วนหนึ่งในสมัยรัฐนิยมคือการใช้ฉากต่างประเทศและสอดแทรกความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมและการเมืองก็เป็นลักษณะที่สะท้อนให้เห็นปฏิกิริยาต่อความบีบคั้น

⁵⁹ วิชา กงกะนันท์, *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย*, หน้า 370; สันติ ทองประเสริฐ, “วิวัฒนาการของเนื้อหานวนิยายไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2517” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519), หน้า 14.

เสรีภาพของนักเขียนในยุครัฐธรรมนูญ”⁶⁰ ข้อสังเกตของตรีศิลป์ บุญขจรแสดงให้เห็นถึงนัยทางการเมืองในระดับสังคม การใช้ฉากต่างประเทศจึงเป็นวิถีทางหนึ่งในการวิพากษ์รัฐบาลโดยใช้ความขัดแย้งการเมืองในต่างประเทศเป็นตัวเปรียบกับการเมืองไทย

นอกจากนั้นตรีศิลป์ บุญขจรยังชี้ให้เห็นมิติของตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ที่สอดแทรกความรู้สึกผิดหวังต่อชีวิตและการมองโลกในแง่ร้ายผ่านตัวละครเอกชาย โดยจุดเริ่มต้นของชีวิตคือการพ่ายแพ้ ดังนั้นตัวละครเอกจึงต้องออกเดินทางค้นหาความหมายของชีวิต และถึงแม้ว่าในตอนจบตัวละครจะไม่สมหวังกับความรัก แต่ก็ได้รับชัยชนะทางจิตใจเสมือนผ่านการทดสอบในเชิงคุณค่าและศีลธรรม ตลอดจนยกระดับความรักแบบปัจเจกไปสู่ความรักมวลมนุษยชาติและมุ่งหวังการทำประโยชน์ให้แก่บ้านเกิดของตน⁶¹ ข้อสังเกตของตรีศิลป์ บุญขจรในแง่นี้ทำให้มองเห็นมิติของตัวละครในด้านเงื่อนไขก่อนออกเดินทางและพัฒนาการหลังจากเดินทาง

หากพิจารณาให้ชัดในมิติทางเพศสถานะทำให้มองเห็นว่าไพรัชนิยายตั้งแต่ยุคบุกเบิกมาจนถึงทศวรรษ 2480 โดยส่วนมากมักใช้ตัวละครเอกเป็นผู้ชายในการดำเนินเรื่อง ทั้งนี้ แม้งานวรรณกรรมในรูปแบบไพรัชนิยายไม่ได้มีพัฒนาการมาจากวรรณกรรมในรูปแบบนิราศ แต่เมื่อพิจารณาในมิติทางเพศของตัวละครเอกทำให้เห็นความต่อเนื่องของขนบวรรณกรรมการเดินทางที่ยังคงให้ตัวละครเอกเป็นผู้ชาย นอกจากนั้น ความแตกต่างประการหนึ่งที่สำคัญคือสถานะของตัวละครเอกชายที่เดิมผูกโยงอยู่กับชนชั้นนำดังจะเห็นผู้เล่าหรือตัวละครเอกมักจะเป็นกษัตริย์ พระราชวงศ์ หรือขุนนางในราชสำนัก แต่สถานะของตัวละครเอกชายในไพรัชนิยายเปลี่ยนมาเป็นนักเรียนนอกหรือนักหนังสือพิมพ์ที่มีพื้นฐานมาจากสามัญชน นอกจากนั้นแนวเรื่องได้ปรับเปลี่ยนจากลักษณะเหนือจริงมาสู่แนวเรื่องที่สมจริงด้วยการใช้ฉากต่างประเทศเป็นสถานที่อ้างอิงหรือเชื่อมโยงกับความเป็นจริง ทั้งนี้ แนวคิดหลักของวรรณกรรมทั้งสองรูปแบบมีจุดร่วมกันคือใช้เรื่องเล่าการเดินทางในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของตัวละคร

⁶⁰ ตรีศิลป์ บุญขจร, “พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475-2500: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521). หน้า 122.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 124.

2.2.2.2 “เรื่องเล่าการเดินทาง” กับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย

การเดินทางมีส่วนสัมพันธ์กับการแสดงออกเชิงอำนาจ โดยเฉพาะการเดินทางของชาวตะวันตกในยุคสมัยอาณานิคม เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) นักวรรณคดีศึกษาคนสำคัญ นำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจของเจ้าอาณานิคมตะวันตกที่กระทำกับประเทศอาณานิคมตะวันออกผ่านภาพแทน ซาอิดเสนอว่าความสำเร็จของจักรวรรดินิยมที่สามารถแผ่อิทธิพลไปยังทวีปอื่นทั่วโลกได้ ไม่ใช่เกิดจากกำลังอำนาจทางอาวุธหรือแสนยานุภาพของกองทัพ แต่เกิดจากการสร้างวาทกรรมผ่านสถาบันหลักของสังคม อาทิ ผ่านสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับตะวันออกให้ดูน่าเชื่อถือหรือเป็นหลักวิชาการที่ศึกษาได้ ตลอดจนการใช้หลักการวิทยาศาสตร์หรือทฤษฎีวิวัฒนาการเพื่อแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์มีพัฒนาการที่ไม่เท่ากัน โดยชาวตะวันตกคือชนชาติที่มีวิวัฒนาการเหนือกว่าชนชาติอื่น ด้วยวาทกรรมดังกล่าวทำให้ชาวตะวันตกอ้างความชอบธรรมในการเข้าไปจัดการพัฒนาชาติอื่นให้ทันสมัยหรือมีคุณสมบัติใหม่ การสร้างวาทกรรมดังกล่าวจึงทำให้เกิดลักษณะคู่ตรงข้าม (binary opposition) กล่าวคือมีการสร้างขั้วตรงข้ามระหว่างตะวันตก/ตะวันออก ความเจริญ/ความป่าเถื่อน ผิวขาว/ผิวดำ และผู้ชาย/ผู้หญิง ในแง่หนึ่งแนวคิดแบบขั้วตรงข้ามจึงเป็นกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ตายตัว (stereotype) ชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อลดทอนความซับซ้อนให้เหลือเพียงขั้วใดขั้วหนึ่งเพื่อให้ง่ายต่อการจัดประเภท⁶² ดังนั้น แนวคิดแบบขั้วตรงข้ามจึงสร้างความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจ เมื่อฝ่ายจักรวรรดินิยมซึ่งเป็นชาวตะวันตก ผิขาว และเป็นผู้ชายถูกให้ความหมายว่าเป็นผู้ที่เจริญกว่าแล้ว ขณะที่ฝ่ายอื่นหรือชาติอื่นกลายเป็นฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามไปโดยปริยาย

วาทกรรมการสร้างคู่ตรงข้ามยังถูกนำไปใช้ผ่านนวนิยายหรือเรื่องเล่าของตะวันตกที่เดินทางไปยังดินแดนตะวันออก เรื่องเล่าหรือนวนิยายเป็นเครื่องมือในการทำให้อำนาจนำของตะวันตกเป็นรูปธรรมขึ้นมาผ่านภาพแทนและการสื่อสารภายในเรื่องเล่า ดังเช่นการสมมุติบทบาทของตัวละครหรือการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับสถานที่และชาติพันธุ์อื่นในดินแดนห่างไกล นวนิยายจึงเป็นการก่อรูปขึ้นของทัศนคติและประสบการณ์ของลัทธิจักรวรรดินิยม ซาอิดยกตัวอย่างนวนิยายอย่าง *โรบินสัน ครูโซ* (Robinson Crusoe) (1719) ที่ให้ตัวละครเอกเป็นชายชาวยุโรปมีสิทธิในการอ้างที่ดินบนเกาะอันห่างไกลมาเป็นของตัวเอง การอ้างกรรมสิทธิ์ที่ดินในนวนิยายคือภาพแทนการใช้อำนาจในการอ้างความเป็นเจ้าของดินแดนอื่นของอาณานิคมเพื่อตั้งรกรากในดินแดนนั้นหรือโดยนัยหนึ่งคือการขยายอาณาเขตของชาวตะวันตก⁶³ การเดินทางของผู้ชายจึงมีลักษณะของการสร้างแผนที่ (mapping) จากการส่องสำรวจดินแดนอื่นผ่าน

⁶² Edward Said, *Orientalism* (New York: Vintage Books, 1979). p.27.

⁶³ Edward Said, *Culture and Imperialism* (New York: Vintage Books, 1994). p.xii-xiii.

กระบวนการทางภาษาด้วยการสร้างชื่อหรือคำเรียกสถานที่เหล่านั้นเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ ขณะที่การเดินทางของผู้หญิงกลับนำเสนอให้เห็นรายละเอียดปลีกย่อยที่มีลักษณะให้ภาพแบบปะติดปะต่อของพื้นที่ นอกจากนี้การเดินทางของตัวละครชายยังสร้างอุปลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทางเพศให้กับดินแดนอื่นว่าเป็นผู้หญิงหรือดินแดนแห่งพรหมจรรย์ที่รอการครอบครองหรือจัดการ โดยนักเดินทางผู้ชาย⁶⁴ เรื่องเล่าการเดินทางของชาวตะวันตกจึงมิใช่เป็นเพียงบันทึกประสบการณ์อย่างชัดเจนของนักเดินทางหรือนักเขียน หากแต่เป็นปฏิบัติการทางภาษาที่ซ่อนแฝงไว้ด้วยชุดวาทกรรมหรืออุดมการณ์การครอบงำผ่านภาพแทน ดังเช่นนวนิยายการเดินทางของตะวันตกที่มีขนบให้ตัวละครเอกเป็นชายผิวขาวเดินทางไปยังดินแดนห่างไกลได้เผชิญกับความลึกลับ ป่าเถื่อน และเต็มไปด้วยภัยอันตรายจากดินแดนเหล่านั้น และในตอนจบตัวละครเอกชายก็ได้รับผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินสมบัติหรือได้หญิงสาวพื้นเมืองมาครอบครอง ดังที่ ซูซาน แบสเน็ตต์ (Susan Bassnett) กล่าวว่า

When men journeyed in search of fortune and renown to the new worlds that were opening up beyond the frontiers of Europe, was explicitly gendered, since the idea of man as heroic risk-taking traveller underpinned not only the great travel narratives of next centuries, but much of travel writing of the twentieth century also.⁶⁵

การเดินทางไปดินแดนห่างไกลจึงเป็นหนทางในการพิสูจน์สร้างและตอกย้ำความเป็นชายของตัวละครเอกว่าเป็นพระเอกผู้มีความสามารถ ขณะเดียวกันได้ซ่อนแฝงความหมายในทางตรงกันข้ามว่าชาวพื้นเมืองและหญิงพื้นเมืองคือผู้ที่อ่อนแอเหมาะสมแก่การปกป้องหรือครอบครองหรือไม่ก็มีอันตรายจึงจำเป็นต้องเข้าไปจัดการให้เกิดระเบียบและความสงบราบรื่น ตัวละครชายจึง

⁶⁴ Susan Bassnett, "Travel Writing and Gender," in *The Cambridge Companion to Travel Writing*, eds. Peter Hulme and Tim Youngs (Cambridge: Cambridge University Press, 2002). p.231.

⁶⁵ *ibid.*, p.225.

กลายเป็นภาพแทนอัตลักษณ์ของชาตียุโรปที่มีอำนาจในการเข้าปกครองชนชาติอื่น ตลอดจนกลายเป็นชนบในเรื่องเล่าการเดินทางของตะวันตก⁶⁶

นพมาทร พวงสุวรรณนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ศึกษาการให้ภาพประเทศไทยของ “ฝรั่ง” จากนวนิยายร่วมสมัยที่ใช้ฉากหลักในประเทศไทย ภาพของเมืองไทยในสายตาฝรั่งคือภาพเมืองของเมืองอย่างพัฒนา พักพิทยา หรือภูเก็ต หรือเขตที่เรียกว่า “พื้นที่สีแดง” (red light zone) เต็มไปด้วยอันตราย ความวุ่นวาย และการขายบริการทางเพศ เมืองไทยในสายตาฝรั่งจึงเป็น “เมืองหลวงทางเพศของตะวันออก” การบรรยายสภาพของเมืองไทยในนวนิยายจึงเน้นย้ำสีสันของผับบาร์และผู้หญิงโสเภณี มีการหลอกลวงและการก่ออาชญากรรม เมืองไทยได้กลายเป็นพื้นที่เชิงแฟนตาซีซึ่งมีทั้งภัยอันตรายและมีความน่าหลงใหลซ่อนเร้นอยู่ ฝรั่งอาศัยพื้นที่ในจินตนาการนี้เหยียวยาวหรือสนองตอบความต้องการที่ขาดหายไปในบ้านเกิดหรือในโลกของความเป็นจริง นอกจากนั้นคุณค่าในตัวของฝรั่งผู้ชายยังมาจากความสัมพันธ์ในเชิงเหลื่อมล้ำระหว่างตัวเองกับหญิงไทย ฝรั่งได้แสดงบทบาทของผู้นำ ผู้ให้ หรือพระเอกในการคบหากับผู้หญิงไทย ขณะเดียวกันก็แสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจโดยการเปรียบต่างกับผู้ชายไทยที่ถูกให้ภาพว่าเป็นผู้ชายที่หย่อนสมรรถภาพหรือมีบุคลิกลักษณะของผู้ร้าย อย่างไรก็ตาม นพมาทร พวงสุวรรณชี้ให้เห็นว่าภาพของผู้หญิงที่ถูกมองว่าเป็นโสเภณีหรือตกเป็นวัตถุทางเพศได้นำมาฉายภาพเกี่ยวกับเมืองไทยและผู้หญิงไทยที่ฝรั่งสร้างขึ้นใช้ในการตอบโต้หรือต่อรองกับฝรั่งอีกต่อหนึ่ง ดังเช่นการที่ผู้หญิงไทยรู้เท่าทันความต้องการของฝรั่งจึงใช้เรือนร่างในการหลอกล่อฝรั่งและสร้างสัมพันธ์ซึ่งขึ้นอยู่กับเงินมากกว่าผูกพันกันทางความรู้สึก⁶⁷ การศึกษาวิจัยของนพมาทร พวงสุวรรณทำให้เห็นกระบวนการสร้างตัวตนของผู้ชายตะวันตกในเรื่องเล่าการเดินทาง ผู้ชายตะวันตกยังคงใช้วิธีการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวในลักษณะคู่ตรงข้ามซึ่งกระทำกับตะวันออกดังเช่นการให้ภาพเมืองไทยว่าเต็มไปด้วยอันตรายและมีแต่โสเภณี ถึงแม้ผู้หญิงจะใช้ภาพมายานั้นในการตอบโต้กลับไปก็ตาม แต่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของตัวละครเอกชายชาวตะวันตกยังคงให้ภาพว่าตนเองนั้นเหนือกว่า

ในยุคสมัยใหม่หรือยุคสมัยหลังอาณานิคมเรื่องเล่าการเดินทางไม่ได้ผูกขาดอยู่กับนักเดินทางหรือนักเขียนชาวตะวันตกเท่านั้น แต่เกิดเรื่องเล่าการเดินทางที่เขียนโดยนักเขียนจากประเทศอาณานิคมด้วย เช่น นักเขียนอินเดียอย่าง ซัลมาน รูซดี (Salman Rushdie) หรือ วี เอส ไนพอล (V. S. Naipaul)

⁶⁶ นพมาทร พวงสุวรรณ, “รอยยิ้มแห่งมายา: “ฝรั่ง” และการสร้างจินตนาการเรื่องเมืองไทยในนวนิยายตะวันตกร่วมสมัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรุษบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551). หน้า 19-20.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 67

ลักษณะสำคัญของนักเขียนในประเทศอาณานิคมคือการนำเสนอตัวตนหรือการประกาศตัวตนผ่านการสำรวจเช่นเดียวกับที่ตะวันตกเคยทำ อันเป็นการโต้กลับหรือท้าทายวาทกรรมที่นักเขียนตะวันตกสร้างไว้ นักเขียนประเทศอาณานิคมได้นำเสนออำนาจในตัวตนผ่านการสร้างอัตลักษณ์ ท้องถิ่นหรือความเป็นของแท้ด้วยการเชื่อมโยงชีวิตประวัติของตนเองเข้ากับประวัติศาสตร์ของชาติ ตลอดจนทดลองกับรูปแบบและภาษาในแบบของตนเอง อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าการเดินทางของนักเขียนจากประเทศอาณานิคมยังคงสืบทอดขนบของการเขียนในลักษณะคู่ตรงข้ามที่นักเขียนตะวันตกเคยใช้ระหว่างความเป็นตนเองกับความเป็นอื่น ตลอดจนสร้างความน่าตื่นใจ (eroticize) กับการเดินทางเช่นเดียวกัน⁶⁸

การเขียนเรื่องเล่าการเดินทางบางเรื่องเขียนโดยนักเขียนประเทศอาณานิคมหรือประเทศที่ไม่ใช่ตะวันตกอาจไม่ได้ก่อให้เกิดรูปแบบหรือเนื้อหาใหม่เนื่องจากอาจยังติดอยู่ในกรอบหรือมุมมองเรื่อง “ความเป็นอื่น” ที่ผลิตสร้างโดยตะวันตก⁶⁹ โดยเฉพาะตัวตนของนักเขียนชายหรือตัวละครเอกชายที่ยังใช้การเดินทางเป็นหนทางให้การพิสูจน์สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของตน ดังเช่นนวนิยายเรื่อง *Black Power* (1954) ของริชาร์ด ไรต์ (Richard Wright) ที่บันทึกเรื่องราวของตัวเองขณะเดินทางไปเมืองโกลด์โคสต์ ประเทศกาน่าซึ่งยังเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ไรต์เป็นชาวแอฟริกันอเมริกันในยุคสมัยที่สังคมอเมริกายังมีความขัดแย้งเรื่องสีผิวอย่างรุนแรง การอาศัยอยู่ในอเมริกาของไรต์จึงถูกสันคลอนจากอคติทางชาติพันธุ์ การเดินทางไปกาน่าอาจหมายถึงการเดินทางกลับไปหารากเหง้าของตนเองและน่าจะสามารถสร้างอัตลักษณ์ของตนที่แตกต่างจากความเป็นชาวอเมริกันได้ ทว่าเมื่อไรต์ได้อาศัยอยู่ในกาน่าเขาก็กลับรู้สึกแปลกแยกอย่างมาก ความรู้สึกแปลกแยกของไรต์ได้ถูกบรรยายออกมาในฉากหนึ่งที่เขาอยู่ในบ้านกลางป่ายามค่ำคืน ทั้งความมืด เสียงนกป่า แม้กระทั่งสายลมพัดผ่านได้เน้นย้ำถึงความเดียวดายไม่แน่นอน และอ่อนแอภายในจิตใจของไรต์เอง แมรี หลุยส์ แพรตต์ (Mary Louise Pratt) วิเคราะห์การใช้คำและลักษณะการบรรยายในฉากนี้ว่าแม้ดูเหมือนไรต์จะสร้างบรรยายกาทำให้ดูลึกลับด้ามืด แต่นัยของการใช้คำกลับสร้างความรู้สึกในเชิงเร้าอารมณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางเพศ⁷⁰ ดังนั้น แม้ไรต์จะเป็นคนแอฟริกัน แต่กรอบการมองภูมิประเทศแอฟริกาคือสายตาที่มอง

⁶⁸ Paul Smethurst, "Introduction," in *Travel Writing, Form, and Empire: The Poetics and Politics of Mobility*, eds. Julia Kuehn and Paul Smethurst (New York: Routledge, 2009). pp. 11-22.

⁶⁹ Tim Youngs, *The Cambridge Introduction to Travel Writing* (New York: Cambridge University Press, 2013). p.117.

⁷⁰ Mary Louise Pratt, *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation* (New York: Routledge, 2008). p.218.

แบบนักเขียนชายชาวตะวันตกซึ่งมักสร้างสภาพแวดล้อมแปลกถิ่นให้ดูลึกลับน่าค้นหาและเชื่อมโยงเข้ากับความรู้สึกทางเพศซึ่งเป็นชนบทหนึ่งของเรื่องเล่าการเดินทางที่เขียนโดยผู้ชาย

อย่างไรก็ดี ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของเรื่องเล่าการเดินทางของนักเขียนประเทศอาณานิคม ตลอดจนนักเขียนจากประเทศโลกที่สามคือการนิยามอัตลักษณ์ของตัวเองและครอบครัวเชื่อมโยงตนเองเข้ากับความเป็นชาติ เนื่องจากประเทศอาณานิคมได้ถูกปลดปล่อยให้เป็นอิสระหรือประเทศในโลกที่สามได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องรัฐชาติแบบสมัยใหม่ ทำให้สำนึกของความเป็นชาติคือหนึ่งในการนิยามตัวตน จะสังเกตเห็นได้ว่าในตอนท้ายของเรื่อง *Black Power* ไรต์นิยามอัตลักษณ์ของตัวเองคือคนอเมริกันที่เชื้อชาติเป็นแอฟริกัน การนิยามตัวตนของไรต์เกิดขึ้นจากการสร้างคู่ตรงข้ามด้วยการให้ประเทศอังกฤษคือความเป็นอื่น เนื่องจากอังกฤษคือเจ้าอาณานิคมที่ยึดครองทั้งอเมริกาและแอฟริกา⁷¹ การนิยามตัวตนของไรต์จึงมีความซับซ้อนในแง่ที่เขามีได้นิยามตัวเองกับความเป็นแอฟริกันเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงอยู่กับความเป็นตะวันตกอย่างอเมริกาด้วย เนื่องจากความเป็นอเมริกันมีอำนาจในการต่อรองมากกว่าการอิงอยู่กับความเป็นแอฟริกัน ในแง่หนึ่งเรื่องเล่าการเดินทางในประเทศอาณานิคมและประเทศโลกที่สามจึงมิได้เน้นไปที่การสร้างภาพแทนเพื่อขยายอาณาเขตหรือครอบงำดินแดนของประเทศอื่น แต่เน้นการสร้างอัตลักษณ์เพื่อหาตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคมโลก

ทั้งนี้ เรื่องเล่าการเดินทางของนักเขียนในประเทศอาณานิคมหรือประเทศโลกที่สามก็ยังปรับใช้กลวิธีการเขียนและรูปแบบการประพันธ์จากตะวันตก โดยเฉพาะชนบทของการใช้ตัวละครเอกชายในการเดินทาง จากการศึกษาแนวคิดเรื่องเล่าการเดินทางกับการสร้างความเป็นชายทั้งจากนวนิยายการเดินทางท่องเที่ยวของตะวันตกและเรื่องเล่าการเดินทางของนักเขียนประเทศอาณานิคมทำให้เห็นชนบทของเรื่องเล่าการเดินทางที่ให้ตัวละครเอกเป็นชาย โดยนัยหนึ่งชนบทของการใช้ตัวละครเอกชายในเรื่องเล่าการเดินทางจึงเผยให้เห็นกระบวนการสร้างความเป็นชายที่สัมพันธ์กับอำนาจผ่านการเดินทาง หากพิจารณาไพรัชนิยายไทยในทศวรรษ 2480 แล้วทำให้เห็นว่าลักษณะร่วมของไพรัชนิยาย คือการใช้ตัวละครเอกชายในการเล่าเรื่องการเดินทาง แต่จุดประสงค์ในการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายย่อมแตกต่างไปจากเรื่องเล่าการเดินทางของนักเขียนตะวันตกและนักเขียนประเทศอาณานิคมเนื่องจากบริบททางสังคม วัฒนธรรม และช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน

เรเชล แฮร์ริสัน (Rachel Harrison) ศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยในเรื่องเล่าการเดินทาง ทั้งในรูปแบบนิราศและนวนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศ โดยเฉพาะฉากในทวีปยุโรป

⁷¹ Youngs, *The Cambridge Introduction to Travel Writing*, p.120.

อาทิ กระบวนการสร้างความเป็นไทยในลักษณะเปรียบต่างกับความเป็นอื่นหรือความเป็นตะวันตก ในบันทึกการเดินทางไปฝรั่งเศสของราชทูตโกษาปานที่บรรยายผู้หญิงชาวฝรั่งเศสในลักษณะที่ผิดแปลก มีจมูกที่ใหญ่ ผิวซีดขาว รูปร่างสูง โดยนัยคือการเสนอให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของตนแตกต่างจากตะวันตกทั้งในด้านชาติพันธุ์และเพศสภาพ ขณะที่บันทึกการเดินทางเรื่อง *นิราศลอนดอน* ของหม่อมราชวงศ์ทิพย์นาเส่นอชนบทรรมเนียมประเพณีของประเทศอังกฤษเพื่อเผยแพร่ให้เห็นในด้านความศิวิไลซ์ อีกทั้งยังเพิ่มเติมในมิติทางอารมณ์ของผู้เล่าหรือผู้เดินทางที่ทุกข์ระทมจากการพลัดพรากจากสยาม และความรู้สึกของคนพลัดถิ่นก่อให้เกิดการโหยหาบ้านเกิด หรือนัยหนึ่งคือรากเหง้าของตนเอง ในเวลาต่อมากระบวนการสร้างอัตลักษณ์จากการเดินทางเริ่มปรากฏชัดเจนมากขึ้นเมื่อวรรณกรรมไทยเข้าสู่รูปแบบร้อยแก้วแนวใหม่ ดังเช่นนวนิยายเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงที่ใช้ฉากในหลายประเทศในทวีปยุโรป เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส นวนิยายเรื่องนี้ยังคงสืบขนบการใช้ตัวละครเอกที่มีเชื้อสายจากชนชั้นสูง และยังนำเสนอมิติของอารมณ์ในด้านความทุกข์โศก โดดเดี่ยว และแปลกแยกในแบบเดียวกับนิราศ ตลอดจนนำเสนอภาพของเมืองปารีสในแบบแฟนตาซีที่เร้าอารมณ์และสร้างความโรแมนติกในแบบภาพลักษณ์ตายตัว (stereotype) เพื่อเติมเต็มความรู้สึกขาดรักและพลาดหวังจากรักจากเมืองไทย⁷²

หากพิจารณาเปรียบเทียบนวนิยายร่วมสมัยที่เล่าเรื่องการเดินทางของตัวละครเอกหญิงเรื่อง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* (2472) ของดอกไม้สด ทำให้เห็นว่า “มยุรี” เป็นผู้หญิงสมัยใหม่ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในสหรัฐอเมริกาได้ทำให้บุคลิกของมยุรีแตกต่างจากผู้หญิงไทยยุคเก่าที่ถูกมองว่าไม่ได้รับการศึกษาและถูกจำกัดอยู่แต่ภายในบ้าน ทว่า ความเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ที่ได้รับจากวัฒนธรรมตะวันตกกลับกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ลดทอนคุณสมบัติของความเป็นหญิงไทย กล่าวคือ วัฒนธรรมตะวันตกกลับทำให้ลักษณะนิสัยของมยุรีมีความมั่นใจสูงจนกลายเป็นเอาแต่ใจตัวเองและไม่ระมัดระวังในการใช้ชีวิต⁷³ ขณะที่การเดินทางไปตะวันตกของวิสูตรกลับกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้เป็นแบบตะวันตก ทั้งการแต่งกายและฝึกมารยาทในการเข้าสังคมซึ่งได้รับการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวชาวอังกฤษจนเป็น “สุภาพบุรุษตะวันตก” ที่ได้รับการยอมรับในสังคม⁷⁴ ในแง่หนึ่งการอาศัยอยู่ต่างประเทศของมยุรีจึงให้ผลในด้านตรงกันข้ามกับวิสูตร กล่าวคือ การเดินทาง

⁷² Rachel V. Harrison, "Mind the Gap: (En) Countering the West and the Making of Thai Identities on Film," in *The Ambiguous Allure of the West: Traces of Colonial in Thailand*, eds. Rachel V. Harrison and Peter A. Jackson (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2010). pp. 97-100.

⁷³ วิภา กงกชนันท์, *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2540). หน้า 332.

⁷⁴ ทักษิณ เณลิมเตียรณ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. หน้า 134., พิเชฐ แสงทอง, "ผิวเหลืองหรือผิวขาว: ความรู้คืออำนาจ," ใน *ทางสายใหม่แห่งวรรณกรรมไทย: ทศนะวิจารณ์ต่อนวนิยายยุคแรก*, สุวรรณา เกรียงไกรเพชร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: คมบาง, 2548). หน้า 162-163.

หรือการใช้ชีวิตในต่างแดนกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างตัวตนของตัวละครชาย ในทางกลับกัน ตัวละครหญิงถูกกลดทอนตัวตนให้กลายเป็นคุณลักษณะที่ไม่มีความเป็นเหตุตามขนบของสังคมไทย

เรื่องเล่าจากต่างแดนของวิสูตรนอกจากมีจุดประสงค์ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นชายเพื่อแสดงสถานะทางสังคมให้เท่าเทียมกับตะวันตกแล้ว ยังใช้อัตลักษณ์นั้นย้อนกลับมาต่อรองกับความเป็นชายในสังคมไทยเพื่อพยุลงสถานะทางสังคมของตนเองด้วย เนื่องจากอุดมคติ เรื่องชาติกำเนิดของชนชั้นสูงเริ่มลดความสำคัญลง คนในสังคมเปลี่ยนมาให้คุณค่าแก่เงินและ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังนั้น ประเทศไทยสำหรับวิสูตรจึงกลายเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยความ ผิดหวังและทำให้เขากลายเป็นคนไร้ตัวตน การเดินทางไปเรียนต่อเมืองนอกจึงเป็นความหวังใน การสร้างสถานะใหม่⁷⁵ นวนิยายเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงนอกจากจะเป็น ต้นแบบให้กับไพรัชนิยายในยุคสมัยต่อมาแล้ว ยังเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นชายที่มีนัยยะเชิงอุดมการณ์ทางชนชั้นซ่อนแฝงอยู่ ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำมาปรับ ประยุกต์ใช้ในการศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรัชนิยายไทยเรื่องอื่นในอีก ทศวรรษต่อมา

โดยสรุปแล้วการศึกษาเรื่องเล่าการเดินทางในวรรณกรรมตะวันตก วรรณกรรมจาก ประเทศอาณานิคม ตลอดจนวรรณกรรมไทยในอดีต สามารถนำมาเป็นแนวคิดในการศึกษา การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรัชนิยายไทยที่สัมพันธ์กับการเดินทาง เนื่องจากไพรัชนิยาย ไทยที่คัดสรรเพื่อศึกษามีลักษณะร่วมที่สำคัญคือใช้ตัวละครเอกชายเป็นผู้เล่าเรื่องฉากหลักและ เหตุการณ์หลักยังดำเนินในต่างประเทศตลอดทั้งเรื่อง ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายใน ไพรัชนิยายสามารถศึกษาผ่านการสร้างภาพแทนของสถานที่ ความสัมพันธ์กับตัวละครอื่น ตลอดจนการวิวัฒนาการขนบธรรมเนียมในต่างประเทศ นอกจากนั้นการศึกษาบริบททางสังคมและ การเมืองไทยทำให้เห็นลักษณะร่วมและลักษณะต่างของความเป็นชายที่ปรากฏในไพรัชนิยายไทย ที่ศึกษาได้

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านประเด็นดังกล่าวโดยแบ่ง ออกเป็นช่วงเวลาก่อนเดินทาง ระหว่างเดินทาง และการกลับมาบ้านเกิด เพื่อแสดงให้เห็นวิกฤต แรงจูงใจ และการสร้างความเป็นชายของตัวละครในไพรัชนิยายแต่ละเรื่องตามลำดับ ในบทที่ 4 ผู้วิจัย ต้องการชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ประกอบสร้างขึ้นในตัวบทคัดสรรสัมพันธ์กับบริบททาง

⁷⁵ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. หน้า 134. ; พิเชฐ แสงทอง, "ผิวเหลืองหรือผิวขาว: ความรู้คืออำนาจ," ใน *ทางสายใหม่แห่งวรรณกรรมไทย: ทศวรรษวิจารณ์นวนิยายยุคแรก*. หน้า 162-163.

สังคมทั้งการสืบทอด การต่อรอง และต่อต้านกับวาทกรรมความเป็นชายทั้งในอดีตและในทศวรรษ
2480

บทที่ 3

ความเป็นชายกับการเดินทาง: การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความเป็นอื่น

หากพิจารณารูปแบบของการเล่าเรื่องชีวิตต่างแดนในไพรซ์นิยายไทยที่ศึกษาพบว่ามีชนบ สำคัญในการเล่าเรื่องที่สืบเนื่องต่อมาจากเรื่องเล่าการเดินทางในอดีต ดังเช่นเรื่องเล่าในรูปแบบ นิราศที่มักบอกเล่าจุดเริ่มต้นของตัวละครชายหรือผู้เล่าชายเพื่อนำเสนอให้เห็นสาเหตุก่อนการ เดินทาง ทั้งนี้ การนำเสนอปัญหาที่ออกเดินทางปรากฏในงานเขียนไพรซ์นิยายไทยใน ทศวรรษ 2480 เช่นกัน ตัวละครชายนำมาใช้เป็นกลวิธีหนึ่งเพื่อขบขันให้เห็นพัฒนาการของตัว ละครชายที่ก้าวข้ามภาวะทุกข์ยากและเศร้าโศกได้หลังจากเดินทางกลับบ้านแล้วในตอนจบ จุดเริ่มต้นของการออกเดินทางที่มีลักษณะการสูญเสีย ความพ่ายแพ้ หรือการพลัดพรากจึงเป็น ลักษณะร่วม (archetype) ของเรื่องเล่าการเดินทางหรือเรื่องเล่าที่ใช้อธิบายการเดินทางเนื่องจาก การเดินทางเป็นวิถีหรือหนทางในการตามหาและประกอบสร้างสิ่งที่สูญหายกลับคืนมา¹ กล่าวอีก นัยหนึ่งคือตัวละครชายใช้เรื่องเล่าการเดินทางในฐานะปฏิบัติการเชิงเพศสถานะเพื่อใช้สร้างอัต ลักษณ์ความเป็นชายของตน

ในบทที่ 3 นี้ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงปมปัญหาหรือวิกฤตของตัวละครชายในช่วงแรก เพื่อแสดง ให้เห็นสาเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้ตัวละครชายออกเดินทาง นอกจากนี้ยังศึกษาการนำเสนอ สถานะที่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายกับตัวละครอื่นในช่วงที่ตัวละครชายใช้ชีวิตอยู่ใน ต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านพื้นที่และความสัมพันธ์ ของตัวละคร

¹ แจน บอร์ม (Jan Borm) วิเคราะห์แนวเรื่อง (genre) ของวรรณกรรมการเดินทางโดยมองว่างานเขียนที่พูดถึงการเดินทางทั้งบันทึก การเดินทางในลักษณะเชิงสารคดี วรรณกรรมการเดินทางในลักษณะของเรื่องแต่ง ตลอดจนวรรณกรรมโดยทั่วไปที่ใช้อธิบายการเดินทางล้วนแต่นำเสนอลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือการใช้การเดินทางเป็นรูปแบบหรือหนทางในการค้นหา ดังที่กล่าวว่า "If seems to have necessary to outline the space of the travel book or travelogue within travel writing or the literature of travel, it also needs to be stressed that the genre travel book mixes different forms of writing, while continuously crossing over into other genres. Concerning the overall sense given here to travel writing, it can help to establish numerous intertexts between various narratives whose principle narrative modes may not be of the same order, but which share the same archetype of the journey as a form of quest. [...]", (Jan Borm, "Defining Travel: On the Travel Book, Travel Writing and Terminology," in *Perspectives on Travel Writing*, eds. Glenn Hooper and Tim Youngs (Aldershot: Ashgate, 2004). p.25.)

3.1 “เริ่มต้นเมื่อตอนจบ”: ปมปัญหาของตัวละครชาย

ในโพธิ์ชนิยายไทยนำเสนอปมปัญหาหรือจุดเริ่มต้นของตัวละครชายในด้านของความเศร้าหรือความทุกข์ใจอันเกิดจากความผิดหวังจากความรักหรือการเลื่อนสถานะทางสังคม ภาพของตัวละครชายอยู่ในฐานะผู้แพ้หรือผู้ชายอัปโชค หากพิจารณาบริบททางสังคมประกอบ อาทิ ภาวะสงครามโลกครั้งที่สองหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้เห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวสั่นคลอนสถานะทางสังคมและก่อให้เกิดความสูญเสียให้กับตัวละครชายด้วย อาทิ การพลัดพรากจากครอบครัว คนรัก การเผชิญหน้ากับภาวะเสี่ยงตาย ตลอดจนความมั่งหวังในชีวิตที่ถูกทำลายลงจากผลของสงคราม ภาวะสูญเสียมิได้นำมาเพียงความเศร้าโศกหรือก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจแต่นัยหนึ่งยังหมายถึงการสูญเสียความเป็นชาย เนื่องจากตัวละครชายไม่อาจรักษาคนรักหรือสถานะทางสังคมของตนไว้ได้ ตลอดจนไม่อาจทำตามเป้าหมายที่ตนมุ่งหวัง ดังเช่น การสูญเสียอำนาจในการปกป้องคนรักหรือครอบครัว ความพ่ายแพ้จากการผิดหวังเนื่องจากหญิงคนรักตีจากไปกับผู้ชายอื่น ตลอดจนการไม่อาจยกระดับสถานะทางสังคมของตนเองผ่านการศึกาได้ ปมปัญหาที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่สาเหตุที่ทำให้ตัวละครชายประกอบสร้างความเป็นชายของตนเองผ่านเรื่องเล่าชีวิตในต่างแดน

ตัวละครชายบางเรื่องอาจมีจุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อสร้างตัวตน เนื่องจากสภาพแวดล้อมหรือสภาพสังคมในบ้านเกิดกลายเป็นพื้นที่ซึ่งทำให้ตัวละครชายไร้ตัวตนหรือไม่เอื้อให้ตัวละครชายแสดงความเป็นชายได้อีกต่อไป ตัวละครชายจึงใช้เรื่องเล่าการเดินทางเพื่อเป็นเครื่องมือในการนำความเป็นชายที่สูญเสียไปนั้นกลับมา ขณะที่ตัวละครชายบางเรื่องมิได้มีปมปัญหาที่ออกเดินทาง แต่เกิดขึ้นระหว่างใช้ชีวิตในต่างแดน ตัวละครชายจึงใช้เรื่องเล่าชีวิตในต่างแดนเป็นเครื่องมือในการดำรงรักษาความเป็นชายของตนเอง ในแง่หนึ่งเรื่องเล่าการเดินทางจึงเกิดขึ้นหลังจากเดินทางกลับมาแล้ว ดังนั้นเรื่องเล่าจึงผ่านการทบทวน คัดสรร และจัดวางประสบการณ์และความทรงจำเพื่อนำเสนอสถานที่และความสัมพันธ์กับตัวละครอื่น ภาพของตัวละครชายที่ถูกนำเสนอในโพธิ์ชนิยายไทยจึงวางอยู่บนโครงสร้างของการเล่าเรื่องที่น่าสนใจ ปมปัญหาในจุดเริ่มต้นและนำไปสู่พัฒนาการอันเกิดจากการเรียนรู้และฟันฝ่าอุปสรรคในช่วงเวลาที่ใช้ชีวิตในต่างแดน

ในโพธิ์ชนิยายไทยที่ศึกษาบอกเล่าปมปัญหาของตัวละครชายในสองลักษณะ ลักษณะแรก ปมปัญหาเกิดขึ้นจากความผิดหวังหรือความพ่ายแพ้โดยส่วนตัวของตัวละครชาย ลักษณะที่สอง

ปมปัญหาของตัวละครชายได้รับผลกระทบจากบริบททางสังคม เช่น ภาวะสงคราม หรือการไม่มีคุณลักษณะความเป็นชายตามที่สังคมคาดหวัง ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยศึกษาปมปัญหาของตัวละครชายที่เกิดขึ้นโดยส่วนตัว ซึ่งปรากฏอย่างเด่นชัดในงานของ สด กุระโรหิต และ เสนีย์ เสาวพงศ์ โดยนำเสนอภาพของตัวละครชายผู้อัปโชคและผู้แพ้ซึ่งมีสาเหตุจากทั้งความผิดหวังในการศึกษาและจากความรัก การพลาดหวังจากสาเหตุดังกล่าวสัมพันธ์กับการสูญเสียสถานะทางสังคมหรือการมีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าเป็นสาเหตุให้ตัวละครผิดหวังในความรัก ปมปัญหาของตัวละครชายจึงสัมพันธ์กับสถานะทางสังคม เนื่องจากสถานะทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพหุคุณค่าความเป็นชาย อาทิ สถานะทางการศึกษา การงาน และสถานะทางเศรษฐกิจ

3.1.1 ระพิณทร์ผู้อัปโชคกับ “ความหลังที่ถ่วงหนักในชีวิต”

แม้ว่าในนวนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ของ สด กุระโรหิต บอกเล่าเรื่องของ “ข้าพเจ้า” หรือ “ระพิณทร์ พรเลิศ” ในการเดินทางไปศึกษาในวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่งซึ่งเป็นสถานะของ “นักเรียนนอก” ที่มีโอกาสดีในการไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ แต่ระพิณทร์กลับนำเสนอตัวเองว่าเป็นผู้ที่ประสบความโชคร้าย ดังที่กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นเรื่องว่า “คนทั่วไปจะรู้สึกเรื่องโชคร้ายอย่างที่ข้าพเจ้ารู้สึกหรือไม่ ข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่สำหรับตัวข้าพเจ้าเองอย่างน้อยโชคก็ทำให้ชีวิตของข้าพเจ้าหมุนเวียนไปในความเศร้ามากกว่าความสุข”² โลกทัศน์ในการมองชีวิตของตนในด้านของความทุกข์และเต็มไปด้วยความโชคร้าย อาจเกิดจากการตกผลึกทางความคิดที่ผ่านมาจากการใช้ชีวิตอยู่ในปักกิ่ง แต่ในอีกด้านหนึ่งโลกทัศน์การมองชีวิตในปักกิ่งได้ถูกกำกับจากอดีตอันโชคร้ายจากเมืองไทย สำหรับระพิณทร์เมืองไทยมีอดีตที่เต็มไปด้วยโชคร้าย และครั้งใดที่เขาหวนคิดถึงจะยิ่งทำให้ทุกขใจ “เพราะข้าพเจ้ามีความหลังที่ถ่วงหนักชีวิตในจิตใจเสมอ ข้าพเจ้าไม่มีวันลืมวันคืนที่ได้ผ่านไปแล้วในเมืองไทยและนอกเมืองไทย”³ อย่างไรก็ตามอดีตอันเลวร้ายของระพิณทร์ไม่ได้นำเสนอออกมาโดยตรง หรืออย่างน้อยระพิณทร์ไม่ได้บอกกว่าสิ่งที่ “ถ่วงหนัก” ในชีวิตของเขานั้นคืออะไร แต่พยายามปกปิดอดีตด้วยการสรุปว่าเป็นเรื่องของโชคร้ายหรือความอัปโชคความสนา ดังนั้น การสืบหาอดีตของระพิณทร์อาจทำได้โดยการอนุมานจากความเชื่อมโยงกับชีวประวัติของ สด กุระโรหิต

² สด กุระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกายา. หน้า 2.

³ สด กุระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532). หน้า 3.

ในนวนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* นำเสนอความคาบเกี่ยวกันระหว่างเหตุการณ์ในชีวิตของสวด กุรมะโรหิตกับเรื่องเล่าของระพินทร์ ดังเช่น การสร้างภูมิหลังให้ตัวละครอย่างระพินทร์เป็นนักเรียนเทพศิรินทร์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาทีระพินทร์ระลึกถึงความรู้สึก “บริสุทธิ์สดชื่น”⁴ ขณะที่ชีวประวัติของสวด กุรมะโรหิตมักเล่าสถานะความเป็นนักเรียน “ข้างเผือก” ของเทพศิรินทร์อย่างภาคภูมิใจโดยเล่าว่า “ข้าพเจ้าเกิดที่เทพศิรินทร์ บวชที่เทพศิรินทร์และคงจะเผาที่เทพศิรินทร์ทั้งเนื้อทั้งตัวของข้าพเจ้าเป็นเทพศิรินทร์ และจะเป็นต่อไปจนวันสุดท้าย”⁵ การคิดถึงช่วงเวลาขณะที่เป็นนักเรียนเทพศิรินทร์จึงได้แทรกลงไปในอดีตอันสดชื่นของระพินทร์ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เขาเป็นความหวังของโรงเรียนเทพศิรินทร์ในการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงเพื่อไปเรียนต่อยังประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดสวดพลาดหวังจากการสอบ ผลของการไม่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงทำให้สวดถึงกับหลังน้ำตาและคิดมากจนปวดศีรษะและลูกกลมจนกลายเป็นโรคนอนไม่หลับ อดีตอันขมขื่นในช่วงเวลานี้แทรกไว้ในตัวละครระพินทร์ ดังจะเห็นเด่นชัดในนวนิยาย *เมื่อหิมะละลาย*⁶ ซึ่งเป็นตอนต่อเนื่องที่ใช้ฉากปักกิ่งและตัวละครในปักกิ่ง ในนวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นว่าระพินทร์คิดมากจนมีอาการของโรคนอนไม่หลับซึ่งมีสาเหตุมาจากการพลาดหวังจากการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวง อาทิ ในฉากที่ระพินทร์บอกกับกัทธ.เจียงว่าเขาเป็นโรคนอนไม่หลับเนื่องจากคิดมาก อาการนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ “ถ้าจำไม่ผิด ฉันเริ่มคิดมากตั้งแต่สอบพลาดสกอล่าชิไปอังกฤษไม่ได้” เนื่องจากการสอบไปอังกฤษ “ [...] อนาคตมันดีกว่าไปที่อื่น เมืองไทยเขาเห่ออังกฤษ นี่ก็กำลังจะเห่ออเมริกา” และ “เห็นจะเป็นเพราะเราเป็นชาติชอบขนบธรรมเนียมประเพณี ชอบความเรียบร้อย แล้วก็อังกฤษมีอิทธิพลมากในเมืองไทย ครูอังกฤษบางคน เวลาสอนนักเรียนก็เรียกตัวเองว่าเทวดาฝรั่ง” แม้ระพินทร์ออกตัวว่าไม่อยากจะเป็ “เทวดาฝรั่ง” แต่ “มันก็โก้ขอบกล”⁷ เหตุการณ์ดังกล่าวในนวนิยายตรงกับความรู้สึกของสวดที่บันทึกถึงช่วงเวลานี้ว่า “ข้าพเจ้าเดินออกจากรั้วเทพศิรินทร์ด้วยน้ำตาของผู้แพ้ในปลาย 2469 งุนงง และเศร้าสลด ข้าพเจ้าควรจะได้รับโทษอย่างหนักที่ทำให้เทพศิรินทร์ต้องอับอายขายหน้าในสนามสกอลาร์ชิปทั้งสองปี”⁸

⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 3.

⁵ สวด กุรมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกายา*. หน้า (25).

⁶ ผู้วิจัยไม่ได้เลือกศึกษานวนิยาย *เมื่อหิมะละลาย* เนื่องจากได้จำกัดขอบเขตการวิจัยในช่วงเวลาที่ผู้ประพันธ์เขียนขึ้นใน พ.ศ. 2484-2489 ซึ่งนวนิยายดังกล่าวแม้ว่าเริ่มต้นเขียนบทแรกใน พ.ศ. 2485 แต่เขียนจบบริบูรณ์และรวมเล่มครั้งแรกในพ.ศ. 2514 อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ศึกษานวนิยายเล่มนี้ประกอบการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นแง่มุมการสร้างตัวละครระพินทร์ที่สัมพันธ์กับชีวประวัติของสวด กุรมะโรหิต

⁷ อ้างใน กุศล นาคะชาติ, "ชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของสวด กุรมะโรหิต." หน้า 16.

⁸ สวด กุรมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกายา*. หน้า 26.

ในแง่หนึ่ง “น้ำตาของผู้แพ้” เกิดจากความรู้สึกสูญเสียสถานะ “นักเรียนนอกอังกฤษ” ซึ่งมีสถานะที่ดีตามค่านิยมของสังคม อดีตในช่วงเวลานี้จึงกลายเป็นบาดแผลหรือปมปัญหาที่ “น่าอับอาย” เนื่องจากการพลาดหวังในการสอบชิงทุนโดยนัยหนึ่ง คือการสูญเสียศักดิ์ศรีและสถานะทางสังคมจากที่เคยเป็นถึง “ข้างเผือก” ของโรงเรียนเทพศิรินทร์ได้พลิกกลับเป็น “ผู้แพ้” เมื่อสอบชิงทุนไม่ผ่าน ในแง่หนึ่งความน่าอับอายจึงไปสั่นคลอนความเป็นชายในตัวของระพีพันธ์ ดังที่นักจิตวิทยาอย่างวิลลาร์ด เกย์ลิน (Willard Gaylin) กล่าวว่า

Men become depressed because of loss of status and power in the world of men. It is not the loss of money, or the material advantages that money could buy, which produces the despair that leads to self-destruction. It is the ‘shame,’ ‘the humiliation,’ the sense of personal ‘failure.’⁹

ดังนั้น ระพีพันธ์จึงกลบอดีตในช่วงเวลาที่น่าอับอายนี้ไว้ด้วยการสรุปว่าเป็นเพราะความอับโชควาสนา ดังที่หวนคิดถึงเมืองไทยว่า “ชีวิตของข้าพเจ้าในเมืองไทยเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยโชคร้าย ระพีพันธ์ พรเลิศเป็นคนโชคร้าย—ร้ายเสมอ”¹⁰ เมืองไทยจึงกลายเป็นดินแดนแห่งอดีตอันขมขื่นและเต็มไปด้วยความผิดหวัง โดยสถานะของผู้ชายอับโชคและผู้แพ้ได้ถูกขุดเซยจากการเดินทางไปศึกษาต่อยังเมืองปักกิ่งด้วยการนำเสนอตัวตนในด้านของผู้ชายที่มีความอดทนไม่ย่อท้อ โดยนัยหนึ่งพื้นที่ในเมืองปักกิ่งได้เปิดโอกาสให้ระพีพันธ์แสดงความเป็นชายได้เพื่อทำให้เขากลับมามีตัวตนอีกครั้งหนึ่ง

การที่ข้าพเจ้าพูดว่า ข้าพเจ้าเป็นคนโชคร้าย ข้าพเจ้าต้องการเพียงแต่จะแสดงว่า บทเรียนแห่งชีวิตที่ข้าพเจ้าพบในโลกนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรุงปักกิ่งได้สอนให้ข้าพเจ้าเป็นคนอดทนต่อความผิดหวัง มีความทรหดในหัวใจ มีความเย็นชาต่อความทุกข์ โชคร้ายหรือ? เรียงหน้ากันเข้ามาเถิดเพื่อนเอ๋ย! [...]

⁹ Willard Gaylin, cited in Michael Kimmel, "Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity," in *Theorizing Masculinities*, eds. Harry Brod and Michael Kaufman (Thousand Oaks: 1994). p.133.

¹⁰ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราชนพลาทยา*. หน้า 123.

ข้าพเจ้าเล่นเกมของชีวิตอย่างเปิดเผย ใจนักเลง—อย่างใจนักกีฬาที่บริสุทธิ์สะอาด ความอยุติธรรมก็ดี ความกัลบก ลอกกลวงก็ดี ความกตขี้เห็นแก่ตัวก็ดี ที่จะทำให้ระพินทร์เจ็บปวดทุกขเวทนาจนถึงย่อท้อถอยหลังนั้นเห็นจะไม่มีหวังเสียแล้ว โชคร้ายที่ข้าพเจ้าพบอยู่ทุกคืนเป็นแต่เพียงความฝันฉาบหนึ่ง¹¹

การเดินทางไปเรียนต่อยังปักกิ่งจึงเปลี่ยนภาพของผู้ชายที่อับโชคที่ผิดหวังจากเมืองไทยให้เป็นภาพของชายนักสู้ที่มีความทรหดอดทนต่อโชคความสนา พื้นที่ในต่างแดนเอื้อให้ระพินทร์แสดงบทบาทความเป็นชายเพื่อชดเชยความรู้สึกผู้แพ้ที่หน้าอับอาย

3.1.2 เสนีย์กับ “ความหลังที่หมดหวัง”

ไพรัชนิยายเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์นำเสนอปัญหาของตัวละครชายอย่าง “เสนีย์” ในด้านของผู้แพ้อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้ตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่อง ลักษณะผู้แพ้ของตัวละครเสนีย์แตกต่างจากผู้แพ้ในแบบระพินทร์ เนื่องจากสาเหตุของความเป็นผู้แพ้ในตัวละครเสนีย์มาจากความผิดหวังในความรักอันเนื่องจากสถานะทางสังคมที่ด้อยต่ำของตนเอง กล่าวคือ ในเรื่องของความรัก เสนีย์ไม่อาจลงเอยกับสยมพรผู้หญิงไทยที่รักกันเมื่อครั้งอยู่เมืองไทยได้ เนื่องจากเสนีย์มีความจำเป็นต้องออกเดินทางไปทำข่าวในประเทศรัสเซียและจีน ทำให้สยมพรไม่อาจทนรอเสนีย์ได้จึงต้องจำยอมแต่งงานกับผู้ชายคนอื่น เนื่องจากทัศนคติของสยมพรมองว่ากาลเวลาทำให้ผู้หญิงอายุมากขึ้นทุกวัน อีกทั้งผู้หญิงต้องการมีคนคอยปกป้องดูแลใกล้ชิด เสนีย์จึงไม่อาจตอบสนองความต้องการของสยมพรได้ เนื่องจากวิชาชีพของเขาต้องออกเดินทางอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามเสนีย์ตระหนักดีว่ากาลเวลาและการเดินทางไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้สยมพรปันใจไปแต่งงานกับผู้ชายคนอื่น เสนีย์ระแคะระคายตั้งแต่ก่อนออกเดินทางแล้วว่าสยมพรกำลังคบหาอยู่กับผู้ชายอีกคนหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว ดังที่เสนีย์เล่าว่า “ฉันพอจะรู้ตัวอยู่ว่า สิ่งที่จะบังเกิดขึ้นเบื้องหลังฉันนั่นก็คือความพินาศแหลกลาญของความรัก ตั้งแต่ฉันอยู่กรุงเทพฯ แล้วเค้าแห่งภ้ยได้ก่อรูปขึ้นเบื้องหน้าทางเดินแห่งชีวิตของฉัน [...] ฉันเคยปรามเธอถึงความสัมพันธ์ระหว่างเธอและเขาบ้างเพียงเบา ๆ ด้วยเจียมตัวและเจียมใจ เพราะความรักเป็นคู่รักนั้น

¹¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 124.

ไม่ได้ให้สิทธิมากมายนัก”¹² เสนีย์นำเสนอตัวตนในด้านของผู้ชายที่ “เจียมเนื้อเจียมตน” เนื่องจากเห็นว่าสถานะทางสังคมของเขาต่ำต้อย “เมื่อเทียบกับผู้ชายทั้งหลายที่ผู้หญิงจะพึงเลือกไว้เป็นคู่ครอง ฉันเป็นคนจนคนยาก ไม่มีปัญญาสูงพอที่จะเอาปริญญาชั้นต่ำสุดของมหาวิทยาลัยใด ๆ ในเมืองไทยได้ ฉันไม่ใช่คนเก่งและคนสามารถจริงหรอก ฉันอาจมีโชคบ้างเล็กน้อยที่ได้ตุ๋นตุ๋นเหาะไปถึงเมืองจีนและมานจูกัวได้ แต่มันเป็นคุณค่าที่ไม่มีการรับรอง”¹³ เสนีย์กำลังมองว่าตัวเองไม่ได้มีคุณสมบัติที่เข้ากรอภกับความเป็นชายในกระแสหลักหรือความเป็นชายที่ผู้หญิงต้องการ โดยเปรียบเทียบกับผู้ชายคนอื่นในด้านสถานะทางสังคม อาทิ การงาน การศึกษา ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้น เสนีย์ยังนำเสนอว่าผู้หญิงต้องการผู้ชายที่มีหลักฐานมั่นคงเพื่อสร้างครอบครัว มีสามีปกป้อง ค้ำครอง หรืออยู่เคียงข้างกันตลอดเวลา ดังนั้น สถานะทางสังคมของเสนีย์ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ยากจนและภาระการงานที่ต้องเดินทางไปยังต่างประเทศ จึงไม่ใช่คุณสมบัติที่ผู้หญิงไทยต้องการ ด้วยเหตุนี้ความหลังหรืออดีตของเสนีย์ในประเทศไทยจึงเป็นเพียงความหลังที่ผิดหวัง

อย่างไรก็ดี ความหลังที่ผิดหวังของเสนีย์ได้รับการตีความและยกระดับไปในเชิงอุดมคติ ด้วยการนำเสนอว่าการเดินทางไปในฐานะนักหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องช่วยพยุงคุณค่าและยืนยันสถานะของตนเอง ดังที่เสนีย์กล่าวอ้างว่า “การเดินทางเป็นของมีประโยชน์แก่ชีวิตของฉันมากทีเดียว...เพื่อรักมันช่วยบ่มมันสมองที่ห้ามของเราให้สุกเร็วขึ้น นรินทร์อินก็ดี สุนทรภู่ก็ดี จะไม่กลายเป็นกวีที่ไม่ตายไม่ได้เลย ถ้าบุคคลทั้งสองไม่ได้เดินทางจากถิ่น เช่นเดียวกัน เช็กสเปียร์จะไม่เป็นเช็กสเปียร์ ถ้าเขาไม่หนีออกจากสเตริตฟอร์ดบ้านเดิมไป”¹⁴ แม้ว่าเสนีย์ถ่อมตัวโดยมองว่าเรื่องเล่าความผิดหวังจากรักและการเดินทางของตนเป็นแต่ความเปลือ่งเปล่า แต่ในทางกลับกันเรื่องเล่าการเดินทางไปทำข่าวในภาวะสงครามในแมนจูเรียและเสี่ยงภัยจากการคุกคามของชาวรัสเซียที่เป็นคอมมิวนิสต์ ตลอดจนความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับมาเนียงนักข่าวสาวชาวรัสเซียกลับนำเสนอให้เห็นคุณค่าของตนที่ได้จากการเดินทางทั้งสิ้น โดยเฉพาะการยกระดับความสัมพันธ์กับมาเนียงไปสู่ความรักในเชิงอุดมคติ นั่นคือความรักที่ขยายไปสู่สังคมในวงกว้างมากกว่าคิดถึงแต่ความรักในเชิงส่วนตัว นอกจากนั้นพื้นที่สงครามในแมนจูเรียยังเปิดโอกาสให้เสนีย์แสดงบทบาทหน้าที่ของผู้สื่อข่าวต่างประเทศที่มีเกียรติ เสนีย์มีอภิสิทธิ์ในการเข้าสมาคมงานสันนิบาตระดับนานาชาติและยังได้รับการทาบทามให้เป็นผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์รัสเซีย ดังนั้น เรื่องเล่าจากต่างแดนของเสนีย์จึงไม่ใช่เพียงแต่เรื่องที่เปล่าเปลือ่งของชีวิต ในทางกลับกันได้สร้างตัวตน

¹² เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2544). หน้า 19.

¹³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 64.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 61-63.

ของเสนีย์ให้ปรากฏขึ้นมา เรื่องเล่าการเดินทางของเสนีย์จึงทำหน้าที่ยืนยันสถานะทางสังคมที่ขาดหายไปเมื่อครั้งที่เคยเปรียบเทียบกับผู้ชายไทยคนอื่น

จากการวิเคราะห์ปมปัญหาของตัวละครที่เกิดขึ้นโดยส่วนตัวจะพบว่าอดีตที่ผิดหวังดังกล่าวล้วนเกิดขึ้นในเมืองไทย การสูญเสียสถานะทางสังคมทั้งด้านการศึกษาหรือการงานของตัวละครชายยังส่งผลถึงการสูญเสียคนรักให้กับผู้ชายคนอื่นที่มีสถานะทางสังคมดีกว่า การเรียกคืนสถานะทางสังคมของตนเองกลับคืนมาจึงหมายถึงการเรียกคืนความเป็นชายกลับมา ตัวละครชายจึงใช้เรื่องเล่าชีวิตในต่างแดนเพื่อย้อนกลับมายืนยันถึงอัตลักษณ์และสถานะทางสังคมของตน เนื่องจากพื้นที่ในต่างแดนได้เปิดโอกาสหรือมอบสถานะทางสังคมที่ดีกว่าเมืองไทย อย่างไรก็ตาม ในพรชัยนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ของวิรัตน์ สุทธเสถียรมิได้นำเสนอถึงปมปัญหาของตัวละครชายอย่าง “วิรัตน์” ที่เกิดขึ้นก่อนออกเดินทางดังเช่นพรชัยนิยายของสด ฐรมะโรหิตและเสนีย์ เสาวพงศ์ แต่นำเสนอให้เห็นปมปัญหาของตัวละครชายซึ่งเกิดขึ้นจากผลกระทบทางสังคม

3.1.3 “มฤตยูกระโจนมา”: วิรัตน์กับภาวะสูญเสียจากภัยสงคราม

นอกจากปมปัญหาโดยส่วนตัวของตัวละครชายแล้ว บริบททางสังคมมีส่วนอย่างสำคัญในการก่อให้เกิดวิกฤตความเป็นชาย ดังเช่น ภาวะสงครามซึ่งเป็นสถานการณ์ไม่ปกติ เต็มไปด้วยอันตราย สับสนวุ่นวาย อีกทั้งยังผลักดันให้เข้าใกล้กับความตาย แม้ว่าบางครั้งสงครามอาจเป็นพื้นที่ในการแสดงอำนาจของผู้ชายในการสู้รบ แต่ขณะเดียวกันผู้ชายถูกคุกคามหรือถูกหยามเกียรติจากผู้ชายอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากไม่สามารถแสดงภาวะของผู้นำหรือผู้ปกป้องได้ เมื่อสงครามไม่อาจทำให้ตัวละครชายปฏิบัติตามวิถีของความเป็นชายได้จึงก่อวิกฤตหรือความขัดแย้งให้กับตัวละครชาย ด้วยเหตุนี้เรื่องเล่าจึงทำหน้าที่สร้างระบบระเบียบให้กับประสบการณ์อันผันผวนในภาวะสงครามเพื่อทำความเข้าใจกับเหตุการณ์และสิ่งที่สูญเสียไประหว่างสงครามกลับคืนมา¹⁵

หากพิจารณาจุดเริ่มต้นการเดินทางของ “วิรัตน์” แตกต่างจากจุดเริ่มต้นการเดินทางของระพีพันธ์และเสนีย์ เนื่องจากวิรัตน์มิได้นำเสนอให้เห็นถึงอดีตที่เต็มไปด้วยความผิดหวังหรือไม่ได้มองตนเองว่าเป็นผู้แพ้ต่อความรัก ในทางกลับกันภาพของตัวละครชายอย่าง “วิรัตน์” นำเสนอสถานะของ “นักเรียนนอก” ที่ไปเรียนต่อทางด้านวิชาการหนังสือพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยซานโตโทมัส ในทศวรรษ 2480 ซึ่งยังไม่มีคนไทยมีโอกาสไปเรียนวิชาการหนังสือพิมพ์ในระดับมหาวิทยาลัย

¹⁵ Casey Blanton, *Travel Writing: The Self and the World* (New York: Routledge, 2002). p.22.

เนื่องจากอาชีพหนังสือพิมพ์ในยุคสมัยดังกล่าวเกิดขึ้นจากการฝึกฝนด้วยตนเอง ดังนั้นการเดินทางไปศึกษาวิชาหนังสือพิมพ์จึงไม่สร้างปมปัญหาให้กับวิรัตน์ แต่วิรัตน์กลับนำเสนอด้านความสุขและความสำราญจากการเดินทางท่องเที่ยวไปในประเทศฟิลิปปินส์โดยที่ไม่มีอดีตจากเมืองไทยที่คอยตามหลอกหลอน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากพิจารณาว่าเรื่องเล่าชีวิตในต่างแดนเป็นการเล่าหลังจากเหตุการณ์ได้ผ่านไปแล้วจะทำให้เห็นว่าปมปัญหาที่กระตุ้นเร้าให้วิรัตน์เล่าเรื่องชีวิตต่างแดนอาจเกิดขึ้นจากความสูญเสียในระหว่างการเดินทาง ดังเช่นสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ทำลายวันคืนที่มีความสุขในช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในมะนิลาเนื่องจากวิรัตน์ต้องยุติการศึกษาเมื่ออยู่ชั้นปีที่ 3 และเดินทางกลับประเทศไทยโดยไม่ได้ปริญญาทางด้านวิชาหนังสือพิมพ์ติดตัว ดังที่บรรยายว่า “อสูรสงครามได้ทำลายโอกาสที่จะได้ปริญญาและทำให้ความฝันหลายอย่างหลายประการพังพินาศไปโดยสิ้นเชิง”¹⁶ นอกจากสงครามจะส่งผลกระทบต่อสถานะทางการศึกษาของวิรัตน์แล้ว สงครามยังทำให้เขาต้องพลัดพรากจากครอบครัวฟิลิปปินส์ที่ดูแลเขาในระหว่างอยู่ที่มะนิลา ตลอดจนเพื่อนนักเรียนไทยหลายคนก็ตายไปในระหว่างสงครามด้วย ดังที่เขาแสดงความรู้สึกไว้ว่า “ทั้ง ๆ ที่บัดนั้นอนาคตของข้าพเจ้ากับเพื่อนนักเรียนไทยทั้งหลายช่างมีดมนเสียเหลือเกิน ครอบครัวโกเมซอันเหมือนครอบครัวที่สองของข้าพเจ้า จึงจากไป ทั้งข้าพเจ้าไว้กับความหลัง—และความหวังแต่เดียวตาย”¹⁷

ภาวะสงครามที่เกิดขึ้นทำให้วิรัตน์มองว่าเป็นผลจากกองทัพญี่ปุ่นซึ่งยกพลเข้าบุกยึดฟิลิปปินส์ กองทัพญี่ปุ่นได้เข้าจัดการและบังคับขู่เชี้ยประชาชนจนก่อให้เกิดความยากลำบาก ดังที่วิรัตน์ต้องเอาตัวรอดด้วยการซื้อขนมปังราคาถูกและดื่มน้ำก๊อกประทั่งชีวิต นอกจากนั้น ภาวะสงครามยังนำพาให้วิรัตน์เข้าไปใกล้ชิดกับความตายเมื่อระเบิดตอร์ปิโดยิงเฉียดผ่านเรือที่กำลังพาวิรัตน์กลับประเทศไทย ดังที่วิรัตน์บรรยายความรู้สึกในช่วงเวลานั้นว่า

มันน่ากลัวอย่างเหลือล้น ท่านที่รัก เหนือจะแตกทวมไปทั้งตัว
กระทั่งมือทั้งข้างข่ม ใจท่านเต้นอ่อนลง ขาของท่านจะปราศจาก
เรียวแรง เสียงของท่านจะแหบ คอแห้งดังกระดาศทราย มัน
หนาวแทนที่จะร้อน เหนือทุกหยดเย็นเข้ากระดูกดำจนขนลุกชู่ซ่า

¹⁶ วิรัตน์ สุทธิเสถียร, "ระแวงมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิรัตน์ สุทธิเสถียร*. หน้า 192.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 185.

และแล้วท่านหมดความกลัว ท่านที่รัก มันทาไปเสียแล้วเมื่อถึง
วินาทีสุดท้ายที่ท่านเข้าใจว่าพญายมราชข่มเล็บถึงคอท่าน!¹⁸

สำหรับวิตต์กองทัพญี่ปุ่นที่นำพาสงครามมาสู่ฟิลิปปินส์จึงเป็นผู้รุกรานและทำลายความฝันของเขา จากจุดเริ่มต้นการเดินทางไปมะนิลาในฐานะนักเรียนวิชานักหนังสือพิมพ์ที่มีเกียรติและมีอนาคต มีคนรักชาวพื้นเมือง และมีเพื่อนคนไทยที่ออกตระเวนท่องเที่ยวด้วยกันกลับกลายเป็น ความสูญเสีย ถูกทำลายความภาคภูมิใจ และหมดหนทางต่อสู้ การคุกคามของกองทัพญี่ปุ่นได้ สั่นคลอนและลดทอนความเป็นชายของวิตต์ โดยเฉพาะศักดิ์ศรีและอำนาจหน้าที่ในการปกป้อง คุ่มครอง ทั้งตนเองและคนอื่น ดังที่บรรยายว่า “มนุษย์เราหากมีหนทางต่อสู้แล้วสิ้นชีวิตลง—เขายังอาจขนานนามว่าเป็นวีรบุรุษ แต่คนเราถ้าหมดประตูลี้ไต่ ๑ แล้วเสียศูนย์ชีวิตไป—ก็น่าจะเรียก ได้ว่าตายเยี่ยงหมาข้างถนน!”¹⁹ ความรู้สึกของวิตต์แสดงให้เห็นว่าปมปัญหาเกิดจากการถูกลดทอน คุณค่าในช่วงภาวะสงคราม ดังนั้นวิกฤตความเป็นชายในกรณีของวิตต์จึงไม่ได้เกิดจากอดีตที่หลอก หลอนจากเมืองไทย แต่เป็นบาดแผลจากสงครามที่เกิดขึ้นในมะนิลา เมื่อสงครามทำลายอนาคต และลดทอนคุณค่าของวิตต์ เหตุการณ์ในมะนิลาช่วงก่อนสงครามจึงกลายเป็นพื้นที่ให้วิตต์ได้รู้พื้น ตัวตนและสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายให้กลับคืนมาใหม่ เรื่องเล่าชีวิตในมะนิลา ก่อนสงครามจึง นำเสนอภาพของตัวละครชายสุภาพบุรุษเจ้าสำราญ มีรสนิยมในการดื่มกิน เสพงานศิลปะ ชื่นชม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมฟิลิปปินส์ ตลอดจนนำเสนอเรื่องราวความสัมพันธ์กับผู้หญิงพื้นเมืองและ มิตรภาพระหว่างเพื่อนผู้ชายด้วยกัน เพื่อทำหน้าที่เยียวยาและรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชายของ วิตต์เอาไว้

จากการวิเคราะห์ปมปัญหาของตัวละครชายทำให้เห็นว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดวิกฤต ความเป็นชายในไพรซ์นิยายแต่ละเรื่องมีความแตกต่างกัน โดยอาจแบ่งได้อย่างกว้างที่สุด คือ วิกฤตความเป็นชายที่เกิดจากปมปัญหาส่วนตัวที่เกิดขึ้นจากเมืองไทยและวิกฤตความเป็นชาย ที่เกิดจากผลกระทบทางสังคมระหว่างการเดินทาง อย่างไรก็ตามปมปัญหาโดยส่วนตัวมีส่วนสัมพันธ์ กับสถานะทางสังคมของผู้ชาย ดังเช่นกรณีที่ผู้ชายถูกคาดหวังจากสังคมว่าผู้ชายที่ดีต้องมีฐานะ ร่ำรวย มีการศึกษาที่ดีโดยเฉพาะการเป็นนักเรียนนอกจากประเทศตะวันตก ตลอดจนเป็นสามีที่ ไกล่ชิดดูแลภรรยาและครอบครัว ดังนั้นการที่ตัวละครชายอย่าง “ระพินทร์” ไม่สามารถสอบ ชิงทุนไปเรียนต่อในประเทศตะวันตกได้ หรือตัวละครชายอย่าง “เสนีย์” ที่เป็นเพียง นักหนังสือพิมพ์ยากจนจึงไม่เข้ากรอบความเป็นชายที่สังคมคาดหวังหรือเป็นผู้ชายที่ไม่ตรงกับ

¹⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 207.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 188.

ความต้องการของผู้หญิงไทย พื้นที่ในสังคมไทยจึงกลายเป็นพื้นที่ซึ่งทำให้ตัวละครชายเหล่านี้ไร้ตัวตน ตัวละครชายจึงใช้พื้นที่ในต่างแดนแสดงบทบาทความเป็นชายเพื่อทดแทนความเป็นชายที่สูญเสียไป อย่างไรก็ตาม ปัญหาของผู้ชายมิได้เกิดขึ้นก่อนการเดินทางเพียงเท่านั้น ทว่าระหว่างที่ผู้ชายใช้ชีวิตในต่างแดนอาจประสบกับปัญหาที่สั่นคลอนความเป็นชายของตนได้ อาทิ ความผันผวนทางการเมืองและภาวะสงคราม เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลให้ผู้ชายไร้อำนาจหน้าที่ในการปกป้อง สูญเสียเกียรติยศ ตลอดจนจนสร้างความรู้สึกไม่มั่นคงต่อสถานะของตน ดังปรากฏอย่างเด่นชัดในตัวละครชายอย่าง “วิทต์” ที่เผชิญหน้ากับสงครามมหาเอเชียบูรพาซึ่งทำลายความมุ่งหวังของเขาในหลายด้าน อีกทั้งยังต้องสูญเสียเพื่อนและครอบครัวชาวฟิลิปปินส์ไป การวิเคราะห์ปัญหาของตัวละครชายจึงแสดงให้เห็นสาเหตุหรือแรงจูงใจของตัวละครชายในการนำประสบการณ์การใช้ชีวิตในต่างแดนของตนมาทบทวน จัดลำดับ หรือจัดระเบียบในรูปแบบเรื่องเล่า เพื่อนำเรื่องเล่ามาใช้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนเองผ่านการสร้างพื้นที่และความสัมพันธ์กับตัวละครชาวต่างชาติ ดังจะได้วิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

3.2 การประกอบสร้างความเป็นชายผ่านพื้นที่

พื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในไพรซ์นิยาย เนื่องจากลักษณะเด่นของไพรซ์นิยาย คือ การใช้ฉากในต่างประเทศเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ฉากต่างแดนไม่ได้ถูกใช้เป็นเพียงบรรยากาศให้เกิดความแปลกถิ่นเท่านั้น แต่ฉากมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่ในการนำเสนอตัวตนหรืออัตลักษณ์ของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครชาย เนื่องจากพื้นที่ในต่างแดนเอื้อให้ตัวละครชายสามารถแสดงบทบาทหรือนำเสนอความเป็นชายของตนได้เพราะพื้นที่ในประเทศหรือในบ้านเกิดอาจเต็มไปด้วยข้อจำกัดหรือเป็นพื้นที่ที่ทำให้ตัวละครชายไร้ตัวตน ทั้งนี้ พื้นที่ในต่างแดนที่นำเสนอในไพรซ์นิยายมิได้นำเสนอพื้นที่ตามลักษณะทางกายภาพ หากแต่มีการคัดเลือก ปรับเปลี่ยน และตีความพื้นที่เหล่านั้นในรูปแบบของเรื่องเล่า ดังนั้น การวิเคราะห์ถึงการในพื้นที่ในไพรซ์นิยายจึงเผยให้เห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลของตัวละครชายที่กระทำผ่านการประกอบสร้างพื้นที่ซึ่งแตกต่างกัน ในไพรซ์นิยายที่ศึกษาได้นำเสนอพื้นที่ต่างแดนออกเป็นสามลักษณะคือ หนึ่ง พื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยความยากลำบากและเสียงอันตรายเพื่อนำเสนอว่าพื้นที่เหล่านั้นเป็นบททดสอบให้ตัวละครชายได้เรียนรู้และเติบโต สอง พื้นที่ซึ่งแปลกแยกและแตกต่างจากพื้นที่ซึ่งคุ้นเคยโดยนัยหนึ่งคือการนำเสนอความเป็นอื่นเพื่อแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของตนเองในด้านตรงกันข้าม และลักษณะที่สามคือ พื้นที่แห่งความเย้ายวนทางเพศซึ่งเอื้อให้ตัวละครชายได้แสดงบทบาทความเป็นชายในมิติทางเพศ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเอื้อให้ตัวละครชายได้แสดงอัตลักษณ์ความเป็นชายของตน

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านพื้นที่เกิดขึ้นโดยในสามลักษณะ ทว่าก็ยังปรากฏการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านพื้นที่ในลักษณะเหลื่อมซ้อนกันด้วย

3.2.1 ต่างแดน: พื้นที่ของความเสียวและอันตราย

การนำเสนอฉากต่างแดนในด้านของพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยอันตราย เสียวภัย และยากลำบาก อาจเป็นลักษณะร่วมที่สำคัญในวรรณกรรมการเดินทางหรือวรรณกรรมที่ใช้การเดินทางเป็นแนว ในการดำเนินเรื่อง ดังเช่น วรรณคดีไทยในยุคต้นรัตนโกสินทร์ที่มักนำเสนอให้ตัวละครเอกชายออกเดินทางเพื่อเรียนรู้วิชาหรือได้ทดสอบวิชาของตนเองผ่านอุปสรรคในดินแดนที่เต็มไปด้วยภัยอันตราย โดยจุดประสงค์ของการนำเสนอการเดินทางในดินแดนที่เสียวภัยคือการขบขันให้เห็นคุณสมบัติของความเป็นชายที่ผ่านบททดสอบหรือรอดชีวิตจากภัยอันตรายจนกลายเป็นผู้ชายเต็มตัว ตลอดจนอาจได้รับการยกสถานะทางสังคมในตอนจบ คาร์ล ทอมป์สัน (Carl Thompson) ตั้งข้อสังเกตถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเดินทางกับความความเป็นชายว่า “In many cultures, a common yardstick for demonstrating and asserting masculinity in travel has been degree of danger and discomfort involved in the journey”²⁰ ดังนั้น การนำเสนอพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยอันตรายมากเท่าใดยิ่งทำให้ขบขันคุณสมบัติความเป็นชาย เช่น ความเข้มแข็ง อดทน และไหวพริบปฏิภาณของตัวละครได้มากขึ้นตามไปด้วย

3.2.1.1 เมืองจีน: พื้นที่ในฐานะเกมสำหรับชีวิตคนหนุ่ม

ใน *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* เสนอภาพของเมืองจีนในหลากหลายด้าน แต่ภาพของเมืองจีนที่เด่นชัดมากที่สุดด้านหนึ่งคือเมืองจีนที่ประสบกับภัยธรรมชาติ ความยากจน และการปฏิบัติดังที่ระพีพันธุ์ได้บรรยายตั้งแต่เมื่อไปถึงว่า “ทุก ๆ กิโลเมตรที่รถไฟแล่นผ่านไป สิ่งที่สะดุดตาสิ่งแรกคือความทุกข์ยาก”²¹ ความทุกข์ยากที่ประสบโดยตรงคือภัยหนาว ดังที่ระพีพันธุ์บรรยายความรู้สึกครั้งแรกเมื่อถึงฤดูหนาวว่า “ความหนาวเย็นครั้งแรกที่จะต้องผจญในแผ่นดินภาคเหนือแห่งนี้ คงจะทารุณไม่น้อยสำหรับชาวเมืองใต้เช่นข้าพเจ้า ซึ่งไม่เคยรู้จักรสชาติของความหนาวเลยตั้งแต่เกิดมา [...] บางวันท้องฟ้าแดงจัดเหมือนไฟขณะที่เกิดเพลิงไหม้ สีแดงเหล่านั้นคือสีของฝุ่นทรายที่ปลิวมาตามสายลมหนาว”²² หรือ “ข้าพเจ้ารู้สึกถึงความหนาวที่ต้องเผชิญเป็นครั้งแรกนี้

²⁰ Carl Thomson, *Travel Writing* (New York: Routledg, 2011). p.176.

²¹ สด กุระมะโรทิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 9.

²² เรื่องเดียวกัน., หน้า 54.

ทารุณมากอยู่ เสื้อผ้าอันหนาและหนักไม่ได้ช่วยอะไรมากนัก แทบทุกคราวที่ออกไปสู่ระชังนอก ความหนาวเย็นได้แทรกเข้าไปในถุงมือขนสัตว์และรองเท้ากรุพื้นในด้วยสั๊กหลาด ทำให้ปลายนิ้วมือ และนิ้วเท้าปวดร้าวราวกับถูกมีดโกนเชือด”²³ ขณะที่ฤดูร้อนปักกิ่งประสบกับภัยของฝุ่นทราย จากทะเลทรายโกบีจนระพิณทร์ให้สมญานามว่าปักกิ่งเป็นเมืองแห่งฝุ่น นอกจากการนำเสนอ ภาพเมืองปักกิ่งในด้านของภัยธรรมชาติแล้ว ปักกิ่งยังถูกนำเสนอว่าเป็นเมืองของการปฏิวัติหรือ สงครามกลางเมือง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาหลังจากประเทศเปลี่ยนการปกครองโดยราชวงศ์แมนจู เป็นการปกครองในแบบสาธารณรัฐทำให้ประเทศจีนแตกออกเป็นแคว้นและถูกปกครองโดย นายพลขุนศึกที่มีอำนาจ อีกทั้งยังประสบกับภัยคุกคามจากทั้งตะวันตกและญี่ปุ่นในแคว้น แมนจูเรีย ภาพของเมืองจีนจึงเต็มไปด้วยการฆ่าเพื่อแย่งชิงอำนาจ “ข้าพเจ้าคิดว่าจีนเป็นประเทศ ที่น่ากลัวอย่างยิ่ง เป็นแผ่นดินของความตายและความทุกข์ด้วยประการทั้งปวง ความรู้สึกอันนี้ทำให้ ข้าพเจ้าใจเต้นเมื่อรู้ว่าจะต้องไปเมืองจีน วันแรกที่ขึ้นบกที่ซัวเถา ข้าพเจ้าแลเห็นทหารและ ตำรวจถือปืนทั้งสิ้นและยาวเกะกะอยู่ตามถนน”²⁴ เมืองจีนในอีกด้านหนึ่งสำหรับระพิณทร์จึงเป็น เมืองที่มีแต่การปฏิวัติหรือ “นองเลือด” ตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์ โดยนัยแล้ว ภาพของเมืองจีนที่ระพิณทร์นำเสนอในด้านของความทุกข์ยากจากภัยธรรมชาติและภัยอันตราย ที่เกิดจากการปฏิวัติและสงคราม คือการนำเสนอพื้นที่ซึ่งนำตื่นเต้นและท้าทายความสามารถของ ระพิณทร์

ชีวิตในปักกิ่งได้สอนข้าพเจ้าว่าชีวิตของคนเรายังมีด้านที่ดำมืดอีก ด้านหนึ่ง เป็นด้านที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน...เต็มไปด้วย ความผิดหวัง [...] แต่ระพิณทร์เกิดมาด้วยเลือดของพ่อ—เลือด ของความทรหดในหัวใจ เลือดของพ่อทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าโลก นี้เป็นเวทีใหญ่ที่ทุกคนจะต้องต่อสู้กันด้วยความทรหดอดทน”²⁵

บททดสอบความเป็นชายของระพิณทร์ในเมืองจีนจึงเกิดขึ้นจากความทรหดอดทน อีกทั้งยังอ้างอิง ความเป็นชายเข้ากับพ่อเพื่อสร้างความหนักแน่นให้กับความเป็นชายของตนเอง ในแง่หนึ่งการสร้างภาพ นักสู้ตามแบบอย่างของพ่อ คือการสร้างภาพตายตัว (stereotype) ชุดหนึ่งขึ้นมา ระพิณทร์นำภาพ ตายตัวในแบบของพ่อเข้ามาไว้ภายในตัวเอง กระบวนการดังกล่าว คือการสร้างความเป็นชายที่

²³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 72

²⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 67.

²⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 21.

เกิดขึ้นสองทิศทาง ผู้เล่าเป็นทั้งผู้ผลิตสร้างภาพลักษณ์ผ่านเรื่องเล่า และผู้เล่าก็ขานรับ (interpellation) ภาพลักษณ์นั้นไว้ด้วย กระบวนการสร้างและรับภาพลักษณ์ตายตัวดังกล่าว เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้ชายสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้²⁶ ดังนั้นการเล่าเรื่อง “ความหลัง” จากการเดินทางไปเผชิญอันตรายและความทุกข์ยากในปักกิ่งจึง “ล้วนเป็นเรื่องที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องมีชีวิตอยู่สำหรับวันวาน”²⁷ เนื่องจากเรื่องเล่าแห่งความหลังนี้ทำให้ “ข้าพเจ้า” เห็นตนเองในภาพของผู้ชายที่เป็นนักเผชิญโชคและนักสู้ที่ทรหดอดทนเพื่อชดเชยความรู้สึกของชายผู้แพ้เมื่อครั้งก่อนออกเดินทาง

การนำเสนอพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยภัยอันตรายจึงเหมาะกับชีวิตของคนหนุ่มดังที่บรรยายในช่วงเวลาที่อยู่ในแมนจูเรียซึ่งกำลังทำสงครามกับญี่ปุ่นว่า “ข้าพเจ้ากำลังมีชีวิตอยู่ในรัศมีของลูกระเบิดและปืนใหญ่ของแมนจูเรีย คุณจะเป็นเกมที่สนุกสำหรับชีวิตคนหนุ่มที่ไม่มีอะไรจะห่วง”²⁸ คุณสมบัติความเป็นชายในตัวละครพินท์ เช่น ความเป็นนักสู้ ผู้ที่มีความอดทน และนักเสี่ยงภัยจึงขนานไปกับการนำเสนอภาพภัยธรรมชาติและภาวะสงครามเพื่อขับเน้นให้เห็นคุณสมบัติความเป็นชายของตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งคือการนำเสนอว่าผู้ชายจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ชายเต็มตัวได้จะต้องผ่านการทดสอบที่ยากลำบาก โดยต้องนำพาตัวเองเข้าไปเผชิญหน้ากับภาวะที่เสี่ยงอันตรายเพื่อถึงคุณสมบัติด้านความกล้าหาญและความอดทนของผู้ชายออกมา

3.2.1.2 ฮาร์บิน: ผู้ชายต้ององอาจในพื้นที่อันตราย

ใน *ชัยชนะของคนแพ้* เสนีย์นำเสนอตัวเขาเป็นเพียงนักข่าวที่ยากจนและไร้ชื่อเสียงในเมืองไทย ทำให้สยุมพรคนรักตีจากเขาไปรักกับผู้ชายที่มีฐานะมั่นคงกว่า เสนีย์แสดงความเจ็บปวดต่ออดีตที่ผิดหวังนี้ว่าเป็น “ความทรงจำที่เต็มไปด้วยบาดแผลอันแตกปริ และยังเจ็บปวดมิรู้วายความทรงจำที่ได้เริ่มแต่กาลครั้งหนึ่ง ฉันได้นั่งอยู่ในห้องแคบ ๆ เช่นนี้ในมุมหนึ่งของเทพพระมหานคร ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดที่จะเลือกทางชีวิตสายเปลี่ยวสายหนึ่งที่ไม่มีใครเลือกเดิน”²⁹ เสนีย์จึงตระหนักดีว่าความรักที่เขาสูญเสียไปเกิดจากสถานะทางการเงินอันต่ำต้อยของตนเอง การอยู่ในกรุงเทพฯ จึงทำให้เขาเป็นเพียงนักหนังสือพิมพ์ธรรมดาคนหนึ่ง ดังนั้นเมื่อถูกส่งตัว

²⁶ Henry French and Mark Rothery, "Hegemonic Masculinity? Assessing Change and Processes of Change in Elite Masculinity, 1700-1900," in *What Is Masculinity?*, eds. John H. Arnold and Sean Brady (Aldershot: Palgrave, 2011). p. 145.

²⁷ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 2.

²⁸ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 3 ผู้เสียสละ* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532). หน้า 54.

²⁹ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* (กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์, 2537). หน้า 81.

ไปทำข่าวกรณีพิพาทการแย่งดินแดนระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในแมนจูเรียที่แม่จะเต็มไปด้วยภัยอันตราย แต่เสนีย์ไปในฐานะผู้สื่อข่าวต่างประเทศซึ่งเป็นหนทางให้เขายกระดับสถานะทางสังคมขึ้นมาแตกต่างจากนักหนังสือพิมพ์ธรรมดาในกรุงเทพฯ ได้

เมื่อเสนีย์เข้าไปสัมพันธ์กับแควดวงนักหนังสือพิมพ์ระดับนานาชาติทำให้เขามีโอกาสเดินทางไปเมืองฮาร์บินซึ่งเป็นเมืองรอยต่อระหว่างประเทศรัสเซียกับประเทศจีน เมืองฮาร์บินจึงเป็นเมืองที่มีการไหลบ่าเข้ามาของชาวรัสเซียที่เป็นคอมมิวนิสต์และผู้ที่มิอทธิพลชาวรัสเซียซึ่งดำเนินกิจการที่ผิดกฎหมาย ดังที่แซมซุคอฟชายชาวรัสเซียผู้มีธุรกิจมืดในฮาร์บินเตือนเสนีย์ว่า

“ฮาร์บินคงจะให้ความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ แก่ท่านหลายอย่าง”
เขาพูดต่อไปช้า ๆ และเน้นถ้อยคำ “แต่อยากจะขอเตือนอะไรแก่ท่านบางอย่างในฐานะที่ฉันรู้จักมันดี ฮาร์บินเป็น ‘เมืองร้อน’ เป็นจุดผสมของชนชาติต่าง ๆ มากมายหลายชาติ คล้ายเซี่ยงไฮ้ในขนาดย่อมกว่า เป็นเมืองที่น่ากลัวเช่นเดียวกับความสำราญ เป็นเมืองที่จะพูดจะทำอะไรอย่างเสรีไม่ได้เช่นเซี่ยงไฮ้ กำแพงทุกด้านของฮาร์บินมีหู ไม่ว่าจะท่านจะทำอะไรต้องมีคนรู้หมด ท่านนั่งรถแท็กซี่ไปไหน ดื่มเบียร์ที่คาเฟ่ไหนก็ขูด การเคลื่อนไหวประจำวันของท่านต้องมีคนรู้ คนขับรถก็ตี ผู้หญิงในคาเฟ่และคาบารेटก็ตี มีหน้าที่พิเศษสำหรับเขาทุกคน”³⁰

เมืองฮาร์บินจึงกลายเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยการจับจ้อง มีความลึกลับ และมีอำนาจมืดของผู้มิอทธิพลคอยกำกับอยู่เบื้องหลัง แม้ว่าเสนีย์รู้สึกวิตกกังวล แต่เขาเลือกที่จะเสี่ยงภัยเข้าไปทำข่าว อีกทั้งยังเข้าไปพัวพันกับมาเนี่ยนักข่าวสาวชาวรัสเซียที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จนทำให้เสนีย์ถูกติดตามจากตำรวจเนื่องจากถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับมาเนียในการก่อความไม่สงบทางการเมือง อย่างไรก็ตามเสนีย์ได้ผ่านการสะกดรอยตามและถูกสอบสวนมาได้โดยเล่าถึงช่วงเวลาที่ผ่านมาจากการถูกสอบสวนจากตำรวจในฮาร์บินมาได้ว่า “แต่วิสัยของลูกผู้ชาย เมื่ออยู่ต่อหน้าอันตรายย่อมต้ององอาจ”³¹ พื้นที่ฮาร์บินที่แม่จะมีอิทธิพลมืด แต่ได้เปิดโอกาสให้เสนีย์ได้แสดงความองอาจแบบลูกผู้ชาย ตลอดจนสถานการณ์เสี่ยงภัยทำให้เสนีย์แสดงบทบาทของผู้ปกป้องผู้หญิงที่ตนรักอย่างมาเนียได้ ดังที่เสนีย์พูดถึงความเป็นชายของตนว่า “คนแข็งแรงเท่านั้น

³⁰ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 36.

³¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 120.

ที่จะชนะ และคนบิกบินเท่านั้นที่พาชีวิตตนเองไปได้ตลอดรอดฝั่ง ยึดอกลิ สร้างรอยยิ้มให้ตึงแน่น อยู่บนใบหน้า และต่อสู้ทุกอย่างที่ผ่านมาด้วยความชาตรี”³²

นอกจากฮาร์บินเปิดโอกาสให้เสนีย์ได้แสดงความเป็นชายของตนแล้ว ในอีกด้านหนึ่ง ฮาร์บินยังเป็นแหล่งข่าวสำคัญทำให้เสนีย์ได้แสดงความสามารถทางวิชาชีพ เนื่องจากกรณีพิพาท ดินแดนระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเป็นเหตุการณ์ในระดับนานาชาติ นักข่าวจากทั่วโลกเดินทางเพื่อมาทำ ข่าวสำคัญนี้ เสนีย์จึงภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์

ในสถานะของนักหนังสือพิมพ์ที่ทำหน้าที่ ‘ผู้สื่อข่าวสงคราม’ แม้ว่าภาวะต่าง ๆ รอบ ๆ กายจะเต็มไปด้วยปัญหาที่จะต้อง ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดฉับพลัน และล่อแหลมต่อการเสี่ยงภัย นานาประการก็ตาม มันทำให้ฉันมีความสุขอันอิมเมจประการ หนึ่งที่ได้มีโอกาสมายืนอยู่ต่อหน้าเหตุการณ์ของการขึ้นบทใหม่ แห่งประวัติศาสตร์ของประชาชาติในเอเชียตะวันออก³³

เหตุการณ์สงครามในฮาร์บินจึงเอื้อให้เสนีย์แสดงบทบาทของนักข่าวได้ หากเสนีย์ยังคงทำข่าว ภายในประเทศ เขาอาจไม่สามารถแสดงตัวตนได้อย่างภาคภูมิใจ ดังจะเห็นจากการได้รับเทียบเชิญ ให้เข้าร่วมงานสโมสรสันนิบาตซึ่งเป็นงานเลี้ยงอันมีเกียรติ ทั้งเจ้าหน้าที่สถานกงสุลต่างประเทศ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้แทนและผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ เสนีย์เป็นผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทย คนเดียวในฮาร์บินที่มีโอกาสเข้าร่วมงานนี้ ดังนั้น พื้นที่ในฮาร์บินที่แม้จะเต็มไปด้วยภาวะสงคราม และเสี่ยงอันตรายแต่กลับทำให้เสนีย์มีตัวตนขึ้นมาได้ ในทางกลับกันพื้นที่ปลอดภัยหรือมีความสงบ ปราศจากสงครามและความขัดแย้งดังเช่นในประเทศไทยทำให้เสนีย์กลายเป็นเพียง นักหนังสือพิมพ์ธรรมดาที่ไม่มีชื่อเสียงหรือได้รับเกียรติ อาชีพนักหนังสือพิมพ์จึงมีส่วนสำคัญใน การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในแง่ของการยกระดับสถานภาพทางสังคมให้กับผู้ชาย โดยเฉพาะวิชาชีพผู้สื่อข่าวในภาวะสงครามที่ทำให้เสนีย์มีตัวตนขึ้นมา

³² เรื่องเดียวกัน., หน้า 117.

³³ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*. หน้า 20.

3.2.1.3 นิคมดำ: อิทธิพลมืด การเสียชีวิต และบทบาทผู้ปกป้อง

ใน *ตระเวนมะนิลา* วิดต์ สุทธรเสถียรนำเสนอภาพของเมืองมะนิลาหลากหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านที่มีความเป็นสมัยใหม่ซึ่งถูกพัฒนาให้เป็นไปในแนวทางของตะวันตก โดยเฉพาะในแบบของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคม มะนิลาจึงมีตึกรามบ้านช่องหรืออาคารสูง ธนาคาร โรงแรม และสถานบันเทิงเช่นเดียวกับเมืองหลวงสมัยใหม่ทั่วโลก ในอีกด้านหนึ่งเมื่อเมืองหลวงถูกพัฒนาให้เจริญหรือทำให้เป็นสมัยใหม่ทำให้ความเจริญกระจุกตัวอยู่ในบริเวณศูนย์กลาง ขณะที่เมืองปริมณฑลที่การพัฒนาไปยังไม่ถึงจึงกลายเป็นแหล่งช้อปปิ้งของผู้มีอิทธิพลซึ่งประกอบกิจการสถานบันเทิงที่ผิดกฎหมาย ดังที่วิดต์นำเสนอเมืองที่เต็มไปด้วยอันตรายซ่อนเร้นอยู่อย่าง “นิคมดำ” ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ห่างออกไปนอกเมือง เป็นแหล่งสถานบันเทิงและแหล่งอาชญากรรม “ที่นี่ ท่านจะได้เห็นมนุษย์ที่ได้ปั้นหน้า แต่มีสีหน้าแห่งความเป็นจริง...สีหน้าแห่งกามารมณ์...ของ ‘คนโต’ ที่จืดจางเลบละเอียดกัน...และหน้าเหมือนหนูของนักตีหัวลั้งกระเป่า...ท่านได้เห็นที่นี่แล้ว เหมือนได้เห็นด้านมืดของทุกประเทศในโลก...นิวยอร์ก...ปารีส...ลอนดอน...แซงไฮ้...ฮ่องกง...”³⁴ วิดต์ ยังได้บรรยายภาพของพื้นที่นิคมดำว่าเป็นตำบลที่เต็มไปด้วยโรงเตี๊ยนรำมากมายโดยส่วนมักเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของผู้ชายที่ต้องการทั้งความเมามาย การพนัน และซื้อบริการทางเพศเนื่องจาก “ที่นี่ไม่มีตำรวจ” และ “เป็นสังคมที่ขาดระเบียบการปกครอง—ตำบลที่มีมนุษย์เอาใจตัวเองเป็นใหญ่ และไม่พะวงต่อศีลธรรม”³⁵ ตำบลนิคมดำจึงเป็นพื้นที่อันตราย ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ซึ่งน่าเหยียดหยาม น่าค้นหา และน่าตื่นเต้นสำหรับชายหนุ่ม เช่นเดียวกับที่วิดต์บรรยายสองข้างทางในตำบลนิคมดำระหว่างเดินทางไปคาบารเตว่า “อากาศรอบตัวอันเจียบเหงา และรันทจิตใจได้เปลี่ยนแปลงกระฉับกระเฉงขึ้นเมื่อรถเรากำลังข้ามครอสซิง แล้วเลี้ยวลงเนินเตี้ย ๆ ผ่านป่าช้าใกล้สถานที่ระบำเพลงอันครื้นเครง กระเซ้า และยั่วเย้าใจ!”³⁶

อย่างไรก็ดีสาเหตุที่ทำให้วิดต์ต้องเข้าไปในตำบลนิคมดำเนื่องจาก “คอนซีต้า” หญิงสาวชาวพื้นเมืองที่วิดต์นับเป็นน้องสาวได้ขอร้องให้พาไป เพราะคอนซีต้าต้องการเข้าไปทำข่าวเกี่ยวกับโสเภณีในนิคมดำ คอนซีต้าต้องปลอมตัวเป็นคู่รักกับบัดดี้ให้ดูเหมือนว่าไปเที่ยวตามประสาหนุ่มสาวทั่วไปเพื่อไม่ผิดสังเกต วิดต์และบัดดี้จึงเดินทางไปนิคมดำในฐานะผู้ดูแลความปลอดภัยให้กับคอนซีต้า ทั้งนี้ ในคำคั้นนั้นนักท่องเที่ยวขึ้นมาได้เข้ามาจับต้นแขนคอนซีต้าเพื่อขอเธอเต้นรำ ทำให้วิดต์และบัดดี้ต้องเข้าไปปกป้องคอนซีต้า ในฉากนี้วิดต์บรรยายให้เห็นการชกต่อยกันระหว่างผู้ชายว่า

³⁴ วิดต์ สุทธรเสถียร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิดต์ สุทธรเสถียร*. หน้า 143.

³⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 143.

³⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 148.

ในเวลาเดียวกันนั่นเอง คนหนึ่งโดดมาจากกลุ่มมนุษย์ที่ยืนเกาะกะอยู่ข้างเรา ล่อเพื่อนรักฉีกเข้าที่ขากรรไกร บัดดีห่างยหลังกัน กระแทกลง เจ้าคนที่ลอบทำนั้นโดดเข้าเหมือนจะซ้ำ ข้าพเจ้าซึ่งเพิ่งได้สติจึงเผลอเข้าไปโดดเตะอ้ายหมอนั้นเปรี้ยงด้วยหัวเกือกที่ซี่โครง เสียงมันร้อง “อาไร้” (ร้องโอยภาษาตากาล็อก) นั่งลงกดท้องแอก ๆ อยู่³⁷

การลุกขึ้นสู้ของวิตต์และบัดดี้แสดงให้เห็นบทบาทของผู้ชายที่ปกป้องหญิงสาวที่ตนรัก โดยมีนัยถึงการปกป้องเกียรติของตนเองเนื่องจากการที่ผู้หญิงคนรักถูกลวนลามจากชายอื่นหมายถึงการลบหลู่อำนาจหน้าที่ความเป็นชายผู้ปกป้อง เนื่องจากความสามารถในการปกป้องคุ้มครองและพิทักษ์รักษาผู้หญิงและทรัพย์สินภายในอาณาเขตของตนเอง ตลอดจนการต่อสู้ คือการแสดงให้เห็นความกล้าหาญและเกียรติยศอย่างหนึ่ง³⁸ หากกลับไปพิจารณาภาพของวิตต์ในพื้นที่ของสงครามเพื่อเปรียบเทียบทำให้เห็นว่าในสถานการณ์ของสงครามซึ่งเป็นพื้นที่อันตรายเช่นกันกลับทำให้วิตต์ไม่มีโอกาสได้ปกป้องตนเองและคนรักได้ เนื่องจากกำลังและอำนาจในการปกป้องไม่อาจเทียบเท่ากับกองกำลังของทหารญี่ปุ่น ดังที่เขาบรรยายช่วงเวลาทีระเบิดลงครั้งแรกขณะที่อยู่ในบ้านกับครอบครัวชาวฟิลิปปินส์ว่า “มะม่ากับคอนซึ่งตัวสั้นเทา สวมมณฑปิมฟ้าภาษาสเปนตลอดเวลา ข้าพเจ้ายืนในจมูกและวาบไปทั้งตัว”³⁹ วิตต์ในภาวะสงครามจึงเป็นภาพของคนที่ไม่มีโอกาสได้แสดงบทบาทของผู้พิทักษ์ปกป้องครอบครัวที่รักชาวฟิลิปปินส์ได้ ดังนั้น การเล่าเรื่องพื้นที่นิคมดำและเหตุการณ์เสี่ยงภัยเพื่อนำเสนอตัวตนในด้านของผู้ปกป้องคอนซีต้าจากนักเลงอันธพาล จึงอาจอนุมานได้ว่าเหตุการณ์ในนิคมดำเป็นวิถีทางในการชดเชยสถานะของผู้พิทักษ์ปกป้องที่สูญเสียไปในภาวะสงคราม ดังนั้น ตำบลนิคมดำจึงมิได้นำเสนอเพียงภาพของเมืองที่เต็มไปด้วยอาชญากรรมหรือแหล่งช้อปปิ้งของคนพาลและโสเภณีซึ่งเป็นผลกระทบจากการพัฒนาในแบบสมัยใหม่ตามทิศทางเมืองอื่นทั่วโลก หากยังนำเสนอในฐานะพื้นที่ซึ่งเอื้อให้วิตต์ได้สวมบทบาทของผู้ปกป้อง

การวิเคราะห์ภาพของพื้นที่ในด้านภัยอันตรายและเต็มไปด้วยความเสี่ยงทำให้เห็นว่าตัวละครชายได้แสดงบทบาทของความเป็นชาย ความเป็นชายถูกจึงจับแน่นจากสถานการณ์ในช่วงเวลาวิกฤตหรือเผชิญกับความยากลำบาก ในแง่หนึ่งพื้นที่ในต่างแดนเป็นพื้นที่ซึ่งถูก

³⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 150.

³⁸ กุสุมา รักขมณี และคณะ, *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย*. หน้า 121, 130.

³⁹ วิตต์ สุทศเสถียร, "ตระเวนมนีลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิตต์ สุทศเสถียร*. หน้า 179.

ประกอบสร้างจากการทบทวนและตีความโดยตัวละครชายผู้เล่าเรื่อง เขามักจะนำเสนอหรือเน้นพื้นที่เมืองต่าง ๆ ในด้านภัยธรรมชาติและภัยการเมืองดังเช่นเมืองจิน หรือภัยสงครามดังเช่นเมืองฮาร์บิน ตลอดจนภัยจากเมืองที่ล้อมโถมและเต็มไปด้วยอาชญากรรมดังเช่นเมืองนิคมคำภาพของเมืองที่มีภัยอันตรายเหล่านี้ล้วนถูกนำมาใช้เพื่อนำเสนอว่าตัวละครชายใช้ความสามารถ ความทรหดอดทน ความกล้าเสี่ยง ตลอดจนใช้วิชาชีพของตนในการเอาตัวรอดมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นจึงทำให้ภาพของพื้นที่ต่างแดนมีลักษณะที่แตกต่างออกไป ขึ้นอยู่กับตัวละครชายจะถูกขับเคลื่อนอัตลักษณ์ความเป็นชายในด้านใด ดังเช่น การนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายในด้านเพศที่นำเสนอผ่านพื้นที่ท่องเที่ยวในฐานะพื้นที่ของการแสดงบทบาททางเพศของตัวละครชายดังจะวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

3.2.2 ต่างแดน: พื้นที่ของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการแสดงบทบาททางเพศของผู้ชาย

แม้ว่าตัวละครชายในไพรซ์นิยายมีจุดมุ่งหมายหลักในการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อศึกษาเล่าเรียนหรือทำหน้าที่นักหนังสือพิมพ์ แต่ตัวละครชายมิได้แสดงบทบาทของนักเรียนหรือนักข่าวเพียงเท่านั้น แต่ยังนำเสนอตนเองในฐานะนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเมืองอื่นเพื่อพักผ่อนในวันหยุดหรือออกเที่ยวยามค่ำคืนในเมืองหลวง ดังนั้นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ทั้งพื้นที่ในชนบท สถานบันเทิงยามราตรี และงานเลี้ยงสังสรรค์จึงมีส่วนเอื้อให้ผู้ชายได้แสดงบทบาททางเพศ หากพิจารณาปมปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นออกเดินทางจากประเทศไทยแล้วยังทำให้เห็นว่าตัวละครชายมีปมปัญหาหรือมีความหลังที่ผิดหวังจากความรัก ดังนั้น พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวจึงถูกประกอบสร้างเพื่อเติมเต็มบทบาททางเพศที่ขาดหายไปของตัวละครชาย

การเดินทางไปพักผ่อนในฐานะนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสถานบันเทิงยามราตรีทำให้ตัวละครชายได้เปิดเผยตนเองในด้านของความเป็นชายที่มีส่วนสัมพันธ์กับเพศ ดังที่โจแอน เนเจล (Joane Nagel) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงนักเดินทางชาวตะวันตกที่มีลักษณะของนักผจญภัยซึ่งมักจะใช้พื้นที่สีแดง (red light zone) หรือสถานบันเทิงยามค่ำคืนในการแสดงบทบาทของผู้ชายเจ้าชู้หรือผู้ชายเจ้าเสน่ห์กับผู้หญิงชาวพื้นเมืองตะวันออก ในพื้นที่ดังกล่าวเอื้อให้ผู้ชายสามารถละเมิดศีลธรรมหรือขนบธรรมเนียมซึ่งสังคมในบ้านเกิดของตนไม่อนุญาตให้กระทำได้ อาทิ การห้ามมีเพศสัมพันธ์กับโสเภณีเนื่องจากไม่ใช่ภรรยาของตน หรือห้ามมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงข้ามเชื้อชาติหรือข้ามชาติพันธุ์เนื่องจากสำนึกของความเป็นคนขาวที่เหนือกว่า ดังนั้นนักท่องเที่ยวผู้ชายตะวันตกจึงใช้พื้นที่สีแดงในการละเมิดข้อห้ามทางเพศ เพื่อนำเสนอว่าตนเองเป็นผู้ชายที่เติบโตไปสู่

ความเป็นชายเต็มวัยจากการแสดงความกล้าและเป็นอิสระในเรื่องเพศ⁴⁰ ลักษณะบทบาทนักท่องเที่ยวชายดังกล่าวปรากฏในนวนิยายไทยที่บอกเล่าเรื่องการเดินทางเช่นกัน ดังเช่นเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* (2472) ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงซึ่งเป็นต้นแบบของนวนิยายต่างแดนหรือไพรัชนิยายในทศวรรษต่อมา ดังที่เรเชล แฮร์ริสัน (Rachel Harrison) ได้วิเคราะห์ตัวละครชายอย่างวิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยาในช่วงที่เดินทางไปทำข่าวที่ปารีส ระหว่างนั้นวิสูตรได้แวะเที่ยวราตรีและซื้อบริการผู้หญิงโสเภณีมาด้วย ภาพของเมืองปารีสจึงถูกสร้างในแบบภาพลักษณ์ตายตัวว่าเป็นเมืองที่โรแมนติกและเต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่สามารถเติมเต็มวิสูตรในเรื่องเพศที่น่าตื่นเต้นหรือในลักษณะแฟนตาซีได้⁴¹ อาจกล่าวได้ว่าตัวละครชายทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออกอาจมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือการใช้พื้นที่ในต่างแดนเป็นหนทางในการเติมเต็มหรือนำเสนอความเป็นชายของตนเองผ่านบทบาทของนักเดินทางหรือนักท่องเที่ยว เนื่องจากพื้นที่ในประเทศหรือในบ้านเกิดของตนไม่อาจเอื้อให้ตัวละครชายได้แสดงบทบาทความเป็นชายได้อย่างเต็มที่

3.2.2.1 ในป่าและคาบารด์: การแสดงบทบาทความเป็นชายตะวันตกของวิวัตต์

ใน *ตระเวนมะนิลา* วิวัตต์ สุทธานันท์นำเสนอพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างเด่นชัด ทั้งการท่องเที่ยวในชนบทของฟิลิปปินส์และสถานบันเทิงยามราตรีอย่างคาบารด์หรือโรงเตี๊ยม ดังจะเห็นได้ตั้งแต่ชื่อเรื่องว่า “ตระเวนมะนิลา” อันมีนัยถึงลักษณะของการเดินทางท่องเที่ยวอย่างชัดเจน อีกทั้งคำโปรยหน้าปกของนวนิยายยังเขียนว่า “เรื่องของนักหนังสือพิมพ์หนุ่มเดินทางไปศึกษาต่อด้านวิชาการหนังสือพิมพ์ในดินแดนแห่งสาวสวย”⁴² การใช้คำว่า “ดินแดนแห่งสาวสวย” คือการสร้างเพศให้กับพื้นที่ต่างแดนเพื่อสื่อให้เห็นว่าการเดินทางไปยังพื้นที่แปลกถิ่นนำไปสู่การกระตุ้นเร้าทางเพศให้กับนักเดินทางผู้ชาย ดังที่ทอมป์สันได้อธิบายลักษณะของนักเดินทางผู้ชายส่วนมากมักมีการให้ภาพสถานที่กับผู้หญิงโดยเชื่อมโยงกันในทางสัญลักษณ์และอุปลักษณ์ว่า

Often their implicit if not explicit narrative is that of heroic male traveller taking literal or symbolic possession of feminized Other, which might variously

⁴⁰ Joane Nagel, *Race, Ethnicity, and Sexuality: Intimate Intersection, Forbidden Frontiers*. (New York: Oxford University Press, 2003). p.19.

⁴¹ Harrison, "Mind the Gap: (En) Countering the West and the Making of Thai Identities on Film," in *The Ambiguous Allure of the West: Traces of Colonial in Thailand*. p. 99.

⁴² วิวัตต์ สุทธานันท์, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิวัตต์ สุทธานันท์*. หน้า 111.

be a landscape, a region, or some specific aspect of the natural world, such as a region's flora and fauna⁴³

ใน *ตระเวนมะนิลา* นำเสนอภาพของวิถีชีวิตในลักษณะของนักท่องเที่ยวผู้ชายที่เดินทางไปยังชนบทเมืองปาเล็นปินอน วิถีชีวิตให้ภาพการเดินทางไปยังชนบทนี้ว่าไร้ผู้คนหรือมีผู้คนอาศัยอยู่น้อยมาก ดังที่บรรยายว่ามีแต่ “ทิวมะพร้าว—โขดหินยาวเหยียด—ท่าเรือที่มีกระโจมไฟยาวยื่นออกมานอกทะเล—ซึ่งมองเห็นจากหัวเรือ นั่นคือเมืองดูมาเกเต้แห่งเกาะเนโกรซ”⁴⁴ และ “สองข้างทางที่เราพุ่งผ่านวะแว็บไปนั้น เป็นดงมะพร้าว ตาล และป่าไผ่ ยิ่งไกลถนนยิ่งแคบเข้าทุกที ขรุขระและหนาด้วยฝุ่น ระยะของการเดินทางได้สิ้นสุดลงบนเนินสูง ซึ่งมองลงไปเบื้องล่างเป็นธารน้ำเชี่ยว ไส้จุกกระจกและพุ่มกระตบหินผาน้อยใหญ่อย่างรุนแรง”⁴⁵ จากการบรรยายฉากชนบทดังกล่าวทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตเน้นไปยังสถานที่ ขณะเดียวกันลดทอนคนในท้องถิ่นออกไปด้วยการให้ภาพแบบทัศนียภาพ (landscape) ตลอดจนตำแหน่งของผู้เล่าที่ทั้งยืนอยู่บนเรือและนั่งอยู่ในรถยนต์ ประกอบการใช้คำในลักษณะ “มองลงไปเบื้องล่าง” หรือ “พุ่งผ่าน” ยิ่งทำให้มองเห็นระดับความเหนือกว่าของผู้เล่าและทำให้สถานที่กับผู้เล่าแยกขาดออกจากกันเพื่อนำเสนอสถานะของนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

นอกจากนั้น วิถีชีวิตยังบรรยายชนบทที่เชื่อมโยงกับเรือนร่างของคิตานี มารินา เพื่อนผู้หญิงร่วมชั้นเรียนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองที่มีเลือดผสมระหว่างสเปนและอเมริกันในลักษณะของผู้สังเกตการณ์หรือนักสำรวจตรวจสอบผ่านการจ้องมองเรือนร่างไม่ต่างจากการบรรยายทัศนียภาพ ดังเช่นการบรรยายเรือนร่างของคิตานีที่กลมกลืนไปกับพื้นที่ในธรรมชาติจนกลายเป็นส่วนเดียวกัน

คิตานี มารินา ลูกสาวแห่งลำธาร ยกท่อนแขนอันอวบงามชูขึ้นสู่นภา ทรวงอกสลับสั้ดอันขึ้นลง ขณะที่สูดลมหายใจเย็นอันระคนเคล้าด้วยกลิ่นของกล้วยไม้ป่า ผมสีดำซึ่งห้อยลงมาจูปเรือนบำที่กลมเต็มนั้น ทัดไว้ด้วยดอก ‘มารีโปสะ’ สีขาว วงแขนนั้นเล่า ตั้งแต่ช่วงรักแร้เรื่อยลงมาจนถึงปลายนิ้ว อาจจะทำหน้าที่เป็นเปล เเท่กลมอชายให้หลงไหลใฝ่ฝันอยู่ในแดนทิพย์

⁴³ Thomson, *Travel Writing*. p.178.

⁴⁴ วิถีชีวิต สุทธิเสถียร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิถีชีวิต สุทธิเสถียร*. หน้า 123.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 124.

ได้เป็นอย่างดี เพื่อน้อยที่กระทุมน้ำเล่นเล่า ประกอบขึ้นด้วยปลี
 น่องเรียวยาว และโคนขาอันใหญ่กลมตึง--⁴⁶

ในฉากนี้วิฑิตได้หยิบกล้องถ่ายภาพขึ้นมา “ตั้งระยะจุดแสงรวมให้คมตั้งเข็มหมุดแล้วลั่นไก”⁴⁷ แสดงให้เห็นลักษณะการจ้องมองที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสายตาที่จับจ้องเรือนร่างผู้หญิงผ่านเลนส์ของกล้องถ่ายภาพคือการครอบครองเรือนร่างผู้หญิงในอีกลักษณะหนึ่ง การทำให้เรือนร่างของผู้หญิงแยกออกเป็นชิ้นส่วนตั้งแต่ “ผมสีดำ” “ท่อนแขนอันอวบ” “ทรวงอกอันสล้าง” “บ่าที่กลมเต็ม” ไปจนถึง “โคนขาอันใหญ่กลมตึง” เป็นการบรรยายในมุมมองของผู้สังเกตการณ์ การให้ภาพของหญิงสาวพื้นเมืองผสมผสานไปกับบรรยายธรรมชาติดังกล่าวเป็นการเปรียบผู้หญิงกับป่าลึกที่มีความลึกลับ น่าตื่นเต้น รอคอยค้นพบ ตลอดจนสร้างความรู้สึกตื่นตาตื่นใจกับท้องถิ่นแปลกที่ (exotic) อันนำไปสู่ความรู้สึกเร้าอารมณ์ทางเพศ (erotic)

นอกจากนั้นพื้นที่เมือง อาทิสถานเด่นรำยามค้าคืนเปิดโอกาสให้วิฑิตได้แสดงบทบาทของนักเที่ยวชาย ดังที่ตั้งแต่วัยแรกมาถึงกลุ่มเพื่อนผู้ชายนักเรียนไทยก็ได้พาวิฑิตออกไปเปิดหูเปิดตาในเวลากลางคืน ทั้งไปดูหนัง ตีหมก และเต้นรำกับผู้หญิงเมือง วิฑิตบรรยายฉากของเมืองแตกต่างจากการให้ภาพของชนบทด้วยการเปลี่ยนมุมมองการบรรยายภาพแบบภูมิทัศน์ในลักษณะภาพกว้างและมีระยะห่างจากสถานที่กลับมาบรรยายในระยะใกล้และให้รายละเอียดของเมือง ขณะที่วิฑิตเองก็เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับคนเมืองราวกับเป็นส่วนหนึ่งของผู้คนในเมืองมะนิลา อีกทั้งลักษณะการบรรยายภาพเมืองมะนิลาถูกนำเสนอในด้านของความเจริญแบบตะวันตก มีตึกอันทันสมัย ธนาคารแห่งนิวยอร์ก ธนาคารฮ่องกง ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงเตี๊ยม ราตรีสโมสร คาบาเร่ต์ ถนนหนทางที่มีรถวิ่งขวักไขว่ วิฑิตบรรยายภาพของเมืองมะนิลาในวันแรกที่กลับมาจากชนบทว่า “กลิ่นอายของเกาะธรรมชาติกับกรุงเนรมิตแตกต่างกันมาก จากความเอื่อยเอื่อยของต้นมะพร้าวที่อ้อยสร้อยอย่างเกียจคร้าน ได้กลับกลายเป็นปรูดปราดรวดเร็วของยานยนต์ ตึกสี่เหลี่ยมที่บสปูยื่นงอไถ่อยู่ข้างถนนที่แน่นไปด้วยประชาชนเดินสับสนกันเหมือนปลวกมด”⁴⁸ ภาพของผู้คนเข้ามาอยู่ในฉาก แตกต่างจากภาพของชนบทที่แทบไม่มีผู้คนอยู่ในภาพ วิฑิตยังเอาตัวเองเข้าไปใช้ชีวิตกลมกลืนกับผู้คนเมืองผ่านการเที่ยวยามราตรี การบรรยายฉากเด่นรำที่ปรากฏหลายครั้งเปรียบเสมือนพื้นที่ซึ่งทำให้วิฑิตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมือง ดังที่วิฑิตบรรยายว่า “เพลง

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 127.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 127.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 133.

ที่สองก็ยังคงเป็นเพลงวัลส์อีกนั่นแหละ เป็นเพลงที่รู้จักกันทั้งที่ชั่วโลกเหนือและในป่าคองโก เพราะเป็นเพลง ‘บลู แคนูบ’ ของโจฮาน สเตราส์ เอาละ เพลงนี้เป็นเพลงแรกที่ข้าพเจ้าหัดเต้นรำในเมืองไทย โดยจิรี วรวรรณสอนให้ ก็เลยอยากจะทำให้เป็นเพลงแรกที่ได้เต้นในฟิลิปปินส์”⁴⁹ ท่าเต้นรำที่ถูกฝึกมาจากเมืองไทยได้นำมาใช้เป็นประโยชน์ในการเข้าสังคมฟิลิปปินส์ ทำให้เห็นว่าการเดินทางวัฒนธรรมถูกเชื่อมร้อยด้วยการเต้นรำที่เป็นสากลในแบบตะวันตก นอกจากนั้นคู่เต้นรำที่วิตต์เลือกก็เป็นผู้หญิงเมือง การเต้นรำที่ไปด้วยกันได้โดยไม่ขัดเงินจึงเปรียบเสมือนวิตต์มีความกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตเมืองมะนิลา

ภาพของผู้หญิงฟิลิปปินส์ที่ปรากฏในฉากเมืองแตกต่างจากการให้ภาพผู้หญิงในฉากชนบท ดังที่วิตต์แสดงทัศนคติต่อผู้หญิงในเมืองว่า “ความไม่กลัวผู้ชาย ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ามีความ ‘กล้า’ ผู้ชายเสมอไป”⁵⁰ อีกทั้งยังเป็นสาวสังคมที่ “มีใจเป็นนักกีฬา เปิดเผย มีความเข้าใจระหว่างต่างเพศเป็นอันดี”⁵¹ ภาพของผู้หญิงในเมืองจึงไม่ได้นำเสนอในด้านของความบริสุทธิ์ที่เข้ากับธรรมชาติ แต่กลับนำเสนอในด้านของความทันสมัยที่เข้ากับความเป็นเมือง นอกจากนั้นวิตต์ยังพิจารณาการทำงานของหญิงเมืองมากกว่าการเน้นไปที่เรือนร่างเพียงอย่างเดียว ดังที่เขาบรรยายคอนซีต้า ลูกสาวของเจ้าของบ้านที่เขาไปอาศัยอยู่ว่า “สำหรับคอนซีต้า หล่อนไม่ยกสนใจวิชาสิกขารมยาสุขหรือวิชาแนวนี้เลย กลับไปนิยมวิชาการหนังสือพิมพ์...มีหน้าเข้าไปฝึกหัดงานพิเศษกับหนังสือพิมพ์ ‘ทริบิวน์’ แผนกคนข่าวสังคมได้เงินกระเป๋าเดือนละหกสิบเปโซเสียด้วย”⁵² การงานที่คอนซีต้าเลือกทำบ่งบอกความเป็นอิสระในตัวเองแสดงให้เห็นถึงความกล้าและต้องการความท้าทายในชีวิต ซึ่งเดิมความต้องการผจญภัยมักจะผูกขาดอยู่ที่ผู้ชาย คุณสมบัติของผู้หญิงในเมืองถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นสมัยใหม่ของเมืองซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการแปลงพื้นที่เมืองมะนิลาเป็นเพศหญิง ซึ่งเป็นกระบวนการเดียวกับการทำให้เรือนร่างของผู้หญิงชนบทซ้อนทับกับพื้นที่ในป่าลึก

ดังนั้น แม้ว่าภาพของผู้หญิงเมืองที่มีลักษณะกล้าแกร่งดังกล่าวแตกต่างจากภาพของผู้หญิงในชนบทที่ยั่ววนและน่าหลงใหลจนอาจทำให้เห็นว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันแบบชั่วคราวข้าม แต่แท้ที่จริงแล้วการให้ภาพผู้หญิงในทั้งสองแบบเกิดจากกระบวนการเชื่อมโยงเพศหญิงเข้ากับพื้นที่ในแง่หนึ่งพื้นที่ทั้งในชนบทและในเมืองของประเทศฟิลิปปินส์จึงไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ซึ่งเปิดโอกาสให้วิตต์ได้แสดงบทบาทความเป็นชายเจ้าสำราญเนื่องจากพื้นที่ในประเทศไทยอาจมีข้อจำกัด

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 121.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 136.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 137.

⁵² เรื่องเดียวกัน., หน้า 135.

ในแง่ของศีลธรรมเท่านั้น แต่ภาพของฟิลิปปินส์ยังถูกผูกโยงเข้ากับเพศหญิงเพื่อแสดงให้เห็นนัยเชิงอำนาจของผู้ชายในการเข้าไปสำรวจตรวจสอบพื้นที่โดยวางตำแหน่งของตนเองในฐานะของผู้จ้องมองที่เหนือกว่า โดยนัยแล้วสถานะของวิตต์จึงคล้ายกับสถานะนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกที่เดินทางเข้าไปยังพื้นที่ที่ตะวันออกด้วยการสร้างพื้นที่ที่ตะวันออกให้กลายเป็นเพศหญิง การส่องสำรวจเรือนร่างของสตรีจึงแยกไม่ขาดจากการส่องสำรวจพื้นที่ในดินแดนอื่น การเดินทางไปต่างแดนจึงสร้างความเร้าใจ ทำทาย หรือกระตุ้นเร้าแรงปรารถนาทางเพศในกับผู้ชายได้มากกว่าเมื่ออยู่ดินแดนบ้านเกิดของตนเอง นอกจากนี้ยังเห็นได้ชัดว่าสถานะของวิตต์ถูกต่อยอดด้วยการเชื่อมโยงเข้ากับสถานะของผู้ชายตะวันตกซึ่งเป็นภาพลักษณ์ความเป็นชายที่วิตต์นำเสนอเพื่อสร้างสถานะทางสังคมของตนเอง (ดังจะวิเคราะห์โดยละเอียดในบทต่อไป)

3.2.2.2 ผู้บ่าวและสตรีสนับนิบาต: ความกระหายของชายหนุ่มที่ได้รับการบำบัด

แม้ว่า *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ไม่ได้นำเสนอภาพของตัวละครชายในแง่มุมมองของนักท่องเที่ยวที่เด่นชัดเท่ากรณีของวิตต์ ทว่าในเรื่องเล่าแทรกช่วงเวลาที่เสนีย์เดินทางไปท่องเที่ยวยามราตรีกับเพื่อนผู้ชายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ บทบาทของนักท่องเที่ยวแสดงออกในพื้นที่สีแดงหรือสถานบันเทิง หากย้อนกลับไปพิจารณาปมปัญหาภายในใจของเสนีย์ทำให้เห็นว่าอดีตของเสนีย์ คือภาพของผู้ชายที่เต็มไปด้วยบาดแผลจากความรักทุกครั้งที่เขานึกถึงผู้หญิงคนรักจากเมืองไทยซึ่งบอกเลิกกับเขาและไปแต่งงานกับผู้ชายคนอื่นยิ่งทำให้เสนีย์รู้สึกเศร้าเสียใจ การเดินทางมาต่างแดนแม้จะทำให้เขามุ่งความสนใจไปที่การทำงานเป็นผู้สื่อข่าวดังที่มักจะเน้นย้ำเสมอถึงอุดมคติในการเป็นนักหนังสือพิมพ์ของตนเอง แต่ท้ายที่สุดแล้วเสนีย์ยังหนีไม่พ้นเรื่องความรักและความสัมพันธ์กับหญิงสาวไปได้ “ดนตรีแห่งชีวิตของฉันได้จบไปเพลงหนึ่งแล้ว มันจะขึ้นต้นอีกเมื่อใดนั้น เป็นเรื่องของอนาคตเท่านั้นจะบอกได้ ฉันทยังหนุ่มหลังเป็ยกฝนเพียง 25 ฤดูเท่านั้น โดยสัญชาตญาณ...มนุษย์เราย่อมชอบฟังดนตรีด้วยกันทั้งสิ้น และฉันเป็นชายที่ความกระหายหัวใจยังไม่ได้รับการบำบัดความกระหายจนอิม!”⁵³ เสนีย์เปรียบเปรยความรักและความสัมพันธ์กับดนตรีที่ได้รับการบรรเลงซึ่งเขายอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่ผู้ชายจะชอบฟังดนตรี หรือในแง่หนึ่งคือการได้รักและสัมพันธ์กับผู้หญิงซึ่งเป็นธรรมชาติของผู้ชายทั่วไปที่ยังมีความต้องการทางเพศ ทว่าเนื่องจากเขาไม่ได้รับความรักจากผู้หญิงไทย การบำบัดความกระหายทางเพศของเสนีย์จึงแสดงผ่านผู้หญิงต่างชาติในพื้นที่ต่างแดน

⁵³ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*, หน้า 50.

เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่เอื้อให้เสนีย์ได้แสดงบทบาทความเป็นชายในแง่มุมทางเพศได้ เนื่องจากเชียงใหม่มีลักษณะของเมืองที่มีความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกจากผลกระทบของการเป็นเมืองอาณานิคมของฝรั่งเศส ดังนั้นสภาพของบ้านเมืองจึงมีความทันสมัย มีตึกสูง และมีสถานบันเทิงสำหรับบริการนักท่องเที่ยวต่างชาติ ดังที่เสนีย์บรรยายเมืองเชียงใหม่ว่า “ต่อไปจากนี้เหมือนว่าเราจะพากันไปยังเขตเช่าของฝรั่งเศส ฉันได้ยินเสียงเพลงแจ๊สกระทั้นครั้นครัง บางเวลาก็แว่วอย่างแผ่วเบากระคนอยู่ในเสียงกระทบของแก้วเนื้อบาง ได้กลิ่นบุหรี่ปริศระคนอยู่ในกลิ่นน้ำหอมที่ระรื่นยั่วชวนใจ มีเสียงหัวเราะเสียงแจ้ว ๆ ของผู้หญิง”⁵⁴ นอกจากนั้นเสนีย์ยังเน้นว่าในเมืองเชียงใหม่เป็นเขตนานาชาติที่ประชากรมีเสรีภาพในการแสดงออกโดยเฉพาะในเรื่องเพศ ดังที่เขาแสดงความรู้สึกว่า “ทุกคนมีเสรีที่จะรักและเกี้ยวผู้หญิงได้มากเท่ากับจำนวนเงินที่ตนมี โดยไม่มีชนบประเพณีอันใดขัดขวาง และผู้หญิงทั้งหลาย เขามีสิทธิ์เป็นของเราได้เท่ากับจะเป็นของคนอื่นได้ ในเชียงใหม่ เงินให้ทั้งอาหาร ความอบอุ่น ผู้หญิงและความไม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้เวทย์และฉันจึงเรียกมันว่า ‘เชียงใหม่ เมืองแห่งมายา’”⁵⁵ แม้ว่าเสนีย์นิยามเมืองเชียงใหม่ว่าเป็นเมืองแห่งมายาซึ่งมีนัยถึงความไม่จริงใจของผู้คน โดยเฉพาะผู้หญิงที่ไม่มีรักแท้และเห็นแก่อำนาจของเงิน แต่เสนีย์ยอมรับเงื่อนไขนี้ เขาก็เต็มใจในการไปท่องเที่ยวสถานบันเทิงในเมืองเชียงใหม่เพราะพื้นที่นี้ทำให้เสนีย์กลับมามีตัวตนในฐานะผู้ชายที่ซื้อความรักชั่วคราวชั่วคราวได้ ดังที่กล่าวว่า “อย่าไปเอาใจใส่มันเลย แม้ว่ามันจะเป็นความสุขจอมปลอม แต่เมื่อเราไขว่คว้าหาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ เราก็ควรถือเอาไม่ใช่หรือ”⁵⁶ เสนีย์จึงแสดงบทบาทของผู้ชายเจ้าชู้หรือผู้ชายที่มีเสน่ห์ในการจีบผู้หญิงต่างชาติได้อย่างเต็มที่

ทักษะในเรื่องของความรักที่เสนีย์มองว่าเป็นสิ่งที่ไม่จริง ได้ต่อยอดผ่านตัวละครชายคนไทยชื่อ “เวทย์” ซึ่งมาเมืองเชียงใหม่ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อหาเงิน เวทย์เป็นเสมือนตัวละครคู่ขนานไปกับเสนีย์ เนื่องจากปมปัญหาในชีวิตของเขาคือการผิดหวังจากรักเช่นเดียวกัน ดังที่เสนีย์เล่าว่า “เวทย์เป็นคนเนรเทศตนเองมาจากเมืองไทยด้วยความผิดหวังทางใจ เขามาหากินทางค้าขายอยู่ที่เมืองนี้จนตั้งตัวได้”⁵⁷ การที่เสนีย์ท่องเที่ยวมาราตรีกับเวทย์จึงแสดงถึงความเข้าใจกันระหว่างผู้ชายที่เคยพ่ายแพ้รักมาจากเมืองไทย การเดินทางมาเมืองเชียงใหม่ของเวทย์สร้างให้เขามีสถานะทางการเงินที่ร่ำรวยจนสามารถดื่มกินและท่องเที่ยวมาราตรีได้อย่างเต็มที่ เสนีย์เปรียบสถานะของเวทย์เป็น “สุลต่าน” ที่มีทั้งเงินและผู้หญิงรายล้อม พื้นที่สีแดงในเขตเมืองเชียงใหม่จึงนอกจากทำให้

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 15-16.

⁵⁵ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*. หน้า 44.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 48.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 45.

ผู้ชายได้แสดงบทบาททางเพศแล้วยังกลายเป็นพื้นที่ซึ่งสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ชายด้วยกัน ดังจะเห็นว่าพื้นที่สีแดงในเมืองเชียงใหม่ทำให้เวทย์และเสนีย์กลับมามีตัวตนอีกครั้งผ่านการสร้างความเข้าใจกันระหว่างผู้ชายซึ่งได้แสดงบทบาทของนักรักผ่านผู้หญิงกลางคืนเพื่อชดเชยความรักจากผู้หญิงไทยที่ทั้งสองไม่อาจสมหวัง

นอกจากการแสดงบทบาททางเพศในสถานบันเทิงยามราตรีแล้ว เสนีย์ยังแสดงบทบาทของผู้ชายนักรักในงานเต้นรำสโมสรสันนิบาต เมื่อเสนีย์ได้พบกับมาเนียอีกครั้งในงานนี้ พื้นที่ในงานเต้นรำเปลี่ยนเป็นสถานที่พบรัก ดังที่บรรยายว่า “ไฟที่ห้อยย้อยลงมาจากเพดานถูกหรือแสงไฟที่สาดมาจากผนังเข้มและสลัวละลานตา หัวใจเต้นไม่เป็นจังหวะอยู่ในทรวงอก เมื่อสายตาของเราสบกันอย่างบังเอิญ”⁵⁸ ในช่วงเวลานี้เสมือนว่าผู้คนในงานได้ถูกตัดขาดออกไปเหลือไว้เพียงเสนีย์กับมาเนียเพียงเท่านั้น เปิดโอกาสให้เสนีย์ได้จ้องมองมาเนียในทุกสัดส่วนตั้งแต่ดวงตา เรือนผม และกลิ่นตัว ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเสนีย์ได้มีโอกาสเต้นรำกับมาเนียทำให้เขาได้สัมผัสใกล้ชิดกับมาเนียมากยิ่งขึ้น เสนีย์ได้บรรยายช่วงเวลาขณะเต้นรำว่า “เรารู้สึกตัวคล้ายกับได้ล่องลอยไปเหนือพื้นดิน มีเพียงเสียงฝีเท้าวิ่งด้วยจังหวะเรียบและสม่ำเสมอพร้อมกับเสียงเสียดของดุมล้อรถผ่านป่าโปร่งที่มีแสงแดดส่องลอดหมู่ไม้ลงมาเป็นลำยาวท่ามกลางไอจาง ๆ ของหมอก”⁵⁹ เสนีย์ปรับเปลี่ยนสโมสรสันนิบาตที่เต็มไปด้วยผู้คนให้กลายเป็นป่าโปร่งที่มีแต่เสนีย์และมาเนีย ในอีกแง่หนึ่งคือกระบวนการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในจินตนาการให้เป็นเสมือนฉากรักที่เสนีย์ได้แสดงบทบาทของเจ้าชายที่พาเจ้าหญิงขี่ม้าเข้าไปท่องเที่ยวกันในป่าลึก การปรับเปลี่ยนพื้นที่ดังกล่าวนำไปสู่บทรักที่เสนีย์บรรยายไว้ในลักษณะของสัญลักษณ์คล้ายกับบทอัศจรรย์ในวรรณคดีไทย ดังในฉากที่ทั้งสองคนพากันออกมาที่เฉลียงที่ปลอดภัยผู้คนในงาน และได้สนทนาเปิดเผยใจกันแล้ว

ทิพย์วิญญานของสเตราช์และรชชาติอันอิมเมมของการสัมผัสผิว
 ภายได้ปลุกสัญชาตญาณและธรรมชาติอันเป็นปกติวิสัยให้ตื่นตัว
 อย่างสงบอยู่ในก้นบึ้งของหัวใจ มันทำให้เราอ่อนแอและอดโรย
 อย่างประหลาดระคนอยู่ความคิดอันขึ้นมึน เมื่อความว่าเหวโศด
 เตี้ยวของชีวิตที่ระหกระเหินท่องเที่ยวไป ความปราศจากที่หวัง
 และความสิ้นหวังกำลังเรียกร้องก้องกึกในอกเพื่อให้หัวใจขานรับ

⁵⁸ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 72.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 73.

...มันเป็นคำคืนของฤดูหนาวที่ความเคลิบเคลิ้มรัญจวนใจได้
แทรกซึมเข้าไปถึงส่วนลึกที่สุดของความรู้สึก⁶⁰

บทบรรยายที่เสนียนำเสนอแสดงให้เห็นการใช้คำในลักษณะเร้าอารมณ์ทางเพศ อาทิ ปลุก ตื่นตัว อิดโรย เคลิบเคลิ้ม แทรกซึม ส่วนลึก คำเหล่านี้ล้วนสร้างความรู้สึกให้กระหวัดถึงบทรักหรือฉากอัศจรรย์ตามแบบของวรรณคดีไทยที่แม้จะไม่ได้บรรยายอย่างตรงไปตรงมาแต่สามารถสร้างความรู้สึกให้นึกถึงการร่วมรักได้ ยิ่งไปกว่านั้นการร่วมรักหรือการแสดงบทรักในฉากนี้นำเสนอผ่านพื้นที่ในลักษณะของความฝันที่ล่องลอยซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ทางเพศในจินตนาการขึ้นมาทับซ้อนกับฉากเต็นท์ในงานสโมสรสันนิบาต ลักษณะของบทรักที่เสนียนำเสนอจึงมีทั้งความซาบซึ้งและตื่นเต้นเร้าใจทำให้ผู้ชายอย่างเสนีย์ได้รับการเติมเต็มทั้งในทางกายภาพที่เสนีย์มองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของคนหนุ่มและยังได้รับการเติมเต็มในด้านของจิตใจที่เคยอ้างว้างโดดเดี่ยวให้กลับมามีความหวัง โดยนัยหนึ่งการเติมเต็มทางกายและทางใจคือการเรียกคืนความเป็นชายของเสนีย์กลับมาหลังจากที่ได้สูญเสียความมั่นใจจากการผิดหวังในรักกับผู้หญิงไทยมาแล้ว ดังนั้น พื้นที่สีแดงในเมืองเซี่ยงไฮ้หรืองานเต้นรำสโมสรสันนิบาตจึงกลายเป็นพื้นที่ที่สามารถบำบัดความกระหายตามธรรมชาติของชายหนุ่มอย่างเสนีย์ได้

3.2.2.3 ทะเลสาบคูนหมิงหูและห้องรับแขกของซูซีหวาง: สัญลักษณ์ทางเพศของระพินทร์

ใน *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ระพินทร์ได้เล่าเรื่องในช่วงเวลาฤดูร้อนในเมืองปักกิ่งว่า มีความร้อนสูงมากและแห้งแล้งจนแทบทำอะไรไม่ได้ ระพินทร์จึงต้องหาที่พักผ่อนโดยเลือกสถานที่ห่างจากเมืองปักกิ่งออกไป ระพินทร์ได้รับคำชักชวนจากวารยาเพื่อนสาวชาวรัสเซียให้ไปเกาะกลางทะเลสาบคูนหมิงหูซึ่งมีอากาศเย็นสบายและเป็นที่ยอดนิยมแก่การพักผ่อน ดังที่ระพินทร์บรรยายว่า “เกาะนี้ไม่ใหญ่โตนัก ใช้เวลาเพียงสิบนาทีก็เดินได้รอบ มีสะพานโค้ง ยาวประมาณสองเส้นเชื่อมตัวเกาะกับฝั่ง บนเกาะแห่งนี้มีตึกที่พักที่ประทับร้อน และที่อยู่ของพระสนมนางกำนัลมากมาย ทั่วบริเวณสร้างไว้คล้ายกับจะเป็นสวนสวรรค์ มีโขดเขาก่อด้วยหิน มีถ้ำ มีบันไดขึ้นเขาซึ่งแวดล้อมไปด้วยพันธุ์รุกขชาติ”⁶¹ ในด้านหนึ่งเกาะกลางทะเลสาบคูนหมิงหูจึงมีลักษณะตัดขาดออกจากเมืองหรือพื้นที่ส่วนอื่น อีกทั้งยังปราศจากคนซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกถึงการปลอดภัยจากข้อจำกัดของสังคม ระพินทร์เปรียบเกาะกลางทะเลสาบคูนหมิงหูว่าเป็นเสมือนความฝันที่ไม่อาจลืมเลือนได้

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 75.

⁶¹ สด กุระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกยา*. หน้า 101.

ระพีรินทร์เลือกใช้เกาะกลางทะเลสาบเป็นพื้นที่ของการสารภาพรักหรือแสดงตัวตนในมิติของความรักให้วารยาได้รับรู้ โดยมองว่าพื้นที่ของธรรมชาติที่ “มีแต่ภาพที่สงบเงียบเยือกเย็น ถ้าแม้จะเป็นภาพของความรักก็เป็นภาพของความรักที่ดูดีมีแนวโน้ม เต็มไปด้วยความจริงและความละเอียด สุขุม ไม่ใช่ความรักที่ร้อนแรงไปด้วยแจ๊สส์ ควันบุทรี แอลกอฮอล์ ฯลฯ อย่างที่เราพบในเชียงใหม่”⁶²

พื้นที่ในการแสดงบทบาทของระพีรินทร์ในด้านความรักหรือความสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติ จึงแตกต่างจากในกรณีของวิวัฒน์หรือเสนีย์ เนื่องจากระพีรินทร์แสดงบทบาทของผู้ชายที่อ่อนโยนผ่านบรรยากาศของธรรมชาติที่บริสุทธิ์ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าตนมีรสนิยมในการแสดงลักษณะของผู้ชายที่มีอารมณ์อันละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของผู้หญิง ดังเช่นในฉากหนึ่งซึ่งระพีรินทร์ได้ปลีกตัวออกมากับวารยาเพียงสองคนในยามค่ำคืนกลางแสงจันทร์ ในช่วงเวลานี้ระพีรินทร์กับวารยามีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งขึ้นกว่าเมื่อเจอกันครั้งแรก ดังที่ระพีรินทร์บรรยายว่า “วารยาเดินเคียงข้างไปกับข้าพเจ้าโดยมิได้พูดว่าอะไร หล่อนสอดแขนเกี่ยวกับข้าพเจ้าด้วยกิริยาอันสนิทสนมเป็นกันเอง ขณะที่ลงบันไดหินตรงไปยังชานน้ำ เราผ่านดงสนซึ่งบังแสงเดือนแทบมืด ทำให้ต้องค่อย ๆ เดินเพราะค่อนข้างจะมีต วารยาจับแขนข้าพเจ้าแน่นด้วยมีหินตะปุ่มตะป่ำมาก”⁶³ บรรยากาศที่มืดและตึกสกัดท่ามกลางธรรมชาติได้สร้างบรรยากาศซึ่งสงบและปลอดภัยผู้คนได้เอื้อให้ระพีรินทร์แสดงบทบาทของผู้ชายที่ให้ความเชื่อมั่นให้แก่วารยา ในอีกด้านหนึ่งการสร้างบรรยากาศดังกล่าวคล้ายกับการสร้างลักษณะแฟนตาซีที่เติมเต็มให้ผู้ชายเพื่อเรียกความเชื่อมั่นในด้านความสัมพันธ์กับผู้หญิง ดังจะเห็นว่าการเดินเคียงคู่กันไปกับวารยามักถูกเปรียบเสมือนว่าเป็น “อารมณ์อันเคลิ้มฝัน” ของระพีรินทร์

แม้ว่าปมปัญหาของระพีรินทร์มิได้เกิดจากความผิดหวังในรัก แต่ในบทบาทของนักท่องเที่ยงที่เดินทางมาพักผ่อนในพื้นที่ของชนบทได้เอื้อให้ระพีรินทร์นำเสนอมิติทางด้านเพศของตนเองออกมา ระพีรินทร์แสดงความรู้สึกว่าดินแดนอันห่างไกลทำให้ผู้ชายเกิดความรู้สึกเปลี่ยวเหงา แม้จะมีคนรักซึ่งเป็นผู้หญิงไทยอยู่ในใจ แต่ความรู้สึกของผู้ชายยังมีความต้องการทางเพศ ดังที่บรรยายว่า

เธอทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่ แม้เมืองไทยจะอยู่ไกลแสนไกล—แม้
ประณตเพื่อนต่างเพศที่ข้าพเจ้าคุ้นเคยมาตั้งแต่สมัยเด็ก จะอยู่
ห่างออกไปนับเป็นระยะทางเกือบครึ่งโลก—แต่ข้าพเจ้าก็ยังรู้สึก

⁶² เรื่องเดียวกัน., หน้า 104.

⁶³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 116.

อบอุ่นในชีวิตจิตใจอย่างบอกไม่ถูก ท่านฟังข้าพเจ้าพูดเช่นนี้ คงจะคิดว่าระพิณทร์นี้เป็นเจ้าชู้ตัวเอก คอยเอาแต่ผู้หญิงเป็นผ้าห่มสำหรับตัว ถ้าท่านคิดเช่นนี้ ข้าพเจ้าก็อาจที่จะเคืองใจท่านไม่ เพราะสัญญาติผู้ชายมักจะเป็นเช่นนั้น จะเป็นเพราะธรรมชาติสร้างมาสำหรับผู้ให้การสืบพันธุ์หรือเพราะอะไร ข้าพเจ้าต้องขอยกให้ท่านผู้อ่านที่เป็นเพศชายตอบเอาเอง⁶⁴

เกาะกลางทะเลสาบคุนหมิงหูซึ่งปลอดภัยจากผู้คนและปลอดภัยจากข้อจำกัดทางสังคมจึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเอื้อให้ระพิณทร์ได้แสดงความรักและความสัมพันธ์กับวารยาได้ นอกจากนั้นพื้นที่ของธรรมชาติที่ตัดขาดและห่างไกลจากความเป็นจริงในลักษณะภาพของความฝันยังเป็นส่วนสนับสนุนให้ระพิณทร์อ้างได้ว่าเป็นสัญญาตญาณของผู้ชายที่จะแสดงธรรมชาติของความเป็นชายในบรรยากาศดังกล่าว ลักษณะการสร้างพื้นที่เช่นนี้คล้ายกับเรื่องเล่าของวิตต์เมื่อไปท่องเที่ยวในชนบทเมืองปาเล็นปีนอนกับคิตานีผู้หญิงพื้นเมือง แม้ว่าลักษณะของการนำเสนอภาพผู้หญิงอย่างวารยาจะแตกต่างออกไป กล่าวคือไม่ได้นำเสนอภาพของวารยาในลักษณะยั่วยวนทางเพศ แต่มีลักษณะร่วมกันคือนำเสนอพื้นที่ธรรมชาติที่โรแมนติกหรือมีภาพฝันในเชิงแฟนตาซีเพื่อเอื้อให้ตัวละครชายได้แสดงมิติทางเพศของตนเองผ่านบทบาทของนักท่องเที่ยวหรือช่วงเวลาของการพักผ่อน

นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวท่ามกลางธรรมชาติในชนบทแล้ว สถานบันเทิงยามราตรีในเมือง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร หรือสถานเต้นรำยังทำให้ระพิณทร์มีโอกาสพบกับตัวละครคือ “ซูซี่หวาง” ซึ่งเคยเป็นนางบำเรอให้กับนายพลขุนศึกที่เคยเรืองอำนาจในยุคหนึ่ง ระพิณทร์ต้องการทำความรู้จักซูซี่หวางเพื่อสอบถามเรื่องราวชีวิตของนายพลขุนศึกคนนั้น ระพิณทร์พบปะกับซูซี่หวางตามสถานบันเทิงเหล่านี้หลายครั้งจนได้มีโอกาสพูดคุยกับเธอ เมื่อซูซี่หวางไว้วางใจระพิณทร์ จึงให้เขาตามกลับไปซักถามเธอที่บ้านในคืนดึกสงัดคืนหนึ่ง ภายในบ้านของซูซี่หวางนำเสนอผ่านห้องรับแขกในลักษณะพื้นที่ส่วนตัวที่ตัดขาดออกจากโลกภายนอกและไร้ผู้คนคล้ายกับพื้นที่เกาะกลางทะเลสาบคุนหมิงหู อย่างไรก็ตามในพื้นที่ห้องรับแขกกลับมีทุกสิ่งทุกอย่างตรงกันข้ามกับภาพพื้นที่ธรรมชาติ ดังที่บรรยายว่า “ห้องนั้นตกแต่งไว้อย่างหรู มีโซฟาหนังดำทันสมัย มีเก้าอี้ฉนวนสีเขียวแก่ทำด้วยหนังล้วน มีภาพสีน้ำมันขนาดใหญ่ตั้งอยู่เหนือเตาผิง [...] พื้นปูด้วยพรมสีเขียวอ่อนของยี่ห้อเฮรินส์แห่งถนนหวางฝูจิ่ง ซึ่งมีชื่อทั่วประเทศ ห้องนี้ทุกอย่างแต่งแบบฝรั่ง ไม่มีอะไรเหมือนบ้านคนจีนทั่วไป”⁶⁵ พื้นที่ในห้องรับแขกของซูซี่หวางจึงเต็มไปด้วยความเป็นสมัยใหม่ที่ถูก

⁶⁴ สด กุระมะโรทิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 3 ผู้เสียสละ*. หน้า 45.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 134.

ประดิษฐ์ขึ้นแตกต่างจากภาพความเป็นธรรมชาติที่ทะเลสาบ ทว่าบรรยากาศยามค่ำคืนในห้องรับแขกได้สร้างความรู้สึกแปลกที่อันนำไปสู่ความรู้สึกทางกามารมณ์ให้กับระพินทร์ โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่ห้องรับแขกถูกทำให้กลายเป็น “แบบฝรั่ง” โดยนัยหนึ่งการสร้างพื้นที่ให้กลายเป็นแบบตะวันตกที่ระพินทร์มองว่าเป็นภาพแทนของเสรีภาพในเรื่องเซ็กซ์ ดังเช่นพื้นที่ของเมืองเซียงไฮ้ที่ระพินทร์เคยเปรียบเปรยว่าเต็มไปด้วยหนุ่มสาวที่มีความรักที่เร้าร้อนและฉาบฉวย พื้นที่ในห้องรับแขกที่ถูกทำให้กลายเป็นตะวันตกจึงมีลักษณะเป็นฝ่ายกระตุ้นเร้าความรู้สึกทางเพศของระพินทร์มากกว่าระพินทร์จะรู้สึกขึ้นเอง ดังจะสังเกตได้จากการสนทนาระหว่างระพินทร์กับซูซีหวางที่ใช้ทั้งวาจาและท่าทางในเชิงอีโรติก นอกจากนั้นผู้หญิงอย่างซูซีหวางยังพูดจาเย้ายวนระพินทร์เสมอ ซึ่งระพินทร์เข้าใจถึงการยั่ววนของซูซีหวางจนทำให้เขา “รู้สึกหวิววาบในหัวใจชอบกล”⁶⁶ บทบาทของระพินทร์ในพื้นที่ห้องรับแขกจึงแตกต่างจากพื้นที่เกาะกลางทะเลสาบคุ่นหมิงหูเนื่องจากในพื้นที่ห้องรับแขกไม่ได้นำเสนอภาพของระพินทร์ในบทบาทผู้ชายที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้หญิง แต่กลายเป็นผู้ชายที่ไม่มั่นใจในตัวเองและหวั่นไหวไปกับอารมณ์ปรารถนาทางเพศอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี ทั้งเกาะกลางทะเลสาบคุ่นหมิงหูและในห้องรับแขกของซูซีหวางต่างก็ถูกสร้างขึ้นมามีลักษณะร่วมกันคือเป็นพื้นที่ซึ่งถูกตัดขาดออกจากโลกภายนอก โดยนัยหนึ่งคือพื้นที่ซึ่งปลอดจากข้อจำกัดทางสังคมซึ่งเอื้อให้ระพินทร์ได้แสดงบทบาททางเพศของตนได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้แม้พื้นที่ห้องรับแขกนำเสนอให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นชายทางด้านบทบาททางเพศแล้ว การนำเสนอลักษณะของพื้นที่ที่แตกต่างกันยังทำให้เห็นลักษณะความเป็นชายแตกต่างกันไปตามพื้นที่ด้วย ดังเช่นการแสดงความรักและความสัมพันธ์กับวารยาท่ามกลางธรรมชาติอันงดงามในคืนอันดึกสงัดทำให้ระพินทร์เป็นผู้ชายอ่อนโยน โรแมนติก และเป็นผู้สร้างความเชื่อมั่นให้กับวารยา ขณะที่ในห้องรับแขกของบ้านซูซีหวางซึ่งตกแต่งอย่างทันสมัยแบบตะวันตก กลับกลายเป็นพื้นที่ซึ่งทำให้ระพินทร์กลายเป็นผู้ชายที่ไร้ความเชื่อมั่นและสั่นไหวทางอารมณ์

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 135.

3.2.3 ต่างแดน: ความเป็นอื่น ความเป็นเรา และความเป็นชาย

ลักษณะสำคัญที่ปรากฏในไพรชนิยายไทยคือ เมื่อตัวละครชายเดินทางไปเผชิญหน้ากับความแปลกถิ่นโดยเฉพาะในมิติทางพื้นที่ทำให้ตัวละครชายเกิดกระบวนการคิดทบทวนและไตร่ตรองต่อสถานที่ต่างแดนด้วยการสร้างภาพต่างแดนให้แตกต่างจากบ้านเกิดในลักษณะภาพลักษณ์ตายตัว กระบวนการดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องจากตัวละครชายใช้ชีวิตอยู่ในต่างแดนเป็นระยะเวลาอันนานทำให้ตัวละครชายอยู่ในภาวะโหยหาบ้านเกิดของตนเอง นอกจากนี้สถานที่ต่างแดนปรากฏลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างจากความเป็นไทย ดังนั้นสถานที่ต่างแดนจึงถูกขบขันด้านความเป็นอื่นทั้งทางกายภาพและวัฒนธรรมประเพณีเพื่อนำความเป็นอื่นมาใช้ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย กระบวนการสร้างความเป็นอื่นสัมพันธ์กับการสร้างพื้นที่ให้กลายเป็นเพศ กล่าวคือ ตัวละครชายมักเชื่อมโยงพื้นที่ต่างแดนเข้ากับความเป็นหญิงหรือเพศหญิง ขณะที่ความเป็นไทยมีคุณสมบัติที่ผูกโยงกับความเป็นชาย ดังนั้นกระบวนการสร้างความเป็นอื่นที่สัมพันธ์กับเพศสภาพดังกล่าวจึงเผยให้เห็นสำนึกเรื่องชาติที่ผูกโยงกับความเป็นชาย

3.2.3.1 ปักกิ่ง: ภาพลักษณ์ตายตัวของเมืองจีนที่แตกต่างจากความเป็นไทย

ดังที่ได้วิเคราะห์ว่าเมืองจีนใน *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* มักถูกนำเสนอพื้นที่ในลักษณะของเมืองที่เต็มไปด้วยภัยธรรมชาติและภัยการเมืองซึ่งนำเสนอโดยนัยว่าเป็นบททดสอบให้ระพีรินทร์ได้พิสูจน์ความสามารถและความอดทนของตนเอง อย่างไรก็ตามการนำเสนอเมืองจีนในไพรชนิยายชุดนี้ยังมีนัยของการสร้างพื้นที่เพื่อแสดงถึงความแปลกและแตกต่างจากเมืองไทย ดังจะเห็นว่าระพีรินทร์แสดงความรู้สึกตั้งแต่ครั้งแรกไปถึงเมืองจีนว่าได้สร้างความตื่นเต้นเนื่องจากจะได้เห็น “ความผิดแปลกแตกต่างไปจากบ้านเกิดเมืองนอน”⁶⁷ ทั้งจากภัยธรรมชาติและภัยทางการเมือง ระพีรินทร์เปรียบเทียบว่าเมืองไทยไม่มีลักษณะดังกล่าว

ในเมืองไทยเราไม่มีน้ำท่วมคนตายลอยเป็นแพ ไม่มีเรื่องข้าวยาก
หมาแพง เรื่องแผ่นดินไหวแถมแถมเป็นระแหง คนอดข้าวตาย
เป็นเรือนแสนเรือนหมื่น นี่คือเมืองไทย—เมืองพระพุทธศาสนาที่มี
ความสงบร่มเย็น ข้าพเจ้าจากเมืองไปด้วยความรู้สึกอย่างนี้ และ
ช่วยไม่ได้ที่ข้าพเจ้าจะต้องรู้สึกอย่างนี้ เพราะข้าพเจ้าเป็นคนไทยที่

⁶⁷ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 7-8.

มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทยอย่างที่คนไทยผู้รักชาติทุกคน
จะพึงภูมิใจได้⁶⁸

การแสดงความรู้สึกของระพินทร์ทำให้เห็นนัยยะของการสร้างพื้นที่ในสองประเด็น ประเด็นแรกคือ การนำเสนอภาพของเมืองจีนก่อนออกเดินทางที่ระพินทร์ถูกสร้างการรับรู้มาก่อนจากเมืองไทย แม้ว่าการเดินทางมาเมืองจีนครั้งแรกทำให้เขาตื่นตื่นและแปลกประหลาด แต่ภาพของเมืองจีนในด้านของภัยธรรมชาติและภัยการเมืองได้ถูกประกอบสร้างมาแล้วผ่านตัวบทวรรณกรรมดังที่เขาอ้างว่าได้เคยอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองจีนจากนวนิยายของเพิร์ล เอส บัค (Pearl S. Buck) ซึ่ง “ได้วาดภาพธรรมชาติภัยเวลาแล้งจัดไว้อย่างตรงต่อความจริงทุกประการ”⁶⁹ การนำเสนอภาพของเมืองจีนในลักษณะภาพลักษณ์ตายตัวที่ผ่านการรับรู้ก่อนออกเดินทางทำให้ระพินทร์นำภาพนั้นเพื่อมายืนยันกับภาพของเมืองไทยหรือสถานที่ในเมืองไทยได้

การนำเสนอภาพเมืองจีนที่แตกต่างหรือตรงกันข้ามกับเมืองไทยยังสื่อให้เห็นการโยกย้ายบ้านเกิดของระพินทร์ เนื่องจากการใช้ชีวิตในต่างแดนเป็นเวลายาวนานทำให้ระพินทร์หวงรำลึกถึงบ้าน บ้านหรือเมืองไทยที่ระพินทร์สร้างขึ้นเป็นบ้านในความทรงจำ ดังที่กาบริเอเลอ ชวาบ (Gabriele Schwab) อธิบายว่าเมื่อคนออกเดินทางไปยังต่างถิ่นมักจะนำพากรอบการมองเมืองต่างแดนในเชิงแฟนตาซีติดตัวไปด้วย ซึ่งกรอบการมองดังกล่าวอาจได้รับมาจากหนังสือ โทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ การไปเผชิญหน้ากับสถานที่ต่างถิ่นจึงมีการนำภาพสถานที่ซึ่งเคยรับรู้ในอดีตมาช่วยในการอธิบาย ในแง่หนึ่งการนำภาพการรับรู้สถานที่ในอดีตมาใช้ในการประกอบสร้างพื้นที่ทำให้นักเดินทางได้รื้อฟื้นเหตุการณ์ในอดีต ในช่วงเวลาที่เคยอยู่บ้านเกิดซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เคยรับรู้สถานที่ต่างแดนผ่านตัวบทวรรณกรรมหรือภาพยนตร์ ดังนั้น สถานที่ต่างแดนนอกจากสะท้อนให้เห็นการรับรู้ของนักเดินทางแล้ว ยังเป็นตัวกระตุ้นเร้าให้นักเดินทางย้อนกลับมาคิดถึงบ้านในเชิงจินตนาการของตนเองด้วย⁷⁰ ดังเช่นที่ระพินทร์ได้นำพากรอบการมองเมืองจีนมาจากนวนิยายและ

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 7.

⁶⁹ สด คุรุเมโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราวพสกยา*. หน้า 154.

⁷⁰ ดังที่ชวาบเล่าว่าเมื่อมีโอกาสเดินทางจากเยอรมันไปแคลิฟอร์เนีย ชวาบได้มีโอกาสไปฮอลลีวูดทำให้นักถึงภาพยนตร์สืบสวนสอบสวนชุด *77 Sunset Strip* เมื่อครั้งที่ได้ดูตอนเป็นเด็ก และอีกครั้งเมื่อได้มีโอกาสไปไชน่าทาวน์ในทันทีนั้นชวาบจึงนึกถึงบ้านซึ่งเป็นบ้านในจินตนาการที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสถานที่ต่างแดนนั้นไปกระตุ้นเร้าให้นักถึงช่วงเวลาเยาว์วัย ดังที่กล่าวว่า “Suddenly I felt at home; but ‘home’ was imaginary homeland created by the cultural objects of my youth that had become part of my inner world. I had a related experience during my first visit to Chinatown, which I couldn’t but see through the eyes of Roman Polanski’s *Chinatown*, which was a cult film among intellectuals in Germany when I was in my twenties.” Gabriele Schwab, *Imaginary Ethnographies: Literature, Culture and Subjectivity* (New York: Columbia University Press, 2012). pp. 47-48.

บทความในหน้าหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอภาพของเมืองจีนในด้านของความมอดอวยจากภัยธรรมชาติ และภัยการเมือง ได้ไปกระตุ้นเร้าให้ระพิณทร์ระลึกถึงช่วงเวลาที่มีความสุขเมื่อครั้งอยู่กรุงเทพฯ ว่า “ข้าพเจ้านึกถึงความสุขเก่า ๆ ที่กรุงเทพฯ—ความสุขที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ที่สนามฟุตบอลที่ ‘ห้องยิม’ หลังตึกแมนนฤมิตร เหตุการณ์เหล่านี้ก็เป็นความหลังอีกฉากหนึ่งซึ่งไม่เคยเลือนหายไปจากความทรงจำ เป็นความหลังที่บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากราคี ข้าพเจ้าคิดว่าหัวใจของเด็กเป็นหัวใจที่สะอาดหมดจดอย่างที่สุด”⁷¹ ในแง่หนึ่ง ภาพของเมืองจีนที่ระพิณทร์พบเจอมาด้วยตัวเอง กับภาพของเมืองจีนที่เคยรับรู้มาจากรวมกรรรมหรือในบทความจากเมืองไทยได้ซ้อนทับกันจนไปกระตุ้นเร้าให้ระพิณทร์คิดถึงบ้านที่เมืองไทยหรือย้อนกลับไปในวัยเด็กของตนเอง ดังนั้น ความแปลกถิ่นจึงมิได้สร้างให้เกิดความแปลกแยก ทว่ากลับสร้างความรู้สึกคุ้นเคยหรือกระตุ้นเร้าภาพที่คุ้นเคยเมื่อครั้งที่อยู่บ้านเกิด ในแง่นี้ความเป็นอื่นของพื้นที่ในต่างแดนจึงย้อนกลับมาสร้างความเป็นตัวเราหรือความเป็นเราให้ชัดเจนและเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นความรู้สึกแปลกถิ่นยังมีนัยของการสร้างตัวตนให้กับระพิณทร์ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการนำอุดมการณ์ความเป็นชาติไทยเข้ามาใช้ในการนำเสนอผ่านภาพของเมืองจีนที่แตกต่างจากเมืองไทย กล่าวคือ การประกอบสร้างเมืองจีนที่แตกต่างจากเมืองไทยในแบบชั่วคราว ชำมาทำให้ระพิณทร์มองเห็นตนเองในฐานะของคนไทย โดยให้ภาพว่าเมืองจีนมีทั้งภัยธรรมชาติและภัยการเมือง ขณะที่เมืองไทยมีความสงบร่มเย็นและความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ระพิณทร์ยังใช้ตัวละครอื่นในการนำเสนอคุณลักษณะของคนไทยเมื่อเปรียบเทียบกับคนต่างชาติน่าว่า “คนไทยมีประสาทไวมาก ไหวตัวได้เร็วกว่าจีน มีความทรหดอดทนดี มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว รักเกียรติยศยิ่งกว่าชีวิต”⁷² หากพิจารณาแง่มุมทางเพศสภาพ คุณลักษณะของคนไทยที่ระพิณทร์รับมาผ่านการสร้างภาพลักษณ์ตายตัว คือลักษณะของคนไทยที่มีความเป็นชายอยู่สูง หรือเป็นการทำให้ความเป็นไทยคือความเป็นชาย อาทิ ความอดทน กล้าหาญ และรักเกียรติยศ ลักษณะของคนไทยหรือความเป็นไทยจึงเชื่อมโยงกับความเป็นชาย (masculinized Thai) ระพิณทร์ดึงคุณสมบัติเหล่านี้ออกมาได้ เป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างภาพของเมืองจีนในลักษณะตรงข้ามกับเมืองไทย กลายเป็นภาวะคู่ตรงข้ามที่ปรากฏให้เห็น เช่น ความมอดอวยยากจน ความวุ่นวายทางการเมือง และภาวะของสงครามของเมืองจีน เป็นต้น ในแง่นี้เมืองจีนจึงมีสถานะที่ด้อยกว่าเมืองไทยมีความอ่อนแอ ผันผวน หรือตกเป็นฝ่ายที่ต้องการความช่วยเหลือโดยนัยหนึ่งภาพของเมืองจีนจึงมีลักษณะของผู้หญิง (feminized China) ขณะที่เมืองไทยมีลักษณะของความเป็นชาย กระบวนการสร้างภาพของเมืองจีนและเมืองไทยให้กลายเป็นเพศดังกล่าวจึงเผยให้เห็นอุดมการณ์ชาตินิยมที่

⁷¹ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราชนพศกยา*. หน้า 21.

⁷² สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 86.

เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ทางเพศ ระพีพันธ์เชื่อมโยงอัตลักษณ์ของตนเองเข้ากับความเป็นคนไทย โดยที่คุณลักษณะของความเป็นคนไทยมีคุณลักษณะของความเป็นชาย

3.2.3.2 ฮาร์บิน: เมืองที่กระตุ้นเราให้สำนึกถึงความเป็นชายในแบบ “ลูกแม่น้ำเจ้าพระยา”

ไพรัชนิยายไทยที่ศึกษาส่วนมากมักเขียนขึ้นเป็นช่วงเวลาระหว่างของสงคราม ทั้งสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งเกิดขึ้นระหว่างไพรัชนิยายกลุ่มนี้ตีพิมพ์และสงครามที่เกิดขึ้นภายในเนื้อเรื่องซึ่งตัวละครเอกชายได้ไปเผชิญ ภาวะสงครามกลายเป็นบททดสอบและพิสูจน์ความเป็นชายของตัวละคร นอกจากนั้นภาวะสงครามก่อให้เกิดความรู้สึกวิตกกังวลถึงความไม่มั่นคงต่อสถานะของตนเอง ทำให้ตัวละครเอกชายพยายามที่จะนิยามตนเองผ่านความเป็นคนไทย ทั้งนี้ลักษณะร่วมกันของอุดมการณ์ความเป็นชาติและอุดมการณ์ความเป็นชายมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ตัวละครเอกชายอาจใช้ประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของชาติไทยนำมาประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตน ขณะเดียวกัน บุคลิกลักษณะของตัวละครเอกชายไทยที่เข้มแข็ง มีเกียรติ กล้าหาญ หรือรักษาหน้าที่ถูกนำมาใช้เป็นภาพแทนของชาติด้วย ดังที่เนเจลอธิบายว่า

[...] the culture of nationalism is constructed to emphasize and resonate with masculine cultural themes. Terms such as honor, patriotism, cowardice, bravery, and duty are hard to distinguish as either nationalistic or masculinist since they seem so thoroughly tied both to the nation and to manhood.⁷³

ความเป็นชายและความเป็นชาติจึงมีส่วนสัมพันธ์และส่งเสริมกันในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ใน *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์นำเสนอภาพความเป็นชายที่เชื่อมโยงกับสำนึกความเป็นชาติไว้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการนำเสนอภาพความเป็นคนไทยในเรื่องเล่าของระพีพันธ์ กล่าวคือ การนำเสนอภาพเมืองฮาร์บินซึ่งมีลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากเมืองไทยอย่างสิ้นเชิง หลายครั้งนำเสนอว่าแปลกแยกจากสถานที่ต่างแดน

⁷³ Nagel, *Race, Ethnicity, and Sexuality: Intimate Intersection, Forbidden Frontiers*. p.160.

ในลักษณะของผู้ชายที่มีความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้างอันเกิดจากความรู้สึกพลัดถิ่นที่อยู่ เนื่องด้วยเสนีย์ไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมในเมืองฮาร์บินได้

ฉากที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเสนีย์แปลกแยกจากวัฒนธรรมต่างแดน คือการต้องดื่มเหล้าวอดก้าเมื่ออยู่ท่ามกลางชาวรัสเซีย ตามธรรมเนียมแล้ววอดก้าเป็นของมีค่าและเป็นสิ่งแสดงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างผู้ชาย ดังเช่นการดื่มสาเกของญี่ปุ่น หรือดื่มเหล้าโรงของไทย แม้ว่าเสนีย์ดื่มวอดก้าได้อย่างคล่องแคล่วเพียงใด แต่ก็ตระหนักไว้ว่า “ฉันหาได้กลายเป็นชาวรัสเซียไปเพราะการดื่มวอดก้าไม่”⁷⁴ นอกจากการดื่มแล้วการสวมใส่โอเวอร์โค้ทซึ่งเป็นเสื้อผ้าสำหรับเมืองหนาวยังสร้างความแปลกแยกให้กับเสนีย์ซึ่งเป็นคนเมืองร้อน ดังที่บรรยายว่า “มันเป็นความแปลกประหลาดอย่างหนึ่งสำหรับคนเมืองร้อนอย่างฉัน ที่ได้พบภาพตัวเองใส่โอเวอร์โค้ทรุ่มร่ามมีหิมะติดขาวบนไหล่และหมวก”⁷⁵ หรือในอีกฉากหนึ่งคือฉากเดินรำกับมาเนียหญิงสาวชาวรัสเซียที่อพยพมาอยู่ในเขตฮาร์บิน และแม้ว่าเสนีย์จะเดินรำไปกับมาเนียได้อย่างสอดประสานดังที่บรรยายว่า “ฉันพามาเนียลอยวนเวียนไปบนพื้นด้วยจังหวะอันนุ่มนวล”⁷⁶ หรือ “เรารู้สึกคล้ายกับได้ล่องลอยไปเหนือพื้นดิน”⁷⁷ หรือ “กายของเราหมุนไปพร้อมกับหัวใจที่หมุนตัวอยู่ด้วยแรงของความระเริงใจ”⁷⁸ หากพิจารณาในมิติทางเพศอาจแสดงให้เห็นการแสดงบทบาทของผู้ชาย แต่ในเชิงวัฒนธรรมแล้วกลับแสดงให้เห็นความไม่เข้ากันระหว่างตัวตนของฉันทับวัฒนธรรมอื่น เนื่องจากการเดินรำกลับเป็นตัวกระตุ้นเร้าให้ภายในของฉันทแปลกแยกและอ้างว้างมากขึ้นกว่าเดิมหลังจากงานเลี้ยงเลิกไปแล้วจนเกิดการเหม่อลอยและว้าวุ่นเพราะคิดถึงเมืองไทย

การไม่เป็นส่วนหนึ่งกับวัฒนธรรมในพื้นที่ถิ่นหรือเข้าไม่ได้กับสภาพอากาศของเมืองหนาวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นโดยรู้ตัวและสร้างขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยนัยแล้วเสนีย์กำลังแสดงบทบาทของผู้ที่มีอำนาจในการจัดการพื้นที่แห่งความเป็นอื่น ด้วยการรักษาระยะกับความเป็นอื่นในพื้นที่ต่างแดน ดังที่เสนีย์แสดงความรู้สึกว่า “เรามีอะไรที่ผิดแผกแตกต่างกับเขามากมายเหลือเกิน เรามีอะไรบางอย่างของเราเอง อะไรบางอย่างที่เป็นศรัทธาอันมีมาแต่กำเนิด [...] มันแทรกอยู่ในสายเลือด ขน หนัง หลอดโลหิตอยู่ทุกระยะที่ชีพจรเต้น”⁷⁹ ความเป็นอื่นจึงกระตุ้นเร้าให้เสนีย์เกิดการเปรียบเทียบกับอัตลักษณ์ของตนเอง ด้วยการหันมาทบทวนในด้านของความ

⁷⁴ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้อ*. หน้า 43.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 62.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 72.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 73.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 73.

⁷⁹ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*. หน้า 122.

เป็นคนไทยซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เนื่องจากความเป็นไทยอยู่ภายในเลือดเนื้อและร่างกายของ “ลูกแม่น้ำเจ้าพระยา” ดังนั้น การนำเสนอความเป็นอื่นในเมืองฮาร์บินยิ่งทำให้เสนีย์มองเห็นและทบทวนต้นกำเนิดหรือรากเหง้าของตัวเองซึ่งคล้ายกับกรณีของระพินทร์ที่พยายามสร้างเพศให้กับความเป็นไทย (masculinized Thai) นั่นคือการดึงคุณสมบัติของความเป็นคนไทยมาผูกโยงกับความเป็นชายที่ทำให้เกียรติผู้หญิง ดังที่เสนีย์อธิบายภาพของผู้คนบนรถโดยสารที่เบียดเสียดว่า “ถ้าเป็นในเมืองไทยเธอจะไม่ต้องมายืนแฉวนไปอย่างนี้ เพราะจะมีคนให้ที่นั่งแก่สตรีเสมอ มันเป็นเรื่องจริงที่เดียวท่าน ในตะวันออกไกลนี้ ชาตินี้เป็นชาติที่ให้เกียรติแก่เพศหญิงมากที่สุด”⁸⁰ นอกจากนี้เสนีย์ยังโยงคุณสมบัติของความเป็นชายที่เสียสละให้แก่เพศหญิงเข้ากับชาติแล้ว เสนีย์ยังนำประวัติศาสตร์ของไทยมาเชื่อมโยงกับคุณสมบัติของความเป็นชายด้วย อาทิ วิถีกรรมการสู้รบของชาวบ้านบางระจันซึ่งเป็นบรรพบุรุษที่สืบทอดคุณสมบัติในด้าน “ความหยิ่งจองหอง ความทะนง ความรักเกียรติ และความกล้าหาญแห่งแรง แล้วจากสิ่งเหล่านี้ะลี ที่เป็นที่มาแห่งความสุภาพอ่อนโยน ความเมตตากรุณา การให้เกียรติแก่ผู้อ่อนแอกว่า และความเสียสละเพื่อผู้อื่นของเรา”⁸¹ คุณสมบัติของบรรพบุรุษแสดงถึงลักษณะของความเป็นชายอย่างเด่นชัด

การที่เสนีย์ดึงคุณสมบัติเหล่านี้ออกมาใช้เนื่องจากได้เห็นถึงผู้คนและวัฒนธรรมในเมืองฮาร์บินที่แตกต่างและแปลกแยกไปจากตนเอง โดยเฉพาะการนำเสนอภาพของเมืองฮาร์บินในแบบภาพลักษณ์ตายตัวที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับเมืองไทยหรือทำให้เมืองฮาร์บินกลายเป็นเมืองที่ไม่มีความเป็นชายหรือมีความบกพร่องในความเป็นชาย เช่น การไม่ให้เกียรติผู้หญิง หรือเป็นเมืองที่ถกฉวยหาผลประโยชน์จากผู้หญิง เป็นต้น ภาพเมืองฮาร์บินดังกล่าวจึงเป็นตัวเปรียบต่างกับความเป็นไทยและความเป็นคนไทยของตน ทำให้เสนีย์ยืนยันถึงอัตลักษณ์ความเป็นคนไทยของตนที่แตกต่างโดยผูกโยงตนเองกับความเป็นคนไทยซึ่งมีคุณลักษณะความเป็นชายที่ทำให้เกียรติผู้หญิงโดยนัยแล้วการสร้างความเป็นอื่นให้กับพื้นที่ต่างแดนจึงแฝงไว้ด้วยความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจ กล่าวคือ อัตลักษณ์ความเป็นชายของเสนีย์ผูกโยงกับความเป็นไทยที่มีลักษณะเหนือกว่าฮาร์บินซึ่งมีคุณลักษณะของผู้หญิงหรือมีความบกพร่องในความเป็นชาย นอกจากนั้นการสร้างความเป็นอื่นของเสนีย์จึงเผยให้เห็นสำนึกชาตินิยมในตัวตนของเสนีย์ด้วย

โดยสรุปแล้วการวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านพื้นที่ที่ทำให้เห็นว่าไพรชนิยานำเสนอพื้นที่ต่างแดนในความหมายที่แตกต่างกันออกไปในหลายลักษณะ ส่งผลให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นชายที่แตกต่างหลากหลายออกไปด้วย ดังเช่น ภาพของเมืองจีนและเมือง

⁸⁰ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้อ*. หน้า 116.

⁸¹ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*. หน้า 123.

ฮาร์บินที่น่าเสนอในด้านของเมืองที่เต็มไปด้วยภัยธรรมชาติ ภัยการเมือง และภัยสงครามเพื่อแสดงให้เห็นว่าทั้งสองเมืองเป็นดินแดนที่เป็นเสมือนทดสอบหรือพิสูจน์ความเป็นชายเพื่อให้ตัวละครชายได้แสดงความความอดทน ความกล้าหาญ ตลอดจนความสามารถทางการงาน ขณะเดียวกันพื้นที่ในต่างแดนซึ่งมีภัยอันตรายยังถูกขบขันเพื่อสื่อให้เห็นในด้านตรงกันข้ามที่แตกต่างกับเมืองไทย ในแง่พื้นที่ต่างแดนจึงเผยให้เห็นสำนึกความเป็นไทยที่ตัวละครชายผูกโยงเข้ากับตนเอง โดยที่ความเป็นไทยมีคุณลักษณะเดียวกับความเป็นชาย เช่น คนไทยกับการให้เกียรติผู้หญิง หรือคนไทยเป็นชาติที่กล้าหาญและรักศักดิ์ศรี เป็นต้น นอกจากนี้พื้นที่ในต่างแดนยังกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือพักผ่อน ตัวละครชายใช้พื้นที่ของการท่องเที่ยวเพื่อแสดงอัตลักษณ์ความเป็นชายในด้านเพศ เนื่องจากพื้นที่ในบ้านเกิดมีข้อจำกัดทางสังคมหรือเต็มไปด้วยอดีตที่ทำให้ตัวละครชายผิดหวังในความรัก สถานที่ท่องเที่ยวทั้งในชนบทและสถานบันเทิงยามราตรีในต่างแดนเปิดโอกาสให้ผู้ชายมีส่วนสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติ ทำให้ตัวละครได้รับการเติมเต็มด้านเพศของตนเอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าภาพของเมืองในไพรซ์นิยายมีความแตกต่างกันออกไป แต่จุดร่วมกันคือกระบวนการทบทวนและคิดสรรจากประสบการณ์ของตัวละครชายในการนำเสนอพื้นที่ต่างแดนซึ่งให้ความหมายที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการในการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายของตัวละคร ดังนั้นอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงประกอบสร้างขึ้นโดยสัมพันธ์กับการประกอบสร้างพื้นที่

3.3 การประกอบสร้างความเป็นชายผ่านความสัมพันธ์กับตัวละครอื่น

ไพรซ์นิยายไทยที่ศึกษาใช้ฉากต่างแดนในการดำเนินเรื่อง ดังนั้นตัวละครชายจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับตัวละครต่างชาติทั้งตัวละครต่างชาติชายและหญิง ดังจะเห็นว่าไพรซ์นิยายบางเรื่องนำเสนอเรื่องเล่าของตัวละครหญิงเป็นหลักหรือให้ตัวละครหญิงต่างชาติเป็นตัวละครเอก ตัวละครหญิงต่างชาติมีหลากหลายความหมาย ทั้งในฐานะคนรักหรือเพื่อนรักที่เติมเต็มความต้องการของตัวละครชายไทยได้ ขณะเดียวกันตัวละครหญิงต่างชาติอาจเป็นเพียงตัวเปรียบเทียบให้ตัวละครชายได้นึกถึงตัวละครหญิงคนไทยซึ่งเป็นคนรัก ตัวละครหญิงต่างชาติจึงเป็นเพียงอุปมาถึงขีดจำกัดของความแตกต่างทางเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครหญิงต่างชาติกับตัวละครชายไทยจึงไม่อาจลงเอยด้วยความสมหวัง นอกจากนั้นสาเหตุที่ทำให้ตัวละครชายไทยไม่อาจลงเอยกับตัวละครหญิงต่างชาติยังมีสาเหตุจากตัวละครหญิงต่างชาติมีความเป็นชาย เช่น ความมั่นใจในตัวเอง มีความอดทน กล้าหาญ เป็นต้น ตัวละครชายไทยจึงรู้สึกถูกคุกคามหรือไม่มั่นคงกับตนเอง ตัวละครหญิงในแง่จึงถูกสร้างให้มีอุปลักษณะเป็นเพียงกระจกที่ส่องสะท้อนตัวละครชาย

นอกจากตัวละครหญิงต่างชาติแล้ว ตัวละครชายต่างชาติมีส่วนในการประกอบสร้างความ เป็นชายให้กับตัวละครชายไทยผ่านสัมพันธภาพของผู้ชาย (male bonding) ด้วยการ นำเสนอเรื่องเล่าของตัวละครชายอื่น พันธะระหว่างผู้ชายแสดงให้เห็นทั้งความปรารถนา และความวิตกกังวลของตัวละครชายไทยต่อความเป็นชายในตัวละครต่างชาติ นอกจากนี้ ในโพธิ์ชนิยายไทยยังนำเสนอตัวละครชายไทยที่เดินทางมายังต่างแดนเพียงชั่วคราว แต่ตัวละครชายเหล่านี้กลายเป็นทั้งภาพแทนของความปรารถนาและเป็นคู่แข่งกับตัวละครเอกชาย ผู้เล่าเรื่องด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายไทยด้วยกันจึงมีส่วนประกอบสร้างความ เป็นชาย ทั้งใน ลักษณะความสัมพันธ์อันแนบแน่นและความสัมพันธ์แบบคู่แข่ง

3.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยกับผู้หญิงต่างชาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยกับตัวละครหญิงต่างชาติในโพธิ์ชนิยายไทยเกิดขึ้น หลากหลายรูปแบบ ตัวละครผู้หญิงต่างชาติเป็นทั้งวัตถุของความปรารถนาที่ตัวละครชายไทย ต้องการครอบครองและเติมเต็มความเป็นชายให้กับตนเอง เนื่องจากตัวละครชายไทยอาจ ขาดพร่องหรือผิดหวังด้านความรักจากผู้หญิงไทย ขณะเดียวกันผู้หญิงต่างชาติอาจเป็นเพียง ตัวเปรียบเทียบเพื่อให้ตัวละครชายไทยนึกถึงผู้หญิงไทยด้วย ในแง่นี้ผู้หญิงต่างชาติมีความ เป็นอื่นที่แตกต่างในมิติทางเพศ เชื้อชาติ และชาติพันธุ์ นอกจากนี้ผู้หญิงต่างชาติยังถูกนำเสนอว่ามี ลักษณะความเป็นชายทำให้ความสัมพันธ์กับตัวละครชายไทยเป็นไปในลักษณะของเพื่อน (ชาย) เนื่องจากความเป็นชายในตัวละครหญิงต่างชาติสร้างความไม่มั่นคงให้กับตัวละครชาย

3.3.1.1 ผู้หญิงต่างชาติกับการเป็นวัตถุแห่งความปรารถนา

ดังที่ได้วิเคราะห์ในหัวข้อการประกอบสร้างความ เป็นชายผ่านพื้นที่ในโพธิ์ชนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ของวิรัตน์ สุทรเสถียรที่แสดงให้เห็นว่า วิรัตน์แสดงบทบาทของนักท่องเที่ยวชายโดย เข้าไปยังพื้นที่ในชนบทอย่างป่าเลิ่นปินอนทำให้วิรัตน์ได้กลายเป็นผู้จ้องมองจิตตานี้ผู้หญิงพื้น เมืองใน ลักษณะเดียวกับการจ้องมองของนักเดินทางชาวตะวันตกซึ่งใช้ความรู้สึกแปลกถิ่นที่และลึกลับ ของป่าในการขบเน้นความรู้สึกเร้าอารมณ์ทางเพศให้กับตนเอง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาเนื้อหาของ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครทำให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วจิตตานี้มิได้ตกเป็นเพียงวัตถุแห่ง ความปรารถนาของวิรัตน์เท่านั้น ดังจะเห็นว่าลักษณะของจิตตานี้ที่เปิดเปลือยเสื้อผ้าและลงเล่นน้ำ ในลำธารเป็นความตั้งใจของเธอเอง ดังที่จิตตานี้ยังท้าทายวิรัตน์ว่า

“ทำไมเธอถึงเจ็บไป?” คิตานี้ถาม

“เพราะขณะนี้เป็นเวลาของการดู—ไม่ใช่พูด”

“ดูอะไร?” เอียงคอถาม

“ดูเข้าไปในความฝัน--”

คิตานี้ มารินา หัวเราะก๊ิก “ผู้หญิงไทยเขาเคยให้ความฝันกับเธอไหม?”⁸²

คิตานี้เลือกที่จะนำเสนอเรือนร่างของตนและยอมให้วิดต์จ้องมองโดยที่คิตานียังเทียบเคียงตนเองกับผู้หญิงไทยซึ่งแน่นอนว่าผู้หญิงไทยไม่อาจให้ “ความฝัน” หรือแสดงอาการยั่วยวนทางเพศได้เท่าเธอ คิตานี้ตระหนักดีว่าวิดต์ต้องการอะไรบนเรือนร่างของเธอ และคิตานี้เองก็รู้ว่าจะใช้เรือนร่างในการผูกสัมพันธ์กับวิดต์ให้แนบแน่นและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การพิจารณามติของความสัมพันธ์จึงทำให้เห็นลักษณะของการตอบโต้ในตัวของคิตานี้ที่เปลี่ยนจากวัตถุแห่งความปรารถนาเป็นการสร้างตนเองให้เป็นวัตถุแห่งความปรารถนาด้วยความตั้งใจของเธอเอง ในแง่นี้คิตานี้จึงกลายเป็นผู้ที่มีอำนาจในการควบคุมวิดต์ผ่านการยั่วยวนของเรือนร่างตนเอง ในช่วงขณะหนึ่งจึงทำให้วิดต์รู้สึกถูกคุกคามจนตระหนักถึงคำเตือนว่า “เด็กหนุ่ม จงระวังผู้หญิงฟิลิปปินาให้จงหนัก—เดี๋ยวจะต้องแต่งงานกับเขา มันเป็นเรื่องจริง, นักเรียนไทยที่ได้มาเรียนในฟิลิปปินส์ต้องทำตนให้มีใจเข้มแข็ง หากไม่จะเหลวเป๋วเรียนไม่สำเร็จเด็ดขาดทีเดียว”⁸³ ภาพของผู้หญิงฟิลิปปินส์จึงกลายเป็นผู้หญิงที่มีทั้งรูปลักษณะที่ยั่วยวนน่าตื่นเต้นและน่าปรารถนา ขณะเดียวกันยังมีอันตรายซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็กหนุ่มด้วย

ในอีกฉากหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงพื้นเมืองชาวฟิลิปปินส์ตกเป็นวัตถุแห่งการจ้องมองของวิดต์ คือฉากที่วิดต์ได้ไปเยี่ยมเยียนบ้านของศิลปินชาวฟิลิปปินส์ชื่อ “ดุมเลา” ซึ่งเป็นนักวาดภาพให้กับห้างสรรพสินค้าเพื่อการโฆษณา โดยแนวภาพที่ดุมเลาถนัดในการวาดมากที่สุดคือ “ภาพของนางเปลือย, ป่าเขาลำน้ำ, ทิวทัศน์ไร่ นาสาโท, ภาพโฆษณามอเตอร์นิสติกอันพลิ้วเพรียวต่าง ๆ”⁸⁴ ในวันที่วิดต์ได้ไปที่บ้านดุมเลา ดุมเลากำลังมีการเตรียมที่จะวาดภาพเปลือยนางแบบที่ชื่อ “ลีน่า” วิดต์จึงมีโอกาสดูเบื้องหลังการวาดภาพตั้งแต่ลีน่าเริ่มเปลื้องเสื้อผ้าและทาน้ำมันลงบนตัว ตลอดจนสังเกตการวาดภาพเรือนร่างของลีน่าบนผืนผ้าใบ ความสัมพันธ์ของวิดต์กับลีน่าจึงกลายเป็นผู้จ้องมองและวัตถุแห่งการจ้องมอง แม้ว่าลักษณะของการจ้องมองในช่วงเวลานี้ไม่ได้สื่อถึงความเร้าอารมณ์ปรารถนาทางเพศ แต่เป็นความปรารถนาในชั้นเชิงของศิลปะ ผู้หญิงอย่างลีน่า

⁸² วิดต์ สุทธเสถียร, “ตระเวนมะนิลา,” ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิดต์ สุทธเสถียร*. หน้า 130.

⁸³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 129.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 155.

กลายเป็นวัตถุเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วลีน่าไม่ได้กลายเป็นแบบหรือเป็นวัตถุของแบบที่ถูกระทำ แต่ลีน่าแสดงให้เห็นว่าการมาเป็นแบบให้วาดเป็นความตั้งใจของเธอเอง เห็นได้จากลีน่าเปลื้องผ้าออกโดยไม่อายเพราะเธอมองว่านี่คืออาชีพ ดังที่เธอบอกกับวิตต์ว่า

“ท่านคงคิดว่าอาชีพนางแบบเป็นงาน ‘ไม่สะอาด’ สำหรับหญิง
กระมัง?” ลีน่าชายตาถาม

“อะไรทำให้หัวเล็ก ๆ ของเธอคิดเช่นนั้น?” ข้าพเจ้าย้อน

“อืม...เปล่า” หล่อนยานคาง “สงสัยที่ไล่เลียง”

“อ้าว, ก็เพราะอยากรู้ล่ะซี ถามจริง ๆ เถอะ ครั้งแรกที่เธอ
เปลือยร่างไม่รู้สึกกระดากบ้างหรือ?”

“เป็นบ้าง แต่แล้วก็ชิน”⁸⁵

ลีน่าแสดงให้เห็นว่าความเคยชินของเธอเกิดขึ้นจากการทำงานนางแบบเป็นอาชีพเพราะก่อนหน้านี้ ลีน่าผ่านงานมาหลากหลาย ทั้งเดินแบบและนักแสดง นอกจากนั้นเธอยังแสดงให้เห็นว่าอาชีพของเธอต้องฝึกฝนไม่ต่างจากอาชีพอื่น “พวกเราต้องฝึกหัดเดินตัวตรงให้แหล่มซ้อย ทั้ง ๆ ที่มีหนังสือปก
แข็งวางอยู่บนหัว เราต้องออกกำลังกายทุกเย็นเพื่อให้สมทรง มีการมีสชาชน้ำมันให้ผิวตึง”⁸⁶ สิ่ง
ที่ลีน่านำเสนอจึงเป็นการแสดงความเป็นมืออาชีพ ดังนั้น การทำให้เรือนร่างสวยงาม น่าเข้ายวน
เป็นไปด้วยความตั้งใจเพื่อสร้างความปรารถนาต่อผู้ชาย เนื่องจากเรือนร่างเป็นเครื่องมือในการหา
รายได้ การเปลือยเปล่าเสื้อผ้าเพื่อให้วาดภาพจึงไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเธอเป็นเพียงวัตถุจาก
การจ้องมองของวิตต์หรือของคุมเลา ในทางกลับกันเธอนำสถานภาพของการเป็นวัตถุแห่ง
การจ้องมองมาใช้ต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลตอบแทน

3.3.1.2 ผู้หญิงต่างชาติกับลักษณะความเป็นชาย

แม้ว่าตัวละครหญิงต่างชาติในไพรซ์นิยายบางเรื่องนำเสนอว่าเป็นสิ่งที่ตัวละครชายไทย
ปรารถนาจะเป็นคนรัก แต่ในท้ายที่สุดความสัมพันธ์ของตัวละครชายไทยกับตัวละครหญิงต่างชาติ
ก็ไม่อาจครองคู่กันในฐานะคู่รักหนุ่มสาวได้ สาเหตุเบื้องต้นที่ตัวละครชายไทยกล่าวอ้างคือข้อจำกัด
ทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรม หากวิเคราะห์ลึกลงไปแล้วความรักที่ไม่อาจลงเอยได้มาจาก
ตัวละครหญิงต่างชาติมีลักษณะของความเป็นชายที่เด่นชัด จนอาจทำให้ตัวละครผู้หญิงต่างชาติ

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 158.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 159

เปรียบเสมือนเป็นเพื่อน (ชาย) มากกว่าจะเป็นคนรัก ดังที่ตัวละครชายมักปฏิเสธความสัมพันธ์ต่อหญิงต่างชาติไปพร้อมกับแสดงความปรารถนา อากาการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าตัวละครผู้หญิงต่างชาติที่มีความเป็นชาย (phallic woman) ได้รับความรู้สึกของตัวละครชายไทยในระดับจิตใต้สำนึกซึ่งหวาดหวั่นต่อการคุกคามอำนาจของผู้ชาย⁸⁷ ตัวละครหญิงต่างชาติที่มีความเป็นชาย จึงถูกปฏิเสธความสัมพันธ์ในฐานะคนรัก ขณะเดียวกันตัวละครชายไทยพยายามจัดวางตัวละครหญิงต่างชาติให้เป็นเพียงเพื่อนรัก

ใน *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าตัวละครชายอย่างเสนีย์ได้แสดงความปรารถนาต่อผู้หญิงต่างชาติ เนื่องจากปมปัญหาสำคัญของเสนีย์คือการผิดหวังจากผู้หญิงไทย ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติมีส่วนชดเชยความปรารถนาของเสนีย์ในแง่นี้ได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้วิเคราะห์ในมิติทางพื้นที่สีแดงในเมืองเชียงใหม่และเมืองฮาร์บินที่ตอบสนองความปรารถนาทางเพศให้กับเสนีย์ไปแล้ว แต่เมื่อพิจารณาในมิติของความสัมพันธ์กับตัวละครหญิงต่างชาติโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับมานีทำให้เห็นว่าเสนีย์มักตกย้ำว่าไม่อาจรักกับมานีได้ หากพิจารณาโดยผิวเผินอาจมองเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้เสนีย์ไม่อาจรักหรือตกลงครองคู่กับมานีได้เป็นเพราะความแตกต่างทางเชื้อชาติ ดังที่เสนีย์กล่าวว่า “เป็นไปได้ที่เราจะคิดกันอย่างไรหญิงสาวชายหนุ่มที่ปราศจากพันธะใด ๆ ชาติ ผิ และศาสนา เราไม่มีอะไรเหมือนกันเลย”⁸⁸ นอกจากนี้เสนียังจินตนาการถึงการมี “เมียหม่อม” ของนักเรียนนอกในยุคก่อนว่า “อ้อ มันเป็นของโก้ในสมัยหนึ่ง มันเป็นเกียรติที่ทำให้ชีวิตสูงมากกว่าปริญญาบัตรของนักเรียนนอกหลายสิบเท่า แต่แล้วฉันก็พบว่าแทบทุกรายพบกับความอับปางในกลางคืน”⁸⁹ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เห็นว่าสิ่งที่เสนีย์ไม่อาจแต่งงานหรือครองคู่กับมานีได้เป็นเพราะข้อจำกัดทางทางเชื้อชาติ อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการที่มานีมีลักษณะของความเป็นชายจนเสนีย์ไม่อาจแสดงบทบาทความเป็นชายของตนได้ มานีถูกนำเสนอว่าเป็นผู้หญิงรัสเซียชาวซึ่งประกอบอาชีพนักหนังสือพิมพ์ บุคลิกลักษณะของมานีคือ

หล่อเป็นแบบของผู้หญิงแห่งความเยือกเย็น มีอารมณ์แจ่มใส
แต่ไม่คะนอง มานีไม่ชอบแต่งตัวอย่างผู้หญิงทั้งหลายควรจะ

⁸⁷ หากพิจารณาในเชิงจิตวิเคราะห์แล้วลักษณะของผู้หญิงที่มีความเป็นชายหรือมีสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชายมักสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงที่มีความเป็นชายมักจะก้าวร้าวหรือแสดงอำนาจในการครอบงำหรือครอบครอง และในเชิงอุปลักษณ์แล้วอาจมีแนวโน้มที่จะตอนผู้ชาย (*The Macmillian Dictionary of Psychology*, p.336.)

⁸⁸ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*, หน้า 86.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 111.

แต่ง มาเนียไม่เคยทาลิปสติค แม้แต่ในฤดูหนาวใบหน้าของเธอ มิได้รับการปรุ้งแต่งด้วยอะไรอื่นนอกจากความสะอาดเกลี้ยงเกลา ความเปล่งปลั่งเป็นน้ำนวลแห่งความสาว ความงามของเธอ อยู่ในลักษณะสง่า [...] มาเนียแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันเรียบ ๆ แต่ช่วยระบายความสงบสง่านั้นให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การมีอุดมคติชีวิตสูงนั้นมันทำให้บุคลิกลักษณะของคนเราแข็งแกร่ง ดื้อดึงถือดี และมองเห็นชีวิตเป็นของจริงจึงไม่น้อยเลย⁹⁰

บุคลิกของมาเนียที่เก็บงำความรู้สึก ไม่แต่งตัว มีนิสัยที่แข็งแกร่งและดื้อดึงได้สอดรับกับอาชีพนักหนังสือพิมพ์ของเธอยิ่งขับเน้นคุณลักษณะของความเป็นชาย ความสัมพันธ์ของเสนีย์และมาเนียจึงเป็นไปในลักษณะกึ่งเพื่อนรักที่สามารถเปิดเผยใจกันได้โดยลักษณะของเพื่อนชาย โดยเฉพาะการแบ่งปันความคิดเห็นกันในด้านของวิชาชีพนักหนังสือพิมพ์ มาเนียเชื่อว่าการเดินทางมีส่วนช่วยเหลือให้นักหนังสือพิมพ์มองเห็นโลกด้วยทัศนะกว้างไกล ทั้งที่การเดินทางยังถูกสงวนไว้สำหรับกิจกรรมของผู้ชาย ดังที่เสนีย์มองว่า “ออกจะเป็นของประหลาดพิเศษอยู่บ้างไม่ใช่หรือท่าน ที่ผู้หญิงสาวจะครองตัวอยู่โดดเดี่ยวเป็นอิสระและท่องเที่ยวไปจากเมืองต่อเมือง ประเทศต่อประเทศแต่ลำพังคนเดียว ชีวิตแบบนี้ควรจะเป็นของชายมากกว่า”⁹¹ การเดินทางไปด้วยภาระหน้าที่การงานของมาเนียจึงมีส่วนคล้ายกับหน้าที่การงานของเสนีย์ในฐานะนักข่าวต่างประเทศ มาเนียถูกยกระดับให้เทียบเท่ากับผู้ชายหรืออย่างน้อยมีลักษณะร่วมกับผู้ชายทั้งบุคลิกลักษณะทางกายภาพและอุดมคติในการทำงาน โดยนัยแล้วมาเนียจึงมีความเป็นชายที่เทียบเท่าได้กับเสนีย์ ดังนั้นหากเสนีย์สร้างความสัมพันธ์กับมาเนียต่อไปอาจทำให้เสนีย์ไม่สามารถแสดงบทบาทความเป็นชายต่อผู้หญิงที่มีความเป็นหญิงได้ ตลอดจนความเป็นชายของมาเนียอาจทำให้เสนีย์ไม่อาจสานสัมพันธ์ในแบบคนรักได้ในระยะยาว ดังนั้น เสนีย์จึงสร้างความสัมพันธ์กับมาเนียในแบบเพื่อน (ชาย) ซึ่งเป็นพันธะที่แนบแน่นมากกว่าความสัมพันธ์ในแบบคู่รักหรือคู่ครอง

เช่นเดียวกันใน *ปีกกิ่งนครแห่งความหลัง* ได้นำเสนอว่าตัวละครหญิงชาวรัสเซียอย่าง “วารยา” ซึ่งมีบทบาทหลักและมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับระพีพันธุ์ถูกจัดวางไว้เป็นเพียงเพื่อนเท่านั้น ระพีพันธุ์อ้างว่าการที่เขาไม่อาจรักวารยาได้เนื่องจาก “ข้าพเจ้ารู้ดีว่าจะรักวารยาไม่ได้ ที่รักไม่ได้ไม่ใช่เพราะว่าข้าพเจ้าไม่ชอบวารยา หรือรังเกียจความหลังของวารยา วารยาเป็นคนดีที่ข้าพเจ้าต้องการจะรัก แต่ข้าพเจ้าเป็นคนช่างคิด ความไม่เหมาะสมกันในเรื่องเชื้อชาติ เรื่อง

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 108.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 77.

ประเพณี เรื่องศาสนา ตลอดจนความรู้สึก อาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการร่วมชีวิตกันในเวลาข้างหน้าก็ได้”⁹² ข้อจำกัดทางกายภาพถูกอ้างถึงเนื่องจากเป็นข้อจำกัดที่เห็นได้อย่างชัดเจน ทว่าข้อจำกัดโดยนัยแล้วคือลักษณะความเป็นชายของวารยาที่ตีกรอบให้ความสัมพันธ์ของวารยากับระพินทร์เป็นไปแบบเพื่อน

วารยาถูกนำเสนอให้มีลักษณะของความเป็นชาย คือผู้หญิงที่เก็บงำความรู้สึกและควบคุมตนเอง ดังเช่นเมื่อวารยาพบว่าเหลียงคนรักเก่าชาวจีนของเธอไปเที่ยวกับผู้หญิงอื่น เมื่อวารยาเผชิญหน้ากับเหลียงเธอกลับแสดงอาการ “กิริยาอันเป็นปรกติ ไม่ตื่นทุกซักร้อนอย่างใด”⁹³ ขณะที่เหลียงตกอยู่ในอาการ “ประหม่าและจนตรอก”⁹⁴ แม้ว่าภายในความรู้สึกของวารยาจะเศร้าเสียใจ แต่เธอบอกกับระพินทร์ว่า “มีประโยชน์อะไรที่จะต้องแสดงความเศร้าให้คนอื่นแลเห็น ฉันไม่อยากจะพึ่งพาใครนอกจากตัวของฉันเอง”⁹⁵ วารยาจึงมีบุคลิกลักษณะของผู้หญิงที่เข้มแข็งซึ่งระพินทร์ยอมรับว่าเธอเป็นนักสู้ที่อดทนต่อความผิดหวังในชีวิต ความเป็นชายที่ปรากฏในตัวของวารยาจึงกำหนดกรอบความสัมพันธ์ให้ระพินทร์ระลึกเสมอว่าวารยาเป็นเพียงเพื่อน (ชาย) ที่มีพันธะระหว่างกันเช่นเดียวกับคู่ของเสนีย์กับมานีเอะ อย่างไรก็ตาม ความเป็นชายที่ปรากฏในตัวละครหญิงชาวต่างชาติไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์กับตัวละครชายเป็นไปในแบบเพื่อนเท่านั้น แต่ความเป็นชายของตัวละครหญิงต่างชาติยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะของคู่แข่งกันด้วย กล่าวคือ เมื่อตัวละครชายพบว่าตัวละครหญิงต่างชาติมีลักษณะของความเป็นชายที่เท่าเทียมกับตนเอง ทำให้ตัวละครชายจำต้องสร้างความชายที่เหนือกว่าเพื่อคงสถานะความเป็นชายของตนเองไว้

ใน *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* แสดงให้เห็นการช่วงชิงความเป็นชายของระพินทร์จากความสัมพันธ์กับวารยา ดังในฉากซึ่งเป็นเวลาวิกฤตในชีวิตของวารยา เนื่องจากสูญเสียทั้งคนรักชาวจีนและพ่อของเธอไป วารยาจึงพยายามฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหาชีวิต แต่ระพินทร์แอบเห็นว่าวารยากำลังหยิบปืนขึ้นเพื่อจะทำอัตวินิบาตกรรม ระพินทร์เล่าว่าเขาได้เข้าช่วยวารยาไว้ทันโดยกล่าวหาว่าการที่วารยาจะฆ่าตัวตายเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ โดยยืนยันอย่างชัดเจนว่า “ฉันต้องตั้งตัวเป็นองครักษ์ของเธอละ ฉันจะยอมให้เธอตายไม่ได้”⁹⁶ แม้ว่าระพินทร์เข้าปกป้องวารยาให้รอดพ้นจากความตายมาได้ แต่วารยาแสดงตนว่า “อย่าพูดถึงเรื่องตาย เธอดูหมิ่นฉัน ถ้าฉันพูด”⁹⁷ ในแง่หนึ่ง

⁹² สด ฐรมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราวเนฟลกายา*. หน้า 149-150.

⁹³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 74.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 74.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 78.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 115.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 115.

การที่วารยาไม่ยอมรับว่าตนเองจะฆ่าตัวตายเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยที่ไม่แสดงความอ่อนแอให้ใครเห็นซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าเธอไม่ได้ต้องการการปกป้องจากระพินทร์ อย่างไรก็ตาม การแสดงความเป็นชายของวารยาดังกล่าวได้ไปสั่นคลอนความเป็นชายที่มีในตัวของเธอ ระพินทร์ เนื่องจากระพินทร์ไม่อาจแสดงความเป็นชายในด้านของผู้ปกป้องหรือคุ้มครองผู้หญิงได้ ดังนั้น ระพินทร์มีความจำเป็นที่จะต้องช่วงชิงสถานะความเป็นชายของตนเองกลับมา ระพินทร์จึงต้องอ้างถึงการเป็น “องค์กร” ด้วยการพยายามอ่านใจของวารยาและสร้างภาพของวารยาในฐานะของผู้ที่สิ้นไร้ไม้ตอกและในด้านของความอ่อนแอ ดังที่บรรยายว่า “ข้าพเจ้าสะดุ้งใจที่เห็นแก้มทั้งสองของหล่อนอาบไปด้วยน้ำตา ความลับของวารยาได้กระจายออกแล้ว หล่อนได้พยายามเป็นใจแข็งบึกบึนต่อหน้าคนอื่น แต่บัดนี้หล่อนได้มาอยู่ต่อหน้าข้าพเจ้าโดยไม่รู้สีกตัว หล่อนกำลังปล่อยตัวปล่อยใจไปตามอารมณ์เศร้า ในที่สุดหล่อนเป็นผู้หญิงใจอ่อนคนหนึ่งเท่านั้นเอง”⁹⁸ ความเป็นชายที่ระพินทร์ช่วงชิงกลับมาในฐานะของผู้ปกป้องทำให้ในทางกลับกันสถานะของวารยากลับมามีความเป็นหญิงเมื่ออยู่ต่อหน้าระพินทร์ โดยที่วารยายอมรับว่า “นอกจากพ่อแล้ว ไม่มีใครล่วงรู้ความรู้สึกของฉันเลย ฉันไม่เคยเป็นคนอ่อนแอจนถึงกับจะยอมเปิดเผยความรู้สึกต่อใครง่าย ๆ แต่ต่อหน้าเธอ ฉันรู้สึกคล้ายอยู่กับสิ่งที่ไม่มีภัย อยู่กับผู้บริสุทธิ์ ซึ่งมีความเมตตากรุณา”⁹⁹ ดังนั้น ในท้ายที่สุดแม้วารยาแสดงความเป็นชายของตนเองเพียงใด แต่เมื่อวารยาได้เผชิญหน้ากับระพินทร์ทำให้เธอมีความเป็นหญิง เนื่องจากหากวารยายังแสดงความเป็นชายอาจทำให้ระพินทร์ไม่สามารถแสดงความเป็นชายของตนเองได้

เช่นเดียวกับตัวละครหญิงต่างชาติที่มีความเป็นชายอย่างมาเนียในไพรซ์ซินิยา *ชัยชนะของคนแพ้* ในฉากหนึ่งมาเนียถูกติดตามและถูกจับขังคุกโดยตำรวจในเมืองฮาร์บินเนื่องจากถูกเพ่งเล็งว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์หรือเป็น “ภัยต่อสังคม”¹⁰⁰ สถานะของมาเนียจึงกลายเป็นผู้ถูกลงโทษและช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ สถานการณ์ดังกล่าวได้เอื้อให้เสนีย์ได้แสดงความเป็นชายในฐานะของผู้ช่วยเหลือ ดังที่เสนีย์ช่วยเก็บความลับไว้แม้ว่าจะถูกตำรวจบุกเข้าที่พักเพื่อสอบสวนหาความจริง นอกจากนั้นเสนีย์ยังเดินทางไปคุกที่กักขังมาเนียเพื่อต้องการเยี่ยมเธอ เสนีย์พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้มาเนียปลอดภัย ในแง่หนึ่งเสนีย์จึงได้แสดงบทบาทของผู้คุ้มครองแม้ว่าจะมีภัยอันตรายก็ตาม ดังที่มาเนียสารภาพต่อมาว่า “สำหรับท่าน...เฮนี่ [เสนีย์] ท่านมีความสำคัญแก่ฉันเป็นพิเศษ เพราะท่านเป็นผู้ชายคนเดียวที่สามารถเข้าใจจิตใจฉันยิ่งกว่าผู้อื่น...”¹⁰¹ การที่ผู้หญิงอย่าง

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 108-109.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 82.

¹⁰⁰ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*, หน้า 129.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 129.

มาเนี่ยมีความเป็นชายมากอาจทำให้เสนี่ยีไม่อาจแสดงบทบาทความเป็นชายของตนได้ ดังนั้นมาเนี่ยจึงถูกทำให้อยู่ในฐานะของผู้หญิงที่ตกอยู่ในอันตรายหรือผู้หญิงที่ถูกกลั่นโหม่โดยสยบยอมต่อเสนี่ยีจึงมีส่วนช่วยเน้นให้เสนี่ยีได้แสดงความเป็นชายในฐานะของผู้ช่วยเหลือได้

การวิเคราะห์ตัวละครหญิงต่างชาติ ทั้งในกรณีของมาเนี่ยและวารยาในแง่มุมของความเป็นชาย ทำให้เห็นว่าลักษณะของความสัมพันธ์กับตัวละครชายไทยเป็นไปในลักษณะเพื่อน (ชาย) ตัวละครหญิงต่างชาติจึงไม่อาจเป็นคู่รักหรือคู่ครองของตัวละครชายไทยได้ ขณะเดียวกันความเป็นชายในตัวละครหญิงต่างชาติทำทลายความเป็นชายในตัวละครชายไทย ทำให้ตัวละครชายต้องช่วงชิงความเป็นชายของตนเองด้วยการนำเสนอให้ตัวละครหญิงต่างชาติมีสถานะของผู้หญิงที่เป็นภักย์หรือมีความอ่อนแอซึ่งเก็บซ่อนไว้เพื่อเอื้อให้ตัวละครชายได้แสดงบทบาทของผู้ช่วยเหลือหรือผู้ปกป้อง ในแง่หนึ่งความเป็นชายของตัวละครชายจะปรากฏขึ้นมาได้จึงต้องเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ความเป็นชายในตัวละครชายไทยมีลักษณะที่เหนือกว่าความเป็นชายที่ปรากฏในตัวละครหญิงต่างชาติ

3.3.2 สัมพันธภาพระหว่างตัวละครชายไทยกับตัวละครชายต่างชาติ

การใช้ชีวิตในต่างแดนของตัวละครชายไทย นอกจากสัมพันธ์กับตัวละครผู้หญิงต่างชาติแล้ว ตัวละครชายไทยยังเข้าไปสัมพันธ์กับตัวละครชายต่างชาติด้วย ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้แสดงให้เห็นนัยของความสัมพันธ์สองระดับ ระดับแรกคือการสร้างพันธะระหว่างผู้ชายที่แสดงว่าตัวละครชายไทยปรารถนาคุณสมบัติความเป็นชายที่มีอยู่ในตัวละครชายต่างชาติ ด้วยการนำเสนอถึงความสัมพันธ์แบบเพื่อนสนิทที่เข้าอกเข้าใจกัน ตัวละครชายไทยดึงคุณสมบัติของตัวละครชายชาวต่างชาติในด้านที่ดีผ่านเรื่องเล่ากึ่งชีวประวัติ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยกับตัวละครชายชาวต่างชาติไม่ได้ถูกนำเสนอให้เห็นความแน่นแฟ้นระหว่างผู้ชายเพียงอย่างเดียว ทว่าตัวละครชายชาวต่างชาติยังถูกสร้างภาพให้มีลักษณะคู่ตรงข้ามกับตัวละครชายไทย ดังเช่นการสร้างให้ตัวละครชายต่างชาติมีลักษณะของคนที่ยืดหยุ่น ไร้เกียรติ และพลัดถิ่น เพื่อนำเสนอด้านชั่วตรงข้ามกับตัวละครชายไทยซึ่งมีลักษณะของความเข้มแข็ง มีเกียรติ และมีชาติให้ยึดโยง ดังนั้นการสร้างพันธะระหว่างตัวละครชายไทยกับตัวละครชายต่างชาติในระดับที่สองคือ ความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามที่เผยให้เห็นความวิตกกังวลของตัวละครชายไทยต่อการขาดคุณสมบัติความเป็นชายของตัวละครชายต่างชาติ

3.3.2.1 ความปรารถนาคุณสมบัติความเป็นชายของตัวละครชายต่างชาติ

เมื่อตัวละครชายไทยใช้ชีวิตในต่างแดนทำให้มีโอกาสพบปะกับตัวละครชาวต่างชาติในแต่ละประเทศ ตัวละครชายไทยในไพรซ์นิยายที่ศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์กับตัวละครชายต่างชาติในระดับที่มีความสนิทสนมจนกลายเป็นเพื่อนกัน การใช้ชีวิตในต่างแดนจึงเปิดโอกาสให้ตัวละครชายไทยจินตนาการถึงคุณสมบัติความเป็นชายที่ตนปรารถนาผ่านความสัมพันธ์แบบเพื่อนชาย ดังที่ธอมป์สันกล่าวว่า “These frontier regions are typically constructed as male-only spaces, where men can form intense, homosocial bonds”¹⁰² ตัวละครชายไทยจึงนำเสนอเรื่องเล่าความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเพื่อนต่างชาติทั้งในระดับของเพื่อนคู่หูหรือเพื่อนคู่คิดที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตและอุดมคติระหว่างกัน นอกจากนี้ยังนำเสนอคุณสมบัติความเป็นชายบางประการของตัวละครชายต่างชาติเพื่อสื่อถึงความปรารถนาของตัวละครชายไทยที่มีต่อคุณสมบัติความเป็นชายของตัวละครชายต่างชาติ

¹⁰² Thomson, *Travel Writing*. p.177.

ใน *ตระเวนมะนิลา* วิตต์นำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับเพื่อนชาวฟิลิปปินส์ชื่อ “บัดดี พาดิเลีย” ซึ่งรู้จักกันผ่านครอบครัวชาวฟิลิปปินส์ที่วิทต์อาศัยอยู่ ซึ่งบัดดีเคยอาศัยอยู่กับครอบครัวนี้ก่อนออกไปเรียนการบิน จนสำเร็จการศึกษาได้ยศนายเรืออากาศตรีก็ได้กลับมาอยู่กับครอบครัวนี้เช่นเดิม วิตต์เล่าแต่เริ่มแรกรู้จักบัดดีว่า “มะมา” ผู้เป็นเจ้าของบ้านแนะนำให้รู้จักกัน ดังที่บรรยายความรู้สึกว่า “ความจริงข้าพเจ้าเป็นผู้ชอบอยู่ลำพัง แต่เมื่อได้เห็นหน้าและปราศรัยกับนักบินหนุ่มผู้นี้แล้วรู้สึกว่าคุณจะตากันตั้งแต่พูดประโยคแรก”¹⁰³ และเมื่อทั้งสองอาศัยอยู่ในห้องเดียวกันทำให้สนิทสนมกันจนกลายเป็นเพื่อนรัก วิตต์และบัดดีจึงทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกัน โดยเฉพาะการออกท่องเที่ยวยามราตรี อีกทั้งยังคอยปกป้องคุ้มกันในเวลาที่เกิดเหตุทะเลาะวิวาทกับนักเลงท้องถิ่นในเขตนิคมค้า ความสัมพันธ์ระหว่างวิทต์กับบัดดีจึงเป็นลักษณะของเพื่อนคู่หูที่สนิทสนมกันและยกย่องกันและกัน เนื่องจากบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยของบัดดีเข้ากันได้กับวิทต์

สุภาพบุรุษเลือดฟิลิปปิโนแท้ รูปร่างลำสันเอาการ ไม่ทะลึ่งดั่งดั่ง และใจคอกว้างขวางดั่งลำน้ำปาสิก ทั้งเนื้อทั้งตัวเขาก็มีแต่เพียงดวงใจอันประเสริฐ ยศนายเรืออากาศตรี พอร์ดคูเป “มือสอง” คนหนึ่ง—และกระเป่าใส่เสื้อผ้าใบใหญ่ใบเดียวเท่านั้นเอง เราต่างมีความเข้าใจกันและกันเป็นอันดี แม้ว่าเราจะเกิดกันคนละแผ่นดิน พุดกันคนละภาษา และ ฯลฯ บัดดีเป็นคนจน—ที่เกิดมาโดยไม่มีซ็อนทองอยู่ในปาก เกิดมาอย่างที่พระเจ้าปั้นเขาขึ้นมาจากผงคลีดิน! เขามีอุตสาหวิริยะอันเลิศล้ำ¹⁰⁴

การนำเสนอภาพของบัดดีในด้านของความเป็นชาย เช่น ความลำสันของร่างกาย ใจกว้าง และวิริยะอุตสาหะ โดยผูกโยงคุณสมบัติเหล่านี้เข้ากับความเป็นสุภาพบุรุษ “เลือดฟิลิปปิโนแท้” คือกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ผู้ชายพื้นเมืองให้มีลักษณะของความเป็นชายในอุดมคติ เป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างเพศให้ชาติพันธุ์ (racialized gender) โดยเป็นกระบวนการเดียวกับที่เจ้าอาณานิคมผิวขาวเคยกระทำกับชาวพื้นเมือง ดังเช่นการสร้างภาพให้คนดำมีลักษณะความเป็นชายที่ล้นเกิน (hypervirilized Black) เช่น การให้ภาพมัดกล้ามเนื้อและอวัยวะเพศขนาดใหญ่ก่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงถึงความรุนแรงและมีแนวโน้มในการก่ออาชญากรรม หรือการสร้างภาพให้ผู้ชายเอเชียตัวเล็กบอบบางเหมือนเด็กหรือผู้หญิง (effeminated Asian) ก่อให้เกิดความรู้สึกถึง

¹⁰³ วิตต์ สุทเธสเถียร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิตต์ สุทเธสเถียร*. หน้า 140.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 140.

ความอ่อนแอและต้องการการปกป้องคุ้มครอง กระบวนการสร้างเพศให้ชาติพันธุ์ได้เผยให้เห็นอำนาจในการเข้าครอบงำ จัดการ และยึดครอง ขณะเดียวกันยังซ่อนความปรารถนาบางอย่างที่ขาดหายไปของคนขาวชาวตะวันตกผ่านการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวชุดหนึ่งขึ้นมาอย่างสุดโต่งเพื่อให้ง่ายในการหยิบเลือกด้านที่มีประโยชน์หรือข้อดีนำมาปรับใช้กับตนเอง¹⁰⁵ อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างเพศให้ชาติพันธุ์ในกรณีของผู้สร้างมิได้เป็นคนขาวชาวตะวันตกดังเช่นกรณีของวิตต์ ซึ่งเป็นคนไทยที่สร้างความเป็นชายที่สูงมากให้กับคนพื้นเมืองมิได้มีนัยเพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจเข้าไปจัดการ แต่เป็นการสร้างเพศให้ชาติพันธุ์ที่เผยให้เห็นความปรารถนาของวิตต์ที่ต้องการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับภาพความเป็นชายนั้น เนื่องจากคนพื้นเมืองมีคุณสมบัติบางอย่างที่วิตต์ปรารถนา เช่น ร่างกายกำยำหรือความเป็นเลือดนักสู้ในแบบคนพื้นเมือง ความสัมพันธ์ของวิตต์ในแบบเพื่อนคู่หูกับบัดดี้จึงเผยให้เห็นความเชื่อมโยงหรือผูกโยงตนเองเข้ากับคุณสมบัติความเป็นชายในตัวของบัดดี้

ในไพรซ์นิยายเรื่อง *ชายชนะของคนแพ้* เสนีย์นำเสนอเรื่องเล่าชีวิตของ “อาคาคี โปตานี” นักข่าวชาวรัสเซียที่ได้มีโอกาสพบที่เมืองฮาร์บิน อาคาคีเป็นเพื่อนร่วมวิชาชีพกับเสนีย์และประสบกับความผิดหวังในความรักเช่นเดียวกัน แม้ว่าเสนีย์นำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตของอาคาคีโดยเฉพาะในแง่มุมมองความรักที่ล้มเหลวเพื่อ “บันทึกความเศร้าเพิ่มลงไปในความทรงจำ”¹⁰⁶ แต่การนำเสนอบุคลิกลักษณะของอาคาคีกลับไม่ได้แสดงให้เห็นเฉพาะด้านของความเศร้าเท่านั้น ในทางกลับกันเสนีย์ขบขันเน้นคุณลักษณะของอาคาคีในด้านความเป็นชายที่ปกป้องคนรักและทำทุกวิถีทางในการรักษาเกียรติยศของตนเอง ดังเช่นในกรณีที่ตาเนียคนรักของอาคาคีซึ่งเป็นผู้หญิงเด่นรำในคาบารีต์ถูกขู่บังคับจากชูกอฟนายหน้าค้าผู้หญิงให้เลิกคบกับอาคาคีเนื่องจากหากอาคาคีแต่งงานกับตาเนียจะเป็นอุปสรรคไม่ให้ชูกอฟนำตาเนียไปเซียงไฮ้ ฉากหนึ่งในคาบารีต์ ขณะที่อาคาคีและตาเนียเด่นรำกันเสร็จแล้ว ชูกอฟบังคับให้ตาเนียออกไปรับแขกคนอื่นโดยไม่ให้อยู่กับอาคาคีเพียงลำพัง ตาเนียจำเป็นต้องยอมทำตามชูกอฟเนื่องจากเป็นอาชีพของเธอและชูกอฟเป็นนายจ้าง อาคาคีจึงรู้สึกถูกเหยียดหยามเนื่องจากถูกชูกอฟใช้อำนาจเงินและอำนาจหน้าที่ในการขู่บังคับหญิงคนรักโดยที่เขาไม่อาจทำอะไรได้ ดังที่บรรยายว่า

¹⁰⁵ Reeser, *Masculinities in Theory: An Introduction*. pp. 149-151.

¹⁰⁶ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชายชนะของคนแพ้*. หน้า 40.

ใบหน้าของอาคาคิตึ่มืนตึงขึ้นในฉับพลัน

“หมายความว่าอะไร?” เขาพูดเสียงดังอย่างมีโทสะ
 “ตานิชก้าเธอต้องไม่ไป ฉันได้ขอร้องเธอเป็นพิเศษสำหรับวันนี้
 เพื่อต้อนรับเพื่อนของเราเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เขาไม่ยอมได้
 หรือ?”

“เขามีอำนาจ” ตาเนียพูดอย่างอ่อนอกอ่อนใจ “ฉันจน
 ใจจริง ๆ”

เขาลุกขึ้นยืน ชะงักหน้ามายังฉัน

“มันถึงเวลาที่เราจะต้องรักษาเกียรติยศของความเป็น
 ลูกผู้ชายแล้ว ฉันเสียใจที่ทำให้ความสนุกสนานสำหรับท่านต้อง
 เสียไป แต่ฉันไม่สามารถให้เจ้าลูกแล้วนั้นคุณหมื่นได้”¹⁰⁷

เสนีย์เล่าเหตุการณ์นี้เพื่อนำเสนอให้เห็นลักษณะของอาคาคิตึ่ที่รักษาเกียรติยศของผู้ชายผ่าน
 การปกป้องผู้หญิงที่ตนรัก การที่ตาเนียถูกหยามเกียรติโดยถูกบังคับจากชูคอฟซึ่งเป็นนายจ้างที่มี
 อำนาจเงินเหนือกว่าให้ไปรับแขกคนอื่นเสมือนว่าเกียรติยศของผู้ชายถูกหยามหมิ่น เสนีย์มองว่า
 การที่อาคาคิตึ่ต้องประสบกับความผิดหวังเนื่องจากความยากจน ทางออกของอาคาคิตึ่จึงต้องออกหา
 เงิน เนื่องจากเงินเป็นสิ่งเดียวที่จะรักษาตาเนียไว้ได้ เขายอมออกเสียงโชคไปยังดินแดนมองโกเลีย
 เพื่อที่จะหาเงินมาให้ได้เร็วที่สุด แรงผลักดันในชีวิตของอาคาคิตึ่ที่ดำเนินไปเพื่อรักษาคันรัก
 ในแง่หนึ่งคือการรักษาเกียรติยศของตนเอง เนื่องจากการไม่สามารถรักษาคันรักไว้ได้หมายถึง
 การสูญเสียอำนาจของผู้ชาย การไปเผชิญโชคในมองโกเลียนอกจากจะแสดงให้เห็นแรงผลักดัน
 ในการรักษาอำนาจของผู้ชายไว้แล้ว ยังแสดงให้เห็นความกล้าหาญของตนต่อการไปเผชิญกับ
 ความยากลำบาก ดังที่อาคาคิตึ่บอกกับเสนีย์ว่าการเดินทางไปมองโกเลียครั้งนี้จะเป็นการเสี่ยง
 แต่ “มันเหมาะสำหรับการเผชิญภัยและเผชิญชีวิตแบบของลูกผู้ชายเท่านั้น”¹⁰⁸

แม้ว่าความสัมพันธ์ของเสนีย์กับอาคาคิตึ่ไม่ได้แน่นแฟ้นเท่ากับความสัมพันธ์ของวิตต์กับ
 บัดดีซึ่งเป็นในลักษณะของเพื่อนคู่หู แต่ชีวิตของอาคาคิตึ่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตของเสนีย์โดยเฉพาะ
 ในแง่มุมมองของนักหนังสือพิมพ์ที่อับโชคจากความรัก โดยมีสถานะทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุที่ทำให้
 ผู้ชายทั้งสองล้มเหลวจากความรัก ดังที่เสนีย์บรรยายว่า “ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ของอาคาคิตึ่ ไปดानी
 เป็นการต่อสู้เพื่ออุดมคติ ไม่ใช่เพื่อความสุขและหลักฐาน [...] แต่ก็เช่นเดียวกับนักหนังสือพิมพ์

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 56-57.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 69.

ทั้งหลาย อาคาคดีทอดตัวเองลงต่อสู้เพื่อทุกอย่างเว้นไว้แต่เพื่อเงิน ในด้านที่จะพูดถึงเรื่องเงินทอง เขาก็เป็นสิ่งตลกขบขันสำหรับเหยียหยันของคนมีเงิน แต่เมื่อพูดถึงความมีเกียรติและชื่อเสียงของเขาแล้ว...คนมีเงินจะต้องอิจฉา!”¹⁰⁹ เสนีย์นำเสนอลักษณะร่วมกับอาคาคดีในเชิงอุดมคติผ่านวิชาชีพ นักหนังสือพิมพ์ เนื่องจากอาชีพนักหนังสือพิมพ์เป็นสิ่งที่ช่วยพยุงสถานะทางสังคมของผู้ชายไว้ได้ เรื่องเล่าชีวิตของอาคาคดีจึงสอดคล้องหรือคู่ขนานไปกับเรื่องเล่าหลักของเสนีย์ ขณะเดียวกันเผยให้เห็นลักษณะความเป็นชายในเชิงอุดมคติของอาคาคดีที่เสนีย์ปรารถนาทั้งในแง่ของผู้ชายที่ไม่ยอมเสียเกียรติหรือศักดิ์ศรี ตลอดจนผู้ชายที่มีอุดมการณ์ทางวิชาชีพ

ใน *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* โดยเฉพาะในชุด “คนดีที่โลกไม่ต้องการ” และ “ผู้เสียสละ” ระพีพันธ์เล่าเรื่องชีวิตของ “จางหลิน” ผู้เป็นบรรณาธิการหัวหนังสือพิมพ์ *The Peiping Times* ที่มีลักษณะหัวก้าวหน้าในการปฏิรูปสังคม ระพีพันธ์ได้บรรยายบุคลิกลักษณะของจางหลินเมื่อได้พบครั้งแรกที่พบบนรถไฟว่า “รูปร่างหน้าตาของบุรุษผู้นี้ต้องตาต้องใจข้าพเจ้าอย่างประหลาด”¹¹⁰ และ “กิริยาท่าทางของเขาดูเป็นสุภาพบุรุษแบบจุนตู่จื่อแท้ทีเดียว นุ่มนวล แฉ่มซำมีสง่า และมีความเข้มแข็งเด็ดขาดอยู่ในตัว”¹¹¹ นอกจากระพีพันธ์ถูกชะตาไปกับจางหลินแล้ว จางหลินเองก็แสดงความรู้สึกว่าถูกชะตาไปกับระพีพันธ์เมื่อครั้งแรกที่พบเช่นกัน จางหลินอ้างว่า “เรามีอะไรบางอย่างพอที่จะเข้าใจกันได้”¹¹² พันธะระหว่างระพีพันธ์กับจางหลินเริ่มแน่นแฟ้นขึ้นเมื่อทั้งสองได้แลกเปลี่ยนทัศนคติและอุดมการณ์เกี่ยวกับการปฏิรูปสังคม โดยเฉพาะจางหลินที่ยอมเสี่ยงชีวิตในการวิพากษ์การปกครองของจีนในช่วงเวลาที่นายพลซุนซีกกำลังมีอำนาจ สิ่งที่จางหลินต้องการ คืออยากให้เมืองจีนรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นและปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย แนวคิดของจางหลินขัดแย้งกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมหรือกลุ่มรักชาติที่ต้องการการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ และไม่ต้องการประนีประนอมกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะญี่ปุ่นที่เข้ามารุกรานประเทศจีน จางหลินจึงตกเป็นเป้าหมายในการถูกลอบทำร้ายและถูกกล่าวหาว่าขายชาติ เนื่องจากเขาไม่ต้องการให้เกิดการสู้รบ แต่ภัยอันตรายทางการเมืองไม่ทำให้จางหลินย่อท้อหรือยอมแพ้ ระพีพันธ์เชิดชูจางหลินในแง่มุมมองของนักสู้ทางการเมืองที่ไม่เกรงกลัวภัยอันตราย โดยขบขันว่านี่คือคุณลักษณะความเป็นชายที่ระพีพันธ์ต้องการ

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 51-52.

¹¹⁰ สด ฐรมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 11.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 41.

¹¹² เรื่องเดียวกัน., หน้า 48.

ข้าพเจ้าเข้าใจได้ดีว่า คนที่ยังอยู่ในวัยหนุ่มคนนี้อาจน้อยก็เป็นนักต่อสู้คนหนึ่ง มีน้ำใจทรหดอย่างลูกผู้ชาย ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรค มุ่งอยู่แต่ที่จะทำความดีต่อชาติบ้านเมืองอันเป็นที่รักยิ่งชีพ เขาเป็นนักสู้ นั่นไม่เป็นปัญหาเลยและไม่ใช่นักสู้ที่ขาดความมีใจเป็นนักกีฬา ข้าพเจ้าได้เพียรสังเกตกิริยาท่าทีตลอดจนอุปนิสัยใจคอของจางหลินมาตั้งแต่ต้น ข้าพเจ้ารู้ว่าจางหลินเป็นคนรักความยุติธรรม มีน้ำใจกว้างขวางอย่างนักเลงแท้ [...] ข้าพเจ้ายกย่องจางหลินในเรื่องความมีใจเป็นลูกผู้ชายแท้—ลูกผู้ชายที่เป็นนักเลงและนักกีฬา¹¹³

จางหลินเปรียบเสมือนผู้ชายในอุดมคติของระพีพันธ์ ระพีพันธ์นำเสนอความใกล้ชิดกับจางหลินในด้านของพันธะทางจิตใจหรือความเชื่อมโยงในด้านของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต้องตรงกัน การนำเสนอให้จางหลินซึ่งเป็นคนจีนมีความเป็นชายในด้านของนักสู้และนักกีฬามีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เนื่องจากถูกขับเน้นขึ้นจากบริบททางการเมืองของจีนที่มีการต่อสู้และแย่งชิงอำนาจที่รุนแรงโดยเฉพาะในกลุ่มนิคมการเมืองหัวรุนแรงที่เชิดชูอุดมการณ์ชาตินิยมที่ได้ลอบทำร้ายกระทั่งลอบฆ่ากลุ่มการเมืองที่เห็นต่าง สถานการณ์ความขัดแย้งที่คับขันจึงมีส่วนในการสนับสนุนบุคลิกลักษณะของนักสู้ผู้กล้าหาญของจางหลินให้เด่นชัดและมีความน่าเชื่อถือ อาจกล่าวได้ว่าคุณสมบัติความเป็นชายของจางหลินที่ระพีพันธ์ปรารถนา คือความกล้าหาญในการแสดงออกเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองที่แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางภัยอันตรายและความขัดแย้งซึ่งระพีพันธ์ได้เชื่อมโยงว่าคุณสมบัติของลูกผู้ชายนักสู้และนักกีฬาเป็นลักษณะร่วมกันของผู้ชายที่ยังอยู่ในวัยหนุ่ม ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างเขากับจางหลินถึงขนาดเปรียบว่าได้เข้าไปนั่งในหัวใจของกันและกัน

3.3.2.2 ความวิตกกังวลต่อการขาดความเป็นชายในตัวละครชายต่างชาติ

การนำเสนอตัวละครชายต่างชาติในอีกด้านหนึ่งคือการนำเสนอให้เห็นลักษณะในด้านคู่ตรงข้ามกับตัวละครชายทั้งบุคลิกและลักษณะความเป็นชาย อย่างไรก็ตามการสร้างภาพของตัวละครชายต่างชาติมิได้เพื่อสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นชายของตัวละครชายไทยใน

¹¹³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 80.

ลักษณะของการเปรียบเทียบเท่านั้น แต่ยังคงแสดงให้เห็นนัยของความวิตกกังวลของตัวละครชายต่อการสูญเสียอำนาจหรือการขาดลักษณะความเป็นชายที่แสดงผ่านตัวละครชายต่างชาติด้วย

ในไพรัชนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ได้เล่าเรื่องชีวิตของ “วลาติมีร์” ชายชาวรัสเซียขาวหรือรัสเซียที่อยู่ในกลุ่มอำนาจเก่าของพระเจ้าซาร์ซึ่งถูกโค่นล้มโดยพรรคคอมมิวนิสต์ วลาติมีร์ในช่วงรุ่งโรจน์เป็นถึงข้าราชการระดับสูงในราชสำนักโรมานอฟ ระพีรินทร์ได้รู้จักกับวลาติมีร์ในช่วงเวลาตกต่ำที่ต้องลี้ภัยอยู่ในปักกิ่ง ทั้งคู่ได้รู้จักกันเนื่องจากวลาติมีร์เป็นบิดาของวารยา ระพีรินทร์บรรยายบุคลิกลักษณะของวลาติมีร์ว่าเป็นชายวัยหกสิบที่ทำทางภูมิฐาน พูดจาด้วยท่าทีสุภาพ มีความรอบรู้ในหลายภาษา “ข้าพเจ้ามีโอกาสได้รู้จักชายชราผู้นี้มากขึ้น รู้สึกกว่าเป็นคนมีนิสัยดี และเป็นผู้ดีทุกกระเปาะนี้ มีความไว้ตัวและนับถือตนเองอย่างเต็มเปี่ยม”¹¹⁴ แต่วลาติมีร์มีลักษณะของผู้ชายที่เก็บกดหรือปิดบังความเศร้าเอาไว้ เนื่องจากเขาต้องพลัดพรากจากประเทศรัสเซียมาอาศัยอยู่ในปักกิ่งด้วยความยากลำบากอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1917 ที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้ปฏิวัติและขึ้นมาใช้อำนาจแทนพระเจ้าซาร์ ระหว่างการปฏิวัติวลาติมีร์สูญเสียภรรยา ทรัพย์สิน และตำแหน่งหน้าที่การงาน เขารักษาไว้ได้เพียงลูกสาวคือวารยาเท่านั้น เนื่องจากวลาติมีร์อายุมากขึ้น ตลอดจนไม่มีเงินและไม่มีอำนาจเหมือนอย่างเก่าทำให้เขาหมดสิ้นสภาพที่จะดูแลลูกสาวและหมดความหวังที่จะกอบกู้สถานะทางสังคมกลับคืนมาได้ โดยนัยหนึ่งผลของการเมืองจึงส่งผลกระทบต่อวิกฤตความเป็นชาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงของอำนาจ เมื่อตัวละครชายซึ่งเคยมีอำนาจในทางการเมืองถูกแย่งชิงอำนาจไป ทำให้ตัวละครชายต้องสูญเสียสถานะทางสังคมและต้องอพยพลี้ภัยออกนอกประเทศ ดังจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลให้วลาติมีร์สูญเสียอำนาจสืบเนื่องไปถึงการสูญเสียสถานะทางสังคม ตลอดจนไม่อาจปกป้องดูแลครอบครัวได้ อีกทั้งยังมองว่าตนเองนั้นเป็นภาระให้กับลูกสาวที่ต้องคอยดูแลเขา

ฉันได้พยายาม ระพีรินทร์ พยายามที่จะมีชีวิตอยู่ โดยไม่คิดอะไรมาก ขอแต่ให้ได้รับความสุขและอิสรภาพบ้างตามสมควรเท่านั้น แต่โชคของฉันมันเลว เรื่องก็เลยจบลงอย่างนี้ ผู้ที่ฉันรักเหมือนชีวิตได้ล้มหายตายจากไปที่ละคนสองคน แม่ของของวารยาและน้อง ๆ ได้ทิ้งเราไปหมด เหลืออยู่แต่เราสองคนพ่อลูก¹¹⁵

¹¹⁴ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกายา*. หน้า 45.

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 138.

ในด้านหนึ่งวลาดิเมียร์สูญเสียลักษณะของความเป็นชายในแง่ของเกียรติยศ การยอมรับนับถือตนเอง และไม่สามารถปกป้องดูแลครอบครัวจนก่อให้เกิดวิกฤตความเป็นชายขึ้น ทำให้ท้ายที่สุดวลาดิเมียร์ไม่อาจแก้ไขวิกฤตความเป็นชายของตนเองได้ เขาจึงเลือกทางออกคือการฆ่าตัวตาย อย่างไรก็ตาม วิกฤตความเป็นชายของวลาดิเมียร์ที่ได้รับผลกระทบจากความผันผวนทางการเมืองมิได้สะท้อนโดยตรง แต่เกิดขึ้นผ่านมุมมองการเล่าของระพินทร์ โดยระพินทร์นำเสนอภาพของวลาดิเมียร์ในทางตรงกันข้ามกับภาพของตัวเอง โดยเฉพาะในแง่มุมมองของอายุขัยและสมรรถภาพในการดำเนินชีวิต วลาดิเมียร์คือชายชราที่สูญเสียความสามารถและสูญเสียความหวังในการดำเนินชีวิต ขณะที่ระพินทร์คือคนหนุ่มที่เต็มไปด้วยความหวังและความมุ่งมั่นในการต่อสู้กับชีวิต ดังบทสนทนาระหว่างวลาดิเมียร์และระพินทร์ที่ว่า

“เธอคงจะสนุกเพลิดเพลินอีกมาก และก็จะทุกข์มาก เช่นเดียวกัน เมื่อฉันเป็นหนุ่ม ฉันก็เคยหวังว่าชีวิตเราจะเต็มไปด้วยความสุข แต่เมื่อแก่ตัวลงก็ต้องยอมรับว่า ชีวิตมนุษย์เป็นเรื่องที่จะหวังอะไรกันนักไม่ได้”

“ผมกำลังจะคิดเช่นนั้นเหมือนกัน” ข้าพเจ้าว่า

“เธอยังหนุ่มเกินไปที่จะคิดเช่นนั้น” เขาพูด หยิบบุหรี่มาจุดสูบ “ฉันจะเตือนเธอสักอย่างหนึ่ง คนหนุ่มอย่างเธอจะต้องหวังให้มาก ถ้าเธอไม่พยายามหวัง เธอจะไม่ก้าวหน้า เธอจะเลิกหวังได้ก็ต่อเมื่อเธอแก่ชราอย่างฉันแล้ว”

“อ้อ ผมยังคิดก้าวหน้าอยู่เสมอ” ข้าพเจ้าสวนขึ้นโดยเร็ว

“ผมอาจมองชีวิตผิดกับคนหนุ่มบางคนไปบ้าง ก็ตรงที่ผมเห็นชีวิตเป็นอนิจจัง ไม่มีอะไรเที่ยงแท้ ผมบอกตัวเองว่าชีวิตไม่มีอะไรแน่นอน ก็เพื่อเตรียมตัวไว้รับหน้าความผิดหวัง แต่ผมไม่ปล่อยให้มือเท้าเป็นอย่างคนหมดกำลังใจ”¹¹⁶

ความแก่ชราหรือวัยชรา โดยเฉพาะความชราที่สูญเสียการยอมรับนับถือตนเองอย่างวลาดิเมียร์ เป็นเสมือนความวิตกกังวลของระพินทร์ที่มีต่อความสูญเสีย ความถดถอย และความหมดหวังซึ่งมักจะผูกโยงกับอายุที่มากขึ้น โดยเฉพาะผู้ชายสูงอายุอย่างวลาดิเมียร์ที่ไร้อำนาจและไร้เกียรติยศซึ่ง

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 159-160

เกิดจากความผันผวนทางการเมือง¹¹⁷ ในทางกลับกันระพีพรใช้เรื่องเล่าของวลาดิมีร์ในการยืนยันความหนุ่ม ความหวัง และความก้าวหน้าของตัวเอง ดังนั้นการนำเสนอปัญหาวิกฤตความเป็นชายของวลาดิมีร์นอกจากเป็นอุทาหรณ์ในเรื่องความโชคร้ายที่ระพีพรมักตอกย้ำเสมอว่าชีวิตคนเราเต็มไปด้วยโชคร้ายแล้ว ยังมีนัยถึงความวิตกกังวลภายในใจของระพีพรเองด้วย ระพีพรจึงสร้างภาพของวลาดิมีร์ในแบบภาพลักษณ์ตายตัวเพื่อให้ตนเองนั้นแตกต่างหรืออยู่ในด้านตรงข้ามกับวิกฤตความเป็นชาย

การนำเสนอภาพของตัวละครชายต่างชาติในลักษณะคู่ตรงข้ามปรากฏในไพรัชนิยายเรื่อง *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ผ่านเรื่องเล่าของ “อเล็กซานเดอร์ ฟอนซีอัสสกี” ผู้ชายชาวรัสเซียชาวซึ่งอพยพย้ายถิ่นมาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ เรื่องเล่าของฟอนซีอัสสกีมีลักษณะคล้ายกับเรื่องเล่าของวลาดิมีร์ แต่ตัวละครชายต่างชาติทั้งสองคนแตกต่างกันโดยเฉพาะอายุ ฟอนซีอัสสกีเป็นชาวรัสเซียชาวที่ยังหนุ่มวัย 35 ปี มีอาชีพเป็นทหารในสังกัดกองทัพของพระเจ้าซาร์ แต่ด้วยเหตุการณ์การปฏิวัติของฝ่ายคอมมิวนิสต์ทำให้ฟอนซีอัสสกีต้องหลบหนีออกนอกประเทศ ระหว่างทางเขาอดอยากและหาที่อยู่อาศัยด้วยการร้องขอจากชาวนาที่ยังภักดีกับพระเจ้าซาร์ ดังที่เขาเล่าในช่วงหลบหนีว่า “คนอดอยาก โผเผจวนจะตายและเต็มไปด้วยภาพทารุณสยดสยองหลอกหลอนอยู่ในหัวใจเรา ขณะนั้นฉันมีอายุเพียง 17 ปีเท่านั้น ยังหนุ่มเกินไป และเต็มไปด้วยอารมณ์ที่ร้อนแรงด้วยความเคียดแค้น อย่างคนที่ถูกระชากพรวดออกจากบ้าน และจากทุกอย่างในชีวิตที่เขาเป็นเจ้าของเจ้าเข้าเจ้าของอยู่”¹¹⁸ สาเหตุการลี้ภัยของฟอนซีอัสสกีจึงเหมือนกับวลาดิมีร์ คือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้เขากลายเป็นทหารผู้ไร้เกียรติยศ สูญเสียอำนาจของทหารและพลัดถิ่นที่อยู่

อย่างไรก็ดี เรื่องเล่าของฟอนซีอัสสกีมีความซับซ้อนกว่าเรื่องเล่าของวลาดิมีร์ในแง่วิธีการเล่าเรื่อง กล่าวคือใช้วิธีการเล่าเสมือนว่าฟอนซีอัสสกีเล่าด้วยตนเอง โดยใช้สรรพนาม

¹¹⁷ หากพิจารณาในช่วงเวลาที่ดำเนินภายเรื่องคือช่วงรอยต่อก่อนและหลังพ.ศ. 2475 สภาพสังคมและการเมืองในประเทศไทยเกิดการโยกย้ายอำนาจจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลต่อสถานะของผู้เขียนคือสด กุระมะโรทิตเนื่องจากการเดินทางมาศึกษาต่อยังประเทศจีนได้รับการสนับสนุนจากเจ้านายฝ่ายสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ระหว่างการศึกษาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้สถานะนักเรียนนอกที่เคยได้เงินทุนจากระบอบเก่าเปลี่ยนไปเป็นสถานะนักเรียนนอกที่ต้องกู้เงินเรียนกับรัฐบาลคณะราษฎร (เรื่องเดียวกัน หน้า (28)-(29).) ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การใช้วิกฤตชีวิตของวลาดิมีร์ที่เกิดจากความผันผวนทางการเมืองในประเทศรัสเซียอาจเป็นการหลบเลี่ยงการพูดถึงการเมืองไทยโดยตรง โดยเฉพาะเมื่อเขียนไพรัชนิยายชุดนี้ในช่วงเวลาที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะราษฎรได้ปกครองประเทศ (พ.ศ. 2481-2487) (ตรีศิลป์ บุญขจร, "พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475-2500: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม." หน้า 116.)

¹¹⁸ เเสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*. หน้า 26.

“ฉันทน์” ในการเล่าเรื่อง แตกต่างจากเรื่องเล่าของวลาดีมีร์ที่เล่าผ่านมุมมองของระพินทร์ การใช้มุมมองการเล่าเรื่องของฟอนซีอัสก็จึงมีนัยของการนำเสนอตัวตนของ “ฉันทน์” ที่หมายถึง “เสนีย์” ที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยใช้เรื่องเล่าของฟอนซีอัสก็เป็นเสมือนการฉายภาพ (projection) ให้ความหวาดวิตกกังวลถึงวิกฤตความเป็นชายของเสนีย์ ดังจะเห็นว่าเรื่องเล่าของฟอนซีอัสก็ที่ถูกนำเสนอในด้านของทหารตึกยากเนื่องจากการปฏิวัติทางการเมืองและสงครามกลางเมืองที่ส่งผลให้ฟอนซีอัสก็ต้องเป็นผู้พลัดถิ่น เนื่องจากภาวะพลัดถิ่นในต่างแดนคือการไร้อำนาจ ดังที่ฟอนซีอัสก็บรรยายความรู้สึกเมื่อต้องอพยพออกจากประเทศรัสเซียโดยถาวรว่า

ฉันทน์ยืนอยู่บนหาดฟ้า [เรือ] มองดูแผ่นดินประเทศรัสเซียเป็นครั้งที่
ที่สุด ยืนดูอย่างคนหมดหวัง และปราศช่วยพ่ายแพ้อย่างชอกช้ำ
ยับเยิน [...] คอนสแตนติโนเปิลเนื่องแน่นไปด้วยพวกหนีภัยจาก
การปฏิวัติที่ยากจนข้นแค้น ไม่มีเงิน ไม่มีอาหาร และไม่มียานทำ
มีเป็นอันมากที่นอนตายกลางถนนเพราะอดอาหาร แต่ไม่มีใคร
สามารถจะช่วยเหลือใครกันได้เลย เราต้องทนดูเพื่อนร่วมชาติของ
เราซึ่งร่วมโชคเคราะห์อันเดียวกัน หอบหิ้วหนีมาจากบ้านเกิด
เมืองนอนด้วยกันต้องตายจากเราไปตามส่วนต่าง ๆ ของโลก¹¹⁹

อาจกล่าวได้ว่าสถานะของคนไร้บ้านคือความวิตกกังวลต่อสถานะของคนพลัดถิ่นในภาวะสงครามของเสนีย์ เนื่องจากการอยู่ในพื้นที่ต่างแดนซึ่งไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของตนก่อความรู้สึกถึงความไม่แน่นอน โดยเฉพาะพื้นที่ต่างแดนที่แวดล้อมด้วยเหตุการณ์ความผันผวนทางการเมืองและสงครามดังที่เสนีย์แสดงความรู้สึกตั้งแต่ต้นเรื่องว่า “แต่สำหรับตัวฉันเอง รู้สึกเหมือนกับว่าได้ถูกแรงที่เกิดจากการหมุนตัวของโลก เหวี่ยงกระเด็นออกไปจากดินแดนอันเป็นแหล่งที่เกิดและเป็นที่รัก ไปยืนอยู่โดดเดี่ยว”¹²⁰ เสนีย์จึงมักนำเสนอตนเองทั้งในทางตรงและทางอ้อมเสมอถึงความรู้สึกโดดเดี่ยวและแปลกแยกจากสภาพแวดล้อมในต่างแดน

อย่างไรก็ดี เรื่องเล่าของฟอนซีอัสก็มิได้ถูกสร้างในภาพของผู้ชายที่หมดหวังหรือสูญเสียความเคารพนับถือตัวเองดังเช่นเรื่องเล่าของวลาดีมีร์ ในทางกลับกันเสนีย์สร้างเรื่องเล่าของฟอนซีอัสก็ด้วยภาพของทหารผู้กล้าหาญเพื่อรักษาเกียรติยศของตนเอง ดังที่ฟอนซีอัสก็

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 38.

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 19.

คิดวางแผนในการกลับไปสู้รบกับกองกำลังของทหารฝ่ายคอมมิวนิสต์แม้ว่าจะเสี่ยงชีวิตก็ตาม ดังที่ เสนีย์เน้นรายละเอียดการสู้รบของฟอนซีอัสกีในช่วงเวลาที่กลับไปต่อสู้กับรัสเซียแดง ภาพของ ฟอนซีอัสกีจึงเป็นภาพของผู้ชายที่กล้าหาญแม้ว่าจะต้องต่อสู้เพียงลำพัง “ฉันเดินไปตามถนน เปลี่ยว ๆ สายหนึ่งแต่ลำพังคนเดียว ฉันผ่านกลุ่มคนหมู่หนึ่งที่ยืนอยู่ตรงมุมถนน ในฉับพลันนั่นเอง โดยมีได้พุดจาแต่ประการใด คนในกลุ่มนั้นทักฉันด้วยลูกปืนหลายลูก ซึ่งลูกหนึ่งของมันเฉียดขมับ ฉันไป และอีกลูกหนึ่งติดผิวหนังทางด้านหลัง ฉันรู้สึกว้าวใจที่ขมับไหลปรึมาเป็ยกแ้ก้ม ฉันทรุดตัว ลงนั่งคุกเข่า มือกระชากปืนพกออกมา แล้วยิงเปรี้ยง ๆ ออกไป พวกมันหนีไปอย่างซี้ซั๊ด”¹²¹ ภาพของฟอนซีอัสกีจึงเป็นภาพของทหารที่สู้รบโดยไม่กลัวอันตรายแสดงให้เห็นโดยนัยว่า แม้ภาวะความผันผวนทางการเมืองและสงครามจะสั่นคลอนสถานะทางสังคมเพียงใด แต่ผู้ชาย ต้องไม่ยอมเสียเกียรติของตนเอง หากเปรียบเทียบเรื่องเล่าของฟอนซีอัสกีกับเรื่องเล่าหลักของ เสนีย์ทำให้เห็นว่ามีโครงเรื่องที่คู่ขนานกัน โดยเฉพาะการให้ตัวละครชายที่แม้จะพ่ายแพ้ในตอน เริ่มต้น แต่ตัวละครชายเรียนรู้และผ่านความพ่ายแพ้มาได้ด้วยการรักษาเกียรติและศักดิ์ศรี ของตนเอง ดังนั้น เรื่องเล่าของฟอนซีอัสกีนอกจากเผยให้เห็นความวิตกกังวลต่อความไม่มั่นคง ทางด้านสถานะทางสังคมหรือภาวะไร้ถิ่นในใจของเสนีย์ การที่ใช้เรื่องเล่าของฟอนซีอัสกีเพื่อ ยืนยันว่าความเป็นชายที่จะดำรงอยู่ได้ด้วยความสามารถ ความเข้มแข็ง และการอุทิศตนให้กับ หน้าที่

3.3.3 สัมพันธภาพระหว่างตัวละครชายไทยในต่างแดน

นอกจากตัวละครชายไทยที่เป็นผู้เล่าเรื่องหลักแล้ว ยังมีตัวละครชายไทยอื่น ลักษณะของ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยมีทั้งลักษณะของเพื่อนร่วมชาติที่เข้าอกเข้าใจกัน เผยให้เห็น ความปรารถนาคุณสมบัติบางอย่างที่มีในตัวละครชายไทยคนอื่นเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่าง ชายต่างชาติ อย่างไรก็ตามความปรารถนาคุณสมบัติความเป็นชายในตัวละครชายไทยมีนัยถึง ความเป็นชาติหรือสำนึกถึงเรื่องชาติเข้ามาเกี่ยวข้องผ่านพันธะที่แน่นแฟ้นระหว่างผู้ชาย นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยยังปรากฏในลักษณะของรักสามเส้าที่รัก ผู้หญิงไทยคนเดียวกัน เป็นการสร้างพันธะระหว่างผู้ชายในเชิงของคู่แข่งเพื่อสร้างความเชื่อมโยงถึง ความเป็นชาติเช่นเดียวกัน เนื่องจากตัวละครผู้หญิงไทย คือภาพแทนของชาติไทยที่ตัวละครชายไทย ปรารถนา

¹²¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 34.

3.3.3.1 “เราหัวอกเดียวกัน”: ตัวละครชายไทยกับการเชื่อมโยงความเป็นชายระหว่างกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างเสนีย์กับเวทย์จากเรื่อง *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ในหัวข้อพื้นที่แสดงให้เห็นว่าทั้งสองคนมีความแนบแน่นระหว่างกัน เนื่องจากตัวละครชายทั้งสองคนมีปมปัญหาด้านการผิดหวังจากความรักอันมีสาเหตุจากความยากจนและสถานะทางสังคมต่ำจนผู้หญิงไทยไม่ยอมรับ เสนีย์และเวทย์จึงสูญเสียความมั่นใจต่อความเป็นชายของตน ดังนั้นเสนีย์และเวทย์จึงใช้พื้นที่ต่างแดน โดยเฉพาะพื้นที่สีแดงหรือสถานบันเทิงยามราตรีเพื่อเรียกความมั่นใจของผู้ชายกลับคืนมาด้วยการซื้อผู้หญิงหรือคบหาผู้หญิงกลางคืน อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดแม้เวทย์พยายามคบหากับผู้หญิงต่างชาติแต่เขายังพ่ายแพ้ผู้ชายต่างชาติที่มีเงินมากกว่า ความผิดหวังครั้งที่สองของเวทย์ทำให้เขาตระหนักถึงความไม่แน่นอนของความรัก โดยเฉพาะความรักที่ขึ้นอยู่กับอำนาจของเงิน ในแง่หนึ่งการเดินทางไปต่างแดนของเวทย์จึงไม่ได้เป็นเพียงช่องทางในการแสดงความเป็นชายแต่ยังทำให้เขาเรียนรู้และเติบโตขึ้น หลังจากเวทย์ผิดหวังจากความรักครั้งที่สองกับผู้หญิงต่างชาติทำให้เขาคิดถึงการกลับไปเมืองไทยมากยิ่งขึ้น โดยนัยคือการกลับไปเผชิญหน้ากับปัญหาเหตุการณ์ที่ทำให้เวทย์ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่าจะกลับไปเมืองไทยคือเมื่อได้เห็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ *เชียงใหม่* ลงข่าวกรณีฝรั่งเศสเรียกคืนดินแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงจากประเทศไทย ทำให้เวทย์สำนึกถึงความสูญเสียของชาติทดแทนความสูญเสียเรื่องความรักซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัว ดังที่เวทย์กล่าวว่า

“ฉันต้องกลับเมืองไทย” เวทย์พูดอย่างซิงซัง พร้องกับวาง ‘เชียงใหม่’ ซึ่งลงข่าวการรบทางอากาศระหว่างไทยกับฝรั่งเศสลงบนโต๊ะ “ฉันยังไม่เคยทำประโยชน์อะไรให้แก่ประเทศชาติเลย นอกจากการหนีออกมาหาความสุขส่วนตัว บัดนี้ฉันคิดว่ามันถึงเวลาสำหรับคนไม่มีค่าอย่างฉันจะรับใช้ประเทศชาติได้บ้าง ดังนั้น ถึงจะไม่มีหมายเรียกตัว ฉันในฐานะเป็นทหารกองหนุนชั้น 1 จะต้องเดินทางไปรายงานตัวยังกรมกองสังกัดได้แล้ว”¹²²

การกลับไปทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติหรือกลับไป “ตั้งต้นใหม่” ในเมืองไทยเผยให้เห็นสองนัย คือเวทย์กลายเป็นผู้ชายที่เติบโตขึ้นเป็นผู้ชายเต็มวัย ดังแสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้มองอดีตที่เป็นบาดแผลหรือมองด้วยความโศกเศร้า แต่เห็นว่า “มันจะต้องเป็นของสนุก”¹²³ ที่จะต้อง

¹²² เรื่องเดียวกัน., หน้า 62.

¹²³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 63.

กลับไปเผชิญ นอกจากนั้น เวทย์ยังเชื่อมโยงการเติบโตของตนเองเข้ากับการเลือกเป็นทหารซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนถึงอุดมการณ์เรื่องชาติที่สอดคล้องกับเสนีย์ ด้วยการแปรความผิดหวังในรักของตนเองเป็นความรักชาติ ทั้งเสนีย์และเวทย์พยายามเชื่อมโยงตนเองเข้ากับความเป็นชาติไทย ดังนั้น การเติบโตและการเรียนรู้ของตัวละครชายไทยทั้งสองเป็นภาพแทนของการสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้กับชาติ ดังที่ทอมป์สันวิเคราะห์งานวรรณกรรมการเดินทางหรืองานเขียนเกี่ยวกับการเดินทางของอเมริกาที่มักนำเสนอตัวละครชายหนุ่มชาวอเมริกันให้ไปเผชิญกับความยากลำบากหรือภัยอันตรายในดินแดนตะวันตก เพื่อให้ได้รับบทเรียนของความเป็นชายเต็มตัว การเติบโตของชายหนุ่มชาวอเมริกันจึงหมายถึงการเติบโตและเข้มแข็งของชาติ ดังที่กล่าวว่า “There has often been a strongly nationalistic and/or imperialistic dimension to this construction of travel as a masculine rite of passage.”¹²⁴ ในลักษณะเดียวกัน เสนีย์และเวทย์ซึ่งเป็นคนหนุ่มจากเมืองไทย กลายเป็นภาพแทนของชาติที่เรียนรู้และเติบโตขึ้นผ่านความผิดหวังและความยากลำบากที่เผชิญในต่างแดน ทั้งคู่ได้ชัดเจนความไม่มีค่าของตนเองที่เกิดจากความผิดหวังในความรักด้วยการไปเป็นทหารและเป็นนักหนังสือพิมพ์ในฐานะตัวแทนของชาติ ท้ายที่สุดทั้งเสนีย์และเวทย์จึงนำเสนอคุณค่าความเป็นชายจากการเติบโตขึ้นด้วยความเข้มแข็งและความกล้าหาญเพื่อทดแทนอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนที่สูญเสียไปในฐานะผู้ชายที่พ่ายแพ้ต่อความรัก นอกจากนั้นเมื่อผู้ชายไทยเป็นภาพแทนของชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างเสนีย์กับเวทย์ซึ่งแนบแน่นระหว่างกัน ในลักษณะ “หัวอกเดียวกัน”¹²⁵ ได้เผยให้เห็นสำนึกเรื่องชาติที่นำเสนอผ่านพันธะระหว่างผู้ชายด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.3.2 ความสัมพันธ์แบบรักสามเส้ากับการสำนึกถึงชาติ

ใน *ปีกกิ่งนครแห่งความหลัง* นอกจากเล่าเรื่องของระพิณทรในแง่มุมของความรักระหว่างวารยาแล้ว ยังเล่าเรื่องความรักและความผูกพันของระพิณทรกับผู้หญิงคนรักที่อยู่เมืองไทยชื่อ “ประนุฑ” ด้วย หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระพิณทรกับวารยาเทียบเคียงจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระพิณทรกับประนุฑได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ระพิณทรตอกย้ำเสมอว่าความสัมพันธ์ระหว่างเขากับวารยาเป็นแค่เพื่อนและไม่อาจพัฒนาไปเป็นคนรักหรือแต่งงานกันได้ เนื่องจากข้อจำกัดทางเชื้อชาติ ดังที่ระพิณทรเปรียบความสัมพันธ์ที่แก้ไม่ตกระหว่างเขากับวารยาว่าเป็นเสมือน “โรคเนื้อร้าย”¹²⁶ ที่ไม่มีทางจะรักษาให้หายขาดได้หรือไม่วันจะเป็นคู่รักกันได้

¹²⁴ Thomson, *Travel Writing*. p.176.

¹²⁵ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*. หน้า 63.

¹²⁶ สด ฐรมะโรหิต, *ปีกกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกายา*. หน้า 185.

ขณะที่ประนุทกลับถูกนำเสนอล่าเป็นผู้หญิงในอุดมคติและมีความเป็นผู้หญิงมากกว่าวาระยาตลอดจนความสัมพันธ์ของประนุทยังเปรียบเทียบกับ “ความบริสุทธิ์ไม่เพียงสา”¹²⁷ เมื่อระพินทร์นึกถึงประนุทยิ่งทำให้ระพินทร์คิดถึงเมืองไทย ความทรงจำในเมืองไทยของระพินทร์จึงควบคู่ไปกับความทรงจำในวัยเด็กของเขากับประนุท ในแง่หนึ่งประนุทจึงกลายเป็นอุปลักษณ์ของชาติที่ผู้ชายคิดถึง โหยหา และปรารถนาจะได้เป็นคู่ครอง

ความสำนึกในชาติที่สัมพันธ์กับผู้หญิงแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดผ่านความสัมพันธ์แบบรักสามเส้า เมื่อระพินทร์ได้รู้จักกับ “มนัส” ซึ่งเป็นผู้ชายอีกคนหนึ่งประนุทสนิทสนม มนัสเป็นนายแพทย์จากเมืองไทยที่เดินทางมาปักกิ่งเพื่อดูงานโรงพยาบาล ประนุทเขียนจดหมายนำฝากให้ระพินทร์ช่วยดูแลระหว่างที่มนัสอยู่ในปักกิ่ง จดหมายของประนุททำให้ระพินทร์ตั้งคำถามกับความสัมพันธ์ระหว่างมนัสกับประนุท และกระตุ้นเร้าให้ระพินทร์กลับไปทบทวนความสัมพันธ์ของตนกับประนุทแบบใหม่จากรักในแบบพี่ชายน้องสาวไปสู่ความรักแบบหนุ่มสาว อย่างไรก็ตามมนัสไม่ได้บอกว่าเขากับประนุทมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด ขณะเดียวกันระพินทร์ไม่ได้บอกเช่นเดียวกันว่าเขากับประนุทมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด ทำให้ผู้ชายทั้งสองคนสนทนากันในลักษณะหยั่งเชิงกันอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นจากบทสนทนาตอนหนึ่งว่า

“ประนุทเห็นจะโตมากแล้ว” ข้าพเจ้า [ระพินทร์] เอ่ยขึ้นในตอนหนึ่ง “เมื่อผมจากมา แก่เฟิงจะเรียนจบ”

มนัสนึกคิดก่อนจะตอบ สังเกตดูเขาระมัดระวังคำพูดมาก “คุณเห็นจะจำแกไม่ได้เมื่อคุณกลับ”

“ยังงั้นเทียวหรือ? แก่ส่งรูปมาให้รูปหนึ่ง ผิดตาไปมาก แต่ผมก็ยังอุตส่าห์จำได้ดี”

มนัสยิ้ม ข้าพเจ้าบังเอิญสังเกตเห็นอาการยิ้มนี้มนัสนั้นถนัด เขายิ้มคล้ายกับมีอะไรซุกซ่อนอยู่ในใจ

“ประนุทพูดถึงคุณเสมอ ผมรู้จักคุณดีก่อนที่จะออกเดินทาง แก่อธิบายเสียละเอียดล่อ”

ข้าพเจ้าถอนใจเบา ๆ ด้วยความสุข¹²⁸

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 80.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 94-95.

ทั้งระพินทร์และมนัสต่างรักษาเชิงไว้โดยไม่บอกความรู้สึกที่แท้จริงว่าคิดเช่นไรต่อประนุท แต่ทั้งระพินทร์และมนัสต่างรู้สึกรักและมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกับประนุทไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ขณะที่ระพินทร์พยายามจะอ้างว่าเขารักประนุทในแบบพี่ชายและน้องสาวที่เติบโตมาด้วยกันตั้งแต่เด็ก แต่เมื่อระพินทร์พบว่ามนัสเป็นผู้ชายอีกคนที่สนิทสนมกับประนุทไม่แพ้ตนเอง ถึงขนาดฝากมนัสให้เขาดูแล ทำให้ระพินทร์เกิดสำนึกถึงความหวงแหนผู้หญิงคนรักของตนเองมากกว่าสถานะของพี่ชายหวงแหนน้องสาว ความสัมพันธ์ระหว่างระพินทร์กับมนัสจึงเป็นลักษณะของคู่แข่งในการแย่งชิงผู้หญิงคนเดียวกัน ขณะที่ประนุทไม่ยอมเผยใจว่ารักหรือสัมพันธ์กับทั้งระพินทร์และมนัสในลักษณะใด ความสัมพันธ์ของระพินทร์ ประนุท และมนัสจึงคล้ายกับรูปแบบความรักสามเส้า ริเซอร์อธิบายความสัมพันธ์แบบรักสามเส้า (The Love Triangulation) ว่าความเป็นชายเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายสองคนที่มีความปรารถนาระหว่างกันทั้งในเชิงการแข่งขันต่อสู้และปรารถนาที่จะลอกเลียนแบบกัน แต่เนื่องจากความวิตกกังวลต่อการพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์แบบรักร่วมเพศ (homophobia) ผู้ชายจึงสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกันผ่านผู้หญิง ด้วยการแสดงให้เห็นในลักษณะของคู่แข่งที่ยังชิงหรือแย่งชิงผู้หญิงคนเดียวกัน (ช-ญ-ช) เพื่อแสดงคุณลักษณะความเป็นชายแบบรักต่างเพศแทน ริเซอร์พัฒนาแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเพศสถานะกับความเป็นชาติโดยกระทำการอุปมาอุปมัย (analogical) ดังเช่นการเปรียบเทียบชาติว่าเป็นมาตุภูมิหรือแผ่นดินแม่ ตลอดจนกระทำการผ่านภาพแทน (representation) โดยให้ผู้หญิงเป็นภาพแทนของการก่อกำเนิดหรือเป็นที่พักพิงของผู้ชายเสมือนประเทศหรือรัฐชาติ ความรักผู้หญิงจึงหมายถึงความรักชาติ¹²⁹ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างระพินทร์กับมนัสในฐานะผู้ชายที่ยังชิงกันแสดงให้เห็นความพยายามของผู้ชายที่จะแสดงความเป็นเจ้าของประนุท ขณะเดียวกันการแย่งชิงทำให้ผู้ชายได้แสดงอำนาจระหว่างกัน การที่ระพินทร์และมนัสรักประนุทซึ่งเป็นผู้หญิงคนไทยคนเดียวกันยังสื่อให้เห็นการรักชาติร่วมกันของผู้ชาย ดังเช่นการนำเสนอให้ประนุทมีความเปรียบเชิงอุปลักษณ์แทนชาติด้วยการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับเมืองไทยที่มีภพสมผสานไปกับความทรงจำถึงประนุทอยู่ด้วย ทั้งนี้ การที่ระพินทร์สำนึกถึงประนุทหรือเมืองไทยได้เมื่อระพินทร์มีคู่แข่งที่เป็นผู้ชายอีกคนหนึ่งอย่างมนัส จนกลายเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์แบบรักสามเส้าที่ขบเน้นให้ผู้ชายได้แสดงความเป็นชายผ่านการแย่งชิงผู้หญิงและทำให้ผู้ชายได้จินตนาการถึงชาติผ่านอุปลักษณ์ผู้หญิงด้วย

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยในพื้นที่ต่างแดนทำให้เห็นว่าตัวละครชายไทยต่างสร้างพันธะระหว่างกันขึ้นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย พันธะของผู้ชายปรากฏ

¹²⁹ Reeser, *Masculinities in Theory: An Introduction*. pp. 57-61.

ในรูปแบบของเพื่อนซึ่งเข้าใจกันในฐานะของคนไทยเหมือนกันและมีความเป็นลูกผู้ชาย เช่นเดียวกัน พันธะในแง่นี้เผยให้เห็นว่าตัวละครชายไทยปรารถนาคุณลักษณะความเป็นชายที่มีอยู่ในกันและกัน ปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างเสนีย์กับเวทย์ที่ต่างก็มีปมปัญหาผิดหวังในความรัก จากผู้หญิงเช่นเดียวกัน ตัวละครชายทั้งสองคนจึงหาทางออกด้วยการแปรความรักแบบส่วนตัวไปสู่ความรักในเชิงอุดมการณ์นั่นคือความรักชาติ นอกจากนั้นตัวละครชายไทยยังสร้างพันธะระหว่างกันเชิงของคู่แข่งชั้นที่รักผู้หญิงไทยคนเดียวกัน ดังเช่นความสัมพันธ์ระหว่างระพีพันธ์ กับมนัสซึ่งต่างก็รักและผูกพันกับประนุทในสถานะที่แตกต่างกันทำให้ตัวละครชายไทยทั้งสองคน หยิ่งเชิงความรู้สึกระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา พันธะของผู้ชายในแง่นี้เชื่อมโยงถึงความผูกพันกับชาติ หรือเมืองไทย โดยมีประนุทเป็นอุปลักษณะแทนชาติซึ่งตัวละครชายไทยปรารถนาและโหยหาจะ ได้มาครอบครอง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยในพื้นที่ต่างแดนจึงเผยให้เห็นว่าตัวละครชายไทยใช้อุดมการณ์เรื่องชาติไทยหรือความเป็นไทยเข้ามาใช้ในการยืนยันตัวตน ผ่านพันธะของผู้ชายที่มีต่อกันหรือมีต่อผู้หญิงไทยคนเดียวกัน

โดยสรุปแล้วการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ทั้งตัวละครผู้หญิงต่างชาติ ตัวละครชายต่างชาติ และตัวละครชายไทยมิได้ถูกขับเคลื่อนจากปมปัญหา ส่วนตัวของตัวละครชายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทว่าการที่ตัวละครชายเผชิญหน้ากับตัวละครอื่น ทำให้ตัวละครชายย้อนกลับมาทบทวนและไตร่ตรองความเป็นชายของตนเอง การแสดงความเป็นชาย อาจเกิดขึ้นในลักษณะของความปรารถนาต่อตัวละครหญิงต่างชาติ เนื่องจากตัวละครหญิงต่างชาติ สามารถเติมเต็มความเป็นชายในด้านเพศได้ อีกทั้งความสัมพันธ์ของตัวละครชายกับตัวละครหญิง ต่างชาติทำให้ภาพของตัวละครชายแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ต้องการ ดังเช่นที่วิวัตต์ นำเสนอมุมมองการจ้องมองผู้หญิงพื้นเมืองในแบบของผู้ชายตะวันตกซึ่งสอดคล้องกับภาพลักษณ์ ของสุภาพบุรุษตะวันตกที่ต้องการนำเสนอ ทั้งนี้ ตัวละครหญิงต่างชาติอาจไม่ได้เป็นภาพของความ ปรารถนาของตัวละครชายเท่านั้น แต่ตัวละครหญิงต่างชาติอาจหมายถึงศัตรูคู่แข่งกับตัวละครชาย เนื่องจากตัวละครหญิงต่างชาติมีลักษณะของความเป็นชายเช่นเดียวกับตน เช่นเดียวกับตัวละคร วารยาผู้หญิงชาวรัสเซียที่มีความอดทน เข้มแข็ง และเก็บงำอารมณ์ความรู้สึก ลักษณะของผู้หญิง ต่างชาติที่มีความเป็นชายจึงไปคุกคามตัวละครชายเนื่องจากตัวละครไม่อาจแสดงบทบาทความ เป็นชายของตนเองผ่านผู้หญิงได้ ตลอดจนความเป็นชายจะเผยออกมาได้ต้องแสดงผ่าน ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยกับผู้หญิงต่างชาติที่มี ความเป็นชายจึงมักมีจุดจบที่ไม่อาจรักหรือครองคู่กันได้

ความปรารถนาของตัวละครชายยังอาจเกิดขึ้นเมื่อได้พบกับคุณสมบัติความเป็นชายบางประการในตัวละครชายต่างชาติทำให้ตัวละครชายไทยสามารถจินตนาการถึงความเป็นชายในแบบภาพลักษณ์ตายตัวที่เชื่อมโยงกับตนเองผ่านความสัมพันธ์แบบเพื่อน เช่น ความกำยำล่ำสัน รูปร่างสูงใหญ่ ตลอดจนความอดทนและความวิริยะอุตสาหะผู้ชายชาวฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ การเล่าเรื่องตัวละครชายต่างชาติในด้านของความอ่อนแอ การสูญเสียสถานะทางสังคมและภาวะพลัดถิ่นอาจมีนัยถึงความวิตกกังวลถึงการสูญเสียความเป็นชาย ตัวละครชายไทยจึงนำเสนอตนเองในด้านตรงกันข้ามเพื่อยืนยันความเข้มแข็ง สถานะทางสังคมที่มั่นคงผ่านการงาน หรือแม้แต่ความเป็นคนไทยเพื่อยืนยันอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนเอง การสร้างภาพลักษณ์ตายตัวในด้านตรงกันข้ามเผยให้เห็นความรู้สึกไม่มั่นคงต่อความเป็นชายของตัวละครชายไทยเมื่อได้เผชิญกับตัวละครต่างชาติ ตัวละครชายไทยจึงสร้างภาพลักษณ์ตายตัวชุดหนึ่งขึ้นเพื่อเติมเต็มความเป็นชายของตนเอง

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครต่างชาติแล้ว ตัวละครชายไทยยังสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทยด้วยกันเอง ทั้งในลักษณะของเพื่อนชายที่เข้าใจกันเนื่องจากปมปัญหาในชีวิตคล้ายกันและเป็นเพื่อนร่วมชาติ อัตลักษณ์ความเป็นชายจึงเกิดขึ้นผ่านพันธะระหว่างผู้ชายที่ยืนยันความเป็นชายระหว่างกัน ทั้งนี้ ตัวละครชายอาจสร้างพันธะในแบบคู่แข่งที่มีผู้หญิงไทยคนรักเดียวกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ทำให้ผู้ชายยืนยันความเป็นชายของตนเองผ่านการแข่งขันแย่งชิงโดยเป้าหมายอยู่ที่ความเป็นชาติผ่านอุปนิสัยของผู้หญิงไทย ดังนั้น ในท้ายที่สุดแล้วความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายไทย ทั้งในลักษณะของเพื่อนหรือคู่แข่งเผยให้เห็นพันธะระหว่างผู้ชายที่เชื่อมโยงกับความเป็นชาติด้วย

บทที่ 4

ความเป็นชายในการเดินทาง: อัตลักษณ์ความเป็นชายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่เกิดขึ้นจากปมปัญหาของตัวละครชายในมิติของปัจเจก แต่ในบทนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์การประกอบสร้างความเป็นชายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมืองไทยด้วย เนื่องจากเรื่องเล่าชีวิตในต่างแดนในไพรซ์นิยายไทยที่ศึกษาเกิดขึ้นท่ามกลางบริบททางสังคมและการเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ กล่าวคือ ทศวรรษ 2480 เป็นช่วงเวลาที่สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บทบาทของชนชั้นกลางเข้ามามีอำนาจในสังคมและการเมือง ดังจะเห็นว่าตัวละครเอกชายล้วนสังกัดอยู่ในชนชั้นกลาง อาทิ นักเรียนนอกหรือนักหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองหรือสงครามมหาเอเชียบูรพาก่อให้เกิดวาทกรรมเกี่ยวกับการสร้างชาติไทยที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันการรุกรานจากชาติมหาอำนาจ ตลอดจนวาทกรรมการสร้างชาติให้ยิ่งใหญ่ทัดเทียมกับอารยประเทศ วาทกรรมดังกล่าวแสดงผ่านการเดินทางของตัวละครชายในความหมายเชิงอุปลักษณ์ถึงการประกอบสร้างความเป็นชาติ ดังนั้นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงสัมพันธ์กับอุดมการณ์ที่ไหลเวียนอยู่สังคม

ในบทนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมผ่านการนำเสนอภาพของสถานที่ การบริโภค และการแสดงออกถึงรสนิยมของตัวละครชายที่นำเสนอชุดคุณค่าหรืออุดมการณ์ความเป็นชายของชนชั้นกลาง นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายมีข้อจำกัด ข้อขัดแย้ง และความไม่สมบูรณ์ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ตัวละครชายต้องผลิตสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ความเป็นชายอยู่ตลอดเวลา

4.1 อัตลักษณ์ความเป็นชายกับการเมืองเรื่องการเดินทาง

จุดร่วมสำคัญประการหนึ่งของไพรซ์นิยายไทยที่ศึกษาคือ แกนหลักของเรื่องทีบอกเล่าเรื่องการเดินทาง ตัวละครชายบอกเล่าเรื่องราวการใช้ชีวิตในต่างแดนตลอดทั้งเรื่อง ประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ไพรซ์นิยายจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นเรื่องการเดินทางนำเสนอพื้นที่ของตัวละครชาย กล่าวคือ การนำเสนอพื้นที่

ในต่างแดนแสดงให้เห็นนัยสำคัญทั้งความปรารถนา การแสดงอำนาจ ตลอดจนอุดมการณ์ของตัวละครชาย ดังเช่นในบทที่ 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์ประเด็นเรื่องพื้นที่ต่างแดนซึ่งเอื้อให้ตัวละครแสดงบทบาทความเป็นชายของตน โดยสร้างความหมายของพื้นที่ในต่างแดนคือพื้นที่เติมเต็มความปรารถนาทางเพศของตัวละคร เนื่องจากพื้นที่ในประเทศไม่อาจเอื้อให้ตัวละครชายแสดงออกได้ อย่างไรก็ตาม ในบทนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์พื้นที่ในระดับของอุดมการณ์ โดยศึกษาผ่านการนำเสนอมุมมองของภาพหรือการบรรยายภาพสถานที่ต่างแดน ทั้งในลักษณะของทิวทัศน์การนำเสนอภาพเมือง และการสร้างพื้นที่ในจินตนาการขึ้นมาผสานกับเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ของสถานที่นั้น นอกจากนี้ การสร้างความหมายเชิงพื้นที่ยังสัมพันธ์กับการเดินทางของตัวละครชาย กล่าวคือ การเดินทางเข้าไปในพื้นที่เมืองแสดงให้เห็นนัยของการพยายามส่องสำรวจ ตรวจสอบ หรือสร้างขอบเขตของความเป็นชาย

การเดินทางเพื่อประกอบสร้างพื้นที่ของตัวละครชายยังมีความหมายในเชิงอุปลักษณ์ในความหมายของการขยายอาณาเขตของชาติไทย เป็นผลจากวาทกรรมการสร้างควมยิ่งใหญ่ของชาติไทยผ่านกระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้กับประเทศอื่น เพื่อยกสถานะควมยิ่งใหญ่ชาติไทยผ่านการเดินทาง กระบวนการสร้างความเป็นอื่นดังกล่าวกระทำผ่านความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจระหว่างตัวละครชายไทยกับตัวละครหญิงต่างชาติ กล่าวคืออำนาจในการเดินทางผูกโยงกับตัวละครชาย ขณะที่ตัวละครหญิงซึ่งแม้จะมีความสามารถในการออกเดินทางแต่ท้ายที่สุดถูกจองจำหรือถูกจำกัดอยู่ในขอบเขต

4.1.1 “ระพินทร์” กับสำนึกควมยิ่งใหญ่ของชาติไทยผ่านการสร้างจินในจินตนาการ

แม้ว่าไพรชนิยายไทยที่ศึกษานำเสนอเรื่องราวชีวิตในต่างแดน แต่เรื่องเล่าดังกล่าวเขียนขึ้นในบริบททางสังคมไทยช่วงเวลาที่ตัวละครหรือผู้เล่าชายเดินทางกลับบ้านเกิดแล้ว ดังนั้น การเล่าเรื่องในต่างแดนจึงถูกตีความจากกรอบคิดหรือวาทกรรมช่วงที่อยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในบริบททางสังคมการเมืองไทยกึ่งทศวรรษ 2480 วาทกรรมเรื่องชาตินิยมกำลังเป็นกระแสสำคัญที่รัฐพยายามปลูกฝังให้กับพลเมืองผ่านทางนโยบาย การรณรงค์ การศึกษา ตลอดจนสื่อสารมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และวิทยุ เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยได้รับผลกระทบทางการเมืองภายนอกคือสงครามมหาเอเชียบูรพา รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างชาติไปพร้อมกับปกป้องชาติจากตะวันตกโดยปลูกเร้าสำนึกชาตินิยม ดังที่สายชล สัตยานุรักษ์ศึกษาอุดมการณ์ชาตินิยมช่วงเวลานี้ว่า

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ซึ่งนำประเทศเข้าสู่สงครามโดยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รัฐบาลกลับปกครองโดยใช้อำนาจเผด็จการ และเข้มงวดกับการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้ 'เป็นไทยแบบทันสมัย' ทั้งคนลาว จีน และมลายูล้วนถูกกดดันให้เปลี่ยนตัวเองเป็นไทย มิฉะนั้นก็ต้องถูกเบียดขับให้กลายเป็น 'คนอื่น' มีการเน้นตัวตนของชาติที่มีรูปร่างเป็นชวานทองจากการเล่าเรื่องการเสียดินแดน และการใช้แผนที่เพื่อเน้น 'แผ่นดินเดียว' ที่ครอบคลุมบางส่วนของดินแดนมอญ พม่าไทใหญ่ สิบสองปันนา ลาว และกัมพูชา ตามนโยบาย 'สร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจในแหลมทอง' [...] รัฐบาลจึงพยายามทำให้ประชาชนสนับสนุนการสร้างกองทัพภายใต้ความหวังว่าจะสามารถรวมดินแดนของคน 'เชื้อชาติไทย' ที่ชาติไทยได้เสียให้แก่ชาติมหาอำนาจตะวันตกไปในอดีต เพื่อจะเป็นชาติมหาอำนาจที่มีประชากร 42 ล้านคน มีดินแดนกว้างใหญ่ไพศาล และมีความเจริญทางศิลปะและวัฒนธรรมไม่แพ้ชาติอื่นในโลก¹

เหตุการณ์สงครามมหาเอเซียบูรพาจึงกลายเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้รัฐบาลนำมาใช้สร้างวาทกรรมชาตินิยมและการสร้างชาติที่ยิ่งใหญ่ ในแง่ที่แนวคิดเรื่องชาตินิยมช่วงทศวรรษ 2480 จึงแตกต่างจากยุคสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งแนวคิดเรื่องชาติหรือภาพของรัฐชาติผูกโยงกับพระมหากษัตริย์ ขณะที่สำนึกเรื่องชาติในทศวรรษ 2480 ผูกโยงกับแผนที่และอาณาเขตของรัฐชาติ อย่างไรก็ตาม ความเหมือนกันในวาทกรรมชาตินิยมในสองยุคสมัยคือประเด็นเรื่องเชื้อชาติของคนไทยที่ถูกกำหนดโดยสายเลือด ภาษา และวัฒนธรรมร่วมกัน

การปลุกสำนึกเรื่องชาติในทศวรรษ 2480 ยังขยายออกไปสู่ความเป็นสากลหรือการยกระดับชาติไทยให้เทียบเท่ากับนานาชาติ โดยนำเสนอว่าชาติไทยมีอารยธรรมที่เก่าแก่ยาวนานและมีรากทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ดังนั้น นโยบายการสร้างชาติจึงขยายสู่แนวคิดทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในทางประวัติศาสตร์รัฐได้นำเรื่องเล่า ตำนาน และพงศาวดารของชาติอื่นเกี่ยวเนื่องกับการสู้รบของบรรพบุรุษ ทั้งที่เป็นพระมหากษัตริย์และชาวบ้าน

¹ สายชล สัตยานุรักษ์, *ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครัว ชุมชน ชีวิตสามัญชน ความทรงจำ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์* (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558). หน้า 108.

เช่น พระนเรศวร ท้าวสุรนารี ตลอดจนชาวบ้านบางระจัน เพื่อนำเสนอให้เห็นความกล้าหาญและจิตสำนึกในการปกป้องชาติ ในทางวัฒนธรรมมีการฟื้นฟูวรรณกรรมโบราณและการสร้างละครอิงประวัติศาสตร์ นอกจากการปลูกจิตสำนึกชาตินิยมเพื่อให้พลเมืองสำนึกและปกป้องชาติแล้ว วาทกรรมเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติยังถูกปลูกเร้าขึ้นเพื่อนำเสนอความยิ่งใหญ่ของชาติในอดีต โดยเน้นเขตแดนที่กินอาณาบริเวณออกไปไกลกว่าในปัจจุบัน โดยอ้างว่า “ชนชาติไทย” เคยอาศัยอยู่ทั้งในบริเวณแหลมอินโดจีน ภาคใต้ของจีน พม่าในรัฐอัสสัม ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามมาเป็นไทยจึงมีนัยของการบ่งบอกความยิ่งใหญ่ของชนชาติในภูมิภาคนี้ไปด้วย²

วาทกรรมชาตินิยมและความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทยยังแทรกในวรรณกรรมทั้งบทละครและนวนิยาย ทักษ์ เฉลิมเตียรณศึกษาบทละครของหลวงวิจิตรวาทการระหว่าง พ.ศ. 2479-2483 เขาเห็นว่าหลวงวิจิตรวาทการนำเสนออุดมการณ์ชาตินิยมอย่างเข้มข้น โดยดำเนินตามนโยบายของรัชกาลที่ 6 ในประเด็นเรื่องวิธีการนำเสนอแนวคิดชาตินิยมผ่านการใช้บันเทิงคดีอันเป็นกลวิธีสร้างชาติในมิติทางวัฒนธรรม ทักษ์ยังตั้งข้อสังเกตว่าบทละครในช่วงเวลานี้สอดคล้องไปกับแนวนโยบายมหาเอเชีย (pan-Asianism) ของญี่ปุ่นและการสร้างรัฐชาติโดยอาศัยเชื้อชาติตามนโยบายของนาซี บทละครบางเรื่องสนับสนุนการรวมตัวกันของคนไทย เขมร คนพม่าในรัฐฉาน ตลอดจนคนจีนด้วยการนำเสนอว่าทุกชาติพันธุ์ล้วนเป็นพี่น้องกันและควรรวมชาติกันเพื่อความยิ่งใหญ่ของเอเชีย นอกจากนี้วาทกรรมเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติไทยยังผูกโยงกับความคิดเรื่องความเป็นสมัยใหม่และความศิวิไลซ์โดยมีนัยถึงต้นแบบที่มาจากตะวันตก ด้วยการนำเสนอผ่านความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม³

ข้อสังเกตของทักษ์ เฉลิมเตียรณสอดคล้องกับนัทธนัย ประสานนามที่ศึกษานวนิยายของหลวงวิจิตรวาทการโดยมองว่านวนิยายเรื่อง *ปลัดสิงห์เชียงรุ่ง* ของหลวงวิจิตรวาทการเป็นนวนิยายประเภทโรمانซ์แนวจักรวรรดินิยม กล่าวคือ หลวงวิจิตรวาทการได้รับอิทธิพลแนวเรื่องดังกล่าวมาจากนวนิยายแนวโรมานซ์ของตะวันตก โดยเฉพาะงานเขียนของไรเดอร์ แฮกการ์ด (Sir Henry Rider Haggard) ที่มีวิธีการนำเสนอเรื่องเล่าการเดินทางของชาวตะวันตกที่เข้าไปผจญภัยในดินแดนตะวันออกด้วยสำนึกของจักรวรรดินิยม ในทำนองเดียวกันนวนิยายของหลวงวิจิตรวาทการนำเสนอการเดินทางของตัวละครเอกชายคนไทยที่เข้าไปยังเมืองเชียงรุ่งและพบรักกับตัวละครหญิงชาวไทยลื้อ ตัวละครเอกชายเป็นผู้ช่วยเหลือและจัดการปัญหาความวุ่นวายต่าง ๆ ที่ไม่สงบ

² Scot Barmé, *Luang Wichit Wathkarn and the Creation of Thai Identity* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1993). p. 148.; คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. หน้า 205.

³ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. หน้า 148-149.

เรียบร้อยในเชิงรัฐ ตลอดจนเข้าไปชำระล้างความบริสุทธิ์ทางชาติพันธุ์ด้วยการให้กำเนิดบุตรที่เป็นชาวไทย ในแง่นี้นวนิยายเรื่องดังกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการจึงเป็นเผยให้เห็นอุดมการณ์รวมเผ่าไท⁴ สอดคล้องกับวาทกรรมการสร้างชาติที่ยิ่งใหญ่ด้วยการขยายขอบเขตของรัฐชาติผ่านเชื้อชาติออกไป นอกจากนั้นการวิเคราะห์ของนักทฤษฎียังทำให้เห็นความปรารถนาในการครอบงำชนชาติอื่นผ่านมิติทางเพศ กล่าวคือการเดินทางเพื่อครอบครองพื้นที่ในวรรณกรรมมักนำเสนอจากมุมมองของผู้ชาย ผู้ชายเป็นตัวแทนของชาติในการบุกเบิกเข้าไปยังดินแดนอื่นและปฏิบัติการครอบครองดินแดนอื่นผ่านวรรณกรรมการเดินทาง หากพิจารณาบริบททางสังคมไทยประกอบยิ่งเผยให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ของชาติไทยกับความเป็นชายถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน การเดินทางไปที่ต่างแดนของผู้ชายจึงหมายถึงการขยายขอบเขตและอำนาจทางพื้นที่หรือขอบเขตของประเทศไทย

อย่างไรก็ดี วาทกรรมเรื่องความยิ่งใหญ่ชาติมิได้จำกัดเฉพาะอยู่ในวรรณกรรมของหลวงวิจิตรวาทการเท่านั้น แต่ในไพรชนิยายไทยที่ศึกษาปรากฏวาทกรรมเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติเช่นกัน เนื่องจากไพรชนิยายหรือนวนิยายที่บอกเล่าเรื่องการเดินทางมีส่วนอย่างสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการขยายอาณาเขตของชาติผ่านวรรณกรรม ดังข้อสังเกตของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) ที่มองว่าวรรณกรรมการเดินทางเป็นเครื่องมือหนึ่งในการขยายอาณาเขตหรือเขตแดนของยุโรป โดยอาศัยบันทึกการเดินทางหรือรายงานทางการสำรวจเชิงวิทยาศาสตร์ตลอดจนการสร้างดินแดนในจินตนาการมีส่วนส่งเสริมให้ชาวยุโรปครอบครองพื้นที่ในดินแดนตะวันออก⁵ แม้ว่าไพรชนิยายไทยไม่ได้มีส่วนสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อการยึดครองดินแดนอื่นในแบบจักรวรรดินิยมหรือการล่าอาณานิคมของตะวันตก แต่อย่างน้อยทำให้เห็นอุดมการณ์ชาตินิยมและวาทกรรมความเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ของไทย ไพรชนิยายไทยที่นำเสนอวาทกรรมความยิ่งใหญ่ของชาติไทยที่เด่นชัดคือไพรชนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* โดยเฉพาะในเล่มที่ชื่อว่า “คนดีที่โลกไม่ต้องการ” แม้ว่าแก่นเรื่องหลักของไพรชนิยายเล่มนี้บอกเล่าชีวิตของนักหนังสือพิมพ์และนักปฏิวัติจีนชื่อ “จางหลิน” เป็นหลัก แต่ระพีพันธ์ได้แทรกการเดินทางในประเทศจีนของตนเองไว้ด้วย ภาพเมืองจีนของระพีพันธ์ถูกแบ่งออกสองลักษณะ ลักษณะแรกคือเมืองจีนที่ปนเปื้อนวัฒนธรรมตะวันตกอย่างเมืองเซียงไฮ้ซึ่งเป็นเขตปกครองของฝรั่งเศส เซียงไฮ้ได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัย ทั้งทางกายภาพของเมืองที่มีตึกสูง ถนนหนทาง รถยนต์ และรถไฟแบบตะวันตก นอกจากนั้นวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนเป็นแบบชาวตะวันตก ทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจนถึงลักษณะนิสัยของผู้คน

⁴ นัทรนัย ประสานนาม, "เพศวิถีกับการเมืองเรื่องความเป็นไทยในนวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ," ใน *พิพิธวรรณกรรม: ความทรงจำและสยาม-ไทยศึกษาในบริบทสากล*, นัทรนัย ประสานนาม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีและคณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556). หน้า 138.

⁵ Said, *Orientalism*. p. 116-117.

ภาพของเมืองจีนอีกลักษณะหนึ่งคือเมืองปักกิ่งซึ่งนำเสนอว่าเป็นจีนแท้ แม้ว่ากายภาพของเมืองและวิถีชีวิตของผู้คนไม่มีความเป็นสมัยใหม่เท่าเมืองเซี่ยงไฮ้ แต่สถานที่โบราณและวิถีชีวิตดั้งเดิมล้วนเป็นสิ่งที่แสดงควมยิ่งใหญ่ และวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของเมืองจีนที่ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ในแง่หนึ่งเมืองปักกิ่งจึงมี “ความเป็นจีน” มากกว่าเมืองเซี่ยงไฮ้

การสร้างภาพเปรียบเทียบความเป็นเมืองที่มีความเป็นจีนแท้ของระพินทร์ ระหว่างเมืองเซี่ยงไฮ้และเมืองปักกิ่งมีความหมายสองนัยยะ ประการแรกระพินทร์ต้องการชี้ให้เห็นว่าเมืองเซี่ยงไฮ้ที่ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสทำให้กลายเป็นตะวันตกและถูกครอบงำทางวัฒนธรรมจนความเป็นจีนสูญหายไป เซี่ยงไฮ้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของเจ้าอาณานิคมในทุกด้าน ดังที่ระพินทร์เปรียบเทียบว่าเหมือนลูก “โซ่ตรวน” มัดไว้ไม่ให้เป็นอิสระ ขณะเดียวกันระพินทร์ก็เทียบเคียงความเป็นคนไทยของตนเองว่า “ข้าพเจ้าเป็นคนไทยที่ได้ดื่มรสของอิสรภาพมาตั้งแต่เกิด ฉะนั้นเมื่อได้มาแลเห็นโซ่ตรวนเข้าเช่นนี้ ก็อดที่จะสลัดใจไม่ได้”⁶ เหตุการณ์ที่ระพินทร์ยกขึ้นมานี้เพื่อนำเสนอให้เห็นความเป็นชาติไทยที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ตลอดจนต้องการแสดงอัตลักษณ์ของตนผ่านเชื้อชาติคือ “คนไทย” และเชื่อมโยงเข้ากับชาติ ดังที่กล่าวว่า “ข้าพเจ้ามีความรู้สึกประจําใจอยู่ว่าอิสรภาพของคนไทยและของชาติไทย เป็นสิ่งที่เหนือทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของคนไทย อิสรภาพเป็นสิ่งที่อิสรชนหวงแหนยิ่งกว่าเลือดทุก ๆ หยดในกายตัวเขา”⁷ ด้วยเหตุนี้ระพินทร์ไม่พอใจเมื่อผู้มีอิทธิพลทางการเมืองในจีนบอกว่าเมืองไทยเคยเป็นเมืองขึ้นของจีนมาก่อน ทำให้ระพินทร์โกรธจัดดังที่บรรยายว่า “ข้าพเจ้าเลือดขึ้นหน้า อารมณ์หนุ่มทำให้โพล่งไปว่า ‘เมืองไทยไม่เคยเป็นเมืองขึ้นของใคร เราเป็นประเทศเอกราช’”⁸ ดังนั้น ภาพของเมืองเซี่ยงไฮ้ที่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของตะวันตกจึงสร้างขึ้นเพื่อเปรียบต่างให้เห็นความเป็นไทยที่เป็นอิสระจากการครอบงำของชาติตะวันตก โดยยืนยันว่าความอิสระเป็นอัตลักษณ์ประจำตัวของคนไทย แนวคิดดังกล่าวของระพินทร์สอดคล้องกับอุดมการณ์ชาตินิยมซึ่งมักนำเสนอว่าททกรรมไม่เคยเสียดินแดนหรือไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้น ตลอดจนตอกย้ำบรรพบุรุษของไทยที่รักษาอิสรภาพของชาติไว้ได้

นัยยะประการที่สอง คือการให้ความหมายของความเป็นจีนแท้ผ่านการนำเสนอภาพของเมืองปักกิ่งที่ยังคงหลงเหลือโบราณสถานในอดีตไว้ได้ อีกทั้งวิถีชีวิตของผู้คนยังคงไม่มีแฟชั่นแบบตะวันตกเข้ามาปะปนกับความเป็นจีนแบบดั้งเดิม แม้ว่าถนนหนทางและสภาพบ้านเรือนในเมืองปักกิ่งจะเก่าแก่และทรุดโทรมแต่เป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยอารยธรรมที่สั่งสมมายาวนาน มีศิลปกรรม

⁶ สด ฑูระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 20.

⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 18.

⁸ สด ฑูระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 3 ผู้เสียสละ*. หน้า 142.

มีภูมิความรู้ที่ยิ่งใหญ่ และมี “ความก้าวหน้าในเชิงปฏิรูปสังคม” ระพีพันธ์ยังต่อยอดย้ำประวัติศาสตร์อันยาวนานผ่านเรื่องราวการสู้รบและการปกครองของกษัตริย์ในแต่ละยุคสมัยของจีนย้อนกลับไปหลายพันปี ตลอดจนภาพของชนจีนที่มีการศึกษา เป็นปัญญาชน นักปฏิวัติ และผู้มีอุดมการณ์ชาตินิยม การนำเสนอภาพเมืองจีนในแง่มุมนี้มีนัยของการต่อรองกับวาทกรรมความเป็นจีนที่ประกอบสร้างขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2460 ต่อเนื่องและเข้มข้นในทศวรรษ 2480 ที่มองภาพเหมารวมของเมืองจีนและคนจีนว่าเต็มไปด้วยความล้าหลัง การปฏิวัติ และเป็นเพียงกรรมกรแบกหาม⁹ อย่างไรก็ตาม ระพีพันธ์ได้นำเสนอภาพของเมืองจีนมากไปกว่าการตอบโต้กับวาทกรรมความเป็นจีน คือการนำเสนอว่าไทยกับจีนคือคนร่วมแผ่นดินเดียวกันด้วยการนำเสนอผ่านพื้นที่การบอกเล่าประวัติศาสตร์บรรพบุรุษของคนไทยที่เคยอาศัยอยู่ที่เมืองปักกิ่ง ดังที่ระพีพันธ์บรรยายว่า

ข้าพเจ้าได้เคยอ่านพบข้อความที่กล่าวว่าปักกิ่งเป็นสถานที่ซึ่งมีความสำคัญยิ่งแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของจีน 4621 ปีมาแล้ว เหนือแผ่นดินปักกิ่งตั้งอยู่เดี๋ยวนี้ ชื่อหิวประมุขของชาวชนบทเดิม ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นพวกไทย ได้ทำศึกกับหวงตี้ พ่อเมืองจีนอย่างเต็มฝีมือ ศึกครั้งนั้นเป็นศึกใหญ่ยิ่งในสมัยเริ่มแรกแห่งประวัติศาสตร์ของจีน—เป็นศึกที่แสดงให้เห็นการดิ้นรนต่อสู้ระหว่างพวกเจ้าของถิ่นเดิมกับพวกจีน ซึ่งอพยพกันมาจากภาคตะวันตกของบูรพาทวีป และกำลังตั้งรกรากในลุ่มแม่น้ำเหลือง การปะทะระหว่างผู้บุกรุกคือจีนกับพวกเจ้าของถิ่นเช่นพวกเหมียว อันมีพวกไทยปนอยู่ด้วยนี้ ได้ดำเนินไปอย่างรุนแรงตลอดยุคศึกดาบรर्थ พวกเจ้าถิ่นทานกำลังพวกจีนไม่ได้ ก็ถอยร่นไปทางใต้เรื่อย ๆ ศึกระหว่างชื่อหิวกับหวงตี้เมื่อสี่พันกว่าปีก่อนทำให้ข้าพเจ้ามองดูปักปักกิ่งด้วยความตื่นเต็น คือตื่นเต็นในข้อที่ว่าข้าพเจ้าได้เหยียบย่างเข้าไปในแผ่นดินที่เมื่อสี่พันกว่าปีก่อนได้นอนไปด้วยเลือดไทยและเลือดจีน ข้าพเจ้าเป็นคนไทย มีหัวใจที่บูชาอิสราภาพของตัวเอง ฉะนั้นเมื่อได้กลับไปเห็นถิ่นเดิม ซึ่งเคยเป็นของคนไทย ข้าพเจ้าก็อดที่จะรู้สึกสะเทือนใจอย่างแรงไม่ได้ นี่คือปักกิ่ง...นี่คือแผ่นดินซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นของคนไทย ถึงหากว่า

⁹ สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1. หน้า 156.

ปักกิ่งจะเป็นของจีนไปทุกอย่าง แต่อย่างน้อยปักกิ่งก็ยังคงมี
กระดุกคนไทยฝังอยู่ใต้พื้นแผ่นดิน วิญญาณของคนไทยคงจะยัง
วกเวียนอยู่เหนือยอดต้นสนและต้นหลิว... คงจะยังไม่ลืม
ความโศกของฤดูชิวเทียน... คงจะยังจำความสวยงามสดงงามของ
ฤดูชุนเทียนได้ คนไทยไม่ลืมอะไรง่าย ๆ ข้าพเจ้าเองก็ไม่ลืม¹⁰

การบรรยายเมืองปักกิ่งของระพีพรแสดงให้เห็นการนำประวัติศาสตร์หรือตำนานมาใช้เชื่อมโยง
คนไทยกับคนจีนเข้าด้วยกัน ความเป็นจีนหรือคนจีนไม่ได้แตกต่างจากความเป็นไทยหรือคนไทย
การเชื่อมร้อยดังกล่าวเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างคนจีนกับคนไทยที่ถูกสร้างผ่านการกีดกันทาง
เชื้อชาติมาอย่างยาวนาน ดังที่ระพีพรต้องย้ำว่า “คนไทยไม่ลืมอะไรง่าย ๆ” เป็นความพยายาม
เตือนให้คนไทยเห็นว่าบรรพบุรุษของตนก็ล้วนมาจากแผ่นดินจีน

นอกจากการบรรยายดังกล่าวแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างคนไทยกับคนจีนแล้ว ยังเผย
ให้เห็นวาทกรรมเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติไทยจากการบรรยายพื้นที่เมืองปักกิ่ง ดังเช่นการกล่าวอ้าง
ว่าคนไทยเคยอยู่ที่นี้และผืนดินของปักกิ่งยังฝังกระดูกบรรพบุรุษของคนไทยไว้ แม้แต่วิญญาณของ
บรรพบุรุษไทยยังวนเวียนอยู่ในบริเวณดังกล่าว การกล่าวอ้างพื้นที่เมืองปักกิ่งของระพีพรเป็นการ
ครอบครองผ่านปฏิบัติการของภาษา ไม่ต่างจากเรื่องเล่าการเดินทางของชาวตะวันตกในยุคสมัยการ
ล่าอาณานิคม เรื่องเล่าการเดินทางส่งอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างดินแดนหรือขยายดินแดนออกไป
เนื่องจากภาษาและเรื่องเล่ามีส่วนอย่างสำคัญในการก่อร่างสร้างพื้นที่ ดังที่ ยี ฟู ตวน (Yi-Fu Tuan)
กล่าวว่า พื้นที่ (space) เป็นความว่างเปล่า เช่น ภูเขา แม่น้ำ หรือพื้นดินที่มีลักษณะทางกายภาพที่
คล้ายคลึงกัน ทว่าเมื่อมีการเรียกชื่อ (naming) พื้นที่เหล่านั้นกลายเป็นสถานที่ (place) นอกจากนั้น
การสร้างเรื่องเล่าหรือการสร้างตำนาน ตลอดจนการอธิบายสภาพแวดล้อมของพื้นที่ยังทำให้สถานที่
นั้นปรากฏ ฟูตวนชี้ให้เห็นอำนาจของการเรียกชื่อโดยมีนัยของการช่วงชิงความทรงจำผ่านการสร้าง
เรื่องเล่าหรือประวัติศาสตร์ให้กับพื้นที่¹¹ การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์รากเหง้าของบรรพบุรุษไทยของ
ระพีพรจึงหมายถึงการสร้างเรื่องเล่าขึ้นมาเพื่อแผ່งนัยของการแสดงอำนาจในการช่วงชิงพื้นที่เมือง
ปักกิ่งว่าเป็นของคนไทยมาก่อน เนื่องจากปักกิ่งถูกให้ความหมายว่าเป็นจีนแท้ที่ยิ่งใหญ่และมี
อารยธรรมอันยาวนาน ในแง่นี้จึงแสดงให้เห็นว่าการเคยครอบครองความเป็นจีนมาก่อนจึงมีนัยส่งถึง
ความยิ่งใหญ่ของชาติไทยด้วย การครอบครองพื้นที่ผ่านเรื่องเล่าของระพีพรจึงเผยให้เห็นวาทกรรม

¹⁰ สด ฐรมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 23.

¹¹ ชุตินา ประภาศวุฒิสาร. "พื้นที่ในความทรงจำกับการสร้างอัตลักษณ์พลัดถิ่นในวรรณกรรมสตรีร่วมสมัย." ใน *วารสาร
อักษรศาสตร์: การเดินทางหลายมิติหลากหลายพรรณแดน* ปีที่ ฉบับพิเศษ (2551). หน้า 166-167.

ชาตินิยมที่เป็นกระแสในช่วงทศวรรษ 2480 ซึ่งพยายามสร้างสำนึกความเป็นชาติที่ขยายออกไปให้ได้กว้างที่สุดเพื่อแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาติไทย ขณะเดียวกันยังสอดรับกับแนวคิดการรวมชาติเอเชียให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อต่อต้านอิทธิพลของตะวันตกในช่วงของสงครามมหาเอเซียบูรพา

หากพิจารณามิติทางเพศสถานะทำให้เห็นชัดเจนว่าการขยายอาณาเขตความยิ่งใหญ่ของชาติถูกนำเสนอผ่านการเดินทางไปที่ต่างแดนของตัวละครชายอย่างระพีพันธ์ การเดินทางของระพีพันธ์ไปยังพื้นที่ห่างไกลจากประเทศไทยหมายถึงอำนาจของชาติที่ขยายตัวออกไปด้วย นอกจากนี้ประวัติศาสตร์การสู้รบเพื่อแย่งชิงดินแดนในปักกิ่งยังเกิดขึ้นระหว่างผู้ชายบรรพบุรุษของไทยและบรรพบุรุษของจีน โดยเน้นย้ำความกล้าหาญในการสู้รบ ความเสียสละชีพเพื่อรักษาแผ่นดินตลอดจนความหวงแหนอิสรภาพของบรรพบุรุษไทย ดังที่ระพีพันธ์อ้างว่าเหตุการณ์ของโลกในปัจจุบันเต็มไปด้วยการสู้รบของสงคราม ผู้ใดที่อ่อนแอต้องเป็นฝ่ายล้มหายตายจากไป ดังนั้น ในยุคสมัยนี้กำลังอำนาจและความกล้าหาญเท่านั้นที่จะทำให้รอดชีวิต ระพีพันธ์เชื่อมโยงลักษณะดังกล่าวเข้ากับประเทศชาติว่า “เป็นสมัยที่อนุประเทศควรสังวร—เป็นสมัยที่ประเทศซึ่งยังขาดกำลังอำนาจจะต้องรีบก่อร่างสร้างตัวให้เข้มแข็งขึ้นโดยด่วนที่สุด”¹² ด้วยเหตุนี้การรื้อฟื้นเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์การสู้รบระหว่างบรรพบุรุษไทยกับจีนจึงขนานไปกับเรื่องเล่าการเดินทางของระพีพันธ์ ระพีพันธ์นำเรื่องเล่าการสู้รบของบรรพบุรุษในการช่วงชิงพื้นที่พร้อมกับสร้างอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับคุณสมบัติความกล้าหาญของบรรพบุรุษไทยไปพร้อมกัน ดังที่มักเน้นย้ำว่าคุณสมบัติเรื่องความกล้าหาญและความรักอิสระเป็นคุณสมบัติที่ยังติดอยู่ในเลือดเนื้อของตนเอง การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของระพีพันธ์ผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่เมื่อจีนจึงสอดคล้องกับวาทกรรมการสร้าง ความยิ่งใหญ่ของชาติไทย ความเป็นชายของระพีพันธ์จึงเด่นชัดว่าเชื่อมโยงกับความเป็นชาติ

¹² สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 82.

4.1.2 ด้วยสายตาตะวันตก: “วิถีดั้งเดิม” กับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายชาวตะวันตก

หากพิจารณารูปแบบการเดินทางของไทยในอดีตที่นำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ด้วยแนวคิดการแบ่งแยกระหว่างชนบทกับเมืองออกจากกัน อาจเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แนวคิดเรื่องความเป็นสมัยใหม่หรือความศิวิไลซ์เดินทางมาพร้อมกับการล่าอาณานิคมและกระแสของโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ราชสำนักและชนชั้นสูงต้องปรับอัตลักษณ์ของตนเองให้เป็นสมัยใหม่ในแบบตะวันตก ความเป็นสมัยใหม่จึงนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยเริ่มต้นพัฒนาจากเมืองหลวงซึ่งเป็นศูนย์กลางของพระราชอาณาจักรแล้วจึงกระจายความเจริญล้นออกไปสู่เมืองรอบนอก ดังนั้นพื้นที่ห่างไกลจากเมืองหลวงจึงถูกเรียกว่าเป็นพื้นที่ชนบทเพราะความเจริญยังไม่ถึง รัชชยวินิจจะกุลศึกษารายงานหรือบันทึกการเดินทางเชิงชาติพันธุ์วรรณาของชนชั้นสูงในราชสำนักขุนนาง และข้าราชการที่เดินทางไปท่องเที่ยวยังชนบทในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่าในบันทึกการเดินทางนำเสนอภาพของผู้คนและภูมิทัศน์ในสองลักษณะ ลักษณะแรกคือการบันทึกเกี่ยวกับคนป่าที่อาศัยตามธรรมชาติ ภาพของคนป่าจึงเป็นคนที่ไม่มีอารยธรรมหรือยังไม่ได้รับความศิวิไลซ์ ลักษณะที่สองคือการบันทึกถึงคนในชนบทหรือกลุ่มคนที่เป็นชาวไร่ชาวนา ในบันทึกลักษณะหลังนี้เผยให้เห็นมุมมองต่อการนำเสนอพื้นที่ในแบบภูมิทัศน์ กล่าวคือ ภาพของพื้นที่ในชนบทมักนำเสนอว่าเป็นภาพของไร่นา ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร สิ่งสสารสัตว์ ผลผลิตทางการเกษตร และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ภาพชนบทจึงถ่ายทอดออกมาจากสายตาของนักท่องเที่ยวชาวเมืองหลวงที่มองเห็นสีสันของชนบทว่ายังเป็นธรรมชาติและยังไม่มี ความเจริญเข้าไปถึง ภาพชนบทจึงเป็นภาพที่สร้างขึ้นแบบตายตัว และจัดวางไว้เพื่อให้คนเมืองหลวงได้รับรู้วิถีชีวิตอีกรูปแบบซึ่งตรงกันข้ามกับความเจริญหรือความเป็นสมัยใหม่ในกรุงเทพฯ¹³

ในแง่หนึ่งการนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ในบันทึกการเดินทางของไทยมีความแตกต่างจากการนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ในสังคมตะวันตก ดังจะเห็นว่าภาพแบบภูมิทัศน์มิได้ใช้เพื่อให้คนเมือง (ที่เป็นชนชั้นกลาง) ได้พักผ่อนหรือผ่อนคลายจากวิถีของเมือง แต่กลายเป็นภาพเปรียบเทียบที่เหลื่อมล้ำกันระหว่างความเป็นเมืองที่เป็นสมัยใหม่ (คนเมือง) กับความเป็นชนบทที่เป็นธรรมชาติ (คนบ้านนอก) ความเป็นคนเมืองที่เป็นสมัยใหม่นำเสนอผ่านสายตาของชนชั้นสูงหรือชนชั้นนำด้วยการผูกโยงตนเองกับสายตาในการมองแบบคนตะวันตก พระราชวงศ์ ขุนนาง และข้าราชการต่างแสดงบทบาทของตนในแบบคนตะวันตกผ่านรูปลักษณะภายนอกและวิถีชีวิต ตลอดจนวิถีคิดและมุมมองการนำเสนอภาพชนบท นอกจากนี้ หากพิจารณามิติทางเพศ การเดินทางท่องเที่ยว

¹³ รัชชยวินิจจะกุล, "ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑสถานทั้งในและนอกประเทศ." หน้า 19-21.

ด้วยการสวมบทบาทของชาวตะวันตกยังผูกโยงกับชนชั้นสูงและข้าราชการที่เป็นผู้ชาย ดังนั้น
 อัตลักษณ์ของความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกจึงมักแสดงผ่านรูปลักษณะของนักเดินทางผู้ชาย

ลักษณะของการสร้างอัตลักษณ์ของชาติในแบบตะวันตกยังสืบเนื่องมาถึงทศวรรษ 2480
 แต่มีการเปลี่ยนแปลงในมิติทางชนชั้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ผัน
 ศูนย์กลางอำนาจรัฐจากกลุ่มชนชั้นสูงไปสู่ชนชั้นกลาง สภาพสังคมและการเมืองของไทยใน
 ช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งมีนโยบายในการผลิตสร้างชาติใน
 รูปแบบที่เป็นสากลแบบตะวันตกเพื่อนำพาชาติไทยเข้าไปสู่บริบทของโลกในช่วงสงคราม กระแส
 สำคัญในเวลานี้จึงเป็นการนำพาประเทศไปสู่อุดมคติตามแบบสากลด้วยการปฏิเสธอุดมคติความ
 เป็นไทยแบบเก่าออกไป โดยเฉพาะการเข้าไปจัดการกับเรือนร่างของพลเมือง อาทิ การแต่งกาย
 วิถีชีวิต ตลอดจนอัตลักษณ์ทางเพศ เนื่องจากรัฐมองว่าร่างกายของพลเมืองเป็นหน่วยย่อยที่
 สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกระบวนการสร้างทางสังคม ดังที่ก้องสกล กวินรวีกุลศึกษาวิเคราะห์ว่า

รัฐมองร่างกายของพลเมืองในฐานะหน่วย (entity) ซึ่งอยู่ใน
 กระบวนการกลายเป็นบางสิ่งบางอย่าง (the process of
 becoming) สะท้อนให้เห็นว่าร่างกายอยู่ในสภาพที่ยังสร้างไม่
 เสร็จสมบูรณ์ (unfinishedness) แต่กำลังถูกเปลี่ยนไปเป็นร่าง
 อุดมคติ (ideal body) ตามความปรารถนาของรัฐ รัฐได้พยายาม
 ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อวางระเบียบ สร้างวินัย และควบคุมร่างกาย
 พลเมือง ร่างกายยังอยู่ในฐานะโครงการ (projects) ซึ่งยัง
 สมบูรณ์มากเท่าไร ก็ยิ่งสื่ออัตลักษณ์ของสังคมและชาติมากขึ้น
 เท่านั้น¹⁴

ข้อสังเกตของก้องสกลชี้ให้เห็นความพยายามของรัฐในการสร้างความเป็นสากลกับพลเมืองใน
 ระดับลึกถึงอุดมการณ์ รัฐใช้ทุกกลวิธีในการทำให้พลเมืองให้มีลักษณะสากลโดยเฉพาะอัตลักษณ์
 ทางเพศของผู้ชายและผู้หญิงที่ผูกโยงกับลักษณะของผู้ชายและผู้หญิงแบบตะวันตกผ่าน
 การโฆษณา แบบเรียน การสาธารณสุข และการจัดประกวดในงานสำคัญ¹⁵ ด้วยการเปลี่ยนแปลง

¹⁴ ก้องสกล กวินรวีกุล, "การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487." หน้า 5.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 111.

การสวมใส่เสื้อผ้าของพลเมืองจากนุ่งโจงกระเบน ไม่สวมรองเท้า เคี้ยวหมาก ไปสู่การสวมใส่เสื้อสูท ผูกเนคไท สวมกระโปรงและสวมหมวก ตลอดจนสร้างค่านิยมใหม่ในวิถีชีวิตของพลเมือง อาทิ การแสดงออกในการทักทาย การจูบลา หรือมารยาทบนโต๊ะอาหารที่เป็นสากลแบบตะวันตก การสร้างอุดมคติในแบบตะวันตกมีวัตถุประสงค์ในการสร้างภาพลักษณ์ (image) ของชาติไทยผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของพลเมือง เพื่อแสดงศักยภาพของชาติที่ยิ่งใหญ่ทัดเทียมประเทศที่เจริญแล้ว ความเป็นตะวันตกจึงผูกโยงอยู่กับอำนาจ ดังนั้นการผลิตสร้างชาติและพลเมืองของชาติในแบบตะวันตกจึงหมายถึงการแสดงอำนาจด้วย ดังนั้น อุดมการณ์ของรัฐในการสร้างชาติให้เป็นสากลผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของพลเมืองส่งผลกระทบต่อในวงกว้างจนกลายเป็นวาทกรรมสร้างชาติให้เป็นสากล ไพรัชนิยายที่ศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏร่องรอยของความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ของตัวละครให้มีความเป็นสากลในแบบตะวันตก โดยเฉพาะมิติทางเพศสถานะ

จากการศึกษาพบว่าในเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ของวิรัตน์ สุทธานนท์นำเสนอภาพของตัวละครชายอย่างวิรัตน์ที่มีความเป็นผู้ชายตะวันตกอย่างชัดเจน วิรัตน์สร้างภาพความเป็นชายแบบตะวันตกผ่านมุมมองของการให้ภาพประเทศฟิลิปปินส์ในมุมมองเดียวกับนักเดินทางตะวันตก โดยเฉพาะมุมมองการนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ (picturesque) โดยเฉพาะเมื่อเวลาที่วิรัตน์เดินทางท่องเที่ยวยังชนบทของฟิลิปปินส์ ด้วยการให้ภาพพื้นที่ต่างจังหวัดในภาพกว้างและให้น้ำหนักกับการนำเสนอทิวทัศน์ธรรมชาติ เช่น ภูเขา ท้องฟ้า ทุ่งหญ้า หรือลำธารในลักษณะถูกจัดวางตำแหน่งแล้วอย่างมีศิลปะ การนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ในบทที่ 3 สัมพันธ์กับมิติความปรารถนาทางเพศของวิรัตน์ผ่านพื้นที่ธรรมชาติกับเรือนร่างของคิตานี อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์การสร้างภาพแบบภูมิทัศน์ในบทนี้นำเสนอให้เห็นนัยทางเชิงอุดมการณ์ของวิรัตน์ผ่านการมองภาพแบบภูมิทัศน์ในแบบชาวตะวันตก

ภาพแบบภูมิทัศน์เป็นคำที่ใช้เรียกประเภทของภาพวาดเชิงทัศนศิลป์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ภาพแบบภูมิทัศน์มีลักษณะของการนำเสนอภาพในมุมมองกว้าง ส่วนใหญ่เนื้อหาของภาพมักนำเสนอวิถีชีวิตของชาวชนบทหรือธรรมชาติที่ยังไม่ถูกเข้าไปจัดการ อย่างไรก็ตามการนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ไม่ได้เกิดขึ้นจากการวาดตามความเป็นจริง แต่เกิดจากการคัดสรรและจัดวางของจิตรกร โดยเน้นการจัดวางให้ดูสบายตา มีความเชื่อมโยง และมีเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันจนดูเหมือนเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ อาทิ ภาพการลดล้นของภูเขาที่ต่อเนื่องกับทิวป่า บางครั้งอาจจัดวางชานาหรือชาวไร่ไว้ในมุมหนึ่งของภาพเพื่อเน้นย้ำวิถีชีวิตในชนบทซึ่งพ้นไปจากความวุ่นวายของเมือง เนื่องจากบริบทของการสร้างภาพแบบภูมิทัศน์เกิดขึ้นในช่วงที่การปฏิวัติอุตสาหกรรมกำลังขยายตัว พื้นที่เมืองกลายเป็นแหล่งทรุดโทรม ชนบทกับเมืองจึงถูก

แยกขาดออกจากกัน แอนน์ เบอร์มิงแฮม (Ann C. Bermingham) ศึกษาภาพแบบภูมิทัศน์ซึ่งเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ของคนเมืองโดยมองว่าภาพแบบภูมิทัศน์เกิดจากมุมมองของคนเมืองชนชั้นกลางที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ การจัดวางภาพให้ดูเป็นธรรมชาติจึงเป็นเพียงการเข้าไปจัดการกับพื้นที่ชนบทให้ดูเป็นธรรมชาติ (naturalization)¹⁶ ภาพแบบภูมิทัศน์จึงเกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มความรู้สึกโหยหาชนบทและความสงบสุขของคนเมืองที่เป็นชนชั้นกลาง อย่างไรก็ตาม ภาพแบบภูมิทัศน์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่ในอังกฤษ ในระยะเวลาต่อมาลักษณะการนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ได้แพร่กระจายไปยังศิลปะแขนงอื่น ทั้งสถาปัตยกรรม ดนตรี ภาพถ่าย ภาพยนตร์ รวมทั้งวรรณกรรม นอกจากนี้ยังแพร่กระจายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วโลก โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่สายตากรองแบบคนตะวันตก ดังจะเห็นว่าศิลปินที่ไม่ใช่ชาวตะวันตกได้นำมุมมองแบบภูมิทัศน์ไปใช้ในงานศิลปะด้วย

หากพิจารณามิติของเพศสถานะ การมองภาพแบบภูมิทัศน์ยังมาจากสายตาของผู้ชาย เนื่องจากการจ้องมองภาพในมุมมองกว้างแสดงให้เห็นนัยของอำนาจในการครอบครอง การจัดวางพื้นที่ในภาพหรือในงานวรรณกรรมแสดงให้เห็นการสร้างขอบเขตของอำนาจ ในงานศิลปะยุคหลังจึงปรับประยุกต์มุมมองแบบภูมิทัศน์เข้ากับการมองเรือนร่างของสตรี โดยเชื่อมโยงความบริสุทธิ์ของธรรมชาติกับพรหมจรรย์ของผู้หญิง การนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์จึงแสดงให้เห็นถึงความปรารถนา การแสดงอำนาจ และการควบคุมผ่านพื้นที่ ตลอดจนเผยให้เห็นมิติของอุดมการณ์ชนชั้นกลางที่มีทุนทางเศรษฐกิจและมีเวลาว่าง (leisure) ในการพักผ่อนจากความวุ่นวายในเมืองเพื่อไปหาความสงบสุขในชนบท

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายตะวันตกของวิคตอเรียนนำเสนอผ่านมุมมองขององค์ประกอบภาพซึ่งคัดสรรให้เหลือทิวทัศน์ของธรรมชาติ คล้ายกับสถานะของผู้ชายชาวตะวันตกที่เดินทางไปยังชนบทของประเทศอาณานิคม ดังที่วิคตอเรียนบรรยายเมื่อได้มีโอกาสไปเที่ยวเมืองชนบทอย่างป่าเลิ่นปินอนในวันว่างหลังจากพักการเรียนว่า “บัดนี้ เราผ่านจากป่าไผ่ออกมาสู่ทุ่งแห่งอ้อยและข้าวโพด—ขณะนั้นรุ่งกำลังก้มตัวลงมากินน้ำจากฟ้าสีครามแก่—แสดงว่าเบื้องโพ้นฝนได้ตกลงมาแล้ว—และเบื้องหน้านั้นเป็นบ้านขนาดใหญ่หลังคาสังกะสีทาสีแดง”¹⁷ ลักษณะการบรรยายของวิคตอเรียนแสดงให้เห็นมุมมองของภาพแบบกว้าง จากตำแหน่งของผู้มองในระยะไกลเพื่อจะเก็บภาพโดยรวมได้ทั้งหมด ทั้งนี้ ยังสังเกตเห็นความต่อเนื่องของภาพจากท้องทุ่งในทิศทางแนวขวางตลอดยาวไปต่อกับสายรุ้งที่เป็นเส้นโค้งรับกับแนวของผิวน้ำ ก่อนที่จะจบลงด้วยการนำเสนอบ้านของชาวบ้าน นอกจากนี้

¹⁶ Ann Cathleen Bermingham, “The Ideology of Landscape: Gainsborough, Constable and the English Rustic Tradition” (Harvard University, 1982). p. ix.

¹⁷ วิคตอเรีย สุธเสถียร, “ตระเวนมะนิลา,” ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิคตอเรีย สุธเสถียร*. หน้า 125.

ทิศทางที่ต่อเนื่องแล้วสีสันของภาพยังมีความสดใสทั้งสีเหลืองจากข้าว สีของสายรุ้ง สีฟ้าของน้ำ และสีแดงของหลังคาบ้านที่ตัดออกมาอย่างโดดเด่น อาจกล่าวได้ว่าหากเป็นภาพเขียนจุดเด่นของภาพคือบ้านของชาวบ้านเนื่องจากเส้นและสีที่นำไปสู่ตัวบ้าน ความต่อเนื่องของเส้นและสีดังกล่าวคือลักษณะหนึ่งของการสร้างความราบรื่นและสบายตาให้กับผู้มอง ตลอดจนสร้างความรู้สึกสงบและสดชื่น (หลังจากฝนตก) ภาพของชนบทที่วิจิตรนำเสนอจึงคล้ายกับภาพแบบภูมิทัศน์ของอังกฤษที่ประกอบสร้างขึ้นเพื่อสร้างอารมณ์สุนทรีย์ให้กับผู้มอง นั่นคือ กลุ่มคนเมืองที่เป็นชนชั้นกลาง

ภาพที่นำเสนอเป็นเพียงการแสดงให้เห็นความเพลิดเพลินของผู้ชมมากกว่าจะเข้าไปมีส่วนในภาพหรือเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ชนบทตามความเป็นจริง ด้วยการกีดกันความยากลำบากหรือภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติ ตลอดจนคนในพื้นที่ชนบทอาจถูกนำมาจัดวางไว้เป็นกลุ่มสีเพื่อให้สอดคล้องกับภาพแบบภูมิทัศน์ การนำเสนอคนในพื้นที่ชนบทจึงเป็นไปเพื่อการมองมากกว่าการเข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังเช่นการนำเสนอภาพชนบทของวิคตอร์ที่แม้จะมีคนชนบทอยู่ในภาพ แต่เขาไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังที่บรรยายว่า “พื้นที่ทรายขยน้ำตามหมู่หิน กลุ่มสีแดง, เขียวและเหลืองนั้น คือหมู่สาวชาววิซายันนุ่งโสร่งเคียงอกกำลังนั่งซักผ้าอยู่”¹⁸ สายตาของวิคตอร์คือสายตาของนักท่องเที่ยวที่กวาดมองผู้คนชนบทด้วยความรู้สึกแปลกตา เสมือนว่าคนในพื้นที่จัดวางไว้เพื่อแสดง ดังที่คิดานีบอกไว้ว่า “นี่แหละ ธรรมชาติที่ชาวมะนิลาไม่ค่อยเห็นกันนัก”¹⁹ และวิคตอร์ยังกล่าวว่าภาพดังกล่าวเป็นเสมือน “ความฝัน” ในอีกฉากหนึ่งเมื่อวิคตอร์เดินทางต่อไปพบกับกลุ่มชาวบ้านที่เดินสวนทางมา โดยบรรยายว่า “ชายคนหนึ่งสวนทางกับเรา บนบ่าสะพายกระบอกไม้ไผ่ลำยาวสองกระบอก สงสัยว่าน่าจะเป็นกระบอกน้ำตาลสดลองถามคิดานีดูให้แน่ใจ คิดานีบอกไว้ว่านั่นคือกระบอก ‘จูบะ’ (น้ำตาลเมาทำจากมะพร้าว) ซึ่งชาวพื้นเมืองนิยมดื่มเหมือนเหล้าโดยไม่ผิดกฎหมาย”²⁰ วิคตอร์เลือกที่จะถามคิดานีมากกว่าถามกับชาวบ้านโดยตรง อาจเป็นเพราะภาษาที่ไม่สามารถสื่อสารกันได้ ในแง่นี้จึงยิ่งเน้นย้ำให้เห็นสถานะนักท่องเที่ยวของวิคตอร์หรือกล่าวให้ชัดคือสถานะของผู้ที่จ้องมอง ภาพของคนชนบทที่เข้ามาอยู่ในภาพของภูมิทัศน์จึงเป็นเพียงองค์ประกอบที่เติมเต็มให้ภาพสมบูรณ์แบบ สอดคล้องไปกับทัศนียภาพแบบชนบทที่คนเมืองชนชั้นกลางปรารถนา หรือช่วยเติมเต็มความสุขสงบแบบวิถีของชนบทที่ขาดหายไปในพื้นที่เมือง²¹

¹⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 124.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 124.

²⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 125.

²¹ มิ่ง ปัญหา, "Dracula: โอบุฏภาวะและความเป็นสัตว์ในพื้นที่เมือง," ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ: ธาตุ จักรวาล พิษภัย จากมุมมองมนุษยศาสตร์*, จาตุรี ดิงศภัทย์, สุรเดช โชติอุดมพันธ์, และ อาลีสา สันตสมบัติ, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2558). หน้า 216.

การนำเสนอภาพแบบภูมิทัศน์ใน *ตระเวนมะนิลา* แสดงให้เห็นว่ามุมมองการมองภาพในลักษณะดังกล่าวนำมาใช้ในงานเขียนของนักเขียนที่ไม่ใช่ชาวตะวันตกด้วย การรับเอารอบการมองภาพแบบภูมิทัศน์จากตะวันตกนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อครั้งที่วิตต์เล่าว่าได้พบปะกับศิลปินชื่อดังชาวฟิลิปปินส์ชื่อ “อันโตเนียว กอนซาเลซ ดุมเลา” ซึ่งวิตต์ยกย่องว่าเป็นมือหนึ่งในทางพาณิชย์ศิลป์หรือ “คอมเมอร์เชียล อาร์ต”²² วิตต์เล่าว่าดุมเลาจบจากสถาบันทางศิลปะและได้รับอิทธิพลวิธีเขียนภาพจากศิลปินตะวันตก “เช่น—กอกแกง, มาตีเซ, เซซานเน, และวานโก”²³ ศิลปินเหล่านี้ล้วนแต่นำเสนอภาพทิวทัศน์และธรรมชาติในชนบทและมีผู้หญิงหรือชาวพื้นเมืองเป็นองค์ประกอบ ดุมเลาได้รับอิทธิพลเหล่านี้มาใส่ไว้การจัดวางองค์ประกอบภาพของตนเองกรอบการมองภาพของดุมเลาจึงเป็นแนวทางเกี่ยวกับการวาดของศิลปินตะวันตก ขณะที่วิตต์มักใช้เวลาว่างในการไปศึกษาและเรียนรู้วิธีการวาดภาพของดุมเลา จนวิตต์ยกให้ดุมเลาเป็นทั้ง “ผู้เพื่อนและครู”²⁴ ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่ามุมมองการมองภาพหรือการจัดวางองค์ประกอบภาพแบบภูมิทัศน์ของดุมเลาอาจส่งอิทธิพลต่อวิตต์ ในแง่หนึ่งหากมองภาพเขียนเป็นตัวบท (text) ทำให้เห็นว่าภาพเขียนคือการผลิตซ้ำกรอบการมองพื้นที่ในแบบของตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลในด้านการศึกษาของฟิลิปปินส์ในยุคสมัยนั้น

อาลี เบห์แดด (Ali Behdad) อธิบายไว้ในบทความ “The Politics of Adventure: Theories of Travel, Discourse of Power” ว่าตัวบทที่เขียนขึ้นมาก่อนหน้าทำให้นักเดินทางรุ่นหลังเดินทางด้วยสายตาที่ถูกกำหนดกรอบเหล่านั้นเอาไว้ ในแต่ละยุคสมัยมีกรอบการมองที่แตกต่างกันไป กรอบการมองที่แตกต่างกันนี้ยังเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นเป้าหมายและความปรารถนาในการเดินทางที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัยอีกด้วย ดังเช่น ความปรารถนาในการเดินทางของชาวตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นการเดินทางเพื่อความตื่นตัวจากความแปลกถิ่นที่ซึ่งมักให้ภาพสถานที่อื่น เช่น เปอร์เซียหรือตุรกีในแบบแฟนตาซีอันแสดงให้เห็นความปรารถนาในการครอบครองสถานที่เหล่านั้นในเชิงจินตภาพ หรือในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จุดประสงค์ของการเดินทางได้เปลี่ยนจากภาพฝันที่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกไปสู่การเดินทางเพื่อค้นหาทางวิทยาศาสตร์ที่มีวิธีการอันเป็นเหตุเป็นผลและมีการบันทึกสิ่งที่พบเห็นอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ชาติตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 นำบันทึกการเดินทางของนักวิทยาศาสตร์เหล่านี้ไปเป็นข้ออ้างในการสร้างความเป็นอื่นโดยเฉพาะตะวันออกกว่ามีพัฒนาการที่ด้อยกว่าตะวันตกเพื่อเข้ายึดครองได้อย่างชอบธรรม อันนำไปสู่ผลประโยชน์ในทางการค้าตามแบบลัทธิจักรวรรดินิยมที่แพร่หลาย

²² วิตต์ สุทธเสถียร, “ตระเวนมะนิลา,” ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิตต์ สุทธเสถียร*. หน้า 153.

²³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 152.

²⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 153.

ในช่วงเวลานั้น เบย์แดดชี้ให้เห็นว่าการจำแนกวาทกรรมในการเดินทางออกตามยุคสมัยดังกล่าว ไม่ได้ทำให้ช่วงเวลาในแต่ละศตวรรษถูกตัดขาดออกจากกัน หากแต่เป็นไปเพื่อทำให้มองเห็นความเชื่อมโยงความปรารถนาในการเดินทางของแต่ละยุคที่ถูกส่งต่อถึงกันผ่านงานเขียนหรือวรรณกรรม การเดินทางในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอำนาจของการมองที่มีนัยถึงความเหนือกว่าของชาวตะวันตก ดังนั้น ในแง่หนึ่งภาพถ่ายและภาพเขียนซึ่งมีหลักการจัดวางองค์ประกอบภาพที่คุมเลาได้รับมาจากหลักวิชาของตะวันตก และวิตต์ได้รับวิชาความรู้จากคุมเลาอีกต่อหนึ่งนั้น เป็นการส่งต่อกรอบการมองตะวันออกด้วยสายตาของตะวันตกมาสู่วิตต์ด้วย²⁵

หากอ่านความหมายของการมองภาพในแบบภูมิทัศน์ในมิติทางเพศ ทำให้เห็นว่าผู้ที่จ้องมองหรือมุมมองของผู้ที่นำเสนอภาพมาจากสายตาของผู้ชาย (ชาวตะวันตก) ซึ่งแสดงอำนาจผ่านการจัดสรรและการจัดวางองค์ประกอบภาพธรรมชาติเพื่อให้ดูเป็นธรรมชาติมากกว่าจะให้ภาพธรรมชาติตามความเป็นจริง ภาพเหมารวมของชนบทจึงแสดงให้เห็นวิถีชีวิตในอดีตหรือย้อนกลับไปยังช่วงเวลาที่ยังคงจกรกลยังไม่ได้เข้ามาปนเปื้อนความเป็นพื้นถิ่น ในแง่หนึ่งภาพของพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ทางธรรมชาติถูกแช่แข็งไว้เพื่อให้อินทรีย์ในเชิงสุนทรีย์เท่านั้น ดังเช่นภาพของคุมเลาที่วาดขึ้นเพื่อนำไปประดับในห้างสรรพสินค้าใหญ่ใจกลางเมือง โดยนัยหนึ่งเพื่อนำเสนอให้เห็นความแตกต่างอย่างตรงกันข้ามกับความเป็นเมืองและความทันสมัยของผู้มอง แม้ผู้มองนำเสนอภาพธรรมชาติและชนบทที่งดงามเพียงใด ผู้มองไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับภาพ ในแง่นี้ อุตลักษณ์ความเป็นชายของวิตต์ถูกเชื่อมโยงกับลักษณะความเป็นชายแบบตะวันตก เมื่อวิตต์ออกไปท่องเที่ยวยังชนบท วิตต์นำเสนอตนเองในฐานะผู้สำรวจหรือผู้สังเกตการณ์ที่แยกตนเองออกจากพื้นที่ชนบท ฉากที่แสดงให้เห็นการวางตำแหน่งของวิตต์ในฐานะชาวตะวันตกคือฉากงานเปียสต้าที่จัดขึ้นในชนบท ซึ่งวิตต์บรรยายว่าเป็นงานวันตรุษที่ผู้คนออกมาเฉลิมฉลองด้วยการแต่งตัวแบบสเปนหรือ “ตราเฮ เดอ เมสติซา” และแต่งตัวแบบพื้นเมืองหรือ “บาลินตาวัค” นอกจากนั้นยังมีการแสดงดนตรีและการเต้นรำไปทั่วเมือง ในงานเปียสต้านี้เพื่อนชาวฟิลิปปินส์ของวิตต์ล้วนแต่งตัวตามขนบธรรมเนียม เพื่อนผู้ชายแต่งตัวแบบบาลินตาวัค ส่วนผู้หญิงแต่งแบบตราเฮ เดอ เมสติซา แต่วิตต์กลับแต่งชุดฮาวายปลอยชาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิตต์แสดงตนเป็นนักท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด และแม้ว่าวิตต์มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับเพื่อนชาวพื้นเมืองเพียงใดในพื้นที่ชนบทเพียงใด แต่วิตต์ได้วางตนเองไว้ให้แตกต่างกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

²⁵ Ali Behdad, "The Politics of Adventure: Theories of Travel, Discourse of Power," in *Form and Empire: The Poetics and Politics of Mobility*, eds. Paul Smethurst and Julia Kuehn (New York and London: Routledge, 2009). p. 81.

ในงานเพ็ญสตั๋ยยังมีการแสดงเต้นรำที่แบ่งแยกออกเป็นงานเต้นรำแบบพื้นเมืองทั้งในแบบ “อังกาบบุรีกัน” หรือรำรุ่ม และ “บาโอ” โดยมีเฉพาะผู้เต้นที่ เป็นผู้หญิงและเป็นการเต้นเพื่อการแสดงเท่านั้น ขณะเดียวกันภายในงานมีการเต้นรำในแบบสะวิงซึ่งเป็นการเต้นรำแบบตะวันตกซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คนเข้าร่วมเต้นกันได้อย่างเสรี วิตต์ได้เข้าไปร่วมเต้นในเพลงจังหวะสะวิงนี้ด้วยการเต้นรำพื้นเมืองในแบบแรกจึงกลายเป็นเพียงการแสดงหรือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคนเมืองได้รับชมแต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการแสดงเหมือนเช่นการเต้นรำแบบสะวิง ดังที่วิตต์บรรยายความรู้สึกต่อการชมการแสดงระบำรุ่มว่า “ภาพจิตใจของ ‘อังกาบบุรีกัน’ ผ่านตาเหมือนดั่งที่ชายแลเห็นสาวสวยต้องใจเดินสวนลับไป ฝากรอยแห่งความพึงพอใจไว้ในทรวงชาย”²⁶ นอกจากการเต้นระบำพื้นเมืองถูกกันไว้ในพื้นที่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้กลายเป็นผู้หญิงที่ถูกรับชมโดยนักท่องเที่ยวผู้ชายอย่างวิตต์ ขณะที่การเต้นรำในแบบตะวันตกอย่างเพลงสะวิง วิตต์กลับเข้าไปมีส่วนร่วมกับเพลงในลักษณะของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ระหว่างชายหญิง “พอเพลง ‘ออร์คิด อิน อี มูนไลท์’ ระทวยขึ้น ข้าพเจ้าก็ตระกองกอดแพ็ดพอให้ทรวงหล่อนแตะข้าพเจ้าแต่แผ่วเบา แล้วผ่นออกไปกลางฟลอร์”²⁷ วิตต์เข้าร่วมกับการเต้นในแบบสะวิง “เพลงแล้วเพลงเล่า ที่คนงามระทวยอยู่ในวงแขนของคนหนุ่ม...แก้วแล้วแก้วเล่าที่เหล้าเราดื่ม”²⁸ แม้ว่างานเต้นรำในแบบพื้นเมืองถูกแยกออกไปเป็นเพียง การแสดงให้คนเมืองชม แต่คนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในการเต้นรำในแบบสะวิงเมื่อเพลง “ฮ็อต รุ่มบ้า” ดังขึ้นคนพื้นเมืองทั้งชายหญิงได้ออกมาเต้นรำพร้อมกัน ทว่าคนพื้นเมืองที่วิตต์สังเกตการณ์ถูกให้ภาพว่าเป็นคนที่ยัง “ต่างจังหวัดอยู่”²⁹ หรือคนชนบทยังเต้นเพียงรำเกี้ยว ไม่ใช่การเต้นแบบรุ่มบ้าหรือเต้นแบบสะวิงตามแบบของคนเมือง

เมื่อวิตต์นำเสนอภาพลักษณ์ของตนในฐานะของคนเมืองที่มีบุคลิกแบบชาวตะวันตก การเดินทางไปงานเพ็ญสตั๋ยในชนบทจึงยิ่งขับเน้นสถานะความเป็นคนเมืองแบบตะวันตกของวิตต์มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการวางสถานะของตนเป็นผู้สังเกตการณ์หรือจ้องมองวัฒนธรรมพื้นถิ่น ทั้งนี้ วัฒนธรรมพื้นถิ่นในชนบทที่แตกต่างถูกทำให้กลายเป็นเพศหญิงดังเช่นการเต้นรำพื้นเมืองที่ผู้แสดงเฉพาะผู้หญิงและมีไว้สำหรับการรับชม ขณะที่การเต้นรำแบบสะวิงกลับเปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้เข้าร่วม ทว่าการเต้นรำแบบสะวิงยังถูกกันไว้สำหรับคนเมืองเท่านั้นที่เต้นได้อย่างถูกต้อง

²⁶ วิตต์ สุทธเสถียร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิตต์ สุทธเสถียร*. หน้า 167.

²⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 168.

²⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 168.

²⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 169.

คนชนบทหรือคนต่างจังหวัดจึงถูกจำกัดให้เด่นเป็นแต่เพลงรำเกี้ยว และสงวนไว้สำหรับนักเต้นรำ ผู้หญิงที่ให้ผู้ชายรับชมเท่านั้น

สถานะของวิจิตรต่อการมองภาพชนบทและวิถีชีวิตของผู้คนในต่างจังหวัดจึงเป็นมุมมองเดียวกันกับชาวอังกฤษซึ่งเป็นชนชั้นกลางในเมืองมองชาวตะวันตกโดยไม่มีส่วนร่วมกับพื้นที่ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิจิตรกำลังแสดงบทบาทของผู้ชายชาวตะวันตกผ่านการนำเสนอภาพของชนบทในแบบภูมิทัศน์และวิถีชีวิตของคนชนบท ดังจะเห็นว่าการนำเสนอภาพเมืองมะนิลาแตกต่างจากการให้ภาพของชนบทด้วยการเปลี่ยนมุมมองการบรรยายภาพแบบภูมิทัศน์ในลักษณะภาพกว้างและมีระยะห่างจากสถานที่กลับมาบรรยายในระยะใกล้และให้รายละเอียดของเมืองขณะที่วิจิตรเองก็เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับคนเมืองราวกับเป็นส่วนหนึ่งของผู้คนในเมืองมะนิลา อีกทั้งลักษณะการบรรยายภาพเมืองมะนิลานั้นเสนอในด้านของความเจริญแบบตะวันตก มีตึกอันทันสมัย ธนาคารแห่งนิวยอร์ก ธนาคารฮ่องกง ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงเต้นรำ ราตรีสโมสร คาบาเร่ต์ ถนนหนทางที่มีรถวิ่งขวักไขว่ วิจิตรบรรยายภาพเมืองมะนิลาในวันแรกที่กลับมาจากชนบทว่า “กลิ่นอายของเกาะธรรมชาติกับกรุงเนรมิตแตกต่างกันมาก จากความเอื่อยเฉื่อยของต้นมะพร้าวที่อ้อยสร้อยอย่างเกียจคร้าน ได้กลับกลายเป็นปรูดปราดรวดเร็วของยานยนต์ ตึกสี่เหลี่ยมที่สบูยีนงงโก้อยู่ข้างถนนที่แน่นไปด้วยประชาชนเดินสับสนกันเหมือนปลวกมด”³⁰

นอกจากนั้นสถานะของวิจิตรเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมืองโดยใช้ชีวิตกลมกลืนกับผู้คนเมือง ดังจะเห็นอย่างเด่นชัดจากการเที่ยวยามราตรี การบรรยายฉากเต้นรำที่ปรากฏในหลายครั้งสื่อสารโดยนัยว่าวิจิตรเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมือง³¹ ท่าเต้นรำที่ถูกฝึกมาจากเมืองไทยได้นำมาใช้เป็นประโยชน์ในการเข้าสังคมฟิลิปปินส์ ทำให้เห็นว่าความต่างทางวัฒนธรรมถูกเชื่อมร้อยด้วยการเต้นรำที่เป็นสากลในแบบตะวันตก แตกต่างจากพื้นที่ในชนบทที่วิจิตรไม่อาจสื่อสารกับชาวบ้านได้ ดังนั้น การเต้นรำที่ไปด้วยกันได้โดยไม่ขัดแย้งกับคนต่างชาติในพื้นที่เมืองจึงเปรียบเสมือนวิจิตร มีความกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของเมืองกว่าในพื้นที่ชนบท สายตาของวิจิตรเป็นสายตาในมุมมองแบบชาวตะวันตกที่จ้องมองชาวตะวันออก โดยนัยหนึ่งการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบตะวันตกของวิจิตรสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบททางสังคมการเมืองของไทยในช่วงทศวรรษ 2480 ที่พยายามสร้างชาติผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของพลเมืองโดยมีอุดมคติ คือความเป็นสากลในแบบตะวันตกเพื่อแสดงสถานะทางสังคมและภาพลักษณ์เชิงอำนาจให้เทียบเท่าอารยประเทศ

³⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 133.

³¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 121.

อย่างไรก็ดี การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบตะวันตกของวิตต์มิได้เกิดขึ้นอย่างเสร็จสมบูรณ์ตามอุดมคติ เนื่องจากมุมมองหรือกรอบการมองฟิลิปปินส์ไม่เพียงพอต่อการสร้างให้วิตต์เป็นผู้ชายแบบตะวันตกได้ ดังจะเห็นว่ากรอบการมองภาพแบบตะวันตกในสองลักษณะเป็นกรอบการมองที่วิตต์รับช่วงต่อมาจากผู้ชายพื้นเมืองชาวฟิลิปปินส์ที่ถูกทำให้กลายเป็นตะวันตก ตลอดจนวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่วิตต์เข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งในเมืองมะนิลาเป็นเพียงวัฒนธรรมตะวันตกในประเทศอาณานิคมซึ่งทำให้ความเป็นตะวันตกที่วิตต์ใช้สร้างอัตลักษณ์เป็นเพียงวัฒนธรรมตะวันตกที่ผสมปะปนกับความเป็นพื้นเมืองมะนิลามามากแล้วขั้นหนึ่งซึ่งมิใช่ความเป็นตะวันตกที่ผลิตสร้างโดยตรงจากดินแดนในยุโรป

ดังนั้น แม้วิตต์ใช้กรอบการมองภาพชาวพื้นเมืองมะนิลาด้วยสายตาของชาวตะวันตกเพียงใด ความเป็นชายแบบตะวันตกของวิตต์เป็นเพียงการสวมบทบาทความเป็นชายตะวันตกในประเทศอาณานิคม การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของวิตต์จึงเป็นการสร้างที่ไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่อาจเป็นไปตามอุดมคติส่งผลให้วิตต์ยังสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบตะวันตกให้มากขึ้นหรือขบขันคุณลักษณะความเป็นชายแบบตะวันตกให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ดังเช่นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบนักเรียนนอกผ่านรสนิยมและการบริโภคดังจะวิเคราะห์ต่อไป

4.1.3 การเดิน (ทาง) ของ “เสนีย์” กับอุดมคติเสรีนิยม

การเดินนับเป็นอนุภาคหนึ่งในเรื่องเล่าการเดินทาง โดยเฉพาะใน *ชัยชนะของคนแพ้* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ ด้วยเหตุที่ตัวละครเอกชายมีอาชีพหนังสือพิมพ์ซึ่งต้องเดินออกส่องสำรวจหาข่าวภาคสนาม เนื่องจากการเดินสามารถสร้างการรับรู้ต่อประสบการณ์ของผู้เดิน (ทาง) ได้อย่างใกล้ชิด ผู้เล่าสามารถเก็บรายละเอียดระหว่างทาง เช่น สภาพแวดล้อมของเมือง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนผู้คน que พบเห็น โดยที่ตำแหน่งของผู้เดินหรือผู้เล่าอยู่ในระนาบเดียวกับคนและสถานที่ ลักษณะของการเดินที่มักปรากฏคือการเดินแบบเตร็ดเตร่ในเมือง ซึ่งมีลักษณะการเดินที่ไม่มีจุดมุ่งหมายและเวลาที่แน่ชัด ส่วนมากการเดินเตร็ดเตร่มักเกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองใหญ่ที่มีกลุ่มคนในเมืองอาศัยอยู่อย่างคับคั่ง ลักษณะของการเดินแบบเตร็ดเตร่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เนื่องจากการขยายตัวของความเป็นสมัยใหม่ทำให้เกิดเมืองขนาดใหญ่ที่ทันสมัยหรือเมืองแบบมหานคร (metropolis) นอกจากนี้กลุ่มคนที่มักชอบเดินเตร็ดเตร่มักจะเป็นคนชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนชั้นที่กำลังเติบโตและขยายตัวออกในสังคม ซึ่งสร้างวัฒนธรรม

และรูปแบบวิถีชีวิตของตนขึ้นมา การเดินเตร็ดเตร่ไปตามท้องถนนหรือเดินชมห้างร้านสรรพสินค้าภายในเมืองนับเป็นรูปแบบหนึ่งของชนชั้นกลางที่ใช้ไปในช่วงเวลาว่าง³²

นอกจากนั้นการเดินแบบเตร็ดเตร่ยังแสดงให้เห็นสถานะของผู้สังเกตการณ์ นั่นคือการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมแต่อยู่ภายในสถานการณ์นั้น สถานะของคนเดินเตร็ดเตร่จึงยืนอยู่ระหว่างกลางคือทั้งเป็นคนแปลกหน้าไปพร้อมกับเป็นคนที่อยู่ในเมือง³³ คนที่เดินเตร็ดเตร่จึงมีอิสระในการสร้างภาพ ตีความ และแปลความหมายของเมืองระหว่างการเดินเนื่องจากคนเหล่านี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์การเดินทางที่แน่ชัด ด้วยเหตุนี้ลักษณะของการเดินเตร็ดเตร่จึงอาจถูกตีความออกไปได้หลายนัย ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมอีกหลายเรื่อง นักเขียนนำลักษณะการเดินเตร็ดเตร่ไปใช้เพื่อนำเสนอลักษณะหรือบุคลิกบางอย่างของตัวละคร ดังเช่น คนเดินเตร็ดเตร่เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของผู้รายงานข่าวอิสระ เป็นศิลปินอิสระ หรือเป็นลักษณะหนึ่งของการสืบเสาะในเมือง ในงานเขียนร่วมสมัยอาจนำเสนอว่าคนเดินเตร็ดเตร่เป็นนักสังคมวิทยาหรือแม้จะเป็นนักมานุษยวิทยา³⁴ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าความหมายของการเดินเตร็ดเตร่ถูกตีความไปในลักษณะใด แต่จุดร่วมสำคัญคือการแสดงให้เห็นว่าการเดินเตร็ดเตร่มีจุดกำเนิดจากวิถีชีวิตของชนชั้นกลางในสังคมเมืองแบบมหานครภายใต้บริบททางสังคมแบบสมัยใหม่

หากพิจารณาการเดินเตร็ดเตร่ด้วยมิติทางเพศสถานะอาจทำให้เห็นนัยเชิงอำนาจของการเดินได้ในสองระดับ ในระดับแรกการเดินเตร็ดเตร่ในเมืองใหญ่มักเป็นผู้ชายที่สามารถออกมาใช้ชีวิตกลางแจ้งได้อย่างอิสระตัวคนเดียว ผู้ชายที่เดินเตร็ดเตร่โดยส่วนมากมักเป็นชนชั้นกลางที่มีเวลาว่างหรือว่างจากการทำงาน โดยที่สามารถไปตามสถานบันเทิง ภัตตาคาร โรงภาพยนตร์ หรือแม้แต่สถานโสเภณี³⁵ ขณะที่ผู้หญิงยังถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่ของบ้านหรือหากออกมาเดินตามท้องถนนยังต้องมีผู้ชายหรือเพื่อนผู้หญิงเดินไปด้วย ส่วนมากจึงมักพบตัวละครชายที่เดินเตร็ดเตร่ในเมือง เนื่องจากสถานะของผู้ชายเอื้อกับทิศทางการเดินไปตามซอกมุมของเมืองได้อย่างสะดวกและเป็นอิสระ ดังนั้นภาพเหมารวมของการเดินจึงผูกโยงกับผู้ชาย ในระดับที่สองคือการเดินในระดับของอุปลักษณ์ พื้นที่ของเมืองอาจทำให้กลายเป็นอุปลักษณ์แทนเรือนร่างของสตรีเพศ

³² Keith Tester, "Introduction," in *The Flâneur*, ed. Keith Tester (Abingdon: Routledge, 2015). p.1.

³³ Walter Benjamin, *The Writer of Modern Life: Essays on Charles Baudelaire* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006). p. 40.

³⁴ Peter Ferry. "Reading Manhattan, Reading American Masculinity." in *Culture, Society and Masculinities* Volume 3 Issue 1 (2011). p. 50.

³⁵ Elizabeth Wilson, *The Contradictions of Culture: Cities, Culture, Women* (London: Sage Publications, 2001). pp. 74-74.

การเดินเตร็ดเตร่ไปตามซอกมุมของเมืองหรือการเดินทางสำรวจตรวจสอบภายในพื้นที่เมืองจึงเปรียบเสมือนผู้ชายที่มีอำนาจในการสอดส่องเรือนร่างของผู้หญิง ในแง่หนึ่งผู้ชายจึงแสดงความเป็นชายผ่านการเดิน (และการมอง) ³⁶ เนื่องจากการมองของผู้ชายที่เดินเตร็ดเตร่มักจะใช้สายตาการมองเมืองคล้ายกับการลอบมองผู้หญิง (voyeurism) ซึ่งแฝงไว้ด้วยความรู้สึกปรารถนาและยินดีในการมอง การมองแบบคนเดินเตร็ดเตร่ยังเผยให้เห็นอุดมคติของผู้ชายในเรื่องของอิสรภาพหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งอิสรภาพในการเดินหรือการไปในพื้นที่สาธารณะนั้นผูกขาดอยู่กับผู้ชายซึ่งแฝงไว้ด้วยความรู้สึกตื่นเต้น ตื่นตาตื่นใจกับการมองในระหว่างเดิน ในทางกลับกันผู้หญิงที่ออกเดินเตร็ดเตร่จึงเป็นไปไม่ได้ ถูกมองข้าม หรือถูกทำให้มองไม่เห็น³⁷ ดังเช่นในเรื่องเล่าการเดินทางที่มักนำเสนอเพียงแต่ผู้ชายที่ออกเดินเตร็ดเตร่ชมเมือง ส่วนผู้หญิงอาจถูกจำกัดไว้ภายในพื้นที่ของบ้านหรือหากผู้หญิงที่ออกมานอกพื้นที่สาธารณะในท้ายที่สุดชะตากรรมของเธอต้องกลับไปสู่บ้านหรือพื้นที่ซึ่งถูกจำกัดเช่นเดิม

แม้ว่าการเดินเตร็ดเตร่ส่วนมากปรากฏในบริบทของสังคมตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 20 โลกเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ทำให้ความเป็นเมืองแบบมหานครกลายเป็นต้นแบบที่แพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ดังจะเห็นว่าฉากของเมืองมหานครหรือเมืองขนาดใหญ่ที่มีความทันสมัยปรากฏในไพรัชนิยายไทยเช่นกัน ใน *ชัยชนะของคนแพ้* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ นำเสนอภาพของเมืองแบบมหานครในหลายฉากทั้งเมืองเชียงใหม่ ฮาร์บิน และโตเกียว ตัวละครเอกชายอย่าง “เสนีย์” นำเสนอในหลายครั้งว่าตนเองเดินเตร็ดเตร่เพื่อสำรวจเมืองเมื่อมีเวลาว่าง ทั้งนี้ นัยสำคัญของการเดินเตร็ดเตร่ของเสนีย์มิใช่เพื่อนำเสนอให้เห็นสภาพบ้านเมืองหรือผู้คนที่ตนผ่านพบเท่านั้น หากแต่ยังนำเสนอว่าการเดินเตร็ดเตร่เป็นวิธีการเพื่อแสดงออกถึงเสรีภาพ

ในฉากหนึ่งเสนีย์เล่าเรื่องการเดินทางเตร็ดเตร่ในเมืองฮาร์บินที่มีลักษณะของเมืองแบบมหานครที่เด่นชัด กล่าวคือ เมืองฮาร์บินประกอบด้วยหลายเขต ในแต่ละเขตต่างก็มีลักษณะเฉพาะทำให้เมืองฮาร์บินเป็นเมืองขนาดใหญ่ประกอบด้วยร้านค้า ร้านอาหาร และโรงแรมหรู ตลอดจนเป็นชุมทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย และมีท่าเรือของชาวรัสเซีย ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองคับคั่งและปะปนกันหลากหลายเชื้อชาติ เสนีย์มักใช้เวลาว่างในเดินไปทั่วเมืองและบรรยายฉากของ

³⁶ Ferry, "Reading Manhattan, Reading American Masculinity." p. 51.

³⁷ Wilson, *The Contradictions of Culture: Cities, Culture, Women.* pp. 79-80.

เมืองฮาร์บินในลักษณะของการ “เดินทอดน่อง”³⁸ และ “เดินพลาถคิดพลาถ”³⁹ ไปตามท้องถนน แม้ว่า การเดินของเสนีย์ทำให้สถานะของเขาอยู่ในระนาบเดียวกับเมืองและผู้คนในเมือง แต่ตำแหน่งดังกล่าวไม่ได้สร้างความรู้สึกร่วมเป็นหนึ่งในเดียวกับเมืองเนื่องด้วยสภาพบ้านเมือง ผู้คน และอากาศที่แปลกตาไปจากความคุ้นเคยทำให้เขาเกิดความรู้สึกแปลกถิ่น ดังที่เปรียบตัวเองว่าเป็น “บ้านนอกเข้ากรุง”⁴⁰ อย่างไรก็ตามรูปแบบการเดินและความรู้สึกแปลกถิ่นของเสนีย์คล้ายกับลักษณะของคนเดินเตร็ดเตร่ที่เกิดความรู้สึกแปลกถิ่นหรือความเป็นคนนอกไปพร้อมกับอยู่ในพื้นที่เมือง สถานะดังกล่าวเปิดโอกาสให้เสนีย์มองและตีความเมืองและผู้คนในเมืองได้อย่างอิสระ เสนีย์มองเห็นว่าการเดินเตร็ดเตร่คือรูปแบบหนึ่งของการเดินทาง เนื่องจากทำให้มองเห็นชีวิตและความ เป็นไปของเมืองได้อย่างใกล้ชิด ดังที่เปรียบเทียบว่า “การรู้จักและเข้าใจในธรรมชาติ และชีวิตนั้นส่วนมากได้จากการเดินทางทั้งสิ้น เพราะเราไม่ใช่ลาที่ถูกจับเข้าขี้มกเกวียน เกวียนของชีวิตเดินเรื่อยเปื่อยไปด้วยสมองอันว่างเปล่า”⁴¹ การเดินสำรวจไปทั่วเมืองจึงหมายถึงเสรีภาพในการเดินทาง โดยที่อาชีพผู้แทนหนังสือพิมพ์ต่างประเทศยังเอื้อให้เขาสามารถเดินทางได้สะดวกมากยิ่งขึ้น การเดินเตร็ดเตร่ในเมืองยามว่างและการเดินทางเพื่อไปทำข่าวจึงสอดคล้องกับอุดมคติเรื่องเสรีภาพที่เสนีย์ยึดถือ เพราะการเดินทางทั้งสองลักษณะต่างก็มอบประสบการณ์และความรู้ใหม่ที่ “ไม่เคยพบและไม่เคยเข้าใจ”⁴²

อย่างไรก็ดี การเดินเตร็ดเตร่ไม่ได้แสดงอำนาจของผู้ชายหรือแสดงให้เห็นเสรีภาพของผู้ชายเท่านั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งการเดินเตร็ดเตร่ยังแสดงให้เห็นความอ่อนแอ ความวิตกกังวล และภาวะที่ผู้ชายถูกลดทอนความเป็นชายลง เนื่องจากเมืองแบบมหานครเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ มีความวุ่นวายสับสน ไร้ระเบียบ และอาจมีขอกมูมที่สลับซับซ้อน อีกทั้งยังเปิดกว้างให้กลุ่มคนชนชาติอื่น และเพศอื่นหลั่งไหลเข้ามาในเมืองแบบมหานครได้ง่ายขึ้น ในแง่นี้เมืองแบบมหานครในยุคสมัยใหม่จึงมีลักษณะของพื้นที่แห่งการละเมิด (transgressive space)⁴³ กล่าวคือ ไม่ได้เป็นเมืองใหญ่ที่จำกัดเฉพาะผู้ชายชนชั้นกลางที่สามารถเดินทอดน่องในเวลาว่างอีกต่อไป เนื่องจากผู้หญิงสามารถเดินเตร็ดเตร่คนเดียวไปทั่วเมืองได้เท่ากับผู้ชาย ผู้ชายจึงอาจรู้สึกที่อำนาจหรืออิสระของตนเอง

³⁸ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 91.

³⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 91.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 93.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 63.

⁴² เรื่องเดียวกัน., หน้า 18.

⁴³ Wilson, *The Contradictions of Culture: Cities, Culture, Women*. p.88.

ไม่ได้แตกต่างไปจากผู้หญิงอีกแล้ว หรือกล่าวอีกนัยคือผู้หญิงมีอำนาจในการเดินเตร็ดเตร่อย่างอิสระได้แบบผู้ชาย

นอกจากนั้น หากพิจารณาเปรียบเทียบการเดินเตร็ดเตร่ในเมืองระหว่างตัวละครชายกับตัวละครหญิงทำให้เห็นว่าการเดินเตร็ดเตร่ในมหานครยังแฝงไปด้วยความวิตกกังวลถึงอำนาจในการเดินทางของผู้ชาย เนื่องจากการเดินเตร็ดเตร่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ผู้ชายเท่านั้น ทว่ายังมีตัวละครหญิงที่สามารถเดินเตร็ดเตร่ในมหานครได้ ดังเช่นการเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในเมืองใหญ่ของมาเนีย เนื่องจากสถานะของมาเนียคือผู้สื่อข่าวตัวแทนของหนังสือพิมพ์รัสเซียที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตแมนจูเรีย มาเนียถูกนำเสนอทัศนคติต่อชีวิตที่เหมือนกับเสนีย์โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องการเดินทาง “ฉันได้ท่องเที่ยวไปทุกหนทุกแห่งในไซบีเรียตะวันออก จีนเหนือ และมานจูว์”⁴⁴ และ “การเดินทางเกือบจะเป็นส่วนหนึ่งแห่งความเป็นอยู่อย่างปกติของฉัน”⁴⁵ การท่องเที่ยวไปทุกหนแห่งในฐานะนักข่าว ตลอดจนหลายครั้งเดินทางเตร็ดเตร่ไปในเมืองเพียงลำพัง จึงมีนัยเทียบเคียงได้ว่ามาเนียมีอำนาจในการสอดส่อง ตรวจสอบ และจ้องมองเมืองและผู้คนในเมืองได้เท่ากับผู้ชาย ดังเช่นในหลายครั้งเมื่อเสนีย์เดินเที่ยวเล่นในเมืองใหญ่อย่างเซี่ยงไฮ้หรือฮาร์บิน เขาก็มักพบกับมาเนียโดยบังเอิญเสมอ อย่างไรก็ตามวิถีการเดินเตร็ดเตร่ของมาเนียถูกทำให้ไม่ปกติและมีความลึกลับซึ่งแตกต่างจากการเดินเตร็ดเตร่ของเสนีย์ที่เปิดเผยและเป็นเรื่องปกติในการเดินเล่นยามว่าง ในฉากหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเดินเตร็ดเตร่ของมาเนียแสดงถึงความผิดปกติ เมื่อเสนีย์พบกับมาเนียโดยบังเอิญที่เขตฟูเซียนเต็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อมาถึงถนนสายหนึ่งฉันก็ได้พบมาเนีย ฉันจึงเดินตรง
เข้าไปหาด้วยความยินดีและตื่นเต้น
“สวัสดีมาเนีย”
ใบหน้าของมาเนียแสดงความประหลาดใจเล็กน้อยที่ได้
เห็นฉันโดยไม่นึกฝัน
“สวัสดี เซนี ท่านจะไปไหน”
“ฉันกำลังเดินเที่ยวเล่น และตั้งใจจะกลับอยู่แล้ว”

⁴⁴ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 31.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 26.

“ฉันไปธุระบางอย่างทำยเมืองทางโน้น” เธอชี้ไปทางด้านหลัง “เมื่อยเหลือเกิน ฉันต้องเดินมากกว่า 3 กิโลเมตร จะหารถสักคันก็ไม่ได้”

ฉันมองไปรอบ ๆ ภาย ไม่มีรถปรากฏอยู่ในสายตาแม้แต่คันหนึ่ง

“บริเวณนี้ไม่มีรถสักคัน” ฉันว่า

“เราต้องเดินต่อไปอีกสักหน่อย” มาเนียตอบ “บางที่อาจมีรถม้าอยู่ทางหัวมุมถนนด้านโน้น”

เราเดินต่อไปด้วยกัน ฉันนึกสงสัยอยู่ในใจว่ามาเนียมีกิจกรรมอะไรทางทำยเมือง แต่นั่นมันอาจเป็นเรื่องส่วนตัวโดยเฉพาะ ซึ่งฉันไม่ควรจะซักถาม⁴⁶

การเดินทางในมหานครของมาเนียจึงมีเป้าประสงค์ที่น่าสงสัยและมีลบลมคมในมากกว่าการเดินทางที่เพลิดเพลิน โดยเฉพาะเมื่อเรื่องดำเนินไปถึงตอนท้ายได้คลี่คลายว่าการเดินทางไปทำยเมืองของมาเนียมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการคอมมิวนิสต์และเป็นผู้ก่อความไม่สงบ ในแง่หนึ่งการเดินทางที่เรียดเตรในเมืองของผู้หญิงจึงถูกตั้งข้อสงสัยและมีภัยอันตรายและภัยคุกคามต่อความสงบเรียบร้อยของเมือง ขณะที่การเดินทางในเมืองของเสนีย์นำเสนอว่าเป็นการเดินทางที่เพลิดเพลินเพื่อเรียนรู้และมองหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ฆะตกรรมในตอนท้ายของมาเนียจึงถูกจับกุมและถูกขังคุกนานหลายเดือนเป็นการแสดงให้เห็นการควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในพื้นที่จำกัดไม่ออกมาเดินเตร็ดเตร่ไปทั่วเมืองทั้งนี้ แม้ในเวลาต่อมามาเนียถูกปล่อยตัวและไม่ถูกตั้งข้อหา แต่สุดท้ายมาเนียถูกขับให้ออกจากเมืองภายใน 24 ชั่วโมงและต้องลงสัญญาว่าจะไม่กลับมาในเมืองฮาร์บินและเขตของเมืองจีนอีกตลอดชีวิต นอกจากนั้น ความหวังที่มาเนียจะเดินทางไปทั่วโลกเพื่ออุทิศตนเองให้กับงานหนังสือพิมพ์ซังกังเมื่อเธอแต่งงานและลงหลักปักฐานกับสามีชาวรัสเซีย ในแง่นี้มาเนียจึงถูกรอบเกณฑ์ทางสังคมกำหนดขอบเขตไว้อีกระดับหนึ่ง ดังที่เสนีย์ตอกย้ำว่า “ฉันไม่เชื่อว่าบุคคลจะมีชีวิตอย่างสมบูรณ์ดอกถ้าเขาอยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพังคนเดียว ธรรมชาติได้สร้างความเป็นคู่มาให้ทุกอย่างในโลก และได้จัดแบ่งหน้าที่มาแล้วอย่างเหมาะสม คนเราไม่อาจจะต่อสู้กับธรรมชาติได้ดอก”⁴⁷ ดังนั้น แม้มานีเป็นผู้หญิงที่ยึดถืออุดมคติของการเดินทางอย่างอิสระและมีความมุ่งมั่น

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 93.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 115.

ว่าจะเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกเพื่องานและเพื่ออุดมคติในด้านอิสราเอล⁴⁸ แต่ท้ายที่สุดถูกจำกัดขอบเขตทั้งในเชิงพื้นที่และในกรอบขนบของการแต่งงาน การนำเสนอชะตากรรมของมานีเยเผยให้เห็นความวิตกกังวลของผู้ชายต่ออำนาจของตนที่ถูกลดทอนลงหรือถูกเทียบเคียงกับอำนาจของผู้หญิง การจำกัดชะตากรรมของมานีเยให้อยู่ภายในพื้นที่จึงเป็นการลดทอนอำนาจของผู้หญิงในด้านของเสรีภาพ ในทางกลับกันจึงทำให้อำนาจในการเดินทางอย่างอิสระของผู้ชายเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การเดินเตร็ดเตร่ที่ก่อให้เกิดภาวะแปลกแยกกับพื้นที่ในเมืองมหานครไม่ได้สร้างความรู้สึกที่เปิดกว้างให้ผู้ชายได้ครุ่นคิด ไตร่ตรอง หรือเรียนรู้ได้อย่างเสรีเท่านั้น แต่ยังคงความรู้สึกถึงความไม่มั่นคง อ่างว้าง และโดดเดี่ยวอีกด้วย เนื่องจากการเดินทางของผู้ชายอย่างไร้จุดหมายในเมืองใหญ่อาจสร้างความรู้สึกที่ถูกตัดขาด⁴⁹ การเดินทางและการเดินเตร็ดเตร่ในเมืองมหานครจึงมิได้ส่งเสริมอุดมคติด้านเสรีภาพของเสนีย์เพียงด้านเดียว ทว่ายังทำให้เสนีย์เกิดความรู้สึกเหมือนถูกทอดทิ้ง โดยเฉพาะการเดินทางในเมืองมหานครที่ห่างไกลจากบ้านเกิดของตนเอง ดังตอนหนึ่งที่เสนีย์กล่าวว่า “ฉันรู้สึกว่าดินฟ้าอากาศที่ล้อมรอบกายบัดนี้เต็มไปด้วยความอ่างว้างว่าเหว่ ทั้งเหงาและเศร้าอย่างบอกไม่ถูก ฉันเชื่อความรู้สึกเช่นนี้เป็นความรู้สึกที่เกิดแก่ลูกไทยทุกคนที่ต้องจากเมืองแม่ไปเป็นเวลาแรมปี”⁵⁰ ความรู้สึกอ่างว้างของเสนีย์เกิดขึ้นในหลายครั้ง โดยเฉพาะเมื่อเดินอยู่ในเมืองใหญ่ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกถูกตัดขาดมากยิ่งขึ้น โดยนัยหนึ่งการเปรียบตนเองว่าเป็นลูกขณะในประเทศไทยเป็นแม่ และการเดินทางจากบ้านเกิดมายังต่างประเทศห่างไกลคือการถูกตัดขาดสายสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกแสดงให้เห็นว่าความมั่นคงของผู้ชายหรือเสถียรภาพของเสนีย์ผูกโยงอยู่กับชาติ ขณะที่การเดินทางเตร็ดเตร่ในเมืองมหานครเป็นเพียงฉากหนึ่งในการนำเสนอให้เห็นว่าเป็นพื้นที่สำหรับผู้ชายที่มีอิสระเสรี ทว่าในอิสราเอลนั้นยังแสดงให้เห็นด้านของความอ่อนแอ ความไม่มั่นคง ตลอดจนขีดจำกัดของการเดินทางของผู้ชาย ท้ายที่สุดแล้วผู้ชายมีความจำเป็นต้องยึดโยงตนเข้ากับแผ่นดินเกิดหรือชาติเพื่อให้ความเป็นชายของตนเกิดเสถียรภาพ

ในแง่หนึ่งหากมองลึกลงไปในระดับของอุดมการณ์ การเชิดชูเสรีภาพของเสนีย์อาจมีนัยของการแสดงอำนาจ เนื่องจากการเดินเตร็ดเตร่หรือการเดินทางไปได้อย่างอิสระ คือการแสดงอำนาจผ่านการมอง ส่องสำรวจ ติความ และให้ความหมายกับสิ่งที่ได้พบระหว่างทาง ในทางกลับกัน

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 115.

⁴⁹ Wilson, *The Contradictions of Culture: Cities, Culture, Women*. pp. 87-88.

⁵⁰ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 18.

การอยู่ในพื้นที่อาจหมายถึงการหยุดนิ่งหรือถูกกักขังจองจำ นอกจากนี้การเดินทางต้องไม่ถูกตีกรอบจากระบบการศึกษาหรือระบบราชการอย่างในอดีต แต่ต้องเป็นการเดินทางด้วยความรู้สึกอิสระปราศจากพันธะหรือข้อผูกมัด ดังที่กล่าวว่า “ฉันเดินทางไปและอยู่ในต่างประเทศไม่ใช่อย่างนักศึกษาในมหาวิทยาลัย เพื่อกอบโกยความรู้กลับไปสู่เมืองไทย ไม่ใช่อย่างข้าราชการฝ่ายการทูตซึ่งอยู่เพื่อรับใช้ประเทศชาติ”⁵¹ เสนีย์กำลังแสดงการต่อรองกับการเดินทางในอดีตที่แตกต่างไปจากการเดินทางเพื่อเรียนรู้ในทศวรรษก่อน กล่าวคือ การเดินทางในอดีตมักนำเสนอว่ามีจุดประสงค์เชิงประโยชน์นิยม ดังเช่นการเดินทางของขุนนางและราชวงศ์ที่มีจุดประสงค์เพื่อคุณประโยชน์ในด้านวิทยาการ โดยเฉพาะความรู้ที่ได้จากตะวันตก ตลอดจนการเดินทางปฏิบัติหน้าที่ทางการทูตของชนชั้นนำ เพื่อจุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่การเดินทางของเสนีย์กลับเป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้ในระดับของปัจเจกบุคคลและในเชิงอุดมคติ ดังนั้น การเดินทางที่เสรีจึงเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับอุดมคติเรื่องเสรีภาพและอิสรภาพที่ชนชั้นกลางยึดถือ

4.2 รสนิยมและการบริโภคกับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย

การบริโภคนอกจากมีความหมายโดยตรงที่สื่อถึงความต้องการขั้นพื้นฐานแล้ว ยังมี ความหมายถึงการบริโภคในระดับของสัญลักษณ์ด้วย การบริโภคในระดับสัญลักษณ์เกิดขึ้นเพื่อแสดงสถานะชนชั้นของตน⁵² เนื่องจากความแตกต่างทางชนชั้นในสังคมถูกกำหนดให้เกิดความแตกต่างขึ้นจากรสนิยม วิธีการใช้ชีวิต หรือการบริโภคจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะหรือเป็นพฤติกรรมที่ชนชั้นนั้นปฏิบัติกันต่อมา ทั้งนี้การสร้าง ความแตกต่างจากคนในชนชั้นต้องมีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมด้วย⁵³ ดังนั้น วิธีการและการเลือกบริโภคจึงเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นรสนิยมและอุดมการณ์ที่สัมพันธ์กับชนชั้น

ในไพรซ์นิยายที่ศึกษานำเสนอการบริโภคของตัวละครชายผ่านวิถีชีวิตประจำวันขณะอาศัยอยู่ในต่างประเทศ อาทิ การกิน การแต่งกาย การเลือกเสพงานศิลปะ การบริโภคของตัวละครชายได้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายชนชั้นกลางผ่าน

⁵¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 85.

⁵² Roland Barthes, *Mythologies*, trans. Annette Lavers (USA: Jonathan Cape, 1991). p.8.

⁵³ Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, trans. Richard Nice (Cambridge: Harvard University Press, 1996). p. 258.

การรับสัญญาณหรือความหมายของสินค้าหรือบริการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง⁵⁴ หรืออีกนัยคือ ตัวละครชายนิยามอัตลักษณ์ของตนผ่านการบริโภคในชีวิตประจำวันขณะที่ใช้ชีวิตในต่างแดน ทั้งนี้ เนื่องจากไพรชนิยายเลือกใช้ฉากต่างประเทศเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง การบริโภคของตัวละคร ชายจึงมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการแสดงรสนิยมผ่านขนบธรรมเนียมและ วัฒนธรรมอื่น

4.2.1 รสนิยมของ “วิทต์” กับการสร้างความเป็นสุภาพบุรุษจากประเทศอาณานิคม

การบริโภคสัมพันธ์กับชนชั้นเนื่องจากการบริโภคต้องอาศัยทุน ในอดีตกลุ่มชนชั้นสูงจึง เป็นกลุ่มชนชั้นแรกที่มีกำลังทรัพย์ในการบริโภคเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ทางชนชั้นของตนเองได้ หากพิจารณาบริบทสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้เห็นการบริโภคของชนชั้นสูงอย่างชัดเจน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมจากรัฐโบราณมาเป็นรัฐสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการ ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมไปในทิศทางแบบสมัยใหม่ หรือโดยนัยหนึ่งคือตามรูปแบบตะวันตก สาเหตุ สำคัญในการปรับอัตลักษณ์ของชนชั้นสูงประการหนึ่งเป็นผลจากลัทธิล่าอาณานิคม ประเทศ ตะวันตกใช้ข้ออ้างเรื่องภาระหน้าที่ของคนผิวขาวเพื่อเข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงประเทศที่ยังป่า เลื่อนหรือไม่ศิวิไลซ์ให้กลายเป็นสมัยใหม่ ด้วยเหตุนี้ชนชั้นนำสยามจึงเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็น สมัยใหม่ในทุกด้าน ทั้งรูปแบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ การคมนาคม สาธารณสุข การทหาร การศึกษา ตลอดจนวัฒนธรรมเพื่อไม่ให้ประเทศตะวันตกอ้างว่าสยามเป็นประเทศที่ไม่ศิวิไลซ์

อย่างไรก็ดีนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่อย่างแมริซิโอ เปเลจจิ (Maurizio Peleggi) เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงสยามเป็นสมัยใหม่นอกจากมีนัยของการต่อต้านอาณานิคมแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะมิติของทุนนิยมและบริโภคนิยมที่ เกิดขึ้นในตะวันตก การใช้แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์เพื่อศึกษาช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านสยามไปสู่ความ เป็นสมัยใหม่ทำให้เห็นแง่มุมการบริโภคของราชสำนัก กล่าวคือราชสำนักพยายามเชื่อมโยง อัตลักษณ์แบบประเพณีเข้ากับวิถีชีวิตของยุโรป ทั้งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย กิริยามารยาท อาหาร การกิน เนื่องจากชนชั้นสูงเป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสเดินทางไปเผชิญหน้าโดยตรงกับสังคมและ วัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ชนชั้นสูงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตนเองให้เป็น แบบสมัยใหม่ด้วย ภาพลักษณ์ความเป็นตะวันตกของราชสำนักแสดงผ่านอย่างชัดเจนผ่าน พระราชวงศ์หรือขุนนางในราชสำนักที่เสด็จไปเรียนต่ออย่างต่างประเทศ เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตและ

⁵⁴ ไทวีกา อิงสันเทียะ, “บริโภคนิยมและวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555). หน้า 13-14.

รูปลักษณะใหม่ของคนชั้นชั้นสูง ในแง่นี้การบริโภควัฒนธรรมแบบตะวันตกของราชสำนักจึงมิได้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้ประเทศเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ หรือเพื่อให้รอดพ้นจากภัยอาณานิคม แต่ยังคงเผยให้เห็นการแสดงอัตลักษณ์ของราชสำนักผ่านการบริโภคเพื่อสร้างความแตกต่างไปจากชนชั้นอื่น⁵⁵ นอกจากนั้นการวิเคราะห์ของเปเลจจิงยังแสดงให้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของราชสำนักสัมพันธ์กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก อัตลักษณ์ในแบบตะวันตกสร้างขึ้นผ่านการบริโภคโดยภาพลักษณ์แบบตะวันตกมีศูนย์กลางอยู่ที่ราชสำนัก หากกล่าวให้ชัดแล้วราชสำนักคือภาพแทนของสยามที่มีความเป็นสมัยใหม่ เนื่องจากเป็นกลุ่มชนชั้นแรกที่มีกำลังทุนในการเผชิญหน้ากับตะวันตกโดยตรง

อย่างไรก็ดีเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ชนชั้นกลางเติบโตขึ้นผ่านการศึกษาตามระบบใหม่ ตลอดจนมีกำลังทุนพอที่จะสร้างฐานะทางสังคมได้ ทำให้ชนชั้นกลางกลายเป็นคนกลุ่มใหญ่ในการบริโภค ทั้งนี้การบริโภคของชนชั้นกลางอาจไม่แตกต่างหรือตรงกันข้ามกับชนชั้นสูงในอดีต ในทางกลับกันการบริโภคของชนชั้นกลางกลับสอดคล้องหรือสืบเนื่องการบริโภคของชนชั้นสูง ดังที่นักเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยาอย่างทอร์สไตน์ เวเบลน (Thorstein Veblen) เรียกว่า การเลียนแบบทางสังคม (social emulation) เนื่องจากชนชั้นกลางต้องการเทียบเท่ากับชนชั้นที่สูงกว่าดังเช่นการบริโภคตามแบบอย่างของชนชั้นสูง⁵⁶ ดังนั้น ธรรมเนียมหรืออัตลักษณ์แบบชนชั้นสูงจึงอาจถูกทำทลายหรือสั่นคลอนด้วยการนำเสนอธรรมเนียมของชนชั้นกลางจากการบริโภคในแบบของตนเอง การบริโภคจึงมีลักษณะของการละเมิดเส้นเขตแดนระหว่างชนชั้น อย่างไรก็ตามการทลายหรือเลียนแบบอัตลักษณ์ของชนชั้นสูงได้มีความจำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมและทางวัฒนธรรมเป็นตัวสนับสนุนเพื่อให้เกิดการบริโภคตามแบบอย่างของชนชั้นสูงได้ ดังที่ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) มองเห็นว่าการครอบงำทางชนชั้นเพื่อสร้างความโดดเด่นหรือแตกต่างทางรสนิยมจากคนกลุ่มอื่นได้ต้องอาศัยทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรม

If it is true, as I have endeavored to establish, that, first, the dominant class constitutes a relatively autonomous space whose structure is defined by the distribution of economic and cultural capital among its members, each class fraction

⁵⁵ Maurizio Peleggi, *Lords of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2002). pp. 15-16.

⁵⁶ อังโน, ไทวีกา อิงสันเทียะ, "บริโภคนิยมและวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย." หน้า 15.

being characterized by a certain configuration of this distribution to which there corresponds a certain life-style, through the mediation of the habitus⁵⁷

ดังนั้น กลุ่มคนชนชั้นกลางบางกลุ่มที่เป็นชนชั้นนำ เช่น ปัญญาชน นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ หรือศิลปินอาจเป็นกลุ่มคนชนชั้นกลางระดับบนที่สามารถทำทาบกับอัตลักษณ์ของชนชั้นสูงได้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ได้รับการศึกษาในระดับสูง มีพื้นหลังของครอบครัวที่มีกำลังทุนในการสนับสนุนด้านการศึกษา คนกลุ่มนี้จึงมีอำนาจในการต่อรองและเลือกวิถีชีวิตของตนเอง นอกจากนั้นชนชั้นกลางกลายเป็นกลุ่มคนที่ไม่เผชิญหน้ากับวัฒนธรรมในต่างแดนแทนที่หรือเสมอเหมือนกับชนชั้นสูงในอดีต ดังจะเห็นจากการเดินทางของชนชั้นกลางที่แพร่กระจายออกไปในทุกภูมิภาคทั่วโลก โดยไม่จำกัดเฉพาะเพียงทวีปยุโรป ชนชั้นกลางบางกลุ่มจึงเลือกเดินทางไปยังประเทศในเอเชีย อาทิ จีนหรือญี่ปุ่น หรือบางประเทศที่เป็นอาณานิคม เช่น สิงคโปร์ อินโดนีเซีย หรือฟิลิปปินส์ เป็นต้น เนื่องจากประเทศเอเชียเหล่านี้มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ขณะที่บางประเทศอาจได้รับอิทธิพลจากตะวันตกจนเสมือนเป็นดินแดนตัวแทนของตะวันตกได้ นอกจากนั้นบริบททางสังคมโลกในช่วงเวลาทศวรรษ 2480 ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ศูนย์กลางความศรัทธาได้อยู่ที่ยุโรปอีกต่อไป ความเป็นสมัยใหม่แผ่ขยายออกไปสู่เมืองหลวงทั่วโลก การที่ชนชั้นกลางออกเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ จึงแสดงให้เห็นศักยภาพของชนชั้นกลางในการไปเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมต่างแดน ในแง่นี้กลุ่มชนชั้นกลางจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่ยืนอยู่ระหว่างความเป็นโลกกับความเป็นพื้นถิ่นหรืออย่างน้อยหนึ่งคือการอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมโลก อัตลักษณ์ของชนชั้นจึงฉวยรับหรือปรับใช้มาจากการบริโภควัฒนธรรมต่างแดนดังเช่นที่ชนชั้นสูงในอดีตเคยทำมาแล้ว⁵⁸

ทั้งนี้ การบริโภควัฒนธรรมต่างแดนของชนชั้นกลาง โดยเฉพาะวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาณานิคมทำให้กลุ่มคนชนชั้นสูงอ้างถึงความแตกต่างจากกลุ่มชนชั้นของตนเอง กล่าวคือ อัตลักษณ์ของชนชั้นสูงถูกเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งรับมาโดยตรงจากการเดินทางไปยังทวีปยุโรป ขณะที่วัฒนธรรมของชนชั้นกลางเป็นเพียงการรับวัฒนธรรมตะวันตกขึ้นรองจากกลุ่มประเทศในเอเชียที่ตกเป็นอาณานิคม การสร้างความแตกต่างของชนชั้นสูงในแง่นี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนจากการคัดง้างในกลุ่มคนที่เรียกว่า “นักเรียนนอก” คนกลุ่มนี้แต่เดิมถูกผูกขาดอยู่เฉพาะชนชั้นสูงจากพระราชวงศ์ พระราชโอรส หรือข้าราชการระดับสูง อาจได้รับพระบรมราชานุญาตหรือได้รับทุนการศึกษาให้ไปศึกษาต่อยังประเทศในทวีปยุโรปเป็นหลัก ขณะที่ยุคสมัยต่อมานักเรียนนอก

⁵⁷ Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. p. 260.

⁵⁸ สมสุข หินวิมาน, *อ่านทีวี: การเมืองวัฒนธรรมในจอโทรทัศน์* (กรุงเทพฯ: พารากราฟ, 2558). หน้า 185.

มิได้จำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นสูง หากแต่ขยายออกไปสู่ชนชั้นกลาง นักเรียนนอกกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้น กลับเลือกเรียนในกลุ่มประเทศอาณานิคม เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม หรือฟิลิปปินส์ เป็นต้น ทำให้นักเรียนนอกกลุ่มนี้ถูกมองว่าเป็นเพียงนักเรียนนอกชั้นรอง ไม่เท่าเทียมกับนักเรียนนอกที่จบการศึกษาจากยุโรป ดังที่อาทิตย์ เจียมรัตต์ญูศึกษาทัศนะของชนชั้นนำไทยที่มีต่อนักเรียนนอกที่จบการศึกษาจากประเทศฟิลิปปินส์ อาทิตย์ชี้ให้เห็นว่าชนชั้นนำแสดงความคิดเห็นต่อ “นักเรียนฟิลิปปินส์” ว่ากลับมาแล้วมีชีวิตที่เสเพลเหลวไหลและทำงานไม่เป็นชิ้นเป็นอัน ตลอดจนมีลักษณะที่มักใหญ่ใฝ่สูงในการไต่สถานะเพื่อจะได้ขึ้นชื่อว่าเป็นนักเรียนนอก⁵⁹ นอกจากนั้นคุณวุฒิ หรือปริญญาบัตรที่นักเรียนนอกในกลุ่มประเทศอาณานิคมกลับไม่ได้รับการยอมรับจากราชการ เทียบเท่ากับนักเรียนนอกที่จบจากประเทศตะวันตก⁶⁰ อาทิตย์ชี้ให้เห็นว่าช่วงครึ่งหลังของ ทศวรรษ 2480 จึงเกิดวรรณกรรมนักเรียนฟิลิปปินส์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อรองกับความเป็นนักเรียนนอกของชนชั้นนำที่จบการศึกษาจากยุโรปผ่านเรื่องเล่าถึงประสบการณ์และวิถีชีวิตในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อแสดงให้เห็นในด้านตรงกันข้ามหรือปฏิเสธรสนิยมแบบนักเรียนอังกฤษ การศึกษาของอาทิตย์เผยให้เห็นประเด็นเรื่องการต่อรองระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นผ่านสถานะของนักเรียนนอก

ทั้งนี้ หากพิจารณาด้านเพศสถานะอาจทำให้เห็นชัดเจนขึ้นว่าการต่อรองดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายระหว่างสองชนชั้น เนื่องจากผู้ชายเป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสในการสะสมทุนมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะการสะสมทุนทางการศึกษา ดังนั้น สถานะความเป็นนักเรียนนอกจึงเป็นภาพที่ผูกติดกับนักเรียนนอกที่เป็นผู้ชาย นอกจากนั้น เมื่อวิเคราะห์ด้วบท โดยเฉพาะเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ทำให้เห็นว่าวิรัตน์ได้นำเสนอสถานะนักเรียนนอกเรียนฟิลิปปินส์ในด้านคู่ตรงข้ามกับนักเรียนอังกฤษ ทว่ายังมีการนำเสนอถึงการลอกเลียนแบบรสนิยมแบบนักเรียนนอกจากประเทศตะวันตกด้วย

ใน *ตระเวนมะนิลา* วิรัตน์เล่าถึงรสนิยมการใช้ชีวิตขณะที่มีเวลาว่างจากเรียน กิจกรรมหนึ่งที่วิรัตน์ชอบทำคือการถ่ายรูปและเรียนเขียนภาพกับศิลปินพื้นเมืองชาวฟิลิปปินส์ที่ได้รับการศึกษาทางศิลปะจากประเทศตะวันตก ดังเช่นที่วิรัตน์กล่าวว่า “ในยามว่าง งานอดิเรกของข้าพเจ้าคือถ่ายรูปและสเก็ชภาพ ฉะนั้นเมื่อว่างจากเรียนจึงฉวยกล้องออกตระเวนนคร หรือไม่ก็ไปเยี่ยม

⁵⁹ ดังที่อาทิตย์ เจียมรัตต์ญูอ้างข้อเขียนของหม่อมเจ้าพูนพิสมัย ดิศกุลว่า “พวกนักเรียนนอกจึงต้องกระวนกระวายไปเรียน-เมืองนอก-ให้จงได้ และคำว่า-เมืองนอก-นี้ แม้เพียงสิงคโปร์, ปีนัง, ฟิลิปปินส์, ฮองกง, ก็เรียกว่า-นอกแล้ว!” (อาทิตย์ เจียมรัตต์ญู, “นักเรียนฟิลิปปินส์” ในทัศนะวิจารณ์ของชนชั้นนำไทยต่อนักเรียนนอกก่อนสงครามมหาเอเซียบูรพา.” หน้า 569.)

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 569.

สตูดิโอของนักเขียนหรือถ่ายภาพต่าง ๆ”⁶¹ วิดต์แสดงความรู้ในทางศิลปะของตนเองด้วยการบ่งชี้ว่าภาพเขียนอยู่ในสกุลใด ยิ่งไปกว่านั้นวิดต์แสดงให้เห็นว่ามะนิลาเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงทางด้านศิลปะและมีศิลปินระดับโลกอย่าง “อาร์โมโซโล่” และ “คุมเลา” ซึ่งเป็นศิลปินที่เป็นที่ยอมรับในสเปนและสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้นกิจกรรมที่วิดต์ชอบทำในยามค่ำคืนคือการเดินร่ำตามสถาบันเท็งหรือราตรีสโมสรทั้งที่ตั้งอยู่ในเมืองแลดัลบ์โดยรอบ ท่วงทำนองที่วิดต์เลือกคือจังหวะเพลงแจ๊ซแบบสวิงซึ่งเป็นแฟชั่นในหมู่หนุ่มสาวชาวเมืองมะนิลา โดยที่วิดต์เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ได้อย่างกลมกลืน กิจกรรมที่วิดต์นำเสนอเหล่านี้คือรูปแบบหนึ่งการนำเสนอภาพตนเอง (self-image) ผ่านวิถีชีวิตชีวิต ธรรมเนียมทางศิลปะ และวิถีของแฟชั่นแบบตะวันตก เช่นเดียวกับชนชั้นสูงในอดีตที่นำเสนอวิถีชีวิตแบบตะวันตกเพื่อนำเสนออัตลักษณ์แบบใหม่⁶² อย่างไรก็ตาม การสร้างอัตลักษณ์แบบตะวันตกของชนชั้นสูงในอดีตอาจมีนัยในการนำเสนอภาพความเป็นสมัยใหม่ให้ตะวันตกได้เห็นว่าสยามมีความศิวิไลซ์ ขณะที่วิดต์กลับแสดงอัตลักษณ์ความเป็นสมัยใหม่โดยมีนัยของการต่อรองกับภาพนักเรียนนอกฟิลิปปินส์ที่มีความทันสมัยและรู้ทันแฟชั่นเทียบเท่ากับนักเรียนนอกจากตะวันตก

นอกจากการนำเสนอวิถีชีวิตและธรรมเนียมแล้ว การเลือกอาชีพที่ศึกษายังเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอสถานะนักเรียนนอกได้อย่างชัดเจน ดังที่วิดต์บอกไว้ตั้งแต่ต้นเรื่องว่าจุดมุ่งหมายในการไปมะนิลา คือการไปเรียนต่อทางด้านหนังสือพิมพ์ การเลือกวิชาชีพมีนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมการเลือกเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต วิชาชีพที่เลือกเรียนโดยส่วนมากมักมีความสำคัญต่อระบบราชการ เช่น กฎหมาย บัญชี การทหาร การศึกษา การสาธารณสุข แพทย์หรือพยาบาล วิชาชีพเหล่านี้ล้วนมีสำคัญในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ และบุคคลที่มีโอกาสได้ไปเรียนต่อต้องเป็นเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ หรือนักเรียนทุนหลวง ในแง่นี้กลุ่มคนที่จะสามารถไปเรียนเมืองนอกได้จึงต้องเป็นคนที่มั่งคั่งทั้งด้านการเงิน ทุนทางสังคม ตลอดจนทุนทางการศึกษา (educational capital) องค์ประกอบเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่กีดกันกลุ่มคนชนชั้นอื่นไว้นอกกลุ่ม ทว่าในทศวรรษ 2480 กลุ่มชนชั้นอื่นได้มีโอกาสสะสมทุนดังกล่าวเช่นเดียวกัน ทำให้เห็นว่าวิดต์ซึ่งเป็นคนชนชั้นกลางสามารถเดินทางไปเรียนต่อต่างประเทศได้ อย่างไรก็ตาม การเลือกเรียนวิชาชีพหนังสือพิมพ์จึงเป็นการแสดงให้เห็นการสร้างความแตกต่างของชนชั้นกลาง

⁶¹ วิดต์ สุทธเสถียร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิดต์ สุทธเสถียร*. หน้า 151.

⁶² ดังที่เมารีซิโอ เปเลจจิดังข้อสังเกตว่า “On the other hand, the lifestyle of Siam’s modernizing elite fulfilled their aspirational mirrored, via travelogues by the court’s foreign guests and the later visits of Rama V to Europe, a recognizably “civilized” image back onto the West itself.” (Peleggi, *Lords of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy’s Modern Image*. p. 20.)

เพื่อนำเสนอว่าวิชาซีพีที่เรียนมาไม่จำเป็นต้องผูกมัดกับระบบราชการ แต่เป็นอาชีพอิสระ อีกทั้งยังเป็นอาชีพที่มีอิทธิพลอย่างมากในช่วงในเวลาดังกล่าว เพราะการเป็นนักหนังสือพิมพ์มีอำนาจในฐานะของสื่อมวลชน ดังนั้นการไปเรียนวิชานักหนังสือพิมพ์ของวิรัตน์นอกจากเป็นการสะสมทุนทางการศึกษาแล้ว ยังเป็นการสะสมทุนทางสังคมด้วย

ในแง่เงินทุนทางสังคมจึงเปลี่ยนแปลงไปจากการยึดถือชาติกำเนิดหรือวิชาซีพีตามระบบราชการเป็นการยึดความสามารถหรือวิชาซีพีอิสระ ดังนั้น ภาพของวิรัตน์ที่นำเสนอตนเองว่าเป็นผู้ชายที่มีรสนิยมหรือตามแฟชั่นในแบบสุภาพบุรุษแบบตะวันตกจึงมีนัยทางชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ แม้ว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผ่านรูปแบบวิถีชีวิตและรสนิยมของ วิรัตน์จะมีกระบวนการสร้างภาพของตนเองในแบบตะวันตกเช่นเดียวกับชนชั้นสูงในอดีต แต่ความเป็นสุภาพบุรุษตะวันตกของวิรัตน์กลับยึดโยงอยู่กับวิชาซีพีแทนชาติกำเนิด เนื่องจากความวิชาชีพเป็นอุดมคติแบบใหม่ที่ชนชั้นกลางเพื่อแสดงสถานะทางสังคมแทนการยึดถือชาติตระกูลหรือสายเลือดในแบบชนชั้นสูง นอกจากนั้นการเลือกเรียนวิชาซีพีนักหนังสือพิมพ์ยังสอดคล้องกับลักษณะความเป็นชายของวิรัตน์ที่ให้คุณค่ากับการเดินทางเพื่อแสวงหาความแปลกใหม่ที่นำตื่นเต้น ดังที่วิรัตน์เน้นย้ำลักษณะอุดมการณ์ความเป็นชนชั้นกลางของตนเองผ่านฉากที่ต้องเลือกอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวฟิลิปปินส์ระหว่างเรียนอยู่ที่มะนิลา ดังที่บรรยายว่า

ตามปรกติครอบครัวชั้นสูง มักจะไม่รับหรือถ้ารับให้พำนักก็คิดค่ากินอยู่แพงหูฉี่ทีเดียว โดยเฉพาะถ้าเป็นนักเรียนแล้ว สุ้ราคาไม่ค่อยได้ก็รายนัก ครอบครัวชั้นต่ำน่าจะไม่ต้องพูดถึงกัน เขารับไม่เลือกหน้าด้วยอัตราต่ำ แต่ผู้ไปอาศัยอยู่ด้วยก็พลอยต่ำสมาคมไปด้วย เพื่อนที่เราก็มักจะมีแต่ “มุซาโซ” (เด็กรับใช้) หรือไม่ก็เสมียนห้าง ฉะนั้นทางที่ดีที่สุด คือการเลือกหาครอบครัวชนชั้นกลาง ซึ่งเราสามารถจะอบรมเป็นสุภาพบุรุษได้ในฝ่ายสูง และอาจจะลดตัวลงมาคลุกคลีกับฝ่ายต่ำหาความบันเทิงใจ แปลก ๆ รสและคลุกคลีชีวิตได้ทุกทีศนะ⁶³

จากการบรรยายของวิรัตน์แสดงให้เห็นว่าการแบ่งชนชั้น นอกจากใช้ฐานะทางการเงินเป็นเกณฑ์แล้ว วิรัตน์ยังใช้รูปแบบของวิถีชีวิตเป็นกรอบเกณฑ์ในการแบ่งด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือความโดดเด่น หรือ

⁶³ วิรัตน์ สุทธานันท์, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิรัตน์ สุทธานันท์*. หน้า 134-135.

ความแตกต่างทางชนชั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบวิถีชีวิต เนื่องจากแสดงให้เห็นรสนิยม การศึกษา และสถานะทางการเงินของกลุ่มชนชั้นนั้นด้วย ดังจะเห็นว่าหากสังกัดอยู่ในชนชั้นล่างจะไม่ได้รับความรู้ในการสมาคม หรือการเข้าสังคมเนื่องจากชนชั้นล่างไม่ได้รับการศึกษาและไม่มีเงินทุนพอจะเข้าสังคมในระดับสูงได้ ขณะที่วิถีชีวิตแบบสุภาพบุรุษบ่งบอกได้ถึงการถูกรับการยอมรับเข้าสังคมในแบบตะวันตกหรือมีเงินทุนมากพอที่จะเข้าสมาคมได้

ทั้งนี้ การที่วิวัตต์สามารถนำเสนอวิถีชีวิตซึ่งเคลื่อนไหวระหว่างชนชั้นล่างและชนชั้นสูงอาจมีประเด็นเรื่องการเดินทางเกี่ยวข้อง กล่าวคือ การเดินทางไปเมืองมะนิลาแม้ว่าไม่ทันสมัยหรือมีความเป็นสมัยใหม่เทียบเท่ากับการเดินทางไปยังกลุ่มประเทศยุโรป แต่มะนิลากลับเป็นเมืองที่ผสมผสานระหว่างความเป็นพื้นถิ่นของชาวฟิลิปปินส์และอิทธิพลของอาณานิคมตะวันตก ทั้งสเปนและสหรัฐอเมริกาเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรมของมะนิลามีลักษณะผสมผสานข้ามวัฒนธรรม (hybridity) กล่าวคือมีทั้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม อาทิ การชนไก่หรือการเต้นรำแบบพื้นเมือง ขณะเดียวกันรูปแบบชีวิตแบบสมัยใหม่ เช่น การเต้นรำแบบสะวิงหรือการฟังดนตรีแจ๊ส เป็นต้น ในแง่นี้มะนิลาจึงเอื้อให้วิวัตต์สามารถคลุกคลีกับวิถีชีวิตทั้งสองรูปแบบได้ ทั้งในด้านผู้ชายเสเพลที่เข้าไปท่องเที่ยวไปหารสชาติแปลก ๆ ในห้องถิ่นหรือตำบลที่ผิดกฎหมาย ขณะเดียวกันสามารถแสดงบทบาทผู้ชายแบบสุภาพบุรุษที่มีรสนิยมสามารถกินดื่มและเต้นรำได้อย่างชำนาญ คล้ายกับรูปแบบวิถีชีวิตของชาวตะวันตก

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในสองลักษณะดังกล่าวเผยให้เห็นนัยเชิงต่อรองกับภาพของสุภาพบุรุษนักเรียนนอกจากยุโรป กล่าวคือ วิวัตต์เลือกที่จะเลียนแบบอัตลักษณ์ความเป็นชายนักเรียนนอกจากยุโรปในแบบชนชั้นสูง แต่การลอกเลียนแบบอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบตะวันตกไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากวัฒนธรรมตะวันตกในมะนิลาเป็นเพียงวัฒนธรรมตะวันตกที่ได้รับอิทธิพลจากเจ้าอาณานิคม ทำให้การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบนักเรียนนอกจากยุโรปเป็นเพียงการลอกแบบจากวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่เทียบเท่ากับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายนักเรียนนอกที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศยุโรป การลอกเลียนที่ไม่สมบูรณ์แบบดังกล่าวทำให้วิวัตต์รู้สึกวิตกกังวลว่าไม่อาจสร้างภาพความเป็นนักเรียนนอกจากยุโรปได้ วิวัตต์จึงยิ่งผลิตสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในสองลักษณะ หนึ่ง คือการสวมบทบาท (performance) ความเป็นนักเรียนนอกแบบตะวันตกผ่านรสนิยมและวิถีชีวิต ดังเช่นรสนิยมทางศิลปะ การฟังเพลงแจ๊ส ตลอดจนการเข้าสมาคมเต้นรำ เพื่อขบขันให้เห็นภาพความเป็นสุภาพบุรุษแบบตะวันตกของตนเองให้เด่นชัด ทั้งนี้ เนื่องจากความวิตกกังวลต่อการสร้างภาพลักษณ์นักเรียนนอกจากยุโรปที่ไม่สมบูรณ์แบบหรือไม่อาจสร้างได้ตามอุดมคติ ทำให้วิวัตต์ผลิตสร้าง

ความเป็นชายแบบที่สอง คือผู้ชายที่ชอบความตื่นเต้นท้าทายในชีวิตกลางแจ้งเพื่อชดเชยหรือเติมเต็มให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาย ในแง่หนึ่งการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นสุภาพบุรุษนักเรียนนอกแบบตะวันตกของวิวัตต์จึงเป็นกระบวนการสร้างที่ซับซ้อน เนื่องจากมิใช่เพียงการลอกเลียนแบบความเป็นชายให้มีความเหมือนแก่นักเรียนนอกแบบยุโรปเท่านั้น ทว่ายังสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายให้มีความแตกต่างไปพร้อมกัน จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของสุภาพบุรุษนักเรียนนอกจากประเทศอาณานิคม

4.2.2 อาหารจีนกับอำนาจการต่อรองในการสร้างอัตลักษณ์ของ “ระพินทร์”

ในไพรัชนิยายเรื่อง *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* นำเสนอเรื่องเล่าของระพินทร์ในฐานะนักเรียนประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ดังนั้นสถานะนักเรียนนอกของระพินทร์จึงคล้ายกับสถานะของวิวัตต์ในแง่ของการเป็นนักเรียนนอกที่มาจากประเทศในเอเชีย อย่างไรก็ตาม การสร้างอัตลักษณ์ของระพินทร์มีนัยที่แตกต่างไปจากวิวัตต์ เนื่องจากปักกิ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากมะนิลา โดยเฉพาะวาทกรรมความเป็นจีนที่ถูกมองว่าเป็นประเทศแห่งการปฏิวัติและเต็มไปด้วยความยากลำบาก ภาพของคนจีนและเมืองจีนสร้างในแง่ร้ายมาตั้งแต่ในทศวรรษ 2460 โดยถูกตอกย้ำอีกครั้งในยุคสร้างชาติทศวรรษ 2480 ว่าคนจีนเป็นพวกกรรมกรแบกหามที่ไร้อารยธรรมตลอดจนเป็นฝ่ายซ้ายหรือสังคมนิยมที่จะทำให้คนไทยแตกความสามัคคี ทำให้ภาพของคนจีนและประเทศจีนจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวและเป็นภัยคุกคามชาติ ดังที่ระพินทร์เล่าว่า

เมื่อครั้งอยู่เมืองไทย ข้าพเจ้าเคยอ่านข่าวสงครามกลางเมืองของประเทศจีนบ่อย ๆ ความเห็นของนักเขียนคนสำคัญ ๆ ของไทย เช่น อิศวาทู ที่เกี่ยวกับการปฏิวัติจีน ข้าพเจ้าก็เคยอ่าน สิ่งที่ข้าพเจ้าได้พบในหน้ากระดาษ ทำให้ข้าพเจ้าเห็นแต่ภาพอันสลดใจทั่วทั้งแผ่นดินจีน ข้าพเจ้าคิดว่าจีนเป็นประเทศที่น่ากลัวอย่างยิ่ง เป็นแผ่นดินของความตายและความทุกข์ยากด้วยประการทั้งปวง⁶⁴

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้วาทกรรมความเป็นจีนที่รัฐสร้างขึ้นยังคงสืบเนื่องต่อมา อาจเป็นเพราะกระแสของการสร้างชาติได้ถูกปลูกเร้าขึ้นในช่วงเวลาของสงครามทั้งสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

⁶⁴ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 66-67.

ในสมัยรัชกาลที่ 6 และสงครามโลกครั้งที่สองในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลวิธีหนึ่งที่รัฐใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ของชาติคือการเชื่อมโยงกับชาติพันธุ์ กล่าวคือ การสร้างรัฐชาติให้เป็นหนึ่งเดียวด้วยวิธีการสร้างความเป็นเราและความเป็นอื่นขึ้นมา โดยเฉพาะชาวจีนที่มักถูกมองภาพเหมารวมว่าเป็นกบฏหรือ “อั้งยี่” ซึ่งก่อความเดือดร้อนให้กับสังคม⁶⁵ โดยให้ภาพว่าเป็นพวกใช้แรงงานระดับล่าง ชาวจีนกลุ่มนี้ยังผูกพันกับแผ่นดินเกิดตลอดจนมีอุดมการณ์ที่ฝักใฝ่ลัทธิสังคมนิยม ชาวจีนในกลุ่มหลังจึงถูกมองว่าไม่เป็นไทยและเป็นศัตรูของชาติ หากพิจารณาในมิติทางวัฒนธรรม ภาพของคนจีนมักถูกนำเสนอว่าไร้มารยาทไม่มีขนบธรรมเนียมที่ทันสมัย นอกจากนั้น ความเป็นจีนยังถูกเชื่อมโยงกับเพศสถานะด้วยการนำเสนอภาพของผู้ชายจีนที่ไม่ดูแลครอบครัวมีภรรยาหลายคนเที่ยวโสเภณี และติดการพนัน⁶⁶ ขณะที่ผู้ชายไทยกลับมีอารยธรรมและมีความเป็นสมัยใหม่หรือมีลักษณะสากลในแบบตะวันตก ดังที่มักนำเสนอภาพลักษณะของความเป็นสุภาพบุรุษตะวันตก มีภรรยาคนเดียว และมีหน้าที่การงานที่มั่นคงและมีเกียรติในระบบราชาการ

ภาพของเมืองจีนและคนจีนในแง่ลบจึงอาจส่งผลกระทบต่อสถานะนักเรียนนอกของระพีพันธ์ที่ได้รับการศึกษาจากปักกิ่ง กล่าวคือ การไปเรียนเมืองจีนอาจสร้างความรู้สึกที่ด้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การไปเรียนในประเทศตะวันตก ระพีพันธ์จึงพยายามแสดงให้เห็นว่าเมืองจีนและคนจีนมีภาพอีกด้านหนึ่งที่ตรงกันข้ามกับที่เคยรับรู้จากเมืองไทย หลังจากที่ระพีพันธ์ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองจีน ได้เห็นขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้รู้จักกับคนจีนที่มีการศึกษาทำให้ระพีพันธ์นำเสนอภาพของคนจีนในด้านของปัญญาชน นักปฏิวัติ และนักชาตินิยมผู้มียุทธศาสตร์ ในอีกด้านหนึ่งภาพของเมืองจีนที่แม้จะเป็นเมืองเก่าแต่ก็เป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยอารยธรรมที่สั่งสมมายาวนาน มีศีลธรรม มีภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่ และมี “ความก้าวหน้าในเชิงปฏิรูปสังคม” การนำเสนอภาพของเมืองจีนในด้านกลับจึงเป็นการต่อรองกับวาทกรรมความเป็นจีนที่ระพีพันธ์เคยรับรู้ ดังจะเห็นว่าระพีพันธ์เลือกนำเสนอประเทศจีนที่ไม่ได้ด้อยไปกว่าประเทศตะวันตกในทางกลับกันประเทศตะวันตกคือ “ภัยคุกคามทางวัฒนธรรม” ที่นำความเจริญและความศิวิไลซ์เข้ามาจนทำให้สังคมเสื่อมทรามลง ระพีพันธ์พยายามจะตอบโต้วาทกรรมเรื่องความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกด้วยการตั้งคำถามว่า “ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าความเจริญคืออะไร คนเราที่เป็นผู้เจริญอันแท้จริงนั้นควรมีลักษณะและคุณสมบัติอย่างไร รวมความว่าใครเป็นผู้เจริญและใครเป็นผู้ล้าหลัง

⁶⁵ สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1. หน้า 156.

⁶⁶ Jiemin Bao, "Reconfiguring Chinese in Thailand: Articulating Ethnicity Along Sex/Gender and Class Lines," in *Genders and Sexualities in Modern Thailand*, eds. Peter A. Jackson and Nerida M. Cook (Chiang Mai: Silk Worm Books, 1999). p.69.

ตลอดจนเป็นผู้ป่าเถื่อน”⁶⁷ ความหมายของความเจริญที่ระพินทร์นิยามกลับไม่ได้วัดคุณค่าจากสิ่งภายนอก อาทิ การแต่งกาย เทคโนโลยี ตึกกรมบ้านช่องที่ทันสมัยในแบบตะวันตก ทว่ากลับวัดกันที่ลักษณะภายใน เช่น ความใจกว้าง ความเอื้อเฟื้อ ความรักพวกพ้อง ไปจนถึงรักชาติ เป็นต้น แม้ว่าลักษณะภายนอกอาจเป็นคนที่สวมเสื้อผ้าเก่าขาดหรือทำงานใช้แรงงานอาบเหงื่อต่างน้ำ ตลอดจนบ้านเมืองอาจไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย ทว่าหากผู้คนมีคุณสมบัติดังกล่าวอาจนับว่าเป็นผู้เจริญหรือเมืองนั้นเป็นเมืองที่มีความเจริญได้เช่นกัน ดังนั้น แม้ภาพเมืองจีนเป็นเมืองเก่า เต็มไปด้วยฝุ่นควัน แต่ก็เป็นชุมชนแห่งอารยธรรมและประวัติศาสตร์อันยาวนาน

อย่างไรก็ดี การนำเสนอภาพของเมืองจีนในอีกด้านหนึ่ง มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต่อรองกับวาทกรรมความเป็นจีนที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยเท่านั้น ทว่ายังมีนัยในการเชื่อมโยงอารยธรรมความเป็นจีนนั้นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง หากกล่าวให้ชัดคือ เพื่อยกระดับสถานะนักเรียนนอกของระพินทร์ให้เท่าเทียมกับนักเรียนนอกจากยุโรป วิธีการสำคัญที่สื่อให้เห็นการรับอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเองคือการกิน เนื่องจากนัยสำคัญของการกินอาจสื่อให้เห็นรสนิยมของผู้ที่กินจากการเลือกชนิดของอาหารและวิธีการกิน อาทิ หากเลือกกินอาหารแบบตะวันตกต้องมีขั้นตอนการกินที่เรียงลำดับจากอาหารเรียกน้ำย่อยไปจนถึงอาหารจานหลัก การเลือกใช้อุปกรณ์บนโต๊ะอาหารให้เหมาะกับชนิดของอาหาร เช่น มีดในการหั่นเนื้อสัตว์ หรือช้อนในการตักซूप ตลอดจนการเลือกเครื่องดื่มที่ต้องเข้ากับชนิดของเนื้อสัตว์ ลักษณะการเลือกกินและรู้จักวิธีการกินจึงสื่อให้เห็นถึงรสนิยมและความรู้ของผู้กิน ดังเช่นในอดีต การกินอาหารแบบตะวันตกเป็นเครื่องมือหนึ่งในการนำเสนอสถานะของชนชั้นสูง ดังนั้น การเลือกกินและรู้จักวิธีการกินจึงบ่งบอกถึงสถานะทางชนชั้นของผู้กินไปด้วย หากคนกลุ่มชนชั้นอื่นที่ไม่เลือกกินหรือไม่รู้จักวิธีการกินในลักษณะนี้จึงถูกจัดไว้อีกกลุ่มชนชั้นหนึ่ง ดังที่บูร์ดิเยอศึกษาการแบ่งแยกทางชนชั้นผ่านรสนิยมการกินว่า “the different food tastes and practices of different classes are meaningful because they are embedded within the logic of distinctive class cultures and because they are involved in the struggles for cultural power between classes.”⁶⁸ ในแง่หนึ่งการกินรูปแบบอื่นที่แตกต่างจากการกินแบบตะวันตกของชนชั้นสูง เช่น การกินอาหารจานเดียวหรือการกินอาหารที่ไม่จำเป็นต้องเลือกใช้อุปกรณ์ในการกิน ดังเช่นการใช้ตะเกียบในอาหารจีนจึงอาจถูกจัดให้อยู่อีกชนชั้นหนึ่ง หรืออาจมีนัยของกลุ่มชนชั้นที่ยังไม่มีวัฒนธรรมทางการกินเทียบเท่าตะวันตก

⁶⁷ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนพลภายา*. หน้า 63-64.

⁶⁸ Cited in, Bob Ashley et. al, *Food and Cultural Studies* (London and New York: Routledge, 2004). p. 64.

เนื่องจากการก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริโภคจึงกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งในการนำเสนอให้เห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการสร้างอัตลักษณ์ของระพินทร์ที่มียของ การต่อรองทางชนชั้นสอดแทรกอยู่ผ่านการกิน ระพินทร์เลือกกินอาหารจีนซึ่งไม่มีพิธีรีตองเท่าอาหารแบบตะวันตก ทว่ารสชาติของอาหารและกรรมวิธีการปรุงมีความแตกต่าง เนื่องจากเมืองปักกิ่งมีภัตตาคารร้านค้าให้เลือกมากมาย แต่ละร้านแบ่งตามมณฑลของจีนซึ่งมีรสชาติอาหารที่หลากหลาย ในด้านหนึ่งอาหารที่มีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคคือการสื่อให้เห็นความเจริญทางวัฒนธรรมของจีน ดังที่บรรยายว่า

ในจำพวกอาหารจีนด้วยกันก็ยิ่งแบ่งออกไปหลายชนิดตามสำเนียงภาษาของผู้ปรุง ประเทศจีนมีอาณาเขตใหญ่โตปานทวีปยุโรป จังหวัดบางจังหวัดมีเนื้อที่กว้างใหญ่กว่าบางประเทศในยุโรปเสียอีก ชาวจีนแม้จะเรียกตัวว่าเป็นคนจีน และมีวัฒนธรรมอันเดียวกัน ก็ยังถูกแบ่งออกเป็นพวกเป็นเหล่าตามสำเนียงภาษาที่พูด เช่นมีพวกกวางตุ้ง พวกฮกเกี้ยน พวกเซียงไฮ้ พวกจีนเหนือ เป็นต้น อาหารที่ปรุงโดยฝีมือพวกเหล่านี้ ก็มีรสต่างกันเป็นพวก ๆ เช่นอาหารกวางตุ้งรวมทั้งจิวมีรสแหลม อาหารเซียงไฮ้มีรสมันเลี่ยน อาหารจีนเหนือมีรสเค็มเค็มเค็มหน้า อาหารก้วยโจวและชื่อชวน (เสฉวน) มีรสเผ็ดร้อน ฯลฯ⁶⁹

ระพินทร์นำอาหารมาผูกโยงกับเขตแดนทางพื้นที่เพื่อแสดงให้เห็นว่ารสชาติอาหารที่หลากหลายหมายถึงอารยธรรมที่แผ่ขยายออกไปกว้างไกล เนื่องจากการปรุงอาหารเกิดจากบ่มเพาะและสืบทอดทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นตัวชี้วัดถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ นอกจากนี้รสชาติที่แตกต่างในอาหารจีนยังนับเป็นหลักคิดของปรัชญาจีนที่ความแตกต่างหลากหลายสามารถประสานกลมกลืนกัน ชาวจีนแต่ละเผ่าพันธุ์อาจมีความขัดแย้งกัน ดังเช่นรสชาติอาหารที่แตกต่างกันแต่มีวัฒนธรรมร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน⁷⁰ ระพินทร์จึงต้องการนำเสนอความเป็นจีนในด้านของความสอดประสานบนความแตกต่างเพื่อต่อรองกับภาพลักษณ์ตายตัวของคนจีนและเมืองจีนที่ถูกมองว่า

⁶⁹ สด คุรุเมะโรทิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกยา*. หน้า 41.

⁷⁰ พจน์ ตั้งยืนยง, "ทฤษฎีห้าธาตุ: สัญลักษณ์ในวัฒนธรรมอาหารจีน," ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ: ธาตุ จักรวาล พิษภัย จากมุมมองมนุษยศาสตร์*, จาตุรี ดิงศรัทธี, สุรเดช โชติอุดมพันธ์, และ อลิสา สันตสมบัติ, *บรรณาธิการ* (กรุงเทพฯ: คยาม, 2558). หน้า 89.

เป็นพวกไร้อารยธรรมและเต็มไปด้วยความวุ่นวายจากการปฏิวัติของพวกเขาหัวรุนแรงด้วยการนำเสนอผ่านรสชาติที่หลากหลายแต่ประสานกลมกลืนกันของอาหาร

นอกจากนั้น ภัณฑกรเลือกกินร้านอาหารกวางตุ้งมากกว่าร้านอื่นเนื่องจากสามารถกิน “บะหมี่” ได้ดีกว่าอาหารประเภทอื่น การกินก๋วยเตี๋ยวของภัณฑกรสื่อให้เห็นรสนิยมการกินและการเลือกกินอาหารที่เป็นอาหารจานเดียว ไม่ต้องมีพิธีรีตอง หรือไม่จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ในการกินมากเท่ากับการกินอาหารตะวันตกมีเพียงตะเกียบก็สามารถกินได้ ดังที่ภัณฑกรกล่าวถึงตนเอง “สามารถใช้ตะเกียบได้อย่างคล่องแคล่ว”⁷¹ การใช้ตะเกียบแสดงให้เห็นวิธีการกินที่มีนัยสำคัญ พัทฉินี ตั้งยีนยงวิเคราะห์ห่ออุปกรณ์การกินของคนจีนคือตะเกียบโดยใช้แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ของโรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) โดยอธิบายว่า

ตะเกียบบ่งบอกวัฒนธรรมของคนตะวันออกที่แตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตก ตะเกียบถูกออกแบบมาเพื่อคีบ เชี่ย พลิก และแยกอาหาร มากกว่าที่จะทะลุทะลวงเข้าไปในเนื้ออาหารอย่างมีดหรือส้อม ตะเกียบทำให้อาหารไม่มีฐานะเป็นเหยื่อเพื่อรอการหัน แบ่ง ผ่า อย่างมีด หรือจิ้ม ทิ่มแทง และเสียบอย่างส้อม ตะเกียบจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้รักษาสภาพอาหารมากกว่าการทำ ความรุนแรงกับอาหารอย่างมีดและส้อม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมแบบนักล่าเหยื่อ ในขณะที่ตะเกียบเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมแบบอำนาจบารมี ซึ่งจะคอยให้ความอุปถัมภ์⁷²

การกินบะหมี่ด้วยตะเกียบนอกจากสื่อให้เห็นความมีวัฒนธรรมของคนจีนที่เน้นอำนาจบารมีและความเอื้อเฟื้อแล้วยังสอดคล้องกับสิ่งที่ภัณฑกรมักเน้นย้ำเสมอว่า “ความเจริญ” ในแบบตะวันตกนั้นมีอันตรายและเป็นตัวบ่อนทำลายทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นจากสัญลักษณ์ของการใช้มีดและส้อมในการกินอาหารของคนตะวันตกที่หมายถึงความรุนแรงและมีลักษณะของผู้ล่า นอกจากนี้ ภัณฑกรยังนำเสนอการกินบะหมี่เพื่อแสดงความแตกต่างทางชนชั้นของตนเองด้วยการไม่เลือกกินอาหารตะวันตกแบบชนชั้นสูงแต่กลับเลือกกินบะหมี่หรืออาหารจีนแทน ดังนั้น เมื่ออาหารและ

⁷¹ สด กุระโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 46.

⁷² พัทฉินี ตั้งยีนยง, "ทฤษฎีห้าธาตุ: สัญลักษณ์ในวัฒนธรรมอาหารจีน," ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ: ชาติ จักรวรรดิ พิษภัย จากมุมมองมนุษยศาสตร์*. หน้า 91-92.

วิธีการกินอาหารบรรจุความหมายหรือรหัสทางวัฒนธรรม การกินจึงอาจสื่อถึงการบริโภค วัฒนธรรมเข้ามาไว้ในตัวเอง ในที่นี้เป็นการบริโภคในความหมายเชิงอุปลักษณ์ กล่าวคือ หากเปรียบเทียบคือวัฒนธรรม การกินอาหารได้จึงหมายถึงการยอมรับวัฒนธรรมนั้นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของผู้กิน (internalization) เมื่อระพินทร์ต้องอยู่กับเพื่อนชาวตะวันตก ทำให้การกินอาหารแต่ละมื้อมักจะเป็นอาหารฝรั่ง ระพินทร์บรรยายความรู้สึกช่วงนี้ว่าต้อง “ทนกิน” อาหารฝรั่งได้เพียงแค่วันเดียว หลังจากนั้นต้องกินอาหารจีนและกินได้ไม่รู้เบื่อ อีกทั้งยังย้ำว่าเป็นรสชาติที่คุ้นเคยตั้งแต่เป็นเด็ก ในแง่นี้การกินได้และการชอบกินได้จึงหมายถึงการยอมรับความเป็นจีนหรือการนำความเป็นจีนเข้ามาไว้ในตัวตน ขณะเดียวกันการทนกินอาหารฝรั่งคือการปฏิเสธความเป็นตะวันตก

อัตลักษณ์ความเป็นชายของระพินทร์จึงมิใช่ภาพของนักเรียนนอกแบบสุภาพบุรุษตะวันตก หากมองในมิติทางชนชั้นทำให้เห็นว่าเมื่อวัฒนธรรมอาหารแบบตะวันตกผูกโยงชนชั้นสูง การไม่ชอบกินอาหารฝรั่งจึงตอกย้ำการไม่ยอมรับอัตลักษณ์ในแบบตะวันตกและแสดงให้เห็นว่าตนเองนั้นไม่ได้สังกัดอยู่กับชนชั้นสูง ในทางกลับกันการเลือกกินและชอบกินอาหารจีนจึงหมายถึงการยอมรับเอาวัฒนธรรมแบบตะวันออกเข้ามาเพื่อใช้ในการต่อรองสถานะความเป็นนักเรียนนอกจากยุโรปด้วยการนำเสนอสถานะของนักเรียนนอกจากเมืองจีนแทน ดังนั้น การเลือกกินอาหารจีนจึงเป็นการแสดงอำนาจการต่อรองทางชนชั้นเพื่อใช้สร้างอัตลักษณ์ของระพินทร์

อย่างไรก็ดี การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบชนชั้นกลางของระพินทร์ผ่านการกินมีความขัดแย้งกับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านพื้นที่ดังที่ได้วิเคราะห์ในหัวข้อก่อนหน้านี้ กล่าวคือ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของระพินทร์ผ่านการกินเกิดขึ้นในลักษณะการยอมรับวัฒนธรรมของจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง โดยมีนัยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการกินของจีนว่ามีอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่และมีความคุ้นเคยใกล้ชิด ขณะที่การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านพื้นที่กลับสร้างเมืองจีนในจินตนาการผ่านเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ขึ้นมาให้มีลักษณะที่ด้อยกว่าชาติไทย การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของระพินทร์ผ่านการกินและพื้นที่จึงมีลักษณะขัดแย้งกัน แสดงให้เห็นว่าการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายมีลักษณะลื่นไหล ไม่เสถียร หรือไม่มีแก่นสารหนึ่งเดียวโดยตลอด ดังจะเห็นว่าระพินทร์นิยามความเป็นชายของตนเองกับคุณสมบัติความกล้าหาญแบบนักรบบรรพบุรุษไทยผ่านการสร้างความเป็นอื่นให้กับเมืองจีน ขณะเดียวกันระพินทร์ ยังสานรับอารยธรรมจีนผ่านการกินเพื่อต่อรองสถานะทางชนชั้นกลางของตน ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของระพินทร์จึงมีลักษณะความขัดแย้งในตัวเอง

4.2.3 “เสนีย์” กับการนำเสนอความ (ไม่) เป็นชายผ่านการตีพิมพ์

โดยทั่วไปแล้วการเดินทางเป็นเสมือนพื้นที่ในการแสดงออกและพิสูจน์ความเป็นชาย โดยเฉพาะอัตลักษณ์ความเป็นชายในด้านของความเข้มแข็ง กล้าหาญ ตลอดจนความอดทนต่อภัยอันตรายในระหว่างเดินทาง⁷³ นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างการเดินทางกับการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หากย้อนกลับไปพิจารณาเรื่องเล่าการเดินทางในยุคกรีกโบราณ การเดินทางคือการพิสูจน์ความสามารถผู้ชายในออกเดินทางไปรบหรือไปต่อสู้กับสัตว์ร้ายในดินแดนอื่นโดยที่ยังมีชีวิตรอดกลับมาได้นับเป็นความสำเร็จในชีวิต เรื่องเล่าการเดินทางในยุคนี้จึงเล่าเรื่องในเชิงตำนานหรือนิทานเพื่อแสดงให้เห็นความเก่งกล้า ความสามารถ และความสำเร็จ ดังจะเห็นว่าเรื่องเล่าการเดินทางในวรรณกรรมไทยหรือเรื่องเล่าที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเดินทางในอดีตมักจะเป็นกิจกรรมสำหรับผู้ชาย เนื่องจากการออกไปใช้ชีวิตกลางแจ้งคือการแสวงหาความรู้ตลอดจนเลื่อนสถานะทางสังคม ส่วนมากตัวละครในวรรณคดีมักใช้ตัวละครเอกเป็นชายชนชั้นสูงออกเดินทาง เช่น *สมุทรโฆษคำฉันท์* ที่มีตัวละครเอกคือสมุทรโฆษออกป่าเพื่อคล้องช้างป่าได้สำเร็จ ในอดีตถือว่าชายผู้นั้นมีความสามารถและมีความกล้าหาญ ทำให้ผู้ชายเกิดความรู้สึกถึงพลังกำลังและอำนาจ ตลอดจนก่อให้เกิดการยอมรับจนสามารถเป็นผู้นำในสังคมได้⁷⁴

อย่างไรก็ดี ในช่วงทศวรรษ 2480 เรื่องเล่าการเดินทางกลับนำเสนอภาพของตัวละครเอกชายที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ การเดินทางไปยังสถานที่ต่างถิ่นกลับทำให้ตัวละครชายเผชิญหน้ากับความอ่อนแอและความโดดเดี่ยวของตนเอง อันเนื่องมาจากความแปลกแยกจากผู้คนและวัฒนธรรมต่างแดน ใน *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์นำเสนอตัวละครเอกชายในด้านของอารมณ์ความรู้สึกอย่างเด่นชัด อีกทั้งยังนำเสนอว่าตัวละครเอกชายไม่จำเป็นต้องเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว หรือมีความกล้าหาญ ตลอดจนเป็นนักรู้ในการฟันฝ่าอุปสรรค ในทางกลับกันเสนีย์กลับนำเสนอตนเองด้านของอารมณ์ความรู้สึก โดยเฉพาะด้านของความแปลกแยกและโดดเดี่ยวเสนีย์นำเสนอความเป็นชายในด้านความรู้สึกผ่านการตีพิมพ์ระหว่างใช้ชีวิตอยู่ต่างแดน ดังจะเห็นการนำเสนอภาพของตนเองในฐานะนักเดินทางที่มีความละเอียดอ่อนทางอารมณ์ ดังนั้นเสนีย์จึงมีความรู้สึกไวต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว เมื่อไปท่องเที่ยวในท่ามกลางธรรมชาติเสนีย์ก็รู้สึกว่ “ความตื่นเต้นหัวน้ไขว้เข้ามาจับหัวใจอย่างฉับพลัน”⁷⁵ ในหลายครั้งเสนีย์มักบ่งบอกว่าผลกระทบทางความรู้สึก

⁷³ Tim Youngs, "Where Are We Going? Cross-Border Approaches to Travel Writing," in *Perspectives on Travel Writing*, eds. Glenn Hooper and Tim Youngs (Aldershot: Ashgate, 2004). p.177.

⁷⁴ สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, "สุภาพบุรุษ" ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา." หน้า 73-74.

⁷⁵ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 110.

เป็นสิ่งที่ไม่อาจหักห้ามได้ มากไปกว่านั้นควรปล่อยให้ความรู้สึกเป็นไปอย่างธรรมชาติ “เราเชื่ออยู่ว่าความรู้สึกของเรานั้นโดยแท้จริงหาเรียกว่าความผิดได้ไม่ เพราะมันไม่มีอันตรายใด ๆ สำหรับชีวิตของเราเลย การที่เราปล่อยความรู้สึกของเราไปจนสุดขอบเขตของมันนั้น ก็เพราะเรารู้ว่ามันไม่สามารถจะทำให้เรากลายเป็นคนเห็นแก่ตัว”⁷⁶ ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจว่าเสนีย์มักนำเสนอภาพของตนเองว่าเป็นนักเดินทางที่โดดเดี่ยว ไร้คู่ครอง หรือไม่เป็นที่ต้องการของผู้หญิง

เสนีย์นำเสนอภาพของผู้ชายที่แปลกแยกโดดเดี่ยวในหลายครั้งผ่านการกินดื่มกิน การดื่มกินของเสนีย์มิได้แสดงให้เห็นในมิติของรสนิยม แต่การดื่มกินของเสนีย์มีนัยยะของการสร้างความหมายความเป็นชายในมิติของความรู้สึก กล่าวคือ ในฉากการดื่มวอดก้า เสนีย์สามารถดื่มได้อย่างคล่องแคล่วแสดงให้เห็นการปรับตัวเรียนรู้เข้ากับวัฒนธรรมต่างแดนได้ อย่างไรก็ตาม นัยสำคัญของการดื่มของเสนีย์มีความหมายมากกว่าการยอมรับเอาวัฒนธรรมต่างแดนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ เพราะหลังจากดื่มวอดก้าเข้าไปแล้วเสนีย์กลับตระหนักว่า “ฉันหาได้กลายเป็นชาวรัสเซียไปเพราะการดื่มวอดก้าไม่”⁷⁷ การดื่มกินได้แต่ไม่อาจยอมรับการกินของเสนีย์จึงมีความหมายทั้งการยอมรับวัฒนธรรมอื่น ขณะเดียวกันกลับส่งผลซ้ำเน้นให้เห็นความแปลกแยกจากวัฒนธรรมอื่นไปพร้อมกันด้วย

หากพิจารณาความหมายของการดื่มในมิติของเพศสถานะ ทำให้เห็นว่าตามธรรมเนียมแล้ววอดก้าเป็นของมีค่าและเป็นสิ่งซึ่งแสดงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างผู้ชาย ดังเช่นการดื่มสาเกของญี่ปุ่น หรือดื่มเหล้าโรงของไทย ดังนั้น การที่เสนีย์ดื่มได้แต่ปฏิเสธสิ่งที่ดื่มไปด้วยจึงไม่ได้แสดงความแปลกแยกกับวัฒนธรรมต่างแดนเท่านั้น แต่ยังมีนัยว่าเสนีย์ยอมรับและปฏิเสธความเป็นชายไปพร้อมกันด้วย การดื่มกินของเสนีย์จึงมีนัยที่ยกย่องในตัวเอง ดังจะเห็นว่าเสนีย์ยอมรับว่าการเดินทางไปยังต่างแดนเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมในต่างแดนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเนื่องจากทำให้ผู้ชายได้เข้าไปเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ยากลำบากและเสี่ยงอันตรายเพื่อเป็นบทพิสูจน์ความเป็นชาย โดยพยายามปฏิเสธมิติของความรู้สึกออกไปเนื่องจากเป็นตัวบ่งชี้ความไม่เป็นชาย ดังที่เสนีย์แสดงความรู้สึกว่า

จะมีประโยชน์อันใดที่บุคคลจะตีโพตีพายหรือปาวประกาศให้
ผู้อื่นรู้ถึงความทุกข์และเคราะห์ร้ายของตัว! อ้อ! อาจจะมีคน

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 111.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 43.

แสดงความเสียใจและเห็นอกเห็นใจด้วย แต่นั่นแหละเป็นการหมิ่นประมาทอย่างร้ายกาจละ มันเป็นการบอกให้คนอื่นเขารู้ว่าตนเป็นคนไม่สามารถช่วยตัวเองได้เสียแล้ว ในโลกนี้ต้องการแต่คนที่แข็งแรงและบึกบึนเท่านั้น คนแข็งแรงเท่านั้นที่จะชนะ และคนบึกบึนเท่านั้นที่จะพาชีวิตตนเองไปได้ตลอดรอดฝั่ง ยึดอกสีสร้างรอยยิ้มให้ตรึงแน่นอยู่บนใบหน้า และต่อสู้ทุกอย่างที่ผ่านมาด้วยความชาติตรี⁷⁸

เสนีย์ตระหนักรู้ถึงลักษณะของความเป็นชายกระแสหลักในลักษณะอำนาจนำที่ต้องอดทนและระดับความรู้สึก ความเป็นชายต้องไม่ให้ใครมาสงสารหรือเห็นใจ เพราะจะทำให้ตนเองดูอ่อนแอและไร้อำนาจ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เสนีย์แสดงออกกลับเป็นการเผยความรู้สึกของตนเองออกมาว่าตัวเองนั้นเป็นผู้แพ้อะไรและท้อแท้ไป ด้วยความรู้สึก หวั่นไหวต่อธรรมชาติและเหตุการณ์แวดล้อม คำบรรยายของเสนีย์จึงมีความขัดแย้งกันในตัวเองไม่ต่างจากการตีพิมพ์หนังสือที่เสนีย์รับรู้ว่าตนเองตีพิมพ์ได้แต่ไม่อาจกลายเป็นผู้ชายกระแสหลักได้ อุปสรรคในแง่นี้สอดคล้องกับการที่เสนีย์ตระหนักรู้ว่าคุณสมบัติความเป็นชายกระแสหลักคืออะไร แต่ขณะเดียวกันความเป็นชายกระแสหลักนั้นก็เป็สิ่งที่เสนีย์ต้องทนแบกรับไว้

ความเป็นชายของเสนีย์จึงสะท้อนออกมาให้เห็นในมิติของผู้ชายเต็มไป ด้วยความรู้สึกซึ่งเต็มไป ด้วยแปลกแยกทั้งกับตัวเองและวัฒนธรรมต่างแดน ในแง่นี้เสนีย์จึงไม่ใช่ตัวละครชายตามขนบหรือตามอุดมคติในเรื่องเล่าการเดินทางในอดีตหรือไม่ตรงกับอุดมคติความเป็นชายตามขนบ กล่าวคือ ความเป็นชายกระแสหลักมักถูกผลิตสร้างจากสถาบันหลักของสังคม ได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐบาล หรือโรงเรียน โดยส่วนมากคือภาพความเป็นชายในแบบของ “กษัตริย์ผู้มีเกียรติ” “นักรบผู้เก่งกล้า” หรือ “สุภาพบุรุษตะวันตก” จนกลายเป็นความเป็นชายในแบบอำนาจนำ (hegemonic masculinity) ซึ่งเป็นอุดมการณ์หนึ่งที่สถาบันหลักใช้ในการควบคุมเพศวิถีของคนในสังคมเพื่อส่งผลย้อนกลับมาสนับสนุนสถานะของชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง ดังจะเห็นว่าในทศวรรษ 2480 มีการผลิตสร้างความเป็นชายอย่างเป็นทางการผ่านทางนโยบายของรัฐ แบบเรียน และการโฆษณาที่สร้างอุดมคติของผู้ชายคือ “พ่อ” ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ออกไปทำงานนอกบ้าน และออกไปปกป้องประเทศชาติ ผู้ชายต้องมีสุขภาพที่แข็งแรงและสูงใหญ่เพื่อเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของชาติไทย ดังคำขวัญที่ว่า “ขอให้ชายฉกรรจ์ไทย

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 117.

เรามีรูปร่างอย่างนี้เหมือน ๆ กันหมด เราต้องเป็นมหาอำนาจที่แข็งแกร่งที่สุดในโลก⁷⁹ ในทางกลับกัน หากผู้ชายคนใดไม่มีคุณสมบัติหรือไม่เข้ากรอบดังกล่าวจึงกลายเป็นชายที่ไม่สมบูรณ์หรือถูกจัดว่าเป็นชายกระแสรอง

ทั้งนี้ การนำเสนอภาพของเสนีย์ว่าเป็นผู้ชายที่เต็มไปด้วยความรู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยว และมีลักษณะของผู้แพ้ได้มีนัยเชิงต่อรองความเป็นชายตามขนบหรือตามอุดมคติ กล่าวคือ เสนีย์พยายามนิยามความเป็นชายในอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่จำกัดอยู่เพียงรูปลักษณ์ภายนอก คือความบึกบึนของร่างกายหรือความกล้าหาญแบบนักรบ แต่ความเป็นชายสามารถแสดงผ่านการเติบโตทางความคิดและอุดมการณ์ได้ อาจกล่าวได้ว่าความเป็นชายของเสนีย์มีลักษณะที่ผูกโยงกับชนชั้นกลางที่เป็นปัญญาชนที่เน้นการแสดงออกผ่านความคิดและความรู้สึกซึ่งแตกต่างจากความเป็นชายตามแบบแผนของเรื่องเล่าการเดินทางที่มีตัวละครชายชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครองในอดีต ลักษณะการต่อรองกับความเป็นชายแบบอำนาจนำตามขนบของเสนีย์แสดงให้เห็นผ่านการบรรยายในตอนจบของเรื่องว่า “ฉันเป็นกษัตริย์ที่มีมงกุฎของความรักสวมอยู่บนศีรษะ แต่ปราศจากบัลลังก์ที่ประทับ! ฉันเป็นผู้ชนะที่พ่ายแพ้”⁸⁰ ความพ่ายแพ้ของเสนีย์มีความหมายถึงความไม่สมหวังในเรื่องความรัก การเป็นผู้ชายที่ไม่มีคู่ครองเปรียบเสมือนผู้ชายที่ไม่มีความเป็นชายเต็มตัว เนื่องจากสถานะและบทบาทของผู้ชายตามอุดมคติคือการเป็นสามีและเป็นพ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว แต่เสนีย์ได้นิยามว่าตนเองนั้นเป็นผู้ชนะเนื่องจากได้เติบโตและมีพัฒนาการในเชิงอุดมคติ เสนีย์จึงพยายามสร้างความเป็นชายที่มีได้นิยามจากความกล้าหาญ อดทน หรือความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ทว่าความเป็นชายอาจนิยามจากความละเอียดลึกซึ้งในมิติของความคิดและความรู้สึกได้เช่นกัน

⁷⁹ ก้องสกล กวินรวีกุล, "การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487." หน้า 49-50.

⁸⁰ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*. หน้า 143.

4.3 เมื่อผู้ชายเดินทางกลับบ้าน: อุดมคติของผู้ชาย

ขั้นตอนสุดท้ายหรือช่วงเวลาสุดท้ายของเรื่องเล่าการเดินทาง คือการเดินทางกลับบ้านของผู้ชาย ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่ตัวละครชายได้ผ่านอุปสรรคและปมปัญหาที่เผชิญจนคลี่คลายไปสู่จุดจบที่ทำให้ตัวละครชายต้องทบทวนเรื่องราวและประสบการณ์ที่ผ่านพบในต่างแดน บางเรื่องบ่งบอกถึงการเล่าย้อนหลังเมื่อเหตุการณ์ได้สิ้นสุดลงแล้ว และเริ่มต้นวงจรการเดินทางตั้งแต่ออกเดินทางไปจนจบเรื่อง ระหว่างเดินทางตัวละครชายนำเสนอปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ตนเองได้ประสบ ตลอดจนวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านั้นจนสำเร็จลุล่วง ในแง่นี้คือการนำเสนอว่าตนเองได้ผ่านบทพิสูจน์จนเติบโตและเรียนรู้ขึ้นกว่าก่อนออกเดินทาง อีกทั้งยังแฝงไปด้วยลักษณะของความเป็นวีรบุรุษที่ฟันฝ่าปัญหาชีวิตในต่างแดนมาด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อเรื่องเล่าทั้งหมดเกิดขึ้นภายหลังจากตัวละครชายเดินทางกลับจากต่างแดนแล้ว ความคาดหวังในชีวิตที่ตัวละครชายวางแผนไว้ว่าจะทำเมื่อกลับถึงประเทศไทยจึงไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาระหว่างการเดินทางหรือระหว่างดำเนินเรื่อง ทว่าอาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ตัวละครชายผู้เล่าแสดงออกมาเมื่ออยู่ประเทศไทย ดังนั้นความคาดหวังของตัวละครชายที่มุ่งหมายจะทำหลังกลับมาประเทศไทยจึงมิใช่อุดมคติที่เกิดขึ้นในอดีตหรือระหว่างการเดินทาง แต่เป็นอุดมคติในปัจจุบันซึ่งเดินทางกลับประเทศไทยแล้ว

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยพบว่าไพรชนิยายที่นำเสนออุดมคติหรือความหวังในชีวิตเมื่อกลับถึงเมืองไทยมีเพียง 2 เรื่อง คือ *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ของ สด กุระมะโรหิต และ *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เท่านั้น อุดมคติของตัวละครชายจากไพรชนิยายทั้ง 2 เรื่อง มีนัยสำคัญในการช่วยส่งเสริมให้ตัวละครชายมีลักษณะความเป็นชายมากยิ่งขึ้น

4.3.1 “ระพินทร์” กับอุดมคติของผู้ชายกลางแจ้ง

ระพินทร์มักเน้นย้ำเสมอถึงลักษณะของความเป็นลูกผู้ชายคือการต่อสู้กับอุปสรรคด้วยความเข้มแข็ง ดังที่มักเปรียบตนเองว่ามีเลือดนักรู้ของพ่ออยู่เต็มเปี่ยม⁸¹ บทพิสูจน์ความเป็นนักรู้ของระพินทร์จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นการเดินทางออกไปใช้ชีวิตกลางแจ้ง เนื่องจากชีวิตกลางแจ้งที่เต็มไปด้วยอุปสรรคและอันตรายเป็นชีวิตที่น่าตื่นเต้นและท้าทายความสามารถของผู้ชาย⁸² นอกจากนั้น การออกไปใช้ชีวิตกลางแจ้งยังทำให้ระพินทร์กลายเป็น “นักศึกษาชีวิต” ที่มีความจำเป็น

⁸¹ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 21.

⁸² เรื่องเดียวกัน., หน้า 80.

ต้องเข้าใจผู้คนและเหตุการณ์ความเป็นไปของโลก ระพินทร์มองว่าคนทั้งโลกล้วนน่าศึกษาและเรียนรู้เพื่อทำให้ย้อนกลับมาเข้าใจชีวิตของตนเอง ในแง่นี้ความเป็นชายนักสู้หรือมีความทรหดอดทนจึงไม่เพียงพอ แต่ต้องประกอบไปด้วยลักษณะของผู้บรรลุนิติภาวะ โดยเฉพาะการเติบโตที่ได้จากการเรียนรู้ชีวิต โดยนัยหนึ่งการอยู่ติดที่หรืออยู่บ้านอาจเป็นสื่อถึงความไม่เป็นชาย ระพินทร์จึงพยายามออกเดินทางไปในต่างแดนและพยายามเชื่อมโยงตนเองเข้ากับสังคมโลก

ระพินทร์เชื่อมั่นว่ายิ่งออกเดินทางยิ่งทำให้เห็นลักษณะร่วมและต่างของผู้คนในแต่ละประเทศ หากพิจารณาบริบททางสังคมอาจเป็นไปได้ว่าเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่เกิดขึ้นทั้งสองครั้ง สงครามแย่งชิงดินแดน หรือสงครามที่เกิดขึ้นภายในประเทศจีนอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ระพินทร์พยายามเสนอทางออกว่า นอกจากจากการต่อสู้และความเข้มแข็งจะนำพาให้รอดพ้นจากสถานการณ์ดังกล่าวแล้ว การเรียนรู้ที่จะเห็นความทุกข์เข็ญ ความยากลำบาก และความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในโลกเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ดังที่ระพินทร์นำเสนออุดมคติที่สำคัญคือ “ลัทธิปัวอ้าย” หรือความรักในมนุษยชาติ (universal love) ของมั่วจื่อ⁸³ ซึ่งยึดถือหลักคิดว่าคนทุกคนเป็นราษฎรของโลกโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกลัทธิหรือศาสนา แนวคิดความเป็นราษฎรโลกจึงยึดถือความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ⁸⁴ ดังนั้น ระพินทร์จึงมองว่าการที่มนุษย์จะหลุดพ้นไปจากความขัดแย้งและภาวะสงครามที่เกิดขึ้นจากการคลั่งชาติอาจแก้ไขได้ด้วยการรักชาติไปพร้อมกับการเคารพในชาติอื่นหรืออุดมการณ์อื่นที่แตกต่างจากตนเอง

ในแง่หนึ่งลัทธิปัวอ้ายมีลักษณะคล้ายกับลัทธิพลเมืองโลก (cosmopolitanism) ที่ยึดถือจิตสำนึกว่าเราทุกคนเป็นพลเมืองของโลก ไม่ใช่เป็นของชาติใดชาติหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ลัทธิพลเมืองโลกมิได้ปฏิเสธว่าพลเมืองหนึ่งจะไม่มีชาติให้ยึดโยง แต่สามารถยึดโยงชาติไปพร้อมกับสำนึกถึงความ เป็นพลเมืองโลกไปพร้อมกันได้ ดังเช่นที่นักปรัชญากรีกอย่างไดโอจีนีส⁸⁵ (Diogenes Laertius) ได้เอ่ยวลีที่แสดงให้เห็นแนวคิดความเป็นพลเมืองโลกอย่างชัดเจนว่า “I am a citizen of the world” นัยของประโยคดังกล่าวแสดงให้เห็นการทำลายต่อชนบทที่นิยมความเป็นพลเมืองจากเส้นเขตแดนของชุมชนไปสู่ค่านิยมความเป็นพลเมืองที่กว้างขึ้นในระดับสากล กลุ่มสโตอิก (Stoic) ได้รับแนวคิดดังกล่าวมาสานต่อโดยแสดงทัศนะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโลกว่าพวกเขาเป็นทั้งพลเมืองในชุมชนท้องถิ่นไปพร้อมกับเป็นพลเมืองของโลกนี้ การแสดงแนวคิดดังกล่าวของกลุ่มสโตอิกทำให้เห็นสำนึกทางจริยธรรมและศีลธรรมว่าประชาชนในโลกไม่ว่าชาติ เชื้อชาติ หรือ

⁸³ สด กุรณะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 3 ผู้เสียสละ*. หน้า 4.

⁸⁴ สด กุรณะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า (12).

⁸⁵ Diogenes VI, 63 cited in Stanford encyclopedia of Philosophy

ชนชั้นใดล้วนเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังมีความผูกพันในทางการเมืองซึ่งไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงชุมชนที่ตนสังกัดเพียงเท่านั้น แนวคิดพลเมืองโลกจึงยึดหลักการขั้นพื้นฐานที่เคารพความเป็นมนุษย์ระหว่างกันด้วยเหตุผลและศีลธรรม⁸⁶ แนวคิดเรื่องพลเมืองโลกจึงเป็นอุดมคติของการสลายพรมแดนของชาติ เชื้อชาติ เพศ และสีผิว โดยตั้งอยู่บนฐานของความเท่าเทียมกัน โดยนัยหนึ่งแนวคิดพลเมืองโลกสอดคล้องกับลัทธิบัวอายในแง่ของการมองตนเองและคนอื่นในฐานะพลเมืองของโลกร่วมกัน เพื่อขจัดความขัดแย้งและสงครามที่มีสาเหตุมาจากการเหยียดเชื้อชาติและแย่งชิงเขตแดน ในแง่หนึ่งแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองโลกจึงอยู่ชั่วตรงข้ามกับแนวคิดชาตินิยม ชาติพันธุ์นิยม และการเหยียดเพศ

หากพิจารณามติของเทศสถานะทำให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องพลเมืองโลกหรือลัทธิบัวอายเป็นแนวคิดที่เอื้อให้ระพีรินทร์ได้แสดงลักษณะความเป็นชายได้อย่างเด่นชัด กล่าวคือ การที่ระพีรินทร์ต้องการเดินทางไปศึกษาเรียนรู้โลกนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมคติในการออกไปใช้ชีวิตกลางแจ้งอย่างอิสระ หรือกล่าวอีกแง่หนึ่งการออกเดินทางไปต่างแดนสอดคล้องกับแนวคิดพลเมืองโลกที่ต้องการสลายข้อจำกัดทางเชื้อชาติและเขตแดนของชาติ เพราะเมื่อเส้นเขตแดนของรัฐชาติและเชื้อชาติถูกทลายลงทำให้พลเมืองของชาติต่าง ๆ สามารถเชื่อมสัมพันธ์กันได้ ดังนั้นการยึดถืออุดมคติแนวคิดพลเมืองโลกจึงสอดคล้องกับลักษณะความเป็นชายแบบกลางแจ้งของระพีรินทร์

อย่างไรก็ดี แนวคิดการยึดถืออุดมคติเรื่องพลเมืองโลกหรือราษฎรโลกของระพีรินทร์กลับมีความย้อนแย้งอยู่ในตัวเอง กล่าวคือในด้านหนึ่งระพีรินทร์มีความมุ่งหวังว่าจะเป็นพลเมืองหนึ่งของโลกที่เดินทางไปศึกษาเรียนคนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แต่ในท้ายที่สุดเมื่อถึงเวลาที่ระพีรินทร์ต้องกลับประเทศไทย กลับละทิ้งความตั้งใจในการเรียนรู้และท่องเที่ยวไปในโลก โดยเปลี่ยนอุดมคติเป็นการไปทำอาชีพชวาในในประเทศไทยแทนด้วยการให้เหตุผลว่า

การทำนาก็คือการต่อสู้ในความเจียบสงบ ฉันคิดว่าถึงฉันจะเริ่มเห็นแก่ตัว จนถึงกับหนีไปอยู่ป่า ฉันก็ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคมอยู่ ฉันไม่ได้นอนอยู่ในโรงนาเฉย ๆ ฉันฟันดินกินหญ้า อาบเหงื่อต่างน้ำ ฉันทำพืชผลเกิดเพิ่มขึ้น ฉันต้องดีกว่าเจ้าพวกหาเงินกับเงิน ที่นั่งกินนอนกินดอกเบี้ยวอยู่กับบ้านอย่างแน่ ๆ คนพวกนี้

⁸⁶ Martha Nussbaum, "Patriotism and Cosmopolitanism," in *For Love of Country?*, ed. Joshua Cohen (Boston: Beacon Press, 2002). pp. 6-7.

สร้างความหมดเปลือง เอาเปรียบสังคม แล้วยังชูตรีศินแรง
เพื่อนร่วมโลกอีกด้วย ฉันไม่ได้ทำให้โลกหมดเปลือง เพราะฉันไป
ทำอะไรทำนา⁸⁷

การหันมายุติโยงกับอาชีพชาวนาไทยหรือความเป็นท้องถิ่นแสดงให้เห็นข้อจำกัดในการสร้าง
อัตลักษณ์ความเป็นชายของระพินทร์ในการเชื่อมโยงกับอุดมคติความเป็นชายกลางแจ้งในแบบ
พลเมืองโลก เพราะในท้ายที่สุดระพินทร์จำเป็นต้องยุติโยงตัวเองเข้ากับท้องถิ่นของตน ข้อจำกัด
ดังกล่าวเป็นสาเหตุให้ระพินทร์หันกลับมาสร้างความเป็นผู้ชายกลางแจ้งด้วยการเชื่อมโยงกับอาชีพ
ชาวนาไทยแทน ทั้งนี้ การเลือกประกอบอาชีพชาวนาไทยนอกจากจะแสดงให้เห็นลักษณะการงาน
แบบกลางแจ้งแล้ว ยังบ่งบอกได้ถึงการอยู่ติดที่หรือการต้องลงหลักปักฐานที่แน่นอน โดยนัยหนึ่ง
อาชีพชาวนาไทยจึงเสมือนการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นพลเมืองไทยอย่างเด่นชัด ดังที่
ระพินทร์อ้างว่าคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทำนา ดังนั้น การกลับไปทำนาจึงเป็น
ตัวบ่งชี้ได้ถึงความย้อนแย้งในอุดมคติความเป็นพลเมืองโลกของระพินทร์ เนื่องจากระพินทร์
กลับไปอยู่ติดที่ ทั้งยังผูกโยงอัตลักษณ์ของตนเข้ากับความเป็นคนไทย อย่างไรก็ตาม แม้อุดมคติความ
เป็นพลเมืองโลกของระพินทร์จะเปลี่ยนไป แต่การเป็นชาวนาไทยยังแสดงให้เห็นความต่อเนื่องของ
อุดมคติความเป็นลูกผู้ชายกลางแจ้ง ดังจะเห็นว่าอาชีพชาวนาถูกผูกโยงเข้ากับคุณสมบัติของ
ลูกผู้ชายที่ใช้พลังกำลังในการหักล้างวางพงเพื่อก่อร่างสร้างตัว การใช้ชีวิตกลางแจ้งของระพินทร์
ในการออกไปเรียนรู้โลกในฐานะพลเมืองของโลกจึงผันแปรไปสู่การชีวิตกลางแจ้งคือการทำนาใน
ประเทศไทย

หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความตั้งใจของระพินทร์ในระดับของอุดมการณ์แล้วทำให้เห็น
ว่า ระพินทร์ปฏิเสธการเดินทางเพื่อเรียนรู้โลกในเชิงอุดมคติตามแนวคิดพลเมืองโลกโดยหันมายึด
อาชีพทำนาที่ต้องใช้กำลังและแรงกายในการทำงาน เพื่อสื่อให้เห็นว่าความเป็นชายเกิดขึ้นได้ด้วย
การใช้พลังกำลังเท่านั้น ดังนั้น แม้ระพินทร์มีสถานะทางสังคมเป็นปัญญาชนหรือนักเรียนนอก
แต่ละทิ้งความรู้ที่ร่ำเรียนมาไปเป็นชาวนาที่ใช้แรงงาน ดังที่ระพินทร์กล่าวว่า “ไม่เห็นแปลก
ฉันเรียนก็เพื่อว่าฉันจะได้เป็นคนสมบูรณ์ขึ้น มีความรู้สึคนึกคิดสูงขึ้น ส่วนเรื่องอาชีพนั้นเป็นอีก
เรื่องหนึ่ง มันควรมาทีหลัง”⁸⁸ ระพินทร์เลือกปฏิเสธวิชาชีพในแวดวงของปัญญาชน ตลอดจน
อาชีพที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของนายทุนโดยหันหน้าไปสู่เป้าหมายของการเป็นชาวนา เพื่อต้องการ
สร้างรูปแบบความเป็นชายในด้านตรงกันข้ามกับนักเรียนนอกในอดีตซึ่งทำที่สุดแล้วต้องกลับมา

⁸⁷ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนพลภายา*. หน้า 119.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 181.

รับราชการ ระพีพันธ์มองว่าอาชีพนายทุนและข้าราชการล้วนเป็นอาชีพที่คิดถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว ตลอดจนอาชีพเหล่านี้ไม่ได้ตั้งศักยภาพความเป็นชายออกมาอย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นอาชีพที่อยู่ ในร่มและใช้แต่เพียงกำลังสมอง⁸⁹ การเลือกประกอบอาชีพขาวนาของระพีพันธ์จึงเผยให้เห็นอุดมคติ ต่อชีวิตกลางแจ้งของระพีพันธ์ที่ต้องการใช้พลังกำลังในการทำงาน กล่าวอีกแง่หนึ่งอาชีพขาวนามี ส่วนเอื้อให้ระพีพันธ์แสดงออกถึงความเป็นชายกลางแจ้งได้มากกว่าอาชีพอื่น

อุดมคติแบบผู้ชายกลางแจ้งของระพีพันธ์ยังสัมพันธ์กับแนวคิดพลเมืองโลกหรือราษฎรโลก ในลักษณะของความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ ดังจะเห็นว่าอุดมคติพลเมืองโลกหรือราษฎรโลกจำกัด อยู่เฉพาะแต่ผู้ชาย เนื่องจากการออกไปกลางแจ้งหรือการเดินทางออกไปนอกบ้านเชื่อมโยงกับ ลักษณะของความเป็นชายตามคุณค่าของระบบปีตาธิปไตย⁹⁰ ทำให้เห็นว่าตัวละครหญิงอย่าง “วารยา” ผู้หญิงรัสเซียที่อาศัยอยู่ในปักกิ่ง กลับไม่ได้ถูกให้ความหมายว่าเป็นพลเมืองโลก แต่ กลายเป็นเพียงผู้พลัดถิ่น ขณะที่ระพีพันธ์ถูกนำเสนอภาพว่าเป็นนักเดินทางผู้เรียนรู้โลก ดังที่วารยา แสดงความรู้สึกว่า

เธอ [ระพีพันธ์] เป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความหวัง เธอมีชีวิตที่สวยงาม
มีอนาคตที่รุ่งเรือง อีกไม่นานเธอก็จะกลับเมืองไทย เธอจะได้พบ
ญาติพี่น้องตลอดจนคนที่เธอรักใคร่ คอยอ้าแขนต้อนรับอยู่ แต่
สำหรับฉัน—” หล่อนนิ่งไปขณะหนึ่ง [...] “ฉันอยากจะให้เธอ
ทราบว่ามันไม่สู้จะมีหวังมากนักในชีวิต ชีวิตของฉันก็ไม่ต่างอะไร
กับชีวิตของผู้หญิงรัสเซียที่ตกกระกำลำบากอยู่ที่นี้ ไม่มีหวังอะไร

⁸⁹ อุดมคติต่อการประกอบอาชีพทำนาสอดคล้องกับบริบททางสังคมและการเมืองช่วงเวลาที่สุด กุระมะโรหิตกำลังศึกษาอยู่ในประเทศจีน กล่าวคือ หลังจากพรรคก๊กมินตั๋งภายใต้การนำของเจียงไคเช็คมีอำนาจในการปกครองประเทศในทศวรรษ 2470 ได้ออกนโยบาย การปฏิรูปการเกษตร เนื่องจากขาวนาถูกกดขี่ขูดรีดจากบรรดานายทุนขุนศึก รัฐบาลจึงปรับปรุงระบบการทำนาและเลี้ยงสัตว์ด้วย เทคโนโลยีที่ทันสมัย ตลอดจนปรับปรุงระบบการเงินแบบสหกรณ์เพื่อให้ขาวนามีรายได้และเงินทุนที่ยุติธรรม แนวคิดเศรษฐกิจแบบ สังคมนิยมในช่วงเวลาดังกล่าวส่งผลต่อความคิดและอุดมคติต่อสุด กุระมะโรหิตตั้งที่นำเสนอผ่านตัวละครระพีพันธ์ (อดุลย์ มณีโรจน์, “ความคิดทางการเมืองของสุด กุระมะโรหิต” (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529). หน้า 38.)

⁹⁰ Suradech Chotiudomphant, "Cosmopolitanism and Its Limits in Contemporary Thai Novels," in *Disturbing Conventions: Decentering Thai Literary Cultures*, ed. Rachel V. Harrison (London and New York: Rowman and Littlefield, 2014). p. 222.

นอกจากคิดว่าอยู่ไปวัน ๆ หนึ่ง จนกระทั่งตายไปให้พ้นจากทุกข์
ร้อน⁹¹

บทสนทนาของวารยาแสดงให้เห็นว่าคุณคณที่จะยึดถือแนวคิดพลเมืองโลกได้ต้องเป็นผู้ชายที่มีอิสระในการเดินทาง ตลอดจนถึงเกิดขึ้นจากความตั้งใจและมุ่งหมายด้วยตนเอง มิได้เกิดขึ้นจากการถูกเนรเทศ การเดินทางสำหรับวารยาจึงเป็นสิ่งที่เธอเกลียดและเป็นเรื่องน่าเบื่อเพราะเกิดจากความจำเป็นและ “ถูกบังคับ” ขณะที่การเดินทางของระพินทร์กลับมีจุดประสงค์ที่แน่ชัด โดยเฉพาะการศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยและการเรียนรู้โลก ตามอุดมคติที่ว่า “เที่ยวมากก็รู้จักโลกมาก”⁹² การเล่าเรื่องวารยาจึงเป็นการผูกโยงภาวะพลัดถิ่นและภาวะไร้ชาติกับเพศหญิง โดยให้ความหมายว่าเป็นผู้ไร้อำนาจและไร้เจตจำนงในการเดินทาง ขณะที่ผู้ชายอย่างระพินทร์คือนักเดินทางเพื่อศึกษาโลกในฐานะพลเมืองโลก การเล่าเรื่องของวารยาจึงเป็นส่วนเสริมให้ภาพความเป็นชายกลางแจ้งของระพินทร์ปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านเรื่องเล่าของวารยาหรือให้วารยาเป็นผู้เล่าเรื่องของระพินทร์ เรื่องเล่าของวารยาจึงถูกลดทอนให้กลายเป็นเพียงอุปสรรคแทนวัตถุ “ของมีค่าถ้าเรารู้จักใช้มัน” และ “เป็นเสมือนแผ่นกระจกเงาที่ฉายให้เห็นสิ่งที่ผ่านไป แล้ว สำหรับใช้เป็นเครื่องเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่ในวันนี้และวันหน้า”⁹³ ในแง่หนึ่ง “กระจก” ซึ่งหมายถึงเรื่องเล่าของวารยาจึงเป็นเครื่องมือสะท้อนกลับเพื่อให้ระพินทร์เห็นตัวตนที่แตกต่าง โดยเฉพาะในด้านความเป็นชายที่เป็นนักเดินทางเพื่อเรียนรู้โลก

อาจกล่าวได้ว่าอุดมคติความเป็นชายของระพินทร์ คือผู้ชายที่ใช้ชีวิตกลางแจ้งโดยระพินทร์ขบขันอุดมคติดังกล่าวผ่านแนวคิดราชาภวโลกซึ่งตั้งอยู่บนฐานความคิดแบบแนวคิดพลเมืองโลกที่สลายเส้นเขตแดนทางเชื้อชาติและรัฐชาติของโลก เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องไปกับอุดมคติการใช้ชีวิตกลางแจ้งของระพินทร์ที่ต้องการออกไปศึกษาโลกและเรียนรู้ชีวิต อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของแนวคิดราชาภวโลกและพลเมืองโลกที่เป็นหลักคิดที่เป็นเพียงอุดมคติ ดังจะเห็นว่าท้ายที่สุดแล้วระพินทร์ประกอบอาชีพชิวาณาและต้องการกลับไปลงหลักปักฐานที่เมืองไทย อย่างไรก็ตามแม้ว่าระพินทร์จะกลับประเทศไทยและละทิ้งอุดมคติความเป็นพลเมืองโลก แต่ภาพของผู้ชายกลางแจ้งยังคงสืบต่อมาจากการเลือกอาชีพทำนาเพื่อขบขันลักษณะของผู้ชายที่ใช้กำลังและร่างกายในการทำงาน นอกจากนั้นแนวคิดเรื่องพลเมืองโลกหรือราชาภวโลกยังเผยให้เห็นว่าจำกัด

⁹¹ สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟสกยา*. หน้า 178-179.

⁹² สด กุระมะโรหิต, *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. หน้า 26.

⁹³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 11.

อยู่เฉพาะผู้ชายซึ่งมีโอกาสในการเดินทางและใช้ชีวิตในต่างแดนมากกว่าผู้หญิง ชะตากรรมของตัวละครหญิงจึงถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่หรือวางสถานะไว้เป็นเพียงคนพลัดถิ่นเท่านั้น

4.3.2 ชัยชนะของ “เสนีย์” ผู้แพ้ที่มีอุดมคติในความรัก

เสนีย์เล่าไว้ตั้งแต่ต้นเรื่องในรูปแบบจดหมายว่าเรื่องทั้งหมดที่กำลังจะเกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ในอดีตของเขาเมื่อครั้งที่ได้รับหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวต่างประเทศ ในจดหมายฉบับนั้นเขียนถึงมาเนียอดีตเพื่อนผู้หญิงต่างชาติที่เสนีย์เคยมีสัมพันธ์ลึกซึ้งด้วยในระหว่างอาศัยอยู่ที่ฮาร์บิน เสนีย์บอกจุดประสงค์ไว้ชัดเจนว่า

เมื่อฉันกลับถึงเมืองไทย ฉันจะเขียนเรื่องการเดินทางของฉันโดยอิงเข้าเป็นนวนิยาย ใช้ฮาร์บินเป็นจุดศูนย์กลางแห่งความเคลื่อนไหวบทบาทชีวิตของตัวละคร ฉันจะพาผู้อ่านให้เดินทางร่วมไปกับฉันด้วยในดินแดนที่ฉันได้ผ่านไป ให้เข้าใจโลกและชีวิตกว้างขวางยิ่งขึ้น ให้ได้พบชีวิตของคนต่างชาติ ต่างศาสนา และต่างผิว ซึ่งดิฉันرنไปด้วยการต่อสู้ในท่ามกลางความอดทน ความคับแค้นลำเค็ญ ความไม่สมหวัง ความเห็นแก่ตัว และการเสียดสละด้วยอำนาจอันบัญชาามาแต่ความรัก!⁹⁴

เสนีย์ใช้ประเด็นปัญหาเรื่องความรักเป็นแกนกลางของเรื่อง ความหมายของความรักถูกตีความออกไปในสองแง่มุม กล่าวคือ ความรักในแบบคู่รักหรือคู่ครองกับความรักในเชิงอุดมคติซึ่งเป็นความรักงานและประเทศชาติ ดังที่ได้วิเคราะห์แล้วว่าปมปัญหาสำคัญในใจของเสนีย์คือความผิดหวังในความรัก เนื่องจากคนรักซึ่งเป็นผู้หญิงไทยปฏิเสธที่จะแต่งงานด้วย เนื่องจากอาชีพนักหนังสือพิมพ์ของเสนีย์ที่ต้องเดินทางอยู่ตลอดเวลาไม่เอื้อให้เขาสามารถอยู่ดูแลเธอและครอบครัวได้ เมื่อถูกปฏิเสธรักครั้งนั้นทำให้เสนีย์เกิดแผลขึ้นในใจและเกิดความเศร้าอย่างหนักจนเมื่อได้พบรักกับมาเนียผ่านการทำงาน แม้ว่าทั้งคู่จะมีได้ลงเอยด้วยการแต่งงาน แต่ความสัมพันธ์ของเสนีย์กับมาเนียมีความพิเศษตรงที่สามารถคลี่คลายความรักแบบคู่รักคู่ครองไปสู่ความรักในเชิงอุดมคติซึ่งหมายถึงประชาชนและประเทศชาติ การปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความรักของเสนีย์โดยนัยหนึ่งคือกระบวนการเรียนรู้และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จากเด็กหนุ่มที่โหยหา

⁹⁴ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*, หน้า 99.

ความรักและจมอยู่กับความเศร้าหลังจากอกหักกลายเป็นผู้ชายที่มีความมั่นคงทางความคิดและความรู้สึกและมองโลกด้วยทัศนคติที่กว้างขึ้น เสนีย์มองว่าประสบการณ์การเดินทางและการพบปะผู้คนในโลกช่วยให้เขาเติบโตขึ้น

ดังที่ได้กล่าวมาว่าอุดมการณ์หรืออุดมคติของเสนีย์ผูกโยงกับความรัก แง่คิดเกี่ยวกับความรักที่ขยายไปสู่งานและประเทศชาติเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ความผิดหวังจากรักในอดีต อีกทั้งยังเกิดจากการจุดประกายมาจากความสัมพันธ์กับมาเนีย เสนีย์มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับมาเนียเป็นความรักที่ไม่เคยบอกว่าเป็นคู่รักในความหมายถึงคู่ครอง “แต่อาจก็ปรีชาและท่าทางของเราได้แสดงอยู่แล้วโดยประจักษ์ เราไม่จำเป็นต้องพูดคำอันศักดิ์สิทธิ์คำนี้ให้เป็นมลทินแก่ปาก”⁹⁵ เสนีย์ได้ยกระดับความรักระหว่างเขากับมาเนียไปสู่ความรักที่บริสุทธิ์ แม้ว่าทั้งคู่ไม่อาจลงเอยได้ด้วยการแต่งงานแต่ต่างฝ่ายก็ยึดอุดมคติเรื่องภาระหน้าที่การงานที่จะต้องกลับไปทำยังบ้านเกิดของตนเอง ดังที่เสนีย์กล่าวว่า “เราเป็นคนของชาติ...ของงานและของอุดมคติ ไม่ใช่ของความรู้สึกแห่งใจ”⁹⁶ โดยนัยหนึ่งเสนีย์นำเสนอว่าความรักในเชิงหนุ่มสาวที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์และความรู้สึกอันเกิดจากความใคร่เป็นสิ่งที่เปื้อนมลทิน และควรจะแยกออกจากความรักในเชิงอุดมคติที่ขยายออกไปสู่การงานและประเทศชาติ กล่าวอีกแง่หนึ่งความรักในขั้นสูงสุดคือความรักในหน้าที่การงานและความรักที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติในความหมายของเสนีย์คือประชาชนคนไทยที่เขาจะต้องช่วยเหลือด้วยความสามารถทางวิชาชีพหนังสือพิมพ์ของตนเอง เสนีย์เชื่อมั่นว่าอาชีพหนังสือพิมพ์ของเขาจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการยกระดับให้ประชาชนด้วยการให้ความรู้ ความคิด และเป็นปัญญาผ่านตัวหนังสือ

หากพิจารณาให้ลึกกลงไปการที่เสนีย์ยกระดับความรักแบบส่วนตัวไปสู่ความรักแบบส่วนรวมเป็นการลดทอนความรักในมิติของปัจเจกให้กลายเป็นความรักในเชิงสังคม ในแง่หนึ่งเสนีย์พยายามปฏิเสธความรักในแง่มุมของความรู้สึกที่แท้จริงของตัวเองที่เป็นร่องรอยของบาดแผลอันเกิดจากการผิดหวังในความรักจากผู้หญิงคนไทยหรือแม้แต่กับมาเนียเอง ดังนั้น การนำเสนอตนเองในด้านของความทุกข์เศร้าและความท้อแท้สิ้นหวังในความรักตั้งแต่ช่วงแรกของเรื่องจึงเป็นการนำเสนอว่าในท้ายที่สุดตนเองได้ผ่านบทพิสูจน์หรือปมปัญหาเกี่ยวกับความรักมาได้ ดังที่เสนีย์กล่าวว่าการเขียนเรื่องทั้งหมดขึ้นมาเพื่อเยียวยาหรือบำบัดคนที่ผิดหวังและปลอบประโลมใจคนที่ไม่มีใครต้องการ ดังที่เสนีย์เปรียบตัวเองว่าเป็นแพทย์ และปากกาถือคือเครื่องมือแพทย์ที่ผ่าตัดเข้าไป

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 136.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 136.

ในจิตใจของผู้อ่าน⁹⁷ เรื่องเล่าของเสนีย์จึงอาจเหมือนการเหยียวยาบอาดผลจากความรักของตนเอง ด้วยการปลอบใจว่าแม้ไม่สมหวังในความรักหรือการครองคู่ แต่สามารถขยายความรักไปสู่ประชาชนได้ มากไปกว่านั้นความรักแบบปัจเจกอาจถูกมองว่าเป็นความรักที่มีความเป็นหญิง เนื่องจากผูกโยงอยู่กับความรู้สึก ขณะที่การโยงความรักเข้ากับการงานและประเทศชาติมีความเป็นชายมากกว่าเนื่องจากไม่มีมิติของความรู้สึกหรืออย่างน้อยก็มองข้ามมิติความรู้ของปัจเจกออกไป

แม้ว่าเสนีย์แสดงความเชื่อมั่นว่ามนุษย์เกิดมาต้องมีคู่และมนุษย์จะสมบูรณ์ได้ต้องมีคนรัก โดยมองว่าความรักเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการครองคู่เพราะเป็นเรื่องของธรรมชาติที่สร้างทุกสิ่งทุกอย่างให้เกิดมาเป็นคู่ดังที่กล่าวว่า “มันเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดและต้องมี”⁹⁸ นอกจากนั้นความรักยังเป็นสิ่งที่มีพลังทั้งในด้านที่ทำลายหรือเติมไปด้วยความเสี่ยง และความรักมีด้านที่ให้ความหวังแก่ชีวิตด้วย อย่างไรก็ตามความรักในแบบคู่ครองเป็นสิ่งที่ถูกกันออกจากความรักในเชิงอุดมคติ ความรักแบบคู่ครอง (passionate love) ยังถูกกันไว้สำหรับผู้หญิง ดังจะเห็นว่าแม้มานิเยเป็นผู้หญิงต่างชาติที่จุดประกายความรักในเชิงอุดมคติให้กับเสนีย์ แต่ท้ายที่สุดมานิเยยังคงอยู่ในความรักแบบคู่ครองและแต่งงานกับผู้ชายที่เธอรักซึ่งเป็นคนชาติเดียวกัน ในแง่หนึ่งความรักแบบคู่ครองจึงถูกทำให้เป็นความรักของผู้หญิงหรืออยู่ในของรูปแบบความรักแบบโรแมนติก ดังที่ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรีวิเคราะห์มาายาคติของความรักแบบโรแมนติกว่าเกิดขึ้นเพื่อนำเสนอให้เห็นความหวังและการปลดปล่อยผู้หญิงที่ถูกกดทับไว้ด้วยกรอบหรือขนบธรรมเนียมประเพณีให้สามารถจินตนาการถึงความรักที่กว้างไกลออกไปได้ แต่ท้ายที่สุดแล้วพลังของความรักโรแมนติกไม่ได้นำไปสู่การปลดปล่อยเสมอไป ในทางกลับกันทำให้ติดกรอบอยู่ในประเพณีอย่างแน่นหนา ดังที่ปิ่นแก้วอ้างแนวคิดจากแอนโทนี กิดเด็นส์ (Anthony Giddens) ว่า “อำนาจของรักโรแมนติกนั้น มิได้มาจากการที่ตัวมันเองเป็นพลังอันก้าวหน้าที่ฉีกตัวเองออกจากกรอบกรงขังของประเพณีเสมอไป งานศึกษาในทางมานุษยวิทยาจำนวนไม่น้อยได้ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมรักโรแมนติกนอกสังคมนยุโรปหรือแม้แต่ในยุโรปเอง ดำเนินไปท่ามกลางโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยังคงยึดกุมอุดมคติแบบประเพณีอยู่อย่างเหนียวแน่น”⁹⁹ ดังนั้นมานิเยจึงเสมือนถูกขังไว้ในกรอบของความรักแบบคู่ครองหรือความรักแบบโรแมนติก ขณะที่เสนีย์ซึ่งเป็นผู้ชายกลับยกย่องระดับความรักไปสู่สังคม โดยมองว่าความรักชาติและประชาชนเป็นความรักที่สูงส่งและไร้มลทิน ดังบทสนทนา

⁹⁷ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ไม่มีข่าวจากโตเกียว*, หน้า 141-142.

⁹⁸ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*, หน้า 49.

⁹⁹ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, "รักโรแมนติกในมุมมองสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา." ใน *วารสารสังคมศาสตร์* ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (2554), หน้า 41.

หนึ่งที่เสนีย์ปฏิเสธการไปทำงานกับหนังสือพิมพ์รัสเซียโดยบรรณาธิการอ้างเหตุผลว่าที่เสนีย์ไม่ไปทำงานที่รัสเซียเนื่องจากมีคนรักอยู่แล้ว แต่เสนีย์กลับบอกว่า

“เรื่องรักไม่สำคัญเท่ากับหน้าที่หรอก”
 “ท่านทำให้เราผิดหวัง” เขาพูดอย่างท้อแท้
 “ฉันเป็นนักหนังสือพิมพ์ไทย ฉันมีความผูกพันอยู่กับบริษัทหนังสือพิมพ์ของฉันที่ฉันจะต้องกลับไปทำงานให้เขา และการที่ฉันได้เดินทางมาถึงที่นี่ก็เป็นงานอย่างหนึ่งซึ่งฉันไม่อาจละทิ้งเสียได้ ท่านจะให้ฉันทำอย่างไร และถ้าท่านเป็นคนที่มิเหตุผลคนหนึ่ง ท่านจะต้องเห็นว่าการตัดสินใจของฉันเป็นการถูกต้องแล้ว”¹⁰⁰

เสนีย์บอกอย่างชัดเจนว่าหน้าที่หรืออาชีพนักหนังสือพิมพ์นั้นสำคัญกว่าความรัก นัยหนึ่งคือเสนีย์ก้าวข้ามความรักในเชิงปัจเจกไปสู่ความรักในการงาน โดยเชื่อมั่นว่าการทำงานหนังสือพิมพ์จะนำประโยชน์มาสู่คนส่วนมาก มากกว่าจำกัดความรักไว้เพียงส่วนตัว ดังนั้นความรักในการงานจึงถูกกันไว้ให้เฉพาะผู้ชาย ขณะที่ความรักในแบบโรแมนติกหรือความรักในการครองคู่เป็นเรื่องของผู้หญิง นอกจากนี้ประโยชน์สนทนาข้างต้นยังแสดงความเข้มแข็งของเสนีย์ในการผลัดออกอดีตความรักที่ไม่สมหวังหรือความทุกข์เศร้าที่เกิดจากความรัก ด้วยการแสดงมิติด้านเหตุผลผ่านเจตจำนงในชีวิตหลังกลับจากทำงานในต่างประเทศว่าต้องการทำหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในเมืองไทยเท่านั้น

เสนีย์จึงเปรียบเสมือนคนใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปก่อนออกเดินทาง แม้เสนีย์แสดงให้เห็นความทุกข์เศร้าและความไม่สมหวังในความรักในระหว่างการเดินทาง แต่นัยที่แฝงไว้คือการนำเสนอตนเองในมิติของผู้ชนะในท้ายที่สุด โครงสร้างของเรื่องเล่าดังกล่าวอาจตรงกับสิ่งที่โจเซฟ แคมป์เบลล์ (Joseph Campbell) เรียกว่า “monomyth” หรือโครงสร้างของเรื่องเล่าการเดินทางที่ก่อให้เกิดวีรบุรุษ ดังที่แคมป์เบลล์กล่าวว่า “monomyth, where the hero is seen as one who travels along path of self-improvement and integration, doing battle with the ‘others’ who are unsolved parts of himself or herself.”¹⁰¹ การเดินทางกลับบ้านคือการสร้างวงจรของเรื่องเล่าการเดินทางให้เกิดความสมบูรณ์ ตัวละครชายหรือผู้เล่าขานนำเสนอตนเองที่เติบโตขึ้นหรือพัฒนาขึ้นไปกว่าตัวตนก่อนออกเดินทาง เสนีย์แสดงให้เห็น

¹⁰⁰ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ชัยชนะของคนแพ้*, หน้า 88.

¹⁰¹ Blanton, *Travel Writing: The Self and the World*, p. 3.

เห็นว่าประสบการณ์ของเขาในฮาร์บินที่พบเจอทั้งความผิดหวัง ความเศร้าเสียใจ ความคับแค้น และความเห็นแก่ตัวของผู้อื่นที่ผ่านพบนั้นเป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้ตัวตนของเขาสมบูรณ์ขึ้น

ภาพของผู้ชายในลักษณะดังกล่าวยังเผยให้เห็นอุดมการณ์ของชนชั้นกลางจากลักษณะของชายผู้แพ้ในตอนเริ่มต้นที่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคจนเป็นชายผู้ชนะได้ด้วยความสามารถของตนเองในตอนจบ ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ตั้งข้อสังเกตว่าแนวเรื่องที่เริ่มต้นให้ตัวละครเอกชายเป็นผู้แพ้ในตอนต้นและเป็นผู้ชนะในตอนจบคืออุดมคติของชนชั้นกลางโดยยกตัวอย่างตัวละคร “จะเด็ด” ในนวนิยายเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* (2482) ของยาขอบว่าเป็นบุคคลในพงศาวดารพม่าที่มีชาติกำเนิดในราชวงศ์พุกาม แต่ยาขอบนำมาดัดแปลงใหม่โดยให้จะเด็ดเติบโตมาอย่าง “หัวเดียวกระเทียมลีบ” และ “สิ้นไร่ไม้ตอก” ที่ฟันฝ่าและสู้รบจนได้เป็นกษัตริย์ เพื่อสร้างลักษณะนิสัยให้เข้ากับรสนิยมของนักอ่านชนชั้นกลางในทศวรรษ 2480 ซึ่ง “มีสำนึกในศักยภาพของปัจเจกบุคคลสูง ความสามารถและความดีเกิดขึ้นจากตัวของเขาเอง ไม่ใช่เพราะกำเนิดและโคตรวงศ์ของเขา”¹⁰² ในแง่นี้แม้จะเด็ดเป็นชนชั้นกษัตริย์แต่ถูกเน้นในด้านของความสามารถแทน ดังนั้นแม้เสนีย์นำเสนอภาพของผู้ชายผู้แพ้ รักสันโดษ ตลอดจนรู้สึกแปลกแยกและความผิดหวังทั้งในเรื่องความรักและการไม่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมต่างแดน แต่ท้ายที่สุดเสนีย์ก็ได้รับชัยชนะ ผู้ชายจึงไม่จำเป็นต้องออกไปสู้รบด้วยอาวุธ ทว่าสามารถก้าวข้ามปมปัญหาด้วยอุดมการณ์ที่เสนีย์ยกย่องคือการทำงานที่มาจากความสามารถของตนเอง

โดยสรุปแล้ว ไพรัชนิยายไทยที่เลือกศึกษาในบทที่ 4 มีการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมือง เนื่องจากอัตลักษณ์ความเป็นชายที่นำเสนอเผยให้เห็นนัยเชิงอุดมการณ์ของตัวละครชายที่สังกัดในชนชั้นกลางทั้งนักเรียนนอกหรือนักหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะฉากที่เลือกใช้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มประเทศยุโรปดังเช่นเรื่องเล่าการเดินทางของชนชั้นสูง แต่กลับใช้ฉากในกลุ่มประเทศในเอเชีย อาทิ จีน ญี่ปุ่น หรือแม้แต่ฟิลิปปินส์ การเลือกตัวละครและการใช้ฉากมีนัยสำคัญในการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นในสังคมเศรษฐกิจ และการเมือง กล่าวคือ ชนชั้นกลางกลายเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจและสามารถออกเดินทางไปเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมต่างแดนแทนที่ชนชั้นสูงสอดคล้องกับการขยายตัวของชนชั้นกลางที่เริ่มมีอำนาจทุนทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม สำหรับตัวละครที่เป็นนักเรียนนอกอาจมีเงินทุนส่วนตัวหรือมีทุนการศึกษาที่เกิดจากการสั่งสมความรู้ บางตัวละครอาจมีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศด้วยหน้าที่การงานนักหนังสือพิมพ์ถือเป็นทุนทางสังคม เนื่องจากนักหนังสือพิมพ์เป็นอาชีพที่มีเกียรติ ดังที่ถูกเปรียบว่าเป็น “ฐานันดรที่สี่” ดังนั้น แหล่งทุนที่ตัวละคร

¹⁰² นิธิ เอียวศรีวงศ์, *โชน, คาราวาว, น้ำเน่า, และหนังไทย* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557). หน้า 14.

เข้าถึงหรือมีสะสมไว้ นอกจากนี้เป็นตัวชี้วัดสถานะทางชนชั้นของตัวละครแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายด้วย¹⁰³

ทั้งนี้ การนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรซ์นิยายไทยที่ศึกษามีนัยเชิงต่อต้านกับชนชั้นสูงโดยสิ้นเชิง ในทางกลับกันไพรซ์นิยายที่ศึกษาบางเรื่องกลับเลือกรับและปรับใช้วิธีการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในแบบชนชั้นสูง เช่น การบริโภคนิยม การนำเสนอวิถีชีวิต ธรรมเนียม ตลอดจนการแสดงความปรารถนาต่อความเป็นสมัยใหม่ แม้อัตลักษณ์ความเป็นชายที่ประกอบสร้างมีความแตกต่างหลากหลายลักษณะและนัยสำคัญในการสร้างที่แตกต่างกัน ทว่าในท้ายที่สุดอุดมการณ์ความเป็นชายในแง่ของการช่วงชิงนิยามความเป็นชายและการสร้างความหมายแบบอำนาจน่ายังสืบเนื่องแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองก็ตาม อย่างไรก็ตาม การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายมิได้เกิดขึ้นโดยเสรีสมบูรณ์ ตัวละครชายไม่อาจสร้างความหมายได้ตามอุดมคติหรือกรอบเกณฑ์ความเป็นชาย ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงมีลักษณะของการผลิตสร้างและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อขบขันและรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชายให้เกิดเสถียรภาพ ขณะเดียวกันการผลิตสร้างและผลิตซ้ำนี้เองเผยให้เห็นความวิตกกังวลต่อความไม่มั่นคงในความเป็นชายของตัวละครชาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁰³ ในแง่นี้บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงผ่านแนวคิดเรื่องทุน กล่าวคือผู้ชายมีอำนาจและถูกกันไว้ในที่สาธารณะได้ก็เนื่องจากมีทุน “Men continue to dominate the public space and the field of power (especially economic power- over production) whereas women remain (predominantly) assigned to the private space (domestic space, the site of reproduction), where the logic of the economy of symbolic goods is perpetuated, or to those quasi-extensions of the domestic space, the welfare services (especially medical services) and education, or to the domains of symbolic production (the literary, artistic or journalistic fields, etc.).” (Pierre Bourdieu, *Masculine Domination* (Great Britain: Polity Press, 2001). pp. 93-94.)

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาไพรซ์นิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2484-2489 ทั้ง 4 เรื่องในประเด็นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย ได้ผลสรุปว่าอัตลักษณ์ความเป็นชายถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านเรื่องเล่าการเดินทาง ตัวละครชายใช้การเดินทางในฐานะปฏิบัติการเชิงเพศสถานะในการสร้างความเป็นชาย ผ่านการนำเสนอภาพสถานที่ ความสัมพันธ์ของตัวละครอื่น ตลอดจนรสนิยมการใช้ชีวิตและการบริโภควัฒนธรรมในต่างประเทศ ภาพของตัวละครชายเผยให้เห็นความเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ของชนชั้นกลาง เช่น การให้ความสำคัญกับการกระทำ ความสามารถในตนเอง ภาระหน้าที่ต่อสังคม ตลอดจนอุดมการณ์ชาตินิยมซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองภายหลัง พ.ศ. 2475 และภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 3 บทหลักคือ ความเป็นชายในอดีตที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความเป็นอื่นในต่างแดน และการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมือง

จากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ความเป็นชายในอดีตสัมพันธ์กับชนชั้น โดยพิจารณาเฉพาะเรื่องเล่าการเดินทางพบว่าเรื่องเล่าการเดินทาง เช่น นิราศ บันทึกการเดินทาง จดหมาย ฯลฯ มักนำเสนอภาพของตัวละครเอกเป็นชายที่สังกัดอยู่ในชนชั้นสูงหรือชนชั้นนำ เช่น กษัตริย์ ขุนนาง ตลอดจนข้าราชการชั้นสูง เนื่องจากสภาพสังคมแบบศักดินายังผูกขาดการเดินทางไปต่างแดนไว้เฉพาะชนชั้นดังกล่าว เมื่อสภาพสังคมเริ่มได้รับแนวคิดสมัยใหม่จากตะวันตกได้ส่งผลต่อการขยายตัวด้านการศึกษา รวมทั้งกระจายแหล่งทุนไปสู่ชนชั้นอื่น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้สำนึกใหม่ในเรื่องสิทธิเสรีภาพและอำนาจหน้าที่ในปัจจุบันบุคคลได้แพร่หลายออกไปผ่านกลุ่มชนชั้นกลางที่เข้ามามีบทบาทและอำนาจทางสังคมและการเมือง ในแง่นี้ทำให้การเดินทางไปต่างประเทศมิได้ผูกขาดอยู่เฉพาะชนชั้นสูงและชนชั้นนำเท่านั้น แต่ได้รับความนิยมในหมู่ชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาหรือมีอาชีพอิสระ ดังจะเห็นว่าในช่วงทศวรรษ 2480 เกิดวรรณกรรมไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศหรือไพรซ์นิยายเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี แม้ว่าสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะในแง่ของชนชั้น แต่ในแง่ของเพศ สถานะการเดินทางยังผูกขาดอยู่เฉพาะผู้ชาย แม้ว่าในช่วงทศวรรษ 2470 ปรากฏวรรณกรรมไทย ที่มีผู้หญิงเล่าเรื่องการเดินทาง แต่พบในปริมาณที่น้อยกว่าเรื่องเล่าการเดินทางโดยผู้ชาย นอกจากนั้นการเดินทางของผู้หญิงมีนัยที่แตกต่างกับการเดินทางของตัวละครชาย กล่าวคือ การเดินทางของตัวละครผู้หญิงถูกมองว่าทำให้ความเป็นหญิงสูญหายไป ผู้หญิงที่ออกเดินทางจึงมักปรากฏลักษณะของความเป็นชาย ชีวิตในต่างแดนโดยเฉพาะในตะวันตกลดทอนความเป็นหญิงให้กลายเป็นเพียงผู้หญิงที่ไม่พึงปรารถนาตามขนบของสังคมไทย นอกจากนั้นการเดินทางของผู้หญิงยังต้องอิงอาศัยกับผู้อื่น เช่น ครอบครัว สามี หรือเพื่อน ตัวละครหญิงจึงไม่ปรากฏการเดินทางคนเดียว ขณะเดียวกันตัวละครชายสามารถออกเดินทางได้อย่างอิสระ การเดินทางไปต่างแดนคนเดียวกลับยิ่งขับเน้นให้เห็นความมุ่งมั่นและความกล้าหาญที่พร้อมจะเผชิญกับอุปสรรคปัญหา การใช้ชีวิตอยู่ในต่างแดนยิ่งทำให้ตัวละครมีตัวตนขึ้นมาเนื่องจากตัวละครชายมีโอกาใช้ความรู้และความสามารถ ตลอดจนเอื้อให้ตัวละครชายนำเสนอสนิยมและวิถีชีวิตในต่างแดนมาใช้สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง ในแง่หนึ่งจึงทำให้เห็นว่าเพศสถานะในเรื่องเล่าการเดินทางหรือมีอนุภาคของการเดินทางในอดีตจนถึงทศวรรษ 2480 ยังคงสืบชนบในการใช้ตัวละครชาย

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายของตัวละครชายในตัวบทของเรื่องเล่าการเดินทางจากการศึกษาทำให้เห็นว่าการเดินทางหรือการใช้ชีวิตในต่างแดนของตัวละครชายมีสาเหตุหรือปมปัญหาที่แตกต่างกัน แต่ลักษณะร่วมกันคือดินแดนในประเทศไทยมีข้อจำกัดหรือไม่อาจเอื้อให้ตัวละครชายแสดงความเป็นชายได้ กล่าวคือ ตัวละครชายผิดหวังจากความรักหรือถูกผู้หญิงไทยปฏิเสธความรักเนื่องจากตัวละครชายไม่มีคุณสมบัติตามที่ผู้หญิงไทยต้องการ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพที่ไม่มั่นคง ตลอดจนอาจไม่มีความสามารถในการปกป้องคุ้มครองผู้หญิงได้ นอกจากนั้น ตัวละครชายอาจผิดหวังในการเลื่อนสถานะทางสังคมผ่านสถานะของนักเรียนนอก ตัวละครชายจึงกลายเป็นผู้แพ้และรู้สึกว่าคุณสมบัติความสามารถ ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ทำให้ตัวละครชายไร้ตัวตน การเดินทางไปต่างประเทศจึงเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างความเป็นชายของตนเองกลับคืนมา

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ตัวละครชายนำเสนอภาพของสถานที่แตกต่างออกไป ในหลายลักษณะ กล่าวคือ ตัวละครชายที่สูญเสียความรักหรือผิดหวังในความรักจากผู้หญิงไทย นำเสนอพื้นที่ต่างแดนว่าเป็นเสมือนเขตปลอดข้อห้ามในทางเพศ ตัวละครชายจึงสวมบทบาทนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะสถานบันเทิงยามราตรี อาทิ โรงแรม สโมสรเต้นรำ หรือคาบารेट สถานที่เหล่านี้เปิดโอกาสให้ตัวละครชายได้แสดงบทบาททางเพศของตน เนื่องจากประเทศไทยไม่อาจเอื้อ

ให้ตัวละครชายได้แสดงบทบาททางเพศได้ ตัวละครชายในลักษณะผู้แพ้ซึ่งสิ้นหวังจากการเรียน หรือสูญเสียสถานะทางสังคม ได้นำเสนอพื้นที่ต่างแดนให้กลายเป็นดินแดนแห่งความยากลำบาก เต็มไปด้วยภัยอันตราย ตลอดจนมีความเสี่ยงนานาประการ เพื่อขับเน้นให้เห็นว่าตัวละครชายได้ใช้ ความรู้ ความสามารถ ความอดทน และความกล้าหาญในการผ่านพ้นภัยอันตราย

นอกจากการนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายยังเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ทั้งตัวละครหญิงต่างชาติ ตัวละครหญิงไทย และตัวละครชายด้วยกัน การสร้างอัตลักษณ์ความเป็น ชายผ่านความสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติมีนัยที่แตกต่างออกไปในสองลักษณะ ลักษณะแรกผู้หญิง ต่างชาติกลายเป็นวัตถุทางเพศที่เติมเต็มความปรารถนาให้ตัวละครชาย ตัวละครหญิงต่างชาติถูก นำเสนอในลักษณะของวัตถุแห่งการจ้องมองของตัวละครชาย ทำให้ตัวละครชายได้ชดเชยความ ปรารถนาทางเพศที่ขาดหายไปในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ตัวละครหญิงต่างชาติมิได้กลายเป็น เพียงวัตถุแห่งความปรารถนาของตัวละครชายแต่ฝ่ายเดียว หากแต่ตัวละครหญิงต่างชาติยังใช้ เรือนร่างและความยั่วยวนเพื่อเป็นเครื่องมือในการผูกสัมพันธ์กับตัวละครชายไทย ในแง่นี้ภาพของ ตัวละครหญิงต่างชาติจึงมีทั้งผู้หญิงที่น่าปรารถนาและเป็นสิ่งที่อันตรายสำหรับผู้ชาย การ ผูกสัมพันธ์กับตัวละครหญิงต่างชาติในลักษณะการเติมเต็มทางเพศจึงเป็นเพียงความสัมพันธ์ เพียงชั่วคราวเพื่อให้ตัวละครชายได้เติมเต็มบทบาททางเพศ

หากพิจารณาจุดจบของเรื่อง ตัวละครชายไม่อาจสานสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติ จนกลายเป็นคู่รัก เนื่องจากตัวละครหญิงต่างชาติบางคนมีลักษณะของความเป็นชาย เช่น การแต่ง กายรัดกุม ไม่แต่งหน้า การเก็บงำความรู้สึก ตลอดจนมีความอดทนอดกลั้น ลักษณะความเป็นชาย ดังกล่าวได้ไปคุกคามความเป็นชายในตัวละครชาย เนื่องจากตัวละครชายไม่อาจแสดงอำนาจใน ฐานะผู้ชายที่มีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองหรือควบคุมผู้หญิงได้ ผู้หญิงต่างชาติที่มีความเป็นชาย จึงถูกนำเสนอเสมือนตัวอันตรายหรือเป็นภัยต่อสังคม ผู้หญิงต่างชาติที่มีลักษณะความเป็นชายจึง ถูกจำกัดให้อยู่ในขอบเขตหรืออยู่ในกรอบเกณฑ์ของการแต่งงาน ขณะที่ตัวละครชายยังครอบครอง พื้นที่ภายนอกหรือสามารถเดินทางได้อย่างอิสระ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่าน ความสัมพันธ์กับผู้หญิงต่างชาติจึงเผยให้เห็นความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครหญิง ต่างชาติ

การไม่อาจครองคู่กับตัวละครหญิงต่างชาติยังเผยให้เห็นอุดมการณ์ชาตินิยมในตัวละคร ชายผ่านความสัมพันธ์แบบคู่แข่งระหว่างตัวละครชายไทยด้วยกัน กล่าวคือ ตัวละครชายไทยมีคู่รัก หรือคนรักเป็นผู้หญิงไทยคนเดียวกันซึ่งเป็นความรักในลักษณะรักสามเส้า สัมพันธภาพระหว่าง ผู้ชายจึงเกิดขึ้นจากการหยั่งเชิงหรือการแข่งขันเพื่อแย่งชิงผู้หญิงไทย ในแง่นี้ ผู้หญิงไทยกลายเป็น

อุปลักษณะของชาติไทยโดยถูกเปรียบว่าเป็นผู้หญิงที่มีความบริสุทธิ์และเป็นแผ่นดินแม่ ตัวละครผู้หญิงไทยจึงสร้างความรู้สึกให้ผู้ชายกระหัดถึงบ้านเกิด การแก่งแย่งความรักจากผู้หญิงไทยจึงมีความหมายถึงการหวงแหนชาติและปรารถนาถึงชาติไทย ด้วยเหตุนี้ตัวละครชายไทยจึงไม่อาจลงเอยกับผู้หญิงต่างชาติ สัมพันธภาพแบบรักสามเส้าจึงเผยให้เห็นวาทกรรมชาตินิยมผ่านการแข่งขันระหว่างตัวละครชายไทยด้วยกัน

อัตลักษณ์ความเป็นชายยังประกอบสร้างผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายต่างชาติใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นความสัมพันธ์แบบฉันทมิตร เนื่องจากตัวละครชายต่างชาติมีคุณสมบัติความเป็นชายบางประการที่ตัวละครชายไทยปรารถนา ปรากฏให้เห็นในไพรัชนิยายเรื่อง *ระเวณมะนิลา* ของวิรัตน์ สุทธเสถียร ที่นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างวิรัตน์กับผู้ชายพื้นเมืองลูกผสมที่มีทั้งลักษณะของความกำยำของร่างกาย การอดทนสู้ชีวิต ความกล้าหาญในการแสดงออกเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง รวมทั้งภาพลักษณ์ความเป็นชายในแบบตะวันตก เช่น รูปลักษณ์การแต่งกายหรือการเข้าสังคม ตัวละครชายต่างชาติจึงถูกทำให้กลายเป็นภาพแบบเหมารวมเพื่อทำให้ตัวละครชายไทยสามารถลอกเลียนแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอุดมคติความเป็นชายในแบบตะวันตกถูกเลียนแบบผ่านความเป็นชายแบบตะวันตกในประเทศอาณานิคม ดังนั้น อัตลักษณ์ความเป็นชายที่วิรัตน์สร้างขึ้นจากการเลียนแบบจึงเป็นเพียงอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ไม่สมบูรณ์ตามแบบอุดมคติ ด้วยเหตุนี้วิรัตน์จึงผลิตสร้างความเป็นชายแบบตะวันตกผ่านการให้ภาพมะนิลาในมุมมองแบบชาวตะวันตก ตลอดจนนำเสนอหรสนิยมและการใช้ชีวิตในแบบสุขภาพบุรุษตะวันตกเพื่อเน้นย้ำอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบตะวันตกของตน ในแง่หนึ่งการผลิตสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและผลิตซ้ำเนื่องจากอุดมคติความเป็นชายที่พยายามลอกแบบมีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านความสัมพันธ์กับตัวละครชายต่างชาติในลักษณะที่สอง คือความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามหรือสร้างความเป็นอื่นให้กับตัวละครต่างชาติ ดังปรากฏในไพรัชนิยายชุด *ปักษีนครแห่งความหลัง* ของสวด คุรุมะโรหิต การนำเสนอภาพตัวละครชายต่างชาติที่มีลักษณะของคนแก่ สูญเสียอำนาจ หรือการถูกเนรเทศไปยังดินแดนอื่น ความเป็นชายในตัวละครชายต่างชาติจึงถูกลดทอนจนเสมือนไร้ความสามารถ โดยนัยหนึ่งการนำเสนอตัวละครชายต่างชาติในลักษณะดังกล่าวเพื่อให้เกิดภาพเปรียบต่างกับตนเอง ระพีพันธ์จึงนำเสนอคุณลักษณะความเป็นชายของตนในด้านของความหนุ่มที่มีความหวังต่อชีวิตและมีความสามารถในการทำประโยชน์ให้กับคนอื่นได้ หากพิจารณาในระดับลึกลงไปของการนำเสนอภาพของตัวละครชายต่างชาติที่ไร้สมรรถภาพ การที่ให้อาภาพแตกต่างอย่างตรงกันข้ามกับตัวละครชายไทยเผยให้เห็น

ความวิตกกังวลของตัวละครชายไทยต่อความไม่มั่นคงในความเป็นชาย ด้วยเหตุนี้การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงมีลักษณะของการสร้างความเป็นอื่นเพื่อนำเสนอให้เห็นการเปรียบเทียบขณะเดียวกันกดทับความไม่เป็นชายที่ตัวละครชายหวาดวิตก

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรชนิยายไทยที่มีได้เกิดขึ้นผ่านเรื่องเล่าในตัวบทเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมืองไทยช่วงเวลาที่ถูกเขียนขึ้นด้วย ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในไพรชนิยายไทยจึงมีความจำเป็นต้องวิเคราะห์บริบททางสังคมและการเมืองร่วมด้วย จากการศึกษาสรุปได้ว่าบริบททางการสังคมและการเมืองไทยในทศวรรษ 2480 เป็นช่วงเวลาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาได้ไม่นาน อีกทั้งประเทศยังอยู่ท่ามกลางบริบทของสงครามมหาเอเซียบูรพา สังคมไทยถูกปลุกเร้าให้เกิดความรักชาติและหวงแหนปกป้องประเทศชาติ อีกทั้งยังเชิดชูอุดมการณ์ชาตินิยมในประเด็นเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติผ่านการขยายขอบเขตหรืออาณาเขตของไทย วาทกรรมเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติสอดแทรกผ่านเรื่องเล่าการเดินทางของตัวละครชายไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการเดินทางของตัวละครชายเป็นอุปลักษณ์หนึ่งของการขยายเขตแดนของชาติ

การสร้างอัตลักษณ์ชายจึงสัมพันธ์กับการประกอบสร้างเขตแดนของชาติในดินแดนอื่นปรากฏในไพรชนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* ที่ตัวละครชายอย่างวิวัฒน์มองตนเองว่าเป็นผู้ชายชาวตะวันตก โดยนัยหนึ่งคืออุปลักษณ์ของชาติไทยที่มีความศิวิไลซ์และมีความเจริญตามแบบสากล ดังนั้น มุมมองการให้ภาพสถานที่แบบภูมิทัศน์ซึ่งมีลักษณะภาพแนวกว้าง โดยตัดคนในพื้นที่ออกให้เหลือเพียงเฉพาะพื้นที่ ตลอดจนสร้างเพศหญิงให้กับพื้นที่เพื่อขับเน้นสถานะที่เหนือกว่าและสามารถเข้าไปจัดการและครอบครองได้ ใน *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* พบการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนจีนด้วยการสร้างเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ของชาติไทยซ้อนทับลงไปบนพื้นที่ของจีน ตลอดจนเชื่อมโยงคุณลักษณะความเป็นชายของระพีรินทร์เข้ากับความเป็นชายแบบนักรบที่มีความกล้าหาญของบรรพบุรุษไทยที่ถูกกลบฝังอยู่ใต้แผ่นดินจีน การแสดงอำนาจและการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่ในต่างแดนจึงสอดคล้องกับวาทกรรมการสร้างชาติในบริบทของสังคมไทยที่ขนานไปกับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย

ในไพรชนิยายเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* และ *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ยังปรากฏลักษณะเด่น คือการนำเสนอการเดินทางเข้าโดยลำพังในเมืองมหานครของตัวละครชาย การเดินทางมีความหมายโดยนัยถึงการส่องสำรวจตรวจสอบพื้นที่ การสร้างแผนที่ ตลอดจนสร้างเขตแดน การเดินทางยังสื่อให้เห็นความเป็นชายที่เป็นอิสระชน มีเจตจำนงในการเดินทางอย่างอิสระอย่างไรก็ดี แม้ว่าจะปรากฏตัวละครหญิงที่สามารถออกเดินทางเพื่อสำรวจตรวจสอบเมือง

ตลอดจนมีความสามารถในการเดินทางด้วยการเดินทางคนเดียวได้ แต่ชะตากรรมในตอนจบของตัวละครหญิงกลับถูกจำกัดขอบเขตหรือถูกกักขังไว้ในพื้นที่ภายใน การเดินเท้าหรือการเดินทางเพียงลำพังอย่างอิสระจึงผูกขาดไว้แต่เพียงตัวละครชาย หรือกล่าวอีกแง่หนึ่งพื้นที่กลางแจ้งยังคงถูกตอกย้ำว่าเป็นพื้นที่สำหรับผู้ชายเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การเดินเท้าและการเดินทางอย่างอิสระโดยลำพังไม่ได้มีนัยแสดงถึงอำนาจเท่านั้น แต่ยังก่อความวิตกกังวลให้ตัวละครชายรู้สึกถึงภาวะที่ถูกตัดขาดเนื่องจากการเดินทางในต่างแดนโดยลำพังถูกเปรียบกับการถูกตัดตอนจากแผ่นดินเกิด ผู้ชายอย่างเสนีย์จึงต้องเผชิญกับภาวะโดดเดี่ยวแปลกแยกอันเกิดจากภาวะไร้เสถียรภาพและความไม่มั่นคง ภาวะดังกล่าวทำให้เสนีย์ดึงคุณลักษณะของบรรบุรุษไทยเชื่อมโยงกับความเป็นชายเพื่อสร้างสถานะของตนเองให้เกิดความเสถียร ในแง่หนึ่งการเดินเท้าและการเดินทางของตัวละครชายจึงเผยให้เห็นทั้งอำนาจและความหวั่นวิตกของผู้ชายอันเกิดจากความรู้สึกไม่มั่นคงในการเดินทาง

การวิเคราะห์ด้วยแนวคิดเรื่องเพศสถานะประกอบกับศึกษาบริบททางสังคมทำให้เห็นว่าความเชื่อมโยงกันระหว่างการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในเรื่องเล่าการเดินทางของผู้ชายตะวันตกด้วยการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวให้ตะวันตกคือผู้ชายที่มีอำนาจและความเข้มแข็งในการปกป้อง ขณะที่ตะวันออกมีลักษณะความเป็นหญิงที่ไร้อำนาจหรือรอคอยความช่วยเหลือโดยนัยแล้วความเป็นตะวันตกจึงเกิดขึ้นได้จากการประกอบสร้างความเป็นอื่นให้กับตะวันออก ในทำนองเดียวกันหากเปรียบเทียบการประกอบสร้างความเป็นไทยผ่านการเดินทางของตัวละครชายทำให้เห็นว่าต่างแดนซึ่งหมายถึงประเทศในเอเชีย อาทิ จีน ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ได้กลายเป็นพื้นที่แห่งความเป็นอื่น ดังจะเห็นว่าภาพแทนของชาติไทยถูกนำเสนอผ่านตัวละครชายไทยที่สามารถเดินทางไปได้ด้วยเจตจำนงอิสระ มีอำนาจในการจ้องมองพื้นที่ หรือสร้างเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ซ้อนทับดินแดนในเอเชียผ่านเรื่องเล่าของตนเอง ขณะที่ภาพของชาติอื่นถูกนำเสนอผ่านตัวละครหญิงต่างชาติที่ไม่มีเจตจำนงอิสระในการเดินทาง อีกทั้งยังมีลักษณะที่ยั่ววนอ่อนแอ และอันตราย แม้ว่าผู้หญิงต่างชาติมีลักษณะของการต่อรองและตอบโต้กับตัวละครชายไทย แต่ในท้ายที่สุดชะตากรรมของตัวละครหญิงต่างชาติก็ถูกจำกัดขอบเขตและมีลักษณะเป็นอื่น ดังนั้น การสร้างภาพแทนของชาติจึงขนานไปกับการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศ โดยเผยให้เห็นว่าชาติไทยคือผู้ชาย ขณะที่ชาติอื่นคือผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม การสร้างภาพแทนในไพรซ์นิยายไทยแตกต่างจากการสร้างภาพแทนของตะวันตก เนื่องจากสถานะของชาติไทยมิได้เป็นชาติมหาอำนาจเช่นชาติตะวันตก ยิ่งไปกว่านั้นหากมองตามแนวคิดบูรพนิยมแล้วชาติไทยคือตะวันออก หรือในด้านหนึ่งเป็นประเทศที่มีความเป็นอื่นในสายตาของตะวันตก ดังนั้น การประกอบสร้างความยิ่งใหญ่ของชาติไทยผ่านการสร้าง

ความเป็นอื่นให้ประเทศเอเชียจึงหมายถึงความเป็นอื่นที่ประกอบสร้างความเป็นอื่นอีกชั้นหนึ่ง หากมองในมิติการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายทำให้เห็นว่าการสร้างความเป็นอื่นในเรื่องเล่า การเดินทางสัมพันธ์กับการสร้างความเป็นชาติ ดังจะเห็นจากการสร้างความเป็นอื่นเกิดขึ้นเพื่อนำความเป็นอื่นมาใช้ยืนยันความเป็นชาย (ความเป็นชาติ) ของตนเอง

หากพิจารณาบริบทภายในสังคมไทยแสดงให้เห็นว่าการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายใน ไพรชฌนิยายไทยที่ศึกษามีนัยของการสร้างคุณค่าความเป็นชายของชนชั้นกลางในช่วงเวลาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ชนชั้นกลางพยายามช่วงชิงความหมายของความเป็นชายที่แตกต่างจากชนชั้นอื่น โดยผูกโยงความเป็นชายเข้ากับชุดความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนแปลงการยึดถือความเป็นชายจากความเป็นผู้ดีหรือชาติตระกูลเป็นการเชื่อมโยงความเป็นชายกับการกระทำหรือความสามารถ ตลอดจนเชื่อมโยงความเป็นกับภาระหน้าที่ต่อสังคม ความพยายามในการนิยามคุณค่าความเป็นชายระหว่างกลุ่มชนชั้นภายในสังคมคือหนทางหนึ่งซึ่งนำไปสู่ความเป็นชายแบบอำนาจนำ ดังนั้น แม้ว่าตัวละครชายชนชั้นกลางจะพยายามช่วงชิงความหมายความเป็นชายแบบที่แตกต่างจากชนชั้นสูงในอดีต แต่ในท้ายที่สุดแล้วการสร้างคุณค่าความเป็นชายของชนชั้นกลางกลับยิ่งไปตอกย้ำความเป็นชายในมิติของอำนาจ การครอบงำ และความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศที่เหนือกว่าเช่นเดียวกับอุดมการณ์ความเป็นชายในเรื่องเล่าการเดินทางในอดีตที่ผ่านมา นอกจากนี้ ความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายเพื่อช่วงชิงความหมายและคุณค่าของความเป็นชายที่ไม่สำเร็จสมบูรณ์หรือมีลักษณะของความขัดแย้งในตัวเอง ทำให้ตัวละครชายต้องผลิตสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ความเป็นชายในหลายครั้งเพื่อควบคุมอัตลักษณ์ความเป็นชายให้เกิดความคงที่และมีเสถียรภาพ ในด้านหนึ่งการผลิตสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายจึงเผยให้เห็นความวิตกกังวลต่อภาวะไม่มั่นคงในความเป็นชายของตัวละครชายด้วยเช่นกัน

ข้อสังเกตเพิ่มเติมต่อไพรชฌนิยายไทยที่ศึกษา ตลอดจนไพรชฌนิยายไทยที่ใช้ฉากต่างประเทศ เรื่องอื่นนอกขอบเขตการศึกษาอาจมิได้ชี้ให้เห็นเพียงการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของตัวละครเท่านั้น แต่ลักษณะเด่นที่สำคัญคือความพยายามของนักประพันธ์ไทยในการเชื่อมโยงตัวตนและสังคมไทยเข้ากับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมโลก การเกิดขึ้นของงานเขียนประเภทไพรชฌนิยายเป็นจำนวนมากในทศวรรษ 2480 เป็นภาพสะท้อนให้เห็นกระแสเริ่มต้นของยุคโลกาภิวัตน์ที่กำลังไหลเชี่ยวอยู่ในสังคม การเดินทางไปต่างประเทศของนักประพันธ์เปรียบเสมือนการนำพาคนไทยไปสู่สังคมโลก ขณะเดียวกันนำสังคมโลกเข้ามาสู่สังคมไทย ในแง่นี้นักประพันธ์จึงทำหน้าที่เสมือนทูตทางวัฒนธรรมผ่านตัวบทวรรณกรรมที่นำเสนอความแตกต่างหลากหลายของสังคมและ

วัฒนธรรมอื่น ไพรชฌนิยายไทยจึงมีคุณค่าและมีคุณูปการในการศึกษาในฐานะเรื่องเล่าที่ข้ามเส้นเขตแดนระหว่างประเทศในช่วงเวลาเริ่มต้นของกระแสโลกาภิวัตน์

5.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษาด้วยระหว่าง พ.ศ. 2484-2489 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองช่วงสั้น ดังนั้น หากขยายช่วงเวลาในการศึกษาอาจทำให้เห็นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายที่คลี่คลายไป นอกจากนี้ ไพรชฌนิยายที่ศึกษาได้คัดเลือกเฉพาะตัวบทซึ่งล้วนมาจากนักเขียนที่เป็นปัญญาชนซึ่งเป็นชนชั้นนำในสังคม ดังนั้น อาจมีตัวบทที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนที่ไม่สังกัดในกลุ่มปัญญาชน อาทิ กลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่มคนพลัดถิ่น อาจทำให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นชายในอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้ การศึกษาไพรชฌนิยายที่เขียนโดยนักเขียนหญิงหรือใช้ตัวละครเอกหญิงในการดำเนินเรื่องอาจทำให้เห็นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในอีกมุมมองหนึ่ง เนื่องจากเรื่องเล่าการเดินทางผ่านมุมมองของผู้หญิงมีวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างออกไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. *ประชุมนิราศต่างประเทศ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2557.

ก้องสกล กวินรวีกุล. "การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487." *วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 2545.

กุศล นาคะชาติ. "ชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของสด คุรุมะโรหิต." *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2519.

กฤษมา รัชชมนี และคณะ. *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง, 2550.

คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.

คำ ผกา. *กระทู้ดอกทอง*. กรุงเทพฯ: อ่าน, 2556.

เครก เจ เรย์โนลด์ส. "สังคมชายล้วนในวัฒนธรรมการเมืองไทยสมัยใหม่." *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 (2558): 30-62.

จณิษฐ์ เพ็องฟู. "ความเป็นชายและอับอายต่อการเมืองในพันธุมหาบ้าของชาติ กอบจิตติ." ใน *ถกเถียงเรื่องคุณค่า*, สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บรรณาธิการ), 399-442. กรุงเทพฯ: วิชาษา 2559.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. "ลัทธิชาตินิยม-ทหารนิยม: รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2481-2487." ใน *จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทย*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544.

ชานันท์ ยอดหงษ์. *"นายใน" สมัยรัชกาลที่ 6*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2556.

ชุติมา ประภาศวุฒิสาร. "พื้นที่ในความทรงจำกับการสร้างอัตลักษณ์พลัดถิ่นในวรรณกรรมสตรีร่วมสมัย." *วารสารอักษรศาสตร์: การเดินทางหลายมิติหลากหลายพรมแดน ฉบับพิเศษ* (2551).

ญาดา อาร์มกีร์. "นิราศอิเหนา." ใน *สุนทรภู่: อาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว*, สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์, 2557.

ตรีศิลป์ บุญขจร. "พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475-2500: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม." *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2521.

ตรีศิลป์ บุญขจร. *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ: อ่าน, 2558.

ทาโมรา พิซเซล. "ลัทธิชาตินิยมกับเรื่องบทบาททางเพศในประเทศไทย พ.ศ. 2453-2468." *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (2550), แปลโดย ปรียา แวงหงส์. หน้า 120 - 145.

ไทวิกา อิงสันเทียะ. "บริโภคนิยมและวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย." *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2555.

ธงชัย วินิจจะกุล. "ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพธภัณฑ์ทั้งในและนอกประเทศ." *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 (2546).

ธัญญา สังข์พันชานนท์. *วรรณคดีสี่เขียว: กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย*. ปทุมธานี: นาคร, 2556.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. *การปฏิวัติสยาม*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2553.

นพพร ประชากุล. *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อ่าน, 2552.

นพมาตร์ พวงสุวรรณ. "'รอยยิ้มแห่งมายา': 'ฝรั่ง' และการสร้างจินตนาการเรื่องเมืองไทยในนวนิยายตะวันตกร่วมสมัย." *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2551.

นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. "ร้อยสร้างมายาคติ 'ความเป็นชาย' ในสังคมไทย." *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 34 ฉบับที่ 1 (2556): 41-75.

นัทธนี ประสานนาม. "เพศวิถีกับการเมืองเรื่องความเป็นไทยในนวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ." ใน *พิพิธพรรณวรรณนา: ความทรงจำและสยาม-ไทยศึกษาในบริบทสากล*, นัทธนี ประสานนาม (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีและคณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556.

นิชนันท์ พานิชพงศ์. "ลักษณะเฉพาะของนวนิยายรักแนวท่องเที่ยวของไทย." *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2548.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. *ปากไก่และใบเรือ*. กรุงเทพฯ: ฟ้ายเดียวกัน, 2555.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. *โซน, คาราบาว, น้ำเน่า, และหนังไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย." ใน *วรรณไวทยาการ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2514.

ปราณี วงษ์เทศ. *เพศและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, 2544.

ปรีชา ปัญญาภิโรภาส. "พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์." *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร*, 2527.

ปอง ทรัพย์สุนทร (ผู้พิมพ์โฆษณา). *ไทยในสมัยสร้างชาติ ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2484*. พระนคร: โรงพิมพ์พานิชกุศล, 2484.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. "รักโรแมนติกในมุมมองสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา." *วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (2554)*.

พัชนี ตั้งยืนยง. "ทฤษฎีห้าธาตุ: สันตศาสตร์ในวัฒนธรรมอาหารจีน." ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ: ธาตุ จักรวาลพิชภัย จากมุมมองมนุษยศาสตร์*, จาตุรี ดิงศภัทย์ และคณะ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ศยาม, 2558.

พิเชฐ แสงทอง. "ผิวเหลืองหรือผิวขาว: ความรู้คืออำนาจ." ใน *ทางสายใหม่แห่งวรรณกรรมไทย: ทศนะวิจารณ์ต่อนวนิยายยุคแรก*, สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: คมบาง, 2548.

มิ่ง ปัญหา. "Dracula: โอลิษฐภาวะและความเป็นสัตว์ในพื้นทีเมือง." ใน *ดิน น้ำ ลม ไฟ: ธาตุ จักรวาล พิษภัย จากมุมมองมนุษยศาสตร์*, จาตุรี ดิงศภัทัย และคณะ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ศยาม, 2558.

ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. "นิราศคำโคลง: การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศชนิดอื่น." วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

วรรณุช จรุงรัตนางค์. "พระอภัยมณี: ผู้ชายอก (ไม่) สามศอก." ใน *รวมบทความบูรุษศึกษา: รายงานประกอบการศึกษาวิชาบูรุษศึกษา (สศ.614): หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชา สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 2546.

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. "นักเรียนนอก" *ข้อมูลสำคัญในประวัติศาสตร์สังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2550.

วิรัตน์ สุทนต์เสถียร. "ตระเวนมะนิลา." ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิรัตน์ สุทนต์เสถียร*, กำปนาท พลาญกูร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ด้านสุทธา, 2533.

วิภา กงกะนันท์. *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2540.

ส. พลายน้อย. *ความรัก ชีวิต และงาน ส่ง เทพาลิต ต้นแบบของสันต์ เทวรักษ์*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2536.

สด กุระมะโรหิต. *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 1 วารยา ราเนฟลกายา*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532.

สด กุระมะโรหิต. *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 2 คนดีที่โลกไม่ต้องการ*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532.

สด กุระมะโรหิต. *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เรื่องที่ 3 ผู้เสียสละ*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2532.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. *นิราศนครวัด*. พระนคร: บรรณาการ, 2515.

สมสุข หินวิมาน. *อ่านทีวี: การเมืองวัฒนธรรมในจอโทรทัศน์*. กรุงเทพฯ: พารากราฟ, 2558.

- สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. "สุภาพบุรุษ" ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
กับวรรณกรรมศรีบูรพา." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและ
วรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สันติ ทองประเสริฐ. "วิวัฒนาการของเนื้อหานวนิยายไทย ตั้งแต่พ.ศ. 2475-2517." วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519.
- สายชล สัตยานุรักษ์. 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2557.
- สายชล สัตยานุรักษ์. 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 2 กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2557.
- สายชล สัตยานุรักษ์. ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครั้ว ชุมชน ชีวิตสามัญชน
ความทรงจำ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2558.
- สุพรรณิ วราทร. ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์, 2519.
- สุภา ศิริमानนท์. วรรณสาส์นสำนัก ความสำนึกในอิทธิพลสื่อสาส์นของหนังสือ. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร,
2547.
- สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร. พระอภัยมณี: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2549.
- เสนีย์ เสาวพงศ์. ไม่มีข่าวจากโตเกียว. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์, 2537.
- เสนีย์ เสาวพงศ์. ชัยชนะของคนแพ้. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.
- อดุลย์ มณีโรจน์. "ความคิดทางการเมืองของสด กุระมะโรหิต." วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- อาทิตย์ เจียมรัตต์ญู. "นักเรียนฟิลิปปินส์" ในทัศนะวิจารณ์ของชนชั้นนำไทยต่อนักเรียนนอก
ก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา." ใน *ชุมทางอินโดจีน: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปริทัศน์ ปีที่ 4*
ฉบับที่ 7 (2558).
- เอมอร นิรัฐราช. ทัศนะทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Ashley, Bob et. al. *Food and Cultural Studies*. London and New York: Routledge, 2004.

Bao, Jiemin. "Reconfiguring Chinese in Thailand: Articulating Ethnicity Along Sex/Gender and Class Lines." in *Genders and Sexualities in Modern Thailand*, eds. Peter A. Jackson and Nerida M. Cook. Chiang Mai: Silkworm Books, 1999.

Barmé, Scot. *Luang Wichit Wathkarn and the Creation of Thai Identity*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1993.

Barmé, Scot. *Woman, Man, Bangkok: Love, Sex, and Popular Culture in Thailand*. Lanham: Roman and Littlefield, 2002.

Barthes, Roland. *Mythologies*. trans. Annette Lavers. USA: Jonathan Cape, 1991.

Bassnett, Susan. "Travel Writing and Gender." in *The Cambridge Companion to Travel Writing*, eds. Peter Hulme and Tim Youngs. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Behdad, Ali. "The Politics of Adventure: Theories of Travel, Discourse of Power." in *Form and Empire: The Poetics and Politics of Mobility*, eds. Paul Smethurst and Julia Kuehn. New York and London: Routledge, 2009.

Benjamin, Walter. *The Writer of Modern Life: Essays on Charles Baudelaire*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006.

Bermingham, Ann Cathleen. "The Ideology of Landscape: Gainsborough, Constable and the English Rustic Tradition." Harvard University, 1982.

Blanton, Casey. *Travel Writing: The Self and the World*. New York: Routledge, 2002.

Borm, Jan. "Defining Travel: On the Travel Book, Travel Writing and Terminology." in *Perspectives on Travel Writing*, eds. Glenn Hooper and Tim Youngs. Aldershot: Ashgate, 2004.

- Bourdieu, Pierre. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. trans. Richard Nice. Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- Bourdieu, Pierre. *Masculine Domination*. Great Britain: Polity Press, 2001.
- Chotiudompant, Suradech. "Cosmopolitanism and Its Limits in Contemporary Thai Novels." in *Disturbing Conventions: Decentering Thai Literary Cultures*, ed. Rachel V. Harrison. London and New York: Rowman and Littlefield, 2014.
- Ferry, Perter. "Reading Manhattan, Reading American Masculinity." *Culture, Society and Masculinities* Volume 3 Issue 1 (2011).
- French, Henry and Rothery, Mark. "Hegemonic Masculinity? Assessing Change and Processes of Change in Elite Masculinity, 1700-1900." in *What Is Masculinity?*, John H. Arnold and Sean Brady. Aldershote: Palgrave, 2011.
- Goss, Frederick B. "A Study of Role of "Anucha", the Younger Brother, in Ramakien and Parallels with Thai Historical Narratives." Master degree of Arts, Thai Studies Centre, Chulalongkorn University, 2007.
- Harrison, Rachel V. "Mind the Gap: (En) Countering the West and the Making of Thai Identities on Film." in *The Ambiguous Allure of the West: Traces of Colonial in Thailand*, eds. Rachel V. Harrison and Peter A. Jackson. Hong Kong: Hong Kong University Press, 2010.
- Kimmel, Michael. "Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity." in *Theorizing Masculinities*, eds. Harry Brod and Michael Kaufman. Thousand Oaks, 1994.
- Kimmel, Michael, *Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopaedia*. Santa Babara: ABC-CLIO, 2004.
- Mead, Kullada Kesboonchoo. *The Rise and Decline of Thai Absolutism*. Abingdon: RoutledgeCruzon, 2004.
- Nagel, Joane. *Race, Ethnicity, and Sexuality: Intimate Intersection, Forbidden Frontiers*. New York: Oxford University Press, 2003.

- Nussbaum, Martha. "Patriotism and Cosmopolitanism." in *For Love of Country?*, ed. Joshua Cohen. Boston: Beacon Press, 2002.
- Peleggi, Maurizio. *Lords of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2002.
- Pratt, M. Louise. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. New York: Routledge, 2008.
- Reeser, Todd W. *Masculinities in Theory: An Introduction*. West Sussex: Blackwell, 2010.
- Said, Edward. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1979.
- Said, Edward. *Culture and Imperialism*. New York: Vintage Books, 1994.
- Schwab, Gabriele. *Imaginary Ethnographies: Literature, Culture and Subjectivity*. New York: Columbia University Press, 2012.
- Smethurst, Paul. "Introduction." in *Travel Writing, Form, and Empire: The Poetics and Politics of Mobility*, eds. Julia Kuehn and Paul Smethurst. New York: Routledge, 2009.
- Sutherland, Stuart. *The Macmillian Dictionary of Psychology*. Basingstoke: The Macmillan Press, 1995.
- Tester, Keith. "Introduction." in *The Flâneur*, ed. Keith Tester. Abingdon: Routledge, 2015.
- Thomson, Carl. *Travel Writing*. New York: Routledge, 2011.
- Wilson, Elizabeth. *The Contradictions of Culture: Cities, Culture, Women*. London: Sage Publications, 2001.
- Youngs, Tim. "Where Are We Going? Cross-Border Approaches to Travel Writing." in *Perspectives on Travel Writing*, eds. Glenn Hooper and Tim Youngs. Aldershot: Ashgate, 2004.

Youngs, Tim. *The Cambridge Introduction to Travel Writing*. New York: Cambridge University Press, 2013.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้ประพันธ์และที่มาของผลงาน

สด กุระมะโรหิต เกิดวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2451 ที่จังหวัดจันทบุรี บิดาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนมารดามีเชื้อสายจีน สดเป็นนักเขียนร่วมรุ่นกับกุหลาบ สายประดิษฐ์หรือศรีบูรพาซึ่งนับว่าเป็นนักเขียนในช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สดเรียนเก่งจนได้เป็นตัวแทนของโรงเรียนในการสอบชิงทุนไปเรียนต่อยังประเทศอังกฤษ แต่พลาดหวังเนื่องจากให้ความสนใจกับการเขียนและแปลหนังสือมากกว่า การพลาดสอบชิงทุนครั้งนั้นนับเป็นความผิดพลาดครั้งใหญ่ในชีวิตจนนำไปเขียนไว้ในนวนิยายหลายเรื่องรวมทั้ง *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ด้วย อย่างไรก็ตาม สดมีโอกาสดำเนินไปเรียนต่อยังเมืองปักกิ่ง ประเทศจีนจากการสนับสนุนของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภพลุฒิชัยกร ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการเพื่อนำความรู้มาใช้ควบคุมโรงเรียนจีนในประเทศไทย¹ การไปเรียนต่อเมืองจริงจึงมิได้เป็นความมุ่งหมายแรก ทว่า สดก็นำประสบการณ์จากเมืองจีนมานำเสนอในรูปแบบนวนิยาย ด้วยการสอดแทรกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและของจีนเอาไว้ด้วย

เนื้อเรื่องโดยย่อของไพรัชนิยายเรื่อง *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ถูกนำเสนอผ่านเรื่องเล่าของ “ระพินทร์ พรเลิศ” นักเรียนไทยที่ได้ไปเรียนต่อทางด้านประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ระหว่างที่อาศัยอยู่ที่เมืองปักกิ่งระพินทร์ได้รู้จักกับ “วารยา รานพสกายา” ผู้หญิงรัสเซียพลัดถิ่นจากภัยการเมืองเนื่องจากวารยาเป็นรัสเซียชาวที่สังกัดกับราชวงศ์โรมานอฟได้ถูกกลุ่มรัสเซียซึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบคอมมิวนิสต์ขับไล่ออกนอกประเทศ ระพินทร์ทำความรู้จักใกล้ชิดกับวารยาจนกลายเป็นความรัก แต่เนื่องจากข้อจำกัดทางเชื้อชาติทำให้ระพินทร์กับวารยาไม่อาจสานสัมพันธ์ไปจนถึงขั้นแต่งงานกันได้ ในท้ายที่สุดเมื่อวารยาสูญเสียพ่อของตัวเองไปจากการฆ่าตัวตาย วารยาจึงตัดสินใจบวชเป็นแม่ชีอยู่ในโบสถ์ หลังจากนั้นระพินทร์ได้รู้จักกับนักหนังสือพิมพ์และนักเคลื่อนไหวทางการเมืองชื่อ “จางหลิน” ซึ่งระพินทร์ยกย่องให้เป็นต้นแบบของนักต่อสู้ทางการเมือง เนื่องจากจางหลินใช้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบสันติไม่ใช้ความรุนแรง ช่วงเวลาดังกล่าวประเทศจีนอยู่ในช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการปกครองโดยราชวงศ์แมนจูมาสู่การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนำโดยพรรคก๊กมินตั๋ง แต่เนื่องจากความผันผวนทางการเมืองทำให้คนจีนแตกกลุ่มออกเป็นสองกลุ่มใหญ่คือพวกนิยมประชาธิปไตยในแบบสังคมนิยมกับพวกรักชาติหัวรุนแรงก่อให้เกิดเหตุความขัดแย้งจนนำไปสู่

¹ อุดลย์ มณีโรจน์, "ความคิดทางการเมืองของสด กุระมะโรหิต." หน้า 29.

สงครามกลางเมือง นอกจากกระปิ่นทร์จะสอดแทรกเหตุการณ์ทางการเมืองของจีนร่วมสมัยแล้ว ยังเล่าประวัติศาสตร์จีนในอดีตโดยเน้นในด้านของการความขัดแย้งและความไม่สงบต่อเนื่องยาวนานจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง

นวนิยายเรื่อง *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ตีพิมพ์เป็นตอนลงในนิตยสารเอกชน พ.ศ. 2484 และพิมพ์เป็นรูปเล่มใน พ.ศ. 2486 ด้วยการรวมเข้าเป็นเรื่องเดียวซึ่งในช่วงเวลานั้นได้รับความนิยมนอย่างมากเนื่องจากเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองจีนยังไม่ได้รับพูดถึงอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังเป็นดินแดนที่ต้องห้าม การเขียนเปิดเผยชีวิตในเมืองจีนจึงได้รับการตอบรับจากผู้อ่านอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นหมุดหมายหนึ่งของวรรณกรรมไทยที่พูดถึงเมืองจีนโดยตลอดทั้งเรื่อง ทั้งนี้ ในเวลาต่อมาสำนักพิมพ์ดอกหญ้าจัดตั้งโครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายาก โดยมีช่วย พูลเพิ่ม เป็นหัวหน้าโครงการชำระต้นฉบับ *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ด้วยการแบ่งออกเป็น 3 เล่มคือ วารยา ราชนพสกายา, คนดีที่โลกไม่ต้องการ, และผู้เสียสละ โดยเรื่องสุดท้ายเป็นเรื่องที่เพิ่งค้นพบและไม่เคยตีพิมพ์เป็นเล่มมาก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่าไพรัชนิยายชุด *ปักกิ่งนครแห่งความหลัง* ในการพิมพ์พ.ศ. 2532 จึงสมบูรณ์ครบถ้วนและยังไม่มีการตีพิมพ์ครั้งล่าสุดนับจากครั้งนี้

วิรัตน์ สุทธานิธิกร เกิดวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2460 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร พื้นฐานครอบครัวของวิรัตน์มาจากข้าราชการชั้นสูง ขณะที่วิรัตน์อายุได้สองขวบ บิดาของวิรัตน์คือมหาอำมาตย์โท พระยาเมธาธิบดี (สาทร สุทธานิธิกร) ดำรงตำแหน่งผู้ดูแลนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา ทำให้วิรัตน์มีโอกาสเข้าเรียนที่เมืองวอชิงตันด้วยและมีทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษอย่างมาก วิรัตน์สนใจในการเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์มากจึงได้สมัครเข้าเรียนวิชาการหนังสือพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยซานโตโทมัส (University of Santo Tomas) เมืองมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ใน พ.ศ. 2482 แต่เนื่องด้วยภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้วิรัตน์ต้องกลับประเทศไทยหลังจากเรียนไปได้เพียงสามปี เรื่อง *ตระเวนมะนิลา* เขียนขึ้นจากประสบการณ์เมื่อครั้งเรียนอยู่ที่มะนิลาโดยลงพิมพ์เป็นตอนในหนังสือพิมพ์ประชามิตร พ.ศ. 2486 และรวมเล่มในปีถัดมา²

เนื้อเรื่องโดยย่อของไพรัชนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* มีส่วนคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ในชีวิตจริงของผู้ประพันธ์ กล่าวคือเรื่องเริ่มเล่าโดย “วิรัตน์” ได้เดินทางไปถึงมะนิลา จากนั้นก็สอดแทรกรายละเอียดในชีวิตประจำวันทั้งการเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างจังหวัด เต้นรำตามสถานบันเทิง ยามราตรีและสถานที่ที่อบายมุขเพื่อนำเสนอวิถีชีวิตของคนหนุ่มที่ออกเดินทางหาประสบการณ์แปลกใหม่ นอกจากนั้นวิรัตน์ยังสอดแทรกเหตุการณ์ความยากลำบากในการใช้ชีวิตอยู่ในมะนิลา

² วิรัตน์ สุทธานิธิกร, "ตระเวนมะนิลา," ใน *อนุสรณ์งานเมรุ วิรัตน์ สุทธานิธิกร*, หน้า 113.

ระหว่างที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกและยึดมะนิลาจากสหรัฐอเมริกา วิตต์จึงถูกส่งตัวกลับประเทศไทยผ่านทางเรือจนประสบกับระเบิดจนเรือแตก แต่ก็สามารถเอาชีวิตรอดผ่านมาได้ โดยกลับประเทศไทยผ่านทางเวียดนามและกัมพูชาโดยลำดับ

ชีวประวัติของวิตต์ สุทธเสถียรได้บอกเล่าว่าหลังกลับมาประเทศไทย วิตต์ได้เข้าทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์หลายฉบับ อีกทั้งยังนำสำนวนการเขียนที่แปลกใหม่หรือที่เรียกว่า “สำนวนสะวิง” มาใช้ในการเขียนจนเป็นที่นิยมในวงการหนังสือ นอกจากนี้วิตต์ยังมีฝีมือในการถ่ายภาพเขียนคำโฆษณา จัดอาร์ตเวิร์กได้อย่างมีศิลปะ ด้วยบุคลิกลักษณะของวิตต์ที่น่าเสนอในนวนิยายซึ่งเป็นผู้ชายที่ทันสมัย รวมทั้งสำนวนภาษาที่แปลกใหม่ การดัดสลับเรื่องเล่าด้วยความฉับไวในแบบการเล่าของภาพยนตร์ ทำให้นวนิยายเรื่อง *ตระเวนมะนิลา* สร้างปรากฏการณ์ใหม่ให้กับวงการวรรณกรรมจนส่งอิทธิพลต่อนักเขียนในยุคสมัยถัดมาในการสร้างตัวละครผู้ชายที่เดินทางไปหาประสบการณ์ในต่างประเทศ

เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนามปากกาของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เกิดวันที่ 12 กรกฎาคม 2461 ที่จังหวัดสมุทรปราการ พื้นฐานทางครอบครัวของเสนีย์ เสาวพงศ์มีอาชีพทำนา แต่เสนีย์ได้เข้าเรียนและเป็นนักเรียนดี โดยเฉพาะความสนใจทางด้านภาษาเยอรมัน แต่เสนีย์ได้เลือกเรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนสำเร็จเป็นนิติศาสตรบัณฑิต ระหว่างเรียนมหาวิทยาลัยเสนีย์ได้รับทุนจากรัฐบาลเยอรมันให้ไปศึกษาต่อยังประเทศเยอรมัน แต่ก็ไม่ได้ไปเรียนอย่างที่ตั้งใจเนื่องจากถูกกักตัวระหว่างเดินทางอยู่ในประเทศรัสเซียจึงทำให้เสนีย์เดินทางกลับประเทศไทย หลังกลับมาถึงประเทศไทยเสนีย์ได้เข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศโดยเริ่มจากแผนกสารบัญจนดำรงตำแหน่งสูงสุดคือเอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า³ อย่างไรก็ตาม เสนีย์ได้รับการชักชวนจากอิศรา อมันตกุลให้ร่วมเขียนนวนิยายลงหนังสือพิมพ์ เสนีย์นำประสบการณ์ระหว่างเดินทางไปประเยอรมันซึ่งผ่านเมืองฮาร์บินและแวะเข้าประเทศญี่ปุ่นนำมาเป็นวัตถุดิบในการเขียนนวนิยายเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* โดยใช้ฉากหลังเป็นเมืองฮาร์บินและเป็นนวนิยายขนาดยาวเรื่องแรกในชีวิตการเป็นนักประพันธ์ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุธรรมภูมิ พ.ศ. 2486 ตลอดจนยังเขียนนวนิยายเรื่อง *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* ที่ใช้ฉากในเมืองโตเกียวใน พ.ศ. 2488

เรื่องโดยย่อของไพรัชนิยายเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* บอกเล่าเรื่องราวของฉันทหรือ “เสนีย์” ที่เดินทางไปยังแมนจูเรียในฐานะผู้สื่อข่าวสงครามเพื่อทำข่าวเกี่ยวกับกรณีพิพาทระหว่างจีนกับ

³ ปรีชา ปัญญาภิโรภาส, “พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527). หน้า 39.

ญี่ปุ่น ช่วงเวลานี้เสนีย์ต้องพบกับความผิดหวังในความรัก เนื่องจาก “สุมพร” ผู้หญิงคนรักได้เขียนจดหมายมาบอกเลิกกับเสนีย์เพราะอาชีพการงานของเสนีย์ทำให้ต้องออกเดินทางจนทำให้ผู้หญิงไม่สามารถรอเสนีย์ได้ ในระหว่างเดินทางเสนีย์ได้พบกับ “มานีย์” ผู้หญิงรัสเซียซึ่งเป็นคนหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน เสนีย์กับมานีย์สานสัมพันธ์กันจนถึงในระดับของคนรักกันอย่างลึกซึ้ง แต่ในท้ายที่สุดเสนีย์เลือกที่จะไม่แต่งงานกับมานีย์ด้วยให้เหตุผลจากการแยกความรักกับการแต่งงาน เนื่องจากมานีย์เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มาจากรัสเซียในช่วงเวลาที่พรรคคอมมิวนิสต์กำลังมีอิทธิพลทางการเมืองจึงทำให้มานีย์ถูกต้องสงสัยจากทางการจีนว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เสนีย์ช่วยเหลือมานีย์มานีย์ด้วยการช่วยปกปิดเอกสารลับ มานีย์ถูกตำรวจเมืองฮาร์บินจับกุมไว้ แต่ในตอนท้ายเรื่องมานีย์ถูกปล่อยตัว และแยกทางกับเสนีย์ โดยมานีย์ถูกเนรเทศออกนอกประเทศจีน ส่วนเสนีย์เดินทางต่อไปประเทศญี่ปุ่น

ไพรัชนิยายเรื่อง *ไม่มีข่าวจากโตเกียว* นับเป็นภาคต่อจากเรื่อง *ชัยชนะของคนแพ้* ในเรื่องนี้เสนีย์บอกเล่าวิถีชีวิตขณะอยู่ในเมืองเซี่ยงไฮ้ซึ่งเป็นเมืองที่มีความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกเนื่องจากถูกปกครองโดยฝรั่งเศส เสนีย์ได้รู้จักกับเวทย์ผู้ชายไทยที่เดินทางมาเซี่ยงไฮ้เพื่อแสวงหาความสุขและช่องทางการค้า ระหว่างนี้เรื่องเล่าได้ถูกสอดแทรกซ้อนเรื่องเล่าชีวิตของ “ฟอนฮ็อตสกี” ทหารพลัดถิ่นชาวรัสเซียซึ่งต้องต่อสู้กับกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามและความยากลำบากในการหลบหนี หลังจากนั้นเสนีย์ได้ถูกส่งตัวให้ไปทำข่าวการลงนามสงบศึกกรณีพิพาทเรื่องดินแดนบริเวณลุ่มน้ำโขงที่ประเทศญี่ปุ่น เสนีย์ได้พบกับ “เยาวดี ฌ พัทยา” จนกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ดี แต่เนื่องจากเยาวดีมีคนรักเป็นหมอกจากประเทศไทยจึงทำให้เสนีย์ผิดหวังจากความรักเป็นครั้งที่สอง แต่เมื่อเดินทางกลับประเทศไทยเสนีย์รู้ว่าหมอกคนรักของเยาวดีได้ไปแต่งงานกับสุมพร ผู้หญิงคนรักของเสนีย์แล้ว เรื่องจบลงที่เสนีย์แสดงความรู้สึกและทัศนคติต่อความรักที่เติบโตขึ้น

งานประพันธ์ของเสนีย์ เสาวพงศ์โดยส่วนมากมีลักษณะโดดเด่นในการใช้ฉากต่างประเทศเนื่องด้วยอาชีพหลักของเสนีย์ เสาวพงศ์คือนักการทูต ทำให้ได้ผู้ประพันธ์สรีฐฤทธิเหตุการณ์ในโลกจนสามารถนำมาสร้างเป็นวรรณกรรมประเภทไพรัชนิยายซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญในงานประพันธ์ อีกทั้งยังกลายเป็นต้นธารของวรรณกรรมเพื่อชีวิตด้วยการผสมผสานเรื่องเล่าจากต่างแดนอย่างมีวรรณศิลป์ อาจกล่าวได้ว่างานประพันธ์ของเสนีย์ เสาวพงศ์มีคุณลักษณะพิเศษในการเชื่อมโยงสังคมโลกกับสังคมไทย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายจิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยากร เกิดวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2527 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี นิเทศศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) ภาควิชาโฆษณา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ในปีการศึกษา 2550 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2557 ปัจจุบันเป็นนักเขียนอิสระในนามปากกาสมุด ทิทรศน์ มีผลงานเรื่องสั้นได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น และผลงานบทวิจารณ์วรรณกรรมได้รับรางวัลกองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณฯ พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2556

